

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová Práce

Pavel Novota

**Anglo-Skotské zápolení od vyhlášení stoleté války po bitvu u Neville Crossu: perspektiva
anglických úředních pramenů**

The Anglo-Scottish Struggle from the Outset of the Hundred Years' War to the Battle of
Neville's Cross: The Perspective of English Official Documents

Praha, 2017

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Václav Drška, Ph.D.

Poděkování

V první řadě musím poděkovat těm, kteří mi pomohli s mojí předchozí prací, bez které by samozřejmě nemohla vzniknout ani tato následující. Opět musím poděkovat docentu Václavu Drškovi, který mě nechal vybrat téma dle mého uvážení. Navíc jsem s ním mohl pravidelně práci konzultovat. Za druhé patří můj vřelý dík těm, kteří se podílejí na organizaci programu Erasmus+. Krom mnohých osobních přínosů mi pobyt umožnil čerpat z mnohých anglicko-skotských zdrojů, ke kterým bych jinak neměl přístup. Tím pádem musím poděkovat i personálu pracujícímu v knihovně The University of Stirling, který mi několikrát vyšel vstříc a pomohl mi najít klíčové materiály. Poděkování patří i Michaelu Penmanovi, který je autorem několika důležitých článků a monografií, ve kterých se zabývá skotskými dějinami čtrnáctého století. Jeho kurz o raných Stuartovských kráľích mě značně obohatil, ať už z hlediska pozdějších skotských dějin patnáctého století anebo z hlediska analýzy některých pramenů (jako například díla *Scotichronicon* od Waltera Bowera). V neposlední řadě oceňuji profesionální přístup pracovníků v londýnském a edinburghském archivu, který mi umožnil se okamžitě věnovat dokumentům bez zbytečného otálení a zdlouhavého „úředničení“. Podobně mi ulehčil situaci i bývalý spolužák Jan Jakšič, konkrétně v administrativní rovině spjaté se životem ve Stirlingu. Bez těchto lidí a samozřejmě dalších autorů primárních či sekundárních prací by můj pobyt byl komplikovanější a tato práce méně úplná. Čas a dostupnost materiálů jsou dva největší nepřátelé studentů historie, ale semestrální pobyt ve Skotsku mi alespoň pomohl jejich negativní dopad o něco snížit.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Londýně, dne 17. prosince 2017

.....

Pavel Novota

Klíčová slova:

Anglie, Skotsko, stoletá válka, úřední dokumenty, Eduard III., David II. Bruce, Neville Cross

Keywords:

England, Scotland, The Hundred Years' War, official documents, Edward III, David II, Neville's Cross

Abstrakt

Proč anglo-skotské zápolení mezi lety 1337 až 1346? Proč perspektiva anglických úředních dokumentů? Jaký vliv měla tzv. „stoletá válka“ na anglo-skotské vztahy v prvních letech konfliktu? Jaký důsledek měla skotská problematika pro politiku anglického krále během anglicko-francouzského konfliktu? Jak se lišila perspektiva anglických úředních pramenů od pohledu anglických kronik, případně skotských či francouzských pramenů? Jaká byla rétorická rovina těchto pramenů a co vyjadřovala? Následující práce se pokusí některé z těchto problémů rozebrat a dokázat, že skotské království ovlivňovalo anglickou politiku několika způsoby od počátku stoleté války až po bitvu u Neville Crossu o necelou dekádu později.

Abstract

Why the term ‘Anglo-Scottish Struggle’ between 1337 and 1346? Why ‘The Perspective of English Official Documents’? What influence did the so-called ‘Hundred Year’s War’ have on the Anglo-Scottish relations in the first years of the war? What impact did the ‘Scottish issue’ have on the policy of the English king during the Anglo-French conflict? How did the perspective of English official documents differ from that of English chronicles or Scottish/French primary sources? What role did the rhetoric of these source play? How was it portrayed? The following thesis will try to analyse some of the aforementioned issues and will strive to prove that the Scottish kingdom had a profound impact on the English policy in multiple respects from the outset of the Hundred Years’ War until the battle of Neville’s Cross almost ten years later.

„Jejich spor zabere po celé to období přední část scény. V pozadí tohoto divadla iluzí se budou dít vážné věci.“¹

¹ Jacques le Goff, *Kultura středověké Evropy* (Praha: Vyšehrad, 2005) 139. V knize se citát týká papežsko-císařského souboje v období středověku.

OBSAH

Seznam zkratk	8
1. Úvod	12
1.1 Zdůvodnění tématu a struktury, cíl práce	12
1.2. Rozbor literatury	19
1.2.1 Prameny	19
1.2.2 Literatura	33
2. Historický kontext	38
2.1 Anglo-skotské soupeření do vypuknutí stoleté války.....	38
2.2 První fáze stoleté války.....	59
3. Ve světle vybraných anglických úředních dokumentů: spory se skotským královstvím	74
3.1 První fáze nového konfliktu a královská titulatura.....	74
3.2 Eduard Balliol a oficiální zdůvodnění nového konfliktu s Francií....	89
3.3 Každodennost války a skotské království.....	100
4. Diplomacie se skotskou periferií? První roky války: Skotská agrese versus francouzská diplomacie	121
5. Skotsko a Francie: neustálé výdaje – úřední dokumenty jako náhrada ztracených listin parlamentu	132
6. Parlamentní listiny	140
6.1 Parlament a finanční problematika: Skotsko na pokraji zájmů?.....	140
6.2 Dotváření parlamentu – Skotsko jako faktor?.....	148
7. Závěr	161
Bibliografie	171
Prameny, Literatura	171

Seznam zkratek

Continuatio Chronicarum = Adae Murimuth, *Continuatio Chronicarum*, Edward Thompson ed. (London, 1889).

CCR = *Calendar of the Close Rolls*, vols. 1333-1349.²

CDS, III/V = *Calendar of Documents Relating to Scotland*, III, 1307-1357, Joseph Bain ed. (Edinburgh, 1887).³

CFR, IV/V = *Calendar of the Fine Rolls*, IV, 1327-1337, Henry Maxwell Lyte ed. (London, 1913).⁴

Chronica gentis Scotorum = Johannis de Fordun, *Chronica Gentis Scotorum*, William Skene ed. (Edinburgh: Edmonston and Douglas, 1871).

Chronicon de Lanercost = *Chronicon de Lanercost*, Thomas Thomson ed. (Edinburgh, 1839).

Chronicon Galfridi le Baker = Galfridi le Baker de Swynebroke, *Chronicon Galfridi le Baker de Swynebroke*, Edward Thompson ed. (Oxford: The Clarendon Press, 1889).

Collection générale français = *Collection générale des documents français qui se trouvent en Angleterre*, I, Jules Delpit ed. (Paris, 1847).

CPR, III/IV/V/VI/VII = *Calendar of the Patent Rolls*, III, 1334-1338, Henry Maxwell Lyte (London, 1895).⁵

De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii = Robertus de Avesbury, *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, Edward Thompson ed. (London, 1889).

Déprez, *Les Préliminaires* = Eugène Déprez, *Les Préliminaires de la Guerre de Cent Ans* (Paris, 1902).

ER = *The Exchequer Rolls of Scotland*, I, John Stuart et George Burnett eds. (Edinburgh, 1878).

Foedera = *Foedera*, I, Thomas Rymer ed. (London, 1745).⁶

Gascon Rolls = *Gascon Rolls*, Anne Curry eds. et al. (The Gascon Rolls Project, 2015). <http://www.gasconrolls.org/en/>.

² *Calendar of the Close Rolls*, 1333-1337, Henry Maxwell Lyte (London, 1898). *Calendar of the Close Rolls*, 1337-1339, Henry Maxwell Lyte (London, 1900). *Calendar of the Close Rolls*, 1339-1341, Henry Maxwell Lyte (London, 1901). *Calendar of the Close Rolls*, 1341-1343, Henry Maxwell Lyte (London, 1902). *Calendar of the Close Rolls*, 1343-1346, Henry Maxwell Lyte (London, 1904). *Calendar of the Close Rolls*, 1346-1349, Henry Maxwell Lyte (London, 1905).

³ *Calendar of Documents Relating to Scotland*, V, 1108-1516, Grant Simpson, James Galbraith eds. (Edinburgh, 1881).

⁴ Páté vydání: *Calendar of the Fine Rolls*, V, 1337-1347, Henry Maxwell Lyte (London, 1915).

⁵ Dále: *Calendar of the Patent Rolls*, IV, 1338-1340, Henry Maxwell Lyte (London, 1898). *Calendar of the Patent Rolls*, V, 1340-1343, Henry Maxwell Lyte (London, 1900). *Calendar of the Patent Rolls*, VI, 1343-1345, Henry Maxwell Lyte (London, 1902). *Calendar of the Patent Rolls*, VII, 1345-1348, Henry Maxwell Lyte (London, 1903).

⁶ Druhé vydání: *Foedera*, II, Thomas Rymer ed. (London, 1739). Třetí: *Foedera*, III, Thomas Rymer ed. (London, 1740). Čtvrtá: *Foedera*, IV, Thomas Rymer ed. (London, 1740). Pátá: *Foedera*, V, Thomas Rymer ed. (London, 1741).

Historia Anglicana = Thomae Walsingham, *Historia Anglicana*, Henry Riley ed. (London: Longman, Roberts and Green, 1863).

Historical Papers, Letters = *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, James Baine ed. (London: Longman and Co, 1873).

Jean Froissart = Jean Froissart, *Les Chroniques de Sire Jean Froissart*, I, J. A. C. Buchon ed. (Paris, 1835).

Jean le Bel = Jean le Bel, *Les vraies Chroniques de Messire Jehan le Bel*, M. L. Polain ed. (Bruxelles, 1863).

King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.* = Andy King, Michael Penman eds., *England and Scotland in the Fourteenth Century: New Perspectives* (Woodbridge: The Boydell Press, 2007).

Knighton's Chronicle, I = Henrici de Knighton, *Chronicon Henrici Knighton*, I, Joseph Lumby ed. (London, 1889).

Knighton's Chronicle, II = Henrici de Knighton, *Knighton's Chronicle 1337-1396*, II, G. H. Martin ed. (Oxford: Oxford University Press, 1995).

MacInness, *1332 – 1357* = Iain MacInness, *Scotland's Second War of Independence, 1332-1357* (Woodbridge: The Boydell Press, 2016).

Nicholson, *Scotland: TLMA* = Ranald Nicholson, *Scotland: The Later Middle Ages* (Edinburgh: Mercat Press, 1978).

NRS = National Records of Scotland, Edinburgh.

Ormrod, *The Reign of Edward III* = Mark Ormrod, *The Reign of Edward III* (Stroud: Tempus, 2000).

Penman, *David II* = Michael Penman, *David II, 1329-1371* (East Lothian: Tuckwell Press, 2004).

Polychronicon = Ranulph Higden, *Polychronicon Ranulphi Higden Monarchi Cestrensis*, Joseph Lumby ed. (London: Longman and Company, 1882).

PROME = *The Parliament Rolls of Medieval England*, C. Given-Wilson eds. et al. (Leicester, 2005). <http://www.sd-editions.com/PROME>.

Regesta Imperii, II/IV/V/VII/VIII = „VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, II, Johannes Wetzel ed. (Köln: Böhlau Verlag, 1994). <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00009258/images/>.⁷

⁷ Ostatní vydání: Číslo IV: „VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, IV, Johannes Wetzel ed. (Köln: Böhlau Verlag, 1998). <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00009259/images/>. Číslo V: = „VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, V, Michael Menzel ed. (Köln: Böhlau Verlag, 1998). <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00009256/images/>. Číslo VII: „VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, VII, Michael Menzel ed. (Köln: Böhlau Verlag, 2003). <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00009300/images/>. Vydání VIII: „VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, VIII, Johannes Wetzel ed. (Köln: Böhlau Verlag, 2008). http://www.regesta-imperii.de/fileadmin/user_upload/downloads/RI_VII_H_8_ms.pdf.

Rotuli Scotiae = Rotuli Scotiaei in Turri Londinensi et in Domo Capitulari Westmonasteriensi Asservati, I, David Macpherson eds. et al. (Quebec, 1814).

RPS = Records of the Parliament of Scotland to 1707. Gillian MacIntosh eds et al. (St. Andrews: University of St. Andrews, 2017). <http://www.rps.ac.uk/>.

RRS, II/V/VI = Regesta Regum Scottorum, II, G.W.S. Barrow ed. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1971).⁸

Scalacronica = Thomas Gray, Scalacronica, Joseph Stevenson ed. (Edinburgh, 1836).

Scotichronicon, VI/VII/VIII = Walter Bower, *Scotichronicon*, VI, D. E. R. Watt ed et al. (Aberdeen: Aberdeen University Press, 1991).⁹

Anglo-Scottish Relations 1174-1298, Stones ed. = *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, E. L. G. Stones ed. (Oxford: Clarendon Press, 1970).

The Original Chronicle, I/VI = Andrew of Wyntoun, *The Original Chronicle*, F. J. Amours ed (Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1907).¹⁰

TNA = The National Archives, London

⁸ Další vydání: *Regesta Regum Scottorum*, V, A. A. M. Duncan ed. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1988).
Šesté vydání: *Regesta Regum Scottorum*, VI, Bruce Webster ed. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1982).

⁹ Další vydání: Walter Bower, *Scotichronicon*, VII, D. E. R. Watt ed et al. (Aberdeen: Aberdeen University Press, 1996).
Či: Walter Bower, *Scotichronicon*, VIII, D. E. R. Watt ed et al. (Aberdeen: Aberdeen University Press, 1987).

¹⁰ Edice bohužel neobsahuje popis celého zde sledovaného období. Následující edice, která již ano je zde: Andrew of Wyntoun, *The Original Chronicle*, VI, F. J. Amours ed. (Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1908).
Nadále bude tato část v práci označována jako: *The Original Chronicle*, VI. První edice převažuje a je označena bez římské číslice.

1. Úvod

1.1 Zdůvodnění tématu a struktury, cíl práce

Téma této práce nazvané „Anglo-skotské zápolení od vyhlášení stoleté války po bitvu u Neville Crossu: perspektiva anglických úředních pramenů“ bylo zvoleno z více důvodů. První bez pochyby spočívá v omezené produkci spjaté s touto problematikou. Desítky kronik a tisíce úředních zpráv informují o rozličných segmentech stoleté války. Snad již stovky monografií a tisíce článků analyzují průběh tohoto konfliktu. Vyšly desítky prací týkající se skotských válek o nezávislost, jejichž autoři mohli využít toho, že toto období získalo značnou pozornost od anglických i skotských kronikářů. Ve většině narativních pramenů jsou však anglo-skotské vztahy mezi lety 1337 až 1346 vyobrazeny jen velice povrchně. Podobně je na tom valná většina sekundárních prací, které z nich zákonitě čerpají. Dochovala se velká část listin a zpráv z této doby. Navzdory snahám editorů však nejsou vždy snadno dostupné. Navíc značné procento z nich se týká anglicko-francouzského zápasu nebo domácí politiky, spíše než pokračování anglo-skotského nepřátelství. I přes velký záběr, především skotských, historiků v posledních dvou desetiletích existují stále prázdná anebo maximálně poloplná místa, na kterých se lze pohybovat.

V tomto momentu je možno přidat druhý důvod, proč by tato práce měla mít svou relevanci. Historici zabývající se stoletou válkou nebo anglicko-skotskými vztahy samozřejmě vychází z velkého počtu úředních pramenů. Ve svých dílech s nimi pracují a do velké míry je analyzují. Jsou pro ně většinou důležitým doplňkem osnovy práce, která se zabývá politickými, sociálně-hospodářskými nebo kulturními dějinami. Tento text si klade za cíl tuto metodu práce postavit na opačném principu. Krom nezbytných prvních dvou kapitol popisujících chronologii politických dějin v daném období, nebyl obsah práce na časové přímce či na politických dějinách diplomacie jako takové. Cílem si bylo vzít k ruce vybrané anglické prameny oficiální provenience a vydělit z nich různé aspekty týkající se anglo-skotských vztahů v prvních desíti letech stoleté války. První krok byl záměrně učiněn bez ohledu na zápisy kronikářů či úředníků z jiných království. Tyto prameny totiž slouží „až“ jako komparační zdroj základu stanoveného anglickými úředními prameny, které dále rozvádí.

Bylo možno vydat se několika cestami, přičemž každá z nich přináší jisté výhody, ale má i svá úskalí. Čistě chronologický postup je z jistého hlediska nejnadhěji uchopitelnou a zároveň nejčastěji historiky používanou metodou. Na druhou stranu z něho plyne jistá omezenost způsobu práce, neboť není snadné na něm založit práci na analogiích a komparacích,

obzvláště pokud se srovnávají dvě události, které se neodehrály ve stejnou dobu. Přitom pro tuto práci je tento postup naprosto nezbytný. Na druhou stranu je jeho výhodou, že usnadňuje čtenáři orientaci v textu a také může omezit četnost duplicit. Z tohoto důvodu jsou první dvě kapitoly této práce jistým kompromisem, který předkládá základní chronologii. Podobně je na tom část zabývající se parlamentem, ve které bylo nutno sledovat jeho postupný vývoj. Duplicitám se však vyhnout nešlo. Nicméně ve většině případů to není na škodu, ale právě naopak to bylo záměrem.

Jako praktický příklad může posloužit bitva u Neville Crossu, ke které došlo mezi anglickými vojsky a armádou skotského krále Davida II. v říjnu 1346 nedaleko Durhamu na severu Anglie. Tuto bitvu bylo nutné zařadit do historického kontextu, protože měla velký vliv na anglo-skotské vztahy i na domácí politiku ve skotském království. Zároveň však měl tento střet v konečném důsledku vliv na to, jak byl David II. anglickým dvorem vnímán. Otevřela se cesta pro jeho oficiální uznání, které ovlivnilo, jak byl později titulován v úředních a některých narativních pramenech, čímž se zabývá pro změnu jedna z kapitol. John de Coupland, který skotského panovníka zajal, je naopak ukázkou toho, jak mohl být věrný poddaný odměněn Eduardem III. za své služby. Byl jedním z mužů, jehož kariérní postup byl ovlivněn válkou se skotskou monarchií. On a jemu podobní jsou často zmiňováni v úředních pramenech. Idoly se stali až díky kronikářům, kteří je vnímali jako hrdiny bojující proti druhé straně. Jejich „druhý život“ byl však umožněn úředními zápisy a zprávami o vítězství a jejich úspěších, které byly po království rozhlašovány. V anglických úředních pramenech lze rovněž nalézt více než náznaky obav ze skotsko-francouzského spojení, které se i kvůli této bitvě staly realitou. Tento strach rezonoval především u anglických elit žijících na severu Anglie, o čemž pro změnu informují zápisy parlamentu, které rovněž tvoří část zde předkládané práce. Byl však využíván i králem během obviňování francouzského krále z konfiskace lén či uzurpace trůnu.

Podobných případů lze nalézt více. Nejproblematictější je asi parlamentní problematika, která si vyžádala dvě podkapitoly týkající se financí a vývoje „stavovské“ společnosti. Obě jsou spolu těsně spjaty. Vzhledem k rozboru jednotlivých motivů, o kterých úřední prameny podávají informace, je nicméně bylo lepší „rozpustit“ v práci na více místech, než je včlenit do kapitoly jediné.

Stejně tak bylo otázkou, do jak velké míry pracovat s narativními prameny, když název práce jasně nastiňuje, že na téma bude nazíráno skrz zorné pole úředních listin. Jedno od druhého však nelze přirozeným způsobem oddělit. Kronikáři měli k mnohým listinám přístup anebo alespoň věděli o jejich existenci (případně v ní věřili). Oproti relativně bezprostředním

pramenům úřední povahy reagovali na většinu věcí se značným zpožděním. To z nich dělá důležité zpravodaje poskytující informace o mentalitě elit či zbytku společnosti. Navíc úřední prameny mají i přes svou multiplicitu jakýsi uniformní styl, který se od sebe málokdy lišil ve své rétorice nebo náhledu na danou problematiku. Naopak, jak je nejvíce zřetelné z kapitoly zabývající se královskou titulaturou, kronikáři nemuseli vždy být ve shodě v závislosti na svém postavení nebo období, ve kterém žili a psali.

Z podobného důvodu nesmějí být opomenuti ani skotští, francouzští nebo kontinentální kronikáři. Jejich perspektiva je unikátní a odráží jinou tradici. Například u skotských je vše ještě o to zajímavější (ale i komplikovanější), že dílo žádného skutečného současníka se nedochovalo. Pozdější autoři samozřejmě ze svých předchůdců čerpali, ale práce jich samotných byly nejspíše upraveny ke konci vlády Davida II. v souvislosti s novou politickou realitou a touhou sblížit se s anglickým dvorem. Rovněž se nesmí zapomenout ani na mnohem méně zachovalé skotské či na hůře dostupné a málokdy zeditované francouzské úřední prameny. Jsou jistým doprovodem hlavního směru, bez kterého by tento text nebyl úplný. Krom toho vzájemná komparace odhaluje skryté intence a evidentní subjektivitu anglických dokumentů.

Časové vymezení let 1337 až 1346 také má své opodstatnění. Prvním důvodem je již zmíněné konstatování, že skotská problematika dostala v historiografii ale i v pramenné základně v tomto období relativně malý prostor oproti letům předcházejícím. Hlavním důvodem bylo vypuknutí války s Francií, která se stala pro anglického krále primárním objektem zájmu, s čímž je spjata další rovina této problematiky. Zabavením kontinentálních lén na jaře 1337 vstoupila francouzská monarchie do konfliktu s Anglií, čímž usnadnila skotské monarchii její vlastní zápas s Eduardem III. a jeho skotským zástupcem Eduardem Balliolem. Anglický král musel stáhnout své jednotky ze severu ve větším počtu., což je druhý důvod, proč dlouho nebyla věnována pozornost tomuto tématu. Rok 1346 lze vnímat jako jistý zlom. Ostatně i pro značnou část historiků jím končí jakási první fáze stoleté války. Během několika měsíců bylo zdevastováno francouzské vojsko na kontinentu v bitvě u Kresčaku a David II., který reagoval na žádost Filipa VI. o pomoc, byl Angličany zajat u Neville Crossu. Anglický král tak porazil oba své hlavní nepřátele rychle za sebou. Toto období přineslo značné uklidnění na anglo-skotské hranici a znovu připravilo skotské království o suverénního panovníka, tentokrát na jedenáct let.

Text práce je samozřejmě rozčleněn do několika kapitol pro větší přehlednost. První z nich se zabývá anglo-skotskými vztahy před vypuknutím stoleté války. Zdůrazňuje klíčové

mezníky, jakými byly počátky válek o nezávislost, uzavření francouzsko-skotského spojení nebo vpád některých anglických šlechticů do Skotska ve třicátých letech čtrnáctého století. Mimo jiné se jednalo o období, které značně ovlivnilo obsahovou ale i jazykovou podobu úředních pramenů směrem do budoucnosti, což samozřejmě mělo velký vliv na autory kronik. Podkapitola proto slouží jako ukázka rozdílnosti perspektiv skotských a anglických kronikářů, kteří samozřejmě vycházeli z odlišné pro-královské produkce ovlivněné jiným vnímáním událostí. Druhá podkapitola se zabývá politickým vývojem mezi lety 1337 až 1346. Jedná se především o shrnutí základních událostí a společně s první podkapitolou poukazuje na to, že skotské království v žádném případě nebylo tak pasivní, jak by se mohlo zdát z některých syntéz. Spolu s dalšími částmi textu by tato kapitola měla pomoci pochopit, proč Eduard III. nedokázal efektivně zápolit s oběma soupeři najednou a proč anglické úřední dokumenty naznačují takovou obavu z jejich spojení.

Následující kapitola, která se opírá především o dokumenty vydané kancléřstvím, je rozdělena na tři části. První z nich se zabývá především rétorickou rovinou anglických listin. Jazyk pramenů poukazuje na to, že hlavním viníkem vyhlášení stoleté války byl Filip VI. Naopak ve vztahu vůči Skotsku byl více obecný, neboť za nepřátele označoval všechny poddané Davida II. Tato práce se snaží podat vysvětlení, proč tomu tak bylo. Zbytek kapitoly analyzuje rozdílné označování Davida II. a Filipa VI. v úředních a narativních pramenech v Anglii, Francii ale i Skotsku. Z textu plyne, že zatímco anglické úřední prameny byly v tomto ohledu identické, anglické kroniky nikoliv. Je nutno vysvětlit proč a analyzovat celý proces. Především titulatura skotských králů je klíčovou částí této práce, protože zatím nebyla jinde tímto způsobem pro skotské království rozebrána na počátku stoleté války. Hlavním cílem je ukázat, jak mohli kronikáři pracovat s tak prostou frází, jakou královská titulatura na první pohled byla. Také je otázkou, do jak velké míry (ne)kopírovali styl podporovaný Eduardem III. a z jakého důvodu.

Další podkapitola řeší dva faktory, které se anglický král snažil „ospravedlnit“ v úředních pramenech. Za prvé stručně pojednává o postavě Eduarda Balliola, který byl pro anglickou politiku na severu klíčovou osobností, a vysvětluje, proč byl vybrán na pozici zástupce anglického krále on, a nikoliv sám Eduard III. Zbytek této části se zabývá odůvodňováním vypuknutí stoletého konfliktu v pramenech úřední provenience. Moderní historiografie se shoduje, že příčinou vyhlášení války bylo zabavení anglických kontinentálních lén Filipem VI. Ostatní faktory jako selhání křížové výpravy (která byla ve třicátých letech plánována), neshody se skotským královstvím či flanderským hrabstvím atd. byly důležitým

aspektem, který vedl k zintenzivnění války a umožňoval anglickému králi se vnímat jako oběť francouzské agresivní politiky. Brzy se jeho interpretace příčin války změnila a uzurpace francouzského trůnu se stalo hlavním prohřeškem Filipa VI. Toto obvinění se s průběhem času značně zakotвило v mnohých kronikách a ovlivnilo i ranou historiografii stoleté války. Skotsko hrálo v argumentaci Eduarda III. důležitou, ačkoliv poněkud nenápadnou, roli. Jeho zmiňování v pramenech bylo v tomto ohledu připomínkou, že, dle Eduarda III., vyšel anglický král Filipovi VI. ve všem vstříc, kdežto francouzský panovník reagoval otevřenou podporou nepřátel anglického krále. Je zde rovněž možno vystopovat obavu z francouzsko-skotského spojení, která je charakteristická pro mnohé jiné anglické prameny oficiální produkce.

Poslední část druhé kapitoly se zabývá něčím, co lze označit jako anglickou každodennost skotské války mezi lety 1337 až 1346. Úřední prameny jsou v tomto ohledu nezastupitelné, stejně ale i jako perspektiva druhé (tj. skotské) strany. Tento aspekt je naprosto klíčový, protože ukazuje na konkrétních příkladech a v jasných krocích, že Skotové byli nadále nebezpečím, před kterým musel Eduard III. aktivně chránit své království. Zároveň je ukázkou ošemetnosti interpretace úředních pramenů, neboť ty se mnohdy lišily v intenci a skutečnosti. Král například mnohdy přislíbil pomoc velitelům svých posádek na skotském území, ale ne vždy byl schopen svůj slib dodržet. Tato podkapitola si rovněž dává za cíl dokázat, že královská kontrola skrze správní systém nebyla perfektní a poukazuje na defekty v centralizaci i organizaci monarchie. Navíc umožňuje pochopit, jak správní systém fungoval při rekrutování vojáků, odměňování poddaných nebo trestání zběhů. Mnohé stížnosti poddaných žijících na hranici rovněž dávají tušit, že skotští vojáci ale i poddaní nebyli na severu Anglie vítanými sousedy.

Třetí kapitola zabývající se anglickou diplomacií v prvních letech války má za cíl dokázat, že Skotsko nelze vnímat jako izolované království. Francouzský panovník vstupoval do diskuzí a jednání mezi anglickým a skotským králem prakticky neustále od doby, kdy David II. utekl do Francie (roku 1334). Papežství, vládci na Pyrenejském poloostrově nebo Svaté říši římské byli také zmiňováni v anglických úředních pramenech. Značná část diplomatických jednání však k ničemu (krom odložení bojů) nevedla. Opět je na místě zdůraznit, že jejich selhání bylo v anglických dokumentech reflektováno vzrůstem obav anglického panovníka z francouzsko-skotského napadení a zároveň tím, že z diskuzních neúspěchů byli obviněni nepřátelé, což kronikáři mnohdy věrně reprodukovali.

Čtvrtá část textu se zabývá finanční problematikou, která je značně komplikovaná a naštěstí byla do značné míry již zpracována. Tyto údaje lze použít pro komparaci výdajů na

válku se Skoty oproti konfliktu s Francií. Přesná čísla je obtížné získat a ani to není hlavním cílem této kapitoly. Základním předpokladem však zůstává, že náklady na kontinentální kampaň proti Filipovi VI. byly samozřejmě znatelně vyšší. Nicméně značné sumy, které byly vydávány kontinuálně na vedení války na sever od hranice, jsou důkazem, že udržování posádek a válčení o jednotlivé pozice ve Skotsku rovněž nebylo levnou záležitostí. Finanční záležitosti byly klíčové i z toho důvodu, že měly velký dopad na anglickou domácí politiku. Mnozí pohraniční šlechtici souhlasili s velkými náklady na kontinentální válku, ale jejich podmínkou bylo, aby byla na severu hranice ponechána dostatečná posádka proti Skotům. Rovněž očekávali, že válka nebude mít dlouhého trvání.

Drahá kontinentální politika ovlivnila dotváření podoby středověkého anglického parlamentu, který je tématem poslední kapitoly. Válečné výdaje i etablování především nižší šlechty od sebe nelze oddělit. Mimořádné daně, které král požadoval na vedení zahraničních válek, dávaly ostatním reprezentantům království do rukou velkou moc. Kapitoly spjaté s tímto tématem se snaží dokázat, že ačkoliv skotská problematika byla „pouze“ jistým doplňkem, i přesto však zaslouží svou pozornost, protože pomohla ovlivnit podobu jednání v parlamentu a umožnila mnohým poddaným vyjednávat s anglickým králem. Spojujícím bodem celé práce tedy je, že agresivní proti-skotská rétorika anglických úředních pramenů odrážela obavy anglických elit ze skotského napadení či ze způsobení komplikací na domácí půdě v době, kdy anglický král vedl nákladnou kampaň na kontinentu.

Na závěr úvodu je nutno podotknout několik věcí pro lepší orientaci v textu. Co se týče měny, anglická libra se tehdy rovnala té skotské. Jedna marka se rovnala 0,66 librám. Jeden florin měl hodnotu asi 0,60 libry. Libry se pak nadále dělily na šilinky (často v poznámkovém aparátu zkrácené na „s“) a denáry („d“).

Jména jsou většinou uvedena ve své originální podobě. V případě kronikářů se tak nejčastěji jedná o latinskou verzi jména (např. Galfridi le Baker) anebo francouzskou (Jean Froissart). Výjimkou jsou jména panovníků, která se tradičně používají v přeložené verzi (tj. Eduard místo Edward). Jedná se o jistý kompromis, který samozřejmě má svá slabá místa, nicméně některá jména zní po překladu do češtiny ještě krkolomněji než ve své originální formě. Pro jistotu jsou občas přeložená jména v závorce uvedena za jménem originálním.

Seznam zkratk má několik významů. Forma mnohých z nich byla přebrána od anglo-skotských historiků (jako například *RPS*, *CPR*, *Foedera*, *ER* atd.). Především mají za cíl ulehčit poznámkovému aparátu, který by nemělo smysl přehušťovat. Navíc se většinou jedná o díla,

kteřá jsou v práci často citována. Zkratka je navíc většinou užitá analogicky (tj. *Records of the Parliament of Scotland* jako *RPS*) dle prvních písmen slov. Kroniky jsou, až na výjimky, citovány dle svého názvu – nikoliv dle jména autora – aby nedošlo k problému, že nebude jasné, zda se jedná o kronikáře či zda o pozdější historickou práci. Výjimkou je Jean le Bel a Jean Froissart, neboť jsou většinou v zahraniční literatuře citováni dle svého jména, protože se jedná o tak známé autory. Zkratky jsou také použity u několika nejčastěji využitých sekundárních prací.

Několik vět k citacím: pokud jsou římské číslice za názvem kroniky v poznámkovém aparátu (například *Scalacronica*, xi.), pak se jedná o citaci z předmluvy narativního pramenu, nikoliv tedy přímo z toho, co napsal sám kronikář. Pro lepší orientaci bude v takovém případě uvedeno i jméno editora. Jedná se však o výjimečné případy. Rovněž, pokud se jedná o kroniku, pak je editor na druhém místě (za názvem díla), kdežto pokud o sborník, pak je editor na místě prvním, stejně jako všech ostatních sekundárních zdrojů. Tato práce raději, místo tradičního „ibidem“ v případě dvou za sobě jdoucích citací, cituje znovu příjmení autora či editora a název práce. Cílem je vyhnout se zbytečným zmatkům a případným chybám, které by potenciálně mohly nastat kvůli postupnému upravování textu a jeho rozšiřování o další zdroje. U díla Andrewa Wyntouna, kronikáře Knightona a u anglických parlamentních akt je užit dvojí způsob citace. U kronikářů je tento problém způsobem tím, že edice byly rozděleny na více knih, např. u Knightona i s jiným názvem. U anglického parlamentu se jedná o zdroj bez paginace, který je pramenem a zároveň historiky okomentovaným zdrojem. Proto bude vždy uveden plný citát v originální podobě, pokud se jedná o citace vztaženou k pramenu. Naopak, pokud bude práce využita jako sekundární zdroj, bude zmíněn editor dané sekce. U archivních materiálů je po anglicko-skotském způsobu nejdříve citován název archivu, potom signatura, následuje rok vlády daného panovníka (např. „10 Edw III“) a buď číslo „membrány“ („m“) pergamenu anebo číslo, v jakém pramen v daném svazku následuje za ostatními. Písmeno „d“ za číslem membrány naznačuje, že se jedná o zadní stranu pergamenu (ze slova „dorsum“). Římské číslice následující za názvem některých pramenů označují, o které vydání se jedná (např. „*Scotichronicon*, VIII“ nebo „*CDS*, V“).

1.2 Rozbor literatury

1.2.1 Prameny

Základním typem pramenu, který je v této práci analyzován, jsou úřední prameny. Jejich význam pro zkoumané období bude průběžně vysvětlován. Nicméně je nezbytné alespoň částečně rozebrat vnější charakteristiku a kontext, ve kterém byly v Anglii vydávány. Centrem úředního aparátu byl samozřejmě král, který buď jednotlivé listiny sám diktoval anebo je autorizoval svou pečeti, případně byly alespoň vydávány v jeho jméně („per ipsum regem“).¹¹ Samotný byrokratický systém, který měla koruna v době vlády Eduarda III. k dispozici, se skládal ze tří rozdílných (ale mnohdy spolupracujících) složek. Pro tuto práci nejdůležitějším byl tzv. „sekretariát“.¹² Dle Marka Ormroda ho lze rozdělit na několik podskupin. Naprosto klíčovým pro tuto práci bylo kancléřství působící v londýnském Westminsteru, ve kterém pracovalo kolem jednoho sta úředníků. Jeho hlavní představitel, tedy kancléř, byl zodpovědný za vydávání listin a příkazů, které byly sepsány v králově jméně. S králem bylo kancléřství propojeno přes tzv. úřad „královské pečeti“, který byl součástí královy „domácnosti“¹³.

Na tomto místě je nutné se zastavit a rozebrat jednotlivé typy dokumentů, se kterými tyto lidé pracovali. Pro většinu těchto listin se v anglické historiografii používá termín „svitek“ (tj. „roll“), například „zpečetěné“ („close“), „otevřené“ („patent“) anebo „gaskoňské“ („Gascon“) svitky. Neexistuje mezi nimi jasně vytyčená hranice, mnohdy se mohly obsahy textů prolínat a některé dokumenty, které by dnes byly zařazeny do kategorie jedné, byly tehdy chápány jako součást jiné.¹⁴ Termín „svitek“ se ujal z prostého důvodu. Jednotlivé listiny (mnohdy popsané z obou stran) byly k sobě přišity na vrchní straně. Jednalo se buď o kopii originálního textu, který byl někomu zaslán anebo o originál, který byl poslán kancléřství.¹⁵ Výhodou byla jejich snadná dostupnost a skladnost (většinou v londýnském Toweru). Hlavní

¹¹ Dle Marka Ormroda bylo časté, že Eduard III. diktoval ústně, co chtěl, aby jeho úředníci v listinách zapsali: Mark Ormrod, *The Reign of Edward III* (Stroud: Tempus, 2000).54. Jako příklad jednoho z mnoha dokumentů vydaných v jeho jméně lze uvést například: *Foedera*, II, 184. Také se mohlo jednat o dokumenty s jeho podpisem, ale o kterých se radil s radou („Per ipsum Regem et Consilium“): *Foedera*, II, 21. Pokud se nejednalo o listiny schválené jen v jeho radě nebo parlamentu bez jeho přítomnosti, končící například „per concilium“: *Foedera*, II, 21. První zmíněný příklad pochází z roku 1337, druhý a třetí z 1338.

¹² Termín „secretarial“ používá ve své práci o Eduardovi III. Mark Ormrod: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 70.

¹³ V anglické historiografii je pro úřad zavedený termín „privy seal“, pro „domácnost“ pak „household“. Existoval ještě třetí „ad hoc“ úřad, ve kterém pracovali úředníci z jeho domácnosti, kteří v menším počtu sepisovali králova nejosobnější přání (král je měl pod největším dohledem): Ormrod, *The Reign of Edward III*, 70.

¹⁴ Podobně se tak dělo u úřadů, kde mnohdy jeden úředník či hodnostář přebíral autoritu jiného v některých ohledech: E. C. Lodge, „The Constables of Bordeaux in the Reign of Edward III,“ *The Historical English Review* 50.198 (1935): 230.

¹⁵ James Doig, „Political Propaganda and Royal Proclamations in Late Medieval England,“ *Historical Research* 71.176 (1998): 255.

nevýhoda spočívá v tom, že pergamen vnější i vnitřní strany svitků je díky tlaku náchylný k poškození, zvláště pokud se s dokumentem častěji pracuje (anebo pokud byl uchovávan na vlhkém místě).

Konec konců znatelná část dokumentů, s nimiž pracovali historici v osmnáctém či devatenáctém století, je nyní již nečitelná.¹⁶ Obrovský počet dokumentů se proto dochoval alespoň v rozličných edicích. Slovo „obrovský“ rozhodně není nadneseným výrazem – ostatně anglická monarchie se oproti většině dalších středověkých království vyznačovala velkou mírou systematizace a centralizace.¹⁷ Jednotlivé typy anglických „kalendářů“ („calendars“), které jsou mnohdy pouhými výtahy z originálů, v průměru obsahují kolem sedmi set stran textu na jeden „tříletý“ svazek. Z logického důvodu tedy nebyl v této práci analyzován každý anglický dokument, ale spíše ty, které jsou pro danou problematiku relevantní. Úkol je to ožehavý, protože například tisíce stran ze soudních spisů se mohou zdát irelevantními, ale jednou za několik set stran se může objevit případ, který byl ovlivněn anglo-skotským zápolením mezi lety 1337 až 1346.

Asi nejužitečnějším typem úředního dokumentu jsou tzv. „zpečetěné svitky“. Termín se opět vžil z logického důvodu. Obsah byl zapečetěn, aby si jej mohl přečíst jen adresát. Většinou byl text tedy uveden jasnou specifikací, komu je jeho obsah určen. Tím se tento typ pramenu lišil od svitků „otevřených“, které pečeť neměly a většinou byly (po uvedení plné titulatury anglického krále) nekonkrétně uvedeny frází typu „tomu, koho se to týká“.¹⁸ Samotný obsah dokumentů byl rozličný. Mohlo se jednat o všelijaká oznámení, udělení grantů (časté u „otevřených“ listin) či plné moci, příkazy, varování a jiné. Do třetice lze zmínit tzv. „fine rolls“, tedy záznamy plateb pro krále za různé granty nebo udělení rozličných povolení.¹⁹ Překrývání obsahu listin lze ukázat na tzv. „Gascon rolls“, které mohly mít charakter „zpečetěných“ ale i „otevřených“ svitků. Navíc se mnohé z nich týkaly skotských záležitostí, ačkoliv se primárně měly zabývat správou Eduardových zemí na jihozápadě Francie. Především pro první dva až

¹⁶ *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., xxxix.

¹⁷ Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 60-61. Jennifer Brown ed., *Scottish Society in the Fifteenth Century* (London: Edward Arnold, 1977) 35. Vyplývá i z: Bloch, *Feudální společnost* (Praha: Argo, 2010) 438.

¹⁸ James Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, (Cambridge: The Medieval Academy of America, 1940) 167. „Patent rolls“ byly proto často uvedeny jen zdravicí „salutem“, kdežto ve „zpečetěných“ dokumentech se objevovala sblížující fráze typu „náš nejdražší“ atd. Viz: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 309. Ukázka: „Rex omnibus ad quos [...] salutem.“ Z: *Gascon Rolls*, C 61/49, 10-11 Edw III, m. 39. Nebo: *Foedera*, II, 164. Druhý typ oslovení (z roku 1338): „Rex, Dilecto et Fidelis suo, Waltero de Manny, Admirallo Flotae Navium, ab Ore Aquae Thamisiae [...]“ Viz: *Foedera*, II, 22.

¹⁹ *English Historical Documents*, vol IV, A.R. Myers ed. (London: Routledge, 1996) 34. Byly samozřejmě vydány i další typy pramenů jako dokumenty týkající se anglo-papežské komunikace, případně různé potvrzující listiny, ale ty již netvoří páteř této práce, ačkoliv jsou občas zmíněny.

tři roky stoleté války jsou jasnou ukázkou, jakou obavu měl anglický král z francouzsko-skotského spojení. Také z nich lze vyčíst, jak anglický král jejich aliance využíval politicky pro své účely.

Je možno se dostat k těmto pramenům několika způsoby. Thomas Rymer (1643 – 1713) zahrnul značnou část z nich do své monumentální práce *Foedera*, jejíž redakční podoba byla vylepšena po jeho smrti.²⁰ Jak si mnozí historici všimli, Rymer sice neměl přístup ke všem dokumentům, ale zpracoval mnoho listin vydaných kancléřstvím a také obsáhlý materiál týkající se skotských záležitostí.²¹ Jeho práce je neocenitelná zejména, co se týče smluv a dohod se zahraničními elitami, skotského království nevyjímaje. Případně je k dispozici Macphersonova edice v podobě *Rotuli Scotiae* z počátků devatenáctého století obsahující anglické dokumenty, které se zabývaly skotskou problematikou.²² Pro tuto práci se jedná o klíčové ediční počiny, obzvláště pokud si člověk je vědom jejich slabin. Výhodou obou, krom zachování originálního jazyka je, že navíc obsahují texty týkající se dřívějších (i pozdějších) dob. Poskytují tak jedinečný náhled na anglicko-skotské války z perspektivy anglického panovníka a jeho zástupců v dlouhodobějším časovém horizontu.

Druhou možností jsou již zmíněné „kalendáře“, které jsou spolu s většinou anglických kronik součástí edičního počínu *Rerum Britannicarum medii aevi scriptores*. Mají tři evidentní slabiny. Největší bez pochyby je, že byly až na výjimky vytvořeny jen v přeložené anglické podobě. Nicméně vzhledem k tomu, že mnohé listiny se ztratily anebo již nejsou čitelné (a na druhou stranu některé zpracovali v originálním jazyce Rymer a další) a zbytek je uchován v ne vždy dostupných archivech, nelze se jejich využití vyhnout. Důkazem je, že je ve svých pracích citují jak francouzští, tak i skotští a angličtí historici.²³ Za druhé se často jedná o zkrácené texty, které spíše popisují, o čem daný originál byl, než že by obsahovaly přesný překlad.²⁴ Za třetí

²⁰ Tato práce se opírá o naskenované texty ze třicátých a čtyřicátých let osmnáctého století, které lze nalézt online na stránkách <https://archive.org>. K dispozici je rovněž syllabus, který je jistou náhradou chybějícího rejstříku: *Syllabus (in English) of the Documents Relating to England and Other Kingdoms Contained in the Collection Known as Rymer's Foedera*, Thomas Hardy ed. (London: Longmans, Green, 1869). Texty dokumentů jsou uvedeny v originálním jazyce, tedy nejčastěji v latině a potom ve francouzském jazyce.

²¹ *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., xxxviii.

²² Reference viz seznam zkratk.

²³ Jako pár příkladů za všechny lze uvést: Michael Brown, *The Black Douglases* (Edinburgh: John Donald, 2005) 337. Penman, *David II*, 445. Nicholson, *Scotland in the Later Middle Ages*, 664. MacInness, *1332 – 1357*, 8-11. Stephen Boardman, *The Early Stewart Kings* (Edinburgh: John Donald, 2007) 311. Ormrod, *The Reign of Edward III*, 237. Jonathan Sumption, *The Hundred Years' War: Trial by Battle*, I (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991) 630. Další citace týkající se Sumptiona bude vždy spjata s tímto dílem. Déprez, *Les Préliminaires*, XI.

²⁴ Thomas Tout tento fakt osvětluje tím, že anglická monarchie vydávala příliš dokumentů, které byly mnohdy značně dlouhé. Jejich kompletní publikace by zabrala ještě několikanásobně větší prostor: Thomas Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III* (London: Longmans, Green, and

obsahují jisté chyby v dataci a jejich editoři nepracovali s veškerým materiálem.²⁵ I přes slabší místa se však jedná o nenahraditelné ediční počiny. Pro toto téma je rovněž relevantní, že několik svazků bylo věnováno skotské problematice (tzv. *Calendar of Documents Relating to Scotland*) a mnohdy, především v pátém svazku, poskytují informace, kde přesně originál nalézt.²⁶ Navíc tyto edice obsahují mnohé dokumenty, které nelze najít ani v edici *Foedera* a ani v *Rotuli Scotiae*.

Jistou alternativou jsou také již zmíněné „gaskoňské svitky“, které byly pod hlavičkou projektu *Gascon Rolls Project* v archivech ofoceny a nyní jsou dostupné online.²⁷ „Bohužel“ zbytek originálů stále zůstává uzavřen pouze v anglických, francouzských a skotských archivech. Zdejší texty jsou samozřejmě nenahraditelným zdrojem informací, protože nesou vnější znaky, které edice nemají. Za prvé jsou ukázkou toho, jak originální listina vypadala.²⁸ Za druhé jsou jistým odrazem toho, jak správa monarchie fungovala a jak listiny uchovávala, tj. například srolováním dokumentů. Za třetí některé dokumenty stále nesou pečeť, která je verifikovala a jsou ukázkou panovnické stylizace. Za čtvrté mnohé z těchto textů nebyly editory zpracovány, buď protože jejich existence v době vzniku edice nebyla známa, případně byla jejich důležitost podceněna. Nevýhodou je značné poškození mnohých z nich. Konkrétněji těžší tato práce z existence archivů v Londýně a Edinburhu, ve kterých se nalézají mnohé listiny spojené s anglo-skotskou problematikou.²⁹

Samozřejmě je otázkou, jakou míru dozoru skutečně Eduard III. uplatňoval, co se týče kontroly těchto dokumentů. Úředníci byli profesionály, ale dělali chyby. Ne vždy se jim dalo důvěřovat, což ukázala krize z roku 1341, která bude v práci zmíněna.³⁰ Větší problémy, které rovněž budou v textu ještě nastíněny, byly však s implementací obsahu listin v praxi. Nicméně historici ukázali, že politika Eduarda III. byla ve velké míře konzistentní, a proto si mohl dovolit značnou část administrativy přenechat jiným.³¹ Tuto stálost lze vidět ve způsobu označování

Company, 1905) 444. Na druhou stranu mnohdy jsou některé klíčové (anebo obtížně přeložitelné) fráze uvedeny v originálu.

²⁵ Naštěstí mnohé chyby byly již opraveny: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., xxxvii.

²⁶ Reference k tomuto dokumentu viz již seznam zkratk.

²⁷ Na stránkách <http://www.gasconrolls.org/en/>. Zároveň je možno je chápat jako jistou formu zrcadlové edice, protože sice editoři neposkytli latinskou transkripci, ale poskytli u mnohých listin alespoň anglický překlad.

²⁸ Především co se týče iluminací. Nicméně v této době měla většina listin iluminované jen první písmeno jména krále, případně první písmena jeho jednotlivých titulů: Jones, Vale eds., *England and Her Neighbours 1066-1453* (London: Hambledon Press, 1989) 159-163.

²⁹ Jedná se buď o nezeditované dokumenty, nebo listiny, které jsou pro toto téma relevantní a bylo záhodno je citovat v originální podobě. Všechny využití prameny tohoto typu viz bibliografie.

³⁰ Strana této práce 155-156.

³¹ Ormrod, *The Reign of Edward III*, 54.

Skotů v úředních pramenech. Krom toho, jak už bylo naznačeno, více ožehavými problémy se zabývali úředníci, kteří tvořili součást jeho „domácnosti“. Těm mohl král více důvěřovat a měl je pod přímým dohledem.

Další zdroj informací poskytuje úřad exchequera, který se v době vlády Eduarda III. skládal asi ze šedesáti lidí a byl veden exchequerem samotným.³² Jednalo se o hlavní finanční úřad monarchie, který se zabýval výběrem a kontrolou královských financí. Panovnícký dvůr byl pro změnu financován z královny „ložnice“ („wardrobe“), která byla součástí jeho „domácnosti“. Posledním úřadem byla „komora“ („chamber“), která zajišťovala královny osobní potřeby.³³ Úředních dokumentů, které se peněžní problematikou zabývají, byly opět vydány tisíce. Značná část z nich je zmíněna v jednotlivých kalendářích nebo v edici *Foedera*, případně je lze dát do spojitosti se zápisy parlamentu. Poslední důležitou složkou byla soudní moc, která byla samozřejmě spjata s panovníkem samotným. Valná většina dochovaných dokumentů však není pro toto téma příliš nosná, protože se týkala domácích záležitostí a jen málokdy měla přesah směrem k zahraniční tematice. Výjimky jsou hrozby trestů a zabavení majetku, ale ty většinou lze nalézt v listinách vydaných kancléřstvím.

Naopak parlamentní setkání byla mezi lety 1337 až 1346 častým důsledkem královny zahraniční politiky, a jsou klíčová pro anglo-francouzskou ale i anglo-skotskou politiku. Informace týkající se debat s anglickou zemskou reprezentací lze získat ze dvou hlavních zdrojů. Prvním jsou parlamentní akta, která byla tradičně vedena ve francouzském jazyce až do vlády Jindřicha VI.³⁴ Opět se jedná o nenahraditelný zdroj informací, který byl anglickými historiky editován a ponechán v originálním jazyku. Ačkoliv, jak si postěžoval skotský historik Ranald Nicholson, je pramen frustrující v tom, že neinformuje o procesu debat, ale jen o jejich výsledku, díky značným snahám historiků je dnes možné alespoň poodkrýt i onen způsob, jakým byly debaty vedeny.³⁵ Pramen je zajímavý i v tom, že závěrečná akta byla většinou jistým kompromisem, což nelze úplně říci o listinách vydaných čistě králem, které spíše odrážely jeho osobní touhy a úmysly. Pokud dbal na názor ostatních, pak se nejspíše jednalo jen o úzké okolí a z pramenů to navíc často ani nijak otevřeně nevyplývá.

³² Ormrod, *The Reign of Edward III*, 71.

³³ Ormrod, *The Reign of Edward III*, 71.

³⁴ Odkaz opět viz seznam zkratk.

³⁵ Měl na mysli zápisy skotského parlamentu, ale anglický je na tom stejně, ačkoliv informací se dochovalo mnohem více: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 304. Navíc lze stavět i na některých kronikářích (jako Adae Murimuth a Henrici de Knighton), kteří o parlamentech často psali.

Druhým zdrojem informací jsou různé petice a stížnosti, které byly adresovány králi, který se jimi měl během zasedání zabývat. Ty, které se dochovaly, lze většinou nalézt v rozličných „kalendářích“. Značná část z nich je však ztracená, stejně jako mnohé zápisy z anglických parlamentů, především pro klíčové první tři roky války. Historici jsou tak odkázáni na jiné typy úředních pramenů anebo na kronikáře typu Adae Murimutha, který se zasedání osobně účastnil.

Krom anglických oficiálních dokumentů lze využít i některých francouzských a skotských úředních pramenů. Bohužel dostupné francouzské dokumenty se jen málokdy zabývaly skotskými záležitostmi.³⁶ *Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois* však alespoň poskytuje základní informace o francouzských financích, umožňující tak jistou komparaci s anglickou a skotskou monarchií.³⁷ Navíc pramen obsahuje některé zmínky o Flandrách, konkrétně tamějším hraběti, který několikrát od Filipa VI. obdržel finanční odměnu za své služby. Podobný význam pro tuto práci má edice *Documents Parisiens du Règne de Philippe VI de Valois*, která, jak už název napovídá, odkazuje na prameny spojující vyjmenované entity, tedy Filipa VI. a Paříž.³⁸ Do třetice je možné zmínit *Collection générale des documents français qui se trouvent en Anglettere*.³⁹ Tato francouzská edice poskytuje asi nejvíce informací k danému tématu, ale opět ji spíše lze využít na anglicko-francouzský kontext než cokoliv jiného. Navíc se jedná o dokumenty psané z anglické, a nikoliv francouzské, strany.

Klíčové jsou však skotské úřední dokumenty, protože poskytují unikátní náhled druhé strany na anglo-skotské zápolení. Oproti těm anglickým jich je jen malý zlomek. Za prvé mnoho z nich se zkrátka nedochovalo, jako klasický příklad lze využít parlamentní akta, ze kterých zbyla jen menšina. Za druhé skotští králové ve 14. století nikdy nevydávali ani zdaleka tak velká kvanta dokumentů jako jejich oponenti z jihu. Tomu odpovídal vzhled skotského úředního aparátu. Soudní i finanční systém byl oproti anglickému značně zjednodušený. Dle Bruce Webstera se v době Davida II. zabýval soudní problematikou panovník v parlamentu (či menší královské radě) anebo ji posuzovali tzv. „justiciars“, tedy jeho zástupci v jednotlivých skotských lokalitách. Webster zároveň tvrdí, že neexistoval žádný centrální úřad kancléřství či „exchequera“ ve své složité anglické podobě. Místo toho byli vybráni auditoři a o dokumenty

³⁶ Schématický popis správního systému francouzské monarchie například: Boris Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans* (Paris: Belin, 2009) 24-25.

³⁷ *Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois*, Jules Viard ed. (Paris, 1899).

³⁸ *Documents Parisiens du Règne de Philippe VI de Valois*, Jules Viard ed., I (Paris, 1899).

³⁹ Reference použita v abecedně srovnaném seznamu zkratk.

se starala instituce královské „kaple“.⁴⁰ Rovněž anglická tradice členění dokumentů na zpečetěné či nezpečetěné ve Skotsku de facto neexistovala. Zpečetěny byly většinou jen glejty pro anglické vyslance.⁴¹

Dochované a pro tuto dobu již zeditované skotské úřední dokumenty lze rozdělit do čtyř hlavních skupin. První jsou tzv. *Regesta Regum Scottorum*, tedy „činy skotských králů“. Většinou se jedná o rozličné listiny či jejich potvrzení, příkazy a korespondenci. Ve valné většině je lze snadno rozčlenit dle různých jazykových formulí.⁴² Klasickým problémem je, že prakticky všechny se primárně zabývaly domácí politikou. To samé platí pro zbytky parlamentních akt, která, na rozdíl od těch anglických, byla vedena v latině, nikoliv ve francouzštině. Lze z nich však vyčíst jisté tenze mezi šlechtou a panovníkem, které měly zcela jistě vliv na zahraniční vztahy. Také se v nich vyskytují zmínky o „zradě“ některých šlechticů, kteří během Davidovy nepřítomnosti přešli na druhou stranu.

Na třetím místě lze uvést latinskou edici tzv. *Exchequer Rolls*, která je náhledem do financí skotské monarchie. Tento pramen poodkrývá některá, do jisté míry, překvapivá fakta. Je jasným důkazem, jaký vliv mělo vedení války na skotské království. Důsledky byly pocíťovány v několikaletém horizontu. Zároveň dává tušit, do jak velké míry se podíleli Skotové na subvencování královského dvora Davida II. během jeho pobytu ve Francii. V kontextu francouzsko-skotského spojení poskytuje přesné údaje o francouzské pomoci. V neposlední řadě je připomínkou důležitosti důsledků bitvy u Neville Crossu. Jedná se tedy o naprosto nezbytný ediční materiál. Naopak *Registrum Magni Sigilli Regum Scotorum*, tedy soubor dokumentů verifikovaných královskou pečeti, je pro toto období prakticky nepoužitelná edice, protože nezanechává téměř žádné stopy mezi lety 1337 až 1346.⁴³

Na tomto místě je nutno se posunout k narativním pramenům, které rovněž tvoří nezbytnou část práce, neboť mnohdy rozvádějí, co bylo uvedeno v úředních pramenech pouze

⁴⁰ Webster ed., *RRS*, VI, 5. Zdejší reference se týká předmluvy editora. Zjednodušený systém rovněž: Mathew Hammond ed., *New Perspectives on Medieval Scotland: 1093-1286* (Suffolk: The Boydell Press, 2013) 27. Nebo: Andy King, David Sampkin eds., *England and Scotland at War, c. 1296- c. 1513* (Leiden: Brill, 2012) 7.

⁴¹ Webster ed., *RRS*, VI, 14-15. Rovněž se jedná o předmluvu editora.

⁴² Charty většinou obsahovaly fráze typu „carta nostra sigillum nostrum precepimus apponi“ a adresa zněla „omnibus probis hominibus tocius terre sue salutem“ a text pokračoval „dedimus concessimus et hac presenti carta nostra confirmavimus“ s koncem typu „In cuius rei testimonium presenti carte nostre sigillum nostrum“. Příkazy většinou obsahovaly fráze jako „mandamus vobis et firmiter precipimus“ a pardony pro změnu „de qualibet litera rancoris de remissione“: Webster ed., *RRS*, VI, 19-25. Jedná se o komentář editora edice.

⁴³ *Registrum Magni Sigilli Regum Scottorum*, I, Josh Thomson ed. (Edinburgh, 1912).

zkráceně.⁴⁴ Skotských kronikářů, jejichž díla by se zachovala, je pro vrcholný středověk naprosté minimum. Pro skotskou literární tradici jsou samozřejmě důležitá díla pojednávající o Robertu Bruceovi (od Johna Barboura) a Williamu Wallaceovi (údajným autorem byl „slepý“ Harry), která však pro toto období nejsou příliš relevantní.⁴⁵ Zbývají již jen klerici Johannis de Fordun, Walter Bower a Andrew of Wyntoun, kteří prosluli jako autoři skotských „světových kronik“ (od počátků světa).

Fordunovo dílo *Chronica gentis Scotorum* bylo sepsáno někdy mezi sedmdesátými až osmdesátými lety čtrnáctého století.⁴⁶ Jak již napovídá název díla, Fordun se snažil popsat dějiny skotského kmene od svých mýtických počátků a obhájit jeho právo na samostatnost.⁴⁷ S tím je spjat ten fakt, že ve svém díle obhajoval dynastii Bruceů, a proto občas vyobrazoval jejich soky jako rod Comynů nebo Stewardů ne v úplně pozitivním nebo dominantním světle.⁴⁸ Skotští historici jsou si jistí, že se opíral o kroniky ze třináctého století, které pro změnu čerpaly z kronik dřívějších.⁴⁹ Oproti mnohým anglickým kronikám (ale i Bowerovi či Wallaceovi) se jedná o dílo relativně umírněné z hlediska vyjadřování se k tématu anglo-skotských vztahů. Důvody, proč tomu tak nejspíše bylo, budou ještě nastíněny.

Walter Bower byl pozdějším kronikářem, který psal své dílo v době mládí Jakuba II., tedy ve čtyřicátých letech patnáctého století. Byl velkým obdivovatelem jeho otce Jakuba I., kterého vnímal jako zákonodárce (a pro kterého pracoval).⁵⁰ Svůj *Scotichronicon* psal pro Jakuba II. jako poučení, a asi i proto podporoval silné a aktivní vládce typu Roberta Bruce nebo

⁴⁴ I jazyk parlamentních akt je značně „šablonovitý“, ačkoliv jsou akta obsáhlejší než většina ostatních úředních pramenů: Andrea Ruddick, *English Identity and Political Culture in the Fourteenth Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013) 31.

⁴⁵ John Barbour, *The Bruce*, ed. W. M. Mackenzie (London: Adam and Charles Black, 1909). Henry the Minstrel, *The Actis and Deidis of the Illustrere and Vailyeand Campioun Schir William Wallace*, ed. James Moir (Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1889).

⁴⁶ Odkaz na dílo je v seznamu zkratk.

⁴⁷ Datace kroniky: Barbara Crawford ed., *Church, Chronicle and Learning in Medieval and Early Renaissance Scotland* (Edinburgh: Mercat Press, 1999) 20. *English Historical Documents*, vol IV, Myers ed., 36.

⁴⁸ Ranald Nicholson, „David II, the Historians and the Chroniclers,“ *The Scottish Historical Review* 45 (1966): 75. Většinu svého díla sepsal již v šedesátých letech, kdy ještě žil David II. Steward byl po Davidově návratu do království (1357) ostrakizován: Stephen Boardman, „Chronicle Propaganda in the Fourteenth-Century Scotland: Robert the Steward, John of Fordun and the 'Anonymous Chronicle',“ *The Scottish Historical Review* 76.201 (1997) 25.

⁴⁹ Cowan, Finlay eds., *Scottish History: The Power of the Past* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002) 50. Navíc měl dle Michaela Penmana přístup k Barbourovu dílu, které bylo sepsáno jen o něco málo dříve: Penman, „King Robert the Bruce (1274-1329),“ *Etudes Ecosaises* 10 (2005) 25-29.

⁵⁰ Michael Brown, *James I* (East Lothian: Tuckwell Press, 2000) 2-5. Crawford ed., *Church, Chronicle and Learning in Medieval and Early Renaissance Scotland*, 58. Také: Kate Buchanan eds. et al., *Medieval and Early Modern Representations of Authority in Scotland and the British Isles* (London: Routledge, 2016) 222. Pomáhal například shromažďovat finance na výkupné: „pro financia sue liberacionis ad taxandum regnum [...] Auditores et receptores [...] Walterus abbas Sancticolumbe de insula Emonia.“ Viz: *Scotichronicon*, VIII, 240.

Jakuba I.⁵¹ *Scotichronicon* je v obsahové i rétorické rovině více proti-anglický, což nepřekvapí vzhledem k tehdejší nestálým vztahům mezi Skotskem a Anglií.⁵² Nemusel být panovníkem nebo elitami omezován v tom, co směl či nesměl napsat – na rozdíl od Forduna, jehož pokračovatelem byl. Pro popis první poloviny čtrnáctého století se jedná o důležité dílo, protože Bower, podobně jako Fordun, pracoval s dřívějšími narativními ale hlavně i úředními zdroji. Některé anti-anglické básně či různé smlouvy a dohody přiložil do svého díla. Navíc přidal některé informace, které nebyly obsaženy ve Fordunovi (a naopak některé selektivně odebral).⁵³ Zde je nutno mít se na pozoru, protože již psal se značným odstupem. Některé věci, které přidal, proto mohly být pouhými „nánosy“ tradice, která však byla odlišná od reality.

Andrew of Wyntoun, třetí z výše jmenovaných, se narodil někdy mezi rokem 1350 až 1360.⁵⁴ „Originální kroniku“ (*Original Chronicle*) tedy mohl napsat asi o dvacet let až třicet let dříve než Bower svůj *Scotichronicon*. Název díla nesouvisí s jeho „jedinečností“, ale s tím, že začíná vznikem (anglicky „origin“ či latinsky „origo“) světa a klasicky pokračuje vysvětlením původu Skotů.⁵⁵ Jedná se svým způsobem o jistou alternativu, protože na rozdíl od předchozích dvou autorů psal svou kroniku ve verších a byl v tomto ohledu tedy více inspirován Barbourovým *Brucem*. Navíc dílo není v latině, ale bylo sepsáno ve skotském dialektu, opět podobně jako dřívější Barbourova epická báseň. Autor čerpal hlavně z Barboura pro popis počátků válek o nezávislost a pro vládu Davida II. pro změnu z nedochované „Anonymní kroniky“.⁵⁶ Jeho dílo je tím pádem, podobně jako Fordun, umírněnější vůči Angličanům než Bower, protože kvůli svým zdrojům bylo více závislé na politické realitě pozdního pro-anglického dvora Davida II.⁵⁷ Z hlediska historického není tak přesný jako Bower nebo Fordun (například co se týče datování), ale obsahuje mnohé informace, které tito autoři nezmínili. Anglo-skotské dění mezi lety 1336/7 až 1346 sledoval se zájmem, a proto popsal tahanice o

⁵¹ Crawford ed., *Church, Chronicle and Learning in Medieval and Early Renaissance Scotland*, 57. Amanda Beam, *The Balliol Dynasty 1210-1364* (Edinburgh: John Donald, 2008) 2. Na počátku lamentuje nad stavem království po smrti Jakuba I.: Consideranti michi de insabilitate status huius regni, ut pote in quanta requie opulenta et justicia optabili in diebus clare memorie domini Jacobi regis nostri defuncti [...] respectu fallacis instantis evi, magis flere libet quam ulteriorum cronicarum telam retexere.“ *Scotichronicon*, VIII, 216.

⁵² Konec konců Jakub I. zemřel (1437) nedlouho po obležení Roxburghu (1436), který byl držen Angličany: Brown, *James I*, 162-166. *Scotichronicon*, VIII, 292-296.

⁵³ Například omlouval Roberta Stewarda za své chování a vynechal jistou kritiku, které ho podrobil Fordun: Nicholson, „David II, the Historians and the Chroniclers,“ 76. Anebo přidal zjevení svatého Cuthberta v předvečer u Neville Crossu, o čemž ještě bude řeč: Turpie, „A Monk From Melrose? St Cuthbert and the Scots in the Later Middle Ages, c. 1371-1560,“ *The Innes Review* 62.1 (2011): 47.

⁵⁴ Andrew of Wyntoun, *The Original Chronicle*, xxxi.

⁵⁵ Andrew of Wyntoun, *The Original Chronicle*, xlv.

⁵⁶ Boardman, „Chronicle Propaganda in the Fourteenth-Century Scotland: Robert the Steward, John of Fordun and the 'Anonymous Chronicle',“ 25-27.

⁵⁷ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 225.

různé pevnosti značně detailně, rozhodně více než například Fordun. Proto se nedá souhlasit s Thomasem Toutem, který napsal, že krom konce čtrnáctého století je jeho kronika prakticky nepoužitelná.⁵⁸

Pro první roky stoleté války je k dispozici značný počet francouzských anebo alespoň francouzsky psaných kronik. Většina z nich se však koncentrovala na vojenská tažení na kontinentu. Anglo-skotský zápas byl v jejich podání zúžen na několik epizod, občas ani to ne. Skotské království není v daném období vůbec zmíněno v *Chronique Normande du XIV Siècle*.⁵⁹ V dalším narativním díle, konkrétně *Chronique des Quatre Premiers Valois*, je David II. spjat jen se svým pobytem na francouzském dvoře.⁶⁰ Pro autora to byla šance, jak oslavovat dobrosrdečnost francouzského panovníka. Kronika se stává podrobnější až od šedesátých let čtrnáctého století, což rovněž mohlo být důvodem, proč na Skotsko nebyl kladen takový důraz. O něco větší prostor byl věnován Skotům v oficiálních *Grandes Chroniques*, a proto s nimi tento text více pracuje.⁶¹ Většinou oslavovaly rytířskou skotských elit a úspěchy skotsko-francouzské aliance. Lze v nich tedy dohledat některé případy, kdy se francouzský král snažil Skotům pomoci. Navíc poskytují některé údaje k počátkům stoleté války z francouzské perspektivy.

Větší prostor dali skotskému království kontinentální kronikáři jako Jean le Bel a Jean Froissart. První jmenovaný psal v polovině padesátých let čtrnáctého století, takže ho lze vnímat jako současníka. Navíc spoléhal na svědectví některých vojáků, kteří se zúčastnili bitev mezi lety 1337 až 1346.⁶² Většinou však oslavoval rytířství a o politice skotského království po roce 1337 měl omezené informace, takže se jím zabýval hlavně v kontextu anglo-francouzské politiky. Henegavský autor Jean Froissart je pravděpodobně nejslavnějším kronikářem stoleté války, jehož dílo bylo nesčetněkrát analyzováno.⁶³ Značně čerpal z Jean le Bela, který ho předešel o nějakých třicet let. Pro popis anglo-francouzsko-skotských vztahů je však zajímavým zdrojem, protože v polovině osmdesátých let chvíli pobýval na skotském dvoře a

⁵⁸ Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 459. Wyntoun byl rovněž kritizován za svůj příliš mechanický verš. Opět se však jedná o přehnanou kritiku: Jennifer Brown ed., *Scottish Society in the Fifteenth Century*, 186.

⁵⁹ *Chronique Normande du XIV Siècle*, ed. Émile Molinier (Paris, 1882).

⁶⁰ *Chronique des Quatre Premiers Valois*, Siméon Luce ed. (Paris, 1862) 4.

⁶¹ Opět dílo bylo již zmíněno v seznamu zkratk.

⁶² Andrew Ayton ed., *The Battle of Crécy* (Suffolk: Boydell Press, 2005) 140.

⁶³ Dokonce i v českém jazyce: Věra Soukupová, *Konstrukce historické reality v díle kronikáře Jeana Froissarta* (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017). Kateřina Lošťáková, *Lucemburkové a české země ve francouzských kronikách 14. století* (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006) 48-76. Jacques Le Goff ed., *Muži a ženy středověku* (Praha: Vyšehrad, 2013) 329.

předtím i poblíž dvora anglické královny.⁶⁴ Pobyt ho značně ovlivnil, protože se oproti dalším francouzsky píšícím autorům značně věnoval skotskému království. I přesto byly jeho informace značně omezené a znal jen některá fakta. Jeho dílo bývá nejčastěji charakterizováno jako rytířská kronika. V tomto kontextu je však zajímavé, že anglický kronikář Thomas Gray, který byl na rozdíl od něj skutečným rytířem, turnaji pohrdal, kdežto Froissart je oslavoval jako ukázky cti a odvahy.⁶⁵

V žádném případě nelze opomenout anglické kronikáře, jejichž důležitost je pro tuto práci největší, protože z anglických úředních pramenů samozřejmě nejvíce čerpali. Navíc jsou jejich jistou alternativou a odrazem toho, jak elity na tyto prameny reagovaly. K dispozici je ve vztahu k zdejšímu tématu znatelně vyšší počet relevantních a většinou latinsky psaných kronik než ve Skotsku nebo Francii. Jednou z nich je *Continuatio Chronicarum* Adae Murimutha, který pravděpodobně zemřel roku 1347, protože právě tehdy jeho kronika končí.⁶⁶ Byl tedy přímým současníkem událostí. Ostatně sám tvrdil, že chce napsat jen to, co sám „viděl anebo o čem slyšel“.⁶⁷ Počátky jeho díla tradičně tvoří pouhá kompilace, větších historických kvalit dosahuje až těsně před vypuknutím stoleté války. Murimuth byl přítomen u mnohých zasedání parlamentu, což ho činí velkou autoritou především pro roky, kdy byly ztraceny zápisy parlamentu. Rovněž zmiňuje skotské království častěji než značná část ostatních kronikářů. Na druhou stranu byl svou blízkostí ke králi značně ovlivněn a jeho rétorika fakticky kopíruje mnohé úřední spisy, které občas přímo zmiňuje ve svém díle.

V této edici, která je samozřejmě součástí *Rerum Britannicarum medii aevi scriptores*, lze také nalézt kroniku Roberta de Avesbury.⁶⁸ Jak napovídá název, ve svém *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii* kladl značný důraz na vojenské úspěchy (doslova „zázračné činy“) Eduarda III. Jako jisté ohnisko jeho díla lze označit bitvu u Poitiers z roku 1356, ve které byl zajat francouzský panovník Jan II., neboť tímto velkým úspěchem Eduarda III. kronika končí. Rozhodně měl k dispozici mnohé úřední prameny (především korespondenci), protože je pravidelně citoval ve svém díle. Jako typický příklad lze uvést kopii dopisu oznamujícího

⁶⁴ Le Goff ed., *Muži a ženy středověku*, 326. Katie Stevenson, *Power and Propaganda – Scotland 1306-1488*, 7.

⁶⁵ Nicholas Wright, *Knights and Peasants: The Hundred Years War in the French Countryside* (Woodbridge: The Boydell Press, 1998) 5. Boardman, „Chronicle Propaganda in the Fourteenth-Century Scotland: Robert the Steward, John of Fordun and the 'Anonymous Chronicle',“ *Scottish Historical Review* 76.04 (1997): 26.

⁶⁶ *Continuatio Chronicarum*, ix.

⁶⁷ *Continuatio Chronicarum*, xv. V kronice: „In chronicis igitur apud Westmonasterium inveni quodam, quae immediate sequuntur per tres annos: residuum vero ex visu et auditu mei temporis ipse scripsi.“ Z: *Continuatio Chronicarum*, 4.

⁶⁸ Viz seznam zkratek.

vítězství u Sluys z roku 1340.⁶⁹ Jedná se tedy kronikáře, který byl evidentně silně ovlivněn rétorikou anglického dvora. Díky jejich existenci mohl lépe vysvětlit, proč byl jeho panovník tak úspěšný. Na druhou stranu právě proto spíše sleduje kontinentální kampaň a anglo-skotský zápas redukuje na několik epizod, které pro něj vrcholí bitvou u Neville Crossu.

Naopak značný důraz na anglo-skotské potýkání kladl Thomas Gray, který sepsal dílo *Scalacronica*.⁷⁰ Jeho dílo je unikátní v několika aspektech. Za prvé se jedná o nefalšovanou kroniku sepsanou skutečným rytířem, navíc potomkem rytíře jiného. Krom toho její autor žil poblíž anglicko-skotské hranice, což finální podobu ovlivnilo dvěma směry.⁷¹ Za prvé věnoval skotské problematice značný prostor. Za druhé Gray sám skončil v polovině padesátých letch ve skotském zajetí, konkrétně v Edinburghu, kde měl možnost čerpat z jiných zdrojů než doma, a kde rovněž začal své dílo sepisovat.⁷² Byl propuštěn o rok později za výkupné, na které přispěl samotný Eduard III.⁷³ Vzhledem k tomu, že jeho otec se zúčastnil raných fází skotských válek o nezávislost, je jeho dílo mnohem detailnější pro jejich popis než Murimuthovo či Avesburyho.⁷⁴ Navíc Gray byl osobně přítomen klíčové bitvě u Neville Crossu.

Oproti většině ostatních anglických kronikářů, kteří byli duchovními a psali latinsky, se také lišil v tom, že své dílo napsal v normanském dialektu francouzštiny. Dle historika Andyho Kinga mohlo být důvodem, že patřil do třídy rytířů, která často ovládala francouzštinu, ale s latinou na tom již byla hůře.⁷⁵ Opět se jedná o tradiční žánr „světové kroniky“, ale klade větší důraz na anglický sever než většina ostatních anglických autorů. Ve skotském zajetí mohl psát a netrpěl, i proto Skoty jako celek nevnímal nijak negativně. Sice kritizoval zločiny některých z nich, ale ten samý metr byl užít i vůči Angličanům.⁷⁶

⁶⁹ *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 312. Během popisu obležení města Tournai přikládá korespondenci, která byla zaslána Filipu VI.: *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 314-318.

⁷⁰ Viz seznam zkratk. Andy King, „Englishmen, Scots and Marchers: National and Local Identities in Thomas Gray's *Scalacronica*,“ *Northern History* 36.2 (2000): 217-231.

⁷¹ Andy King, *Sir Thomas Gray's Scalacronica: A Medieval Chronicle and Its Historical and Literary Context* (Durham: Durham University, 1998) 1. Jedním z důvodů, proč začal dílo psát bylo, že chtěl oslavit úspěchy svého otce: Goldstein ed., *The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland* (Lincoln: University of Nebraska Press, 1993) 160.

⁷² King, *Sir Thomas Gray's Scalacronica: A Medieval Chronicle and Its Historical and Literary Context*, 39-40.

⁷³ MacInness, *1332 – 1357*, 194.

⁷⁴ King, *Sir Thomas Gray's Scalacronica: A Medieval Chronicle and Its Historical and Literary Context*, 12.

⁷⁵ King, *Sir Thomas Gray's Scalacronica: A Medieval Chronicle and Its Historical and Literary Context*, 47. Výjimkou je kus kroniky mezi lety 1340 až 1355, který se zachoval jen v pozdějším anglickém opisu: Goldstein ed., *The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland*, 149.

⁷⁶ Goldstein ed., *The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland*, 160-161.

Jedním z důležitých zdrojů pro Graye byla Higdenova univerzální historie *Polychronicon*.⁷⁷ Oba autoři jsou zajímavě spjati s anglickým králem. Zatímco Graye pomohl vykoupit ze skotského zajetí Eduard III., pak Higden, dle historiků, dokonce konzultoval kus své práce s Eduardem III.⁷⁸ Je pochopitelné, že ani jeden z autorů nebyl k anglickému králi kritický. Higden se ale na rozdíl od Graye skotskými záležitostmi po vypuknutí stoleté války zabýval jen velice málo. Význam jeho díla byl ale velký. *Polychronicon* byl značně populárním středověkým textem a čerpala z něj značná část pozdějších autorů. Jedním z nich byl Thomae (Thomas) Walsingham.⁷⁹ Ten sice rovněž limitoval skotské záležitosti na jisté epizody, ale každá z nich mu posloužila jako oslava anglických činů hrdinství, a proto je do svojí *Historia Anglicana* zahrnul.⁸⁰

Ostatním pramenům se trochu vymyká *Chronicon Galfridi le Baker de Swynebroke*. Žánrově se opět jedná o světovou kroniku, ale rétoricky je mnohem agresivnější vůči Francii či Skotsku než ostatní, snad s výjimkou lanercostského kronikáře.⁸¹ Často napadal oba anglické soupeře najednou, protože si byl vědom jejich spojenectví. Bakerovým primárním zdrojem byl až pro počátky stoleté války Adae Murimuth.⁸² Nicméně jeho kronika je mnohem méně spolehlivá než Murimuth a je třeba se u ní mít na pozoru.⁸³ Dílo končí bitvou, podobně jako Avesbury, během roku 1356.⁸⁴ Anonymní autor *Chronicon de Lanercost* zmiňoval ve své práci anglicko-skotskou problematiku značně často.⁸⁵ Z jeho práce číší odpor vůči Skotům. Vysvětlení asi spočívá primárně v tom, že převorství, ve kterém působil, se nacházelo nedaleko anglicko-skotské hranice. Skotští historici se domnívají, že tamější církevní komplex byl v častém kontaktu se skotskou armádou. Církevní předáci museli proto v minulosti na její vyživování přispívat výměnou za to, že nebudou napadeni.⁸⁶ Bakerova tvorba, stejně jako

⁷⁷ Stejně jako Gray je i jeho dílo již citováno v seznamu zkratk.

⁷⁸ Antonia Gransden, „The Chronicles of Medieval England and Scotland: Part I,“ *Journal of Medieval History*, 16.2 (1990): 141.

⁷⁹ John Taylor, „The Development of the Polychronicon Continuation,“ *The English Historical Review* 76.298 (1961): 22.

⁸⁰ Využití Polychroniconu Walsinghamem: *Historia Anglicana*, Henry Riley ed., x.

⁸¹ Barnaby Keeney, „Military Service and the Development of Nationalism in England, 1272-1327,“ *Speculum* 22.4 (1947): 536. Referenci pro kroniku je možno nalézt v seznamu zkratk.

⁸² Často ho kopíroval slovo za slovem, jako příklad lze použít hold mladého Eduarda (III.) za anglická léna roku 1325: „fecit homagium avunculo suo regi Francie, sub protestacionibus factis ex utraque parte“. Viz: *Chronicon Galfridi le Baker*, 20. *Continuatio Chronicarum*, 44.

⁸³ Joachim Ehlers et al, *Francouzští králové v období středověku* (Praha: Argo, 2003) 253. J. R. Hale ed. et al., *Europe in the Middle Ages* (London: Faber and Faber, 1965) 196.

⁸⁴ *Chronicon Galfridi le Baker*, 155.

⁸⁵ Viz seznam zkratk.

⁸⁶ MacInness, *1332 – 1357*, 208.

Chronicon de Lanercost, mnohdy rétoricky připomíná spíše rozličné proti-francouzské či proti-skotské básně než klasická narativní díla.

Některé z nich lze, v originálním jazyce, nalézt v edici *Political Poems and Songs Relating to English History* od Thomase Wrighta.⁸⁷ Pro roky 1337 až 1346 obsahuje například báseň o francouzském šlechtici Robertovi z Artois, o převzetí titulu francouzského krále Eduardem III. a také básně o bitvě u Neville Crossu. Básně oslavovaly pro-anglické elity a ostře napadaly jejich nepřátele. Většina z nich vznikla velice rychle po dané události, takže se jedná mnohdy o více bezprostřední pramen, než jakým byly spisy kronikářů. V tomto kontextu je nutno zmínit anglického básníka Laurence Minota, který sám sepsal řadu básní v dialektu středověké angličtiny. Jednou z nich byla samozřejmě i bitvy u Neville Crossu, ve které, mimo jiné, oslavoval postavu Johna Couplanda, který Davida II. „hrdinně“ zajal.⁸⁸

V neposlední řadě nesmí být opomenut Knightonova kronika. Knighton se značně věnoval problematice anglického parlamentu podobně jako Murimuth. Stejně jako Avesbury nebo Walter de Hemingburgh přiložil do své kroniky značný počet dopisů nebo listin. Sice kladl hlavní důraz na Filipa VI., ale jistý prostor věnoval i Davidovi II. a Skotům. Je tedy další ukázkou autora, který byl bezprostředně ovlivněn anglickými úředními prameny a oficiální rétorikou anglického vládnoucího dvora. Samozřejmě práce čerpá i z dalších kronik, které však už takový prostor nedostaly, jako *Chronica Monasterii de Melsa*, *The Chronicle of England* Johna Capgravea, případně *Chronicon Domini Walteri de Hemingburgh*.⁸⁹ Jedná se ale rovněž o důležitá díla, neboť například jeden z dopisů, který Hemingburgh přiložil do svého díla, dokazuje, jak relevantní roli hrála korespondence ve francouzsko-skotských a tím i skotsko-anglických vztazích.⁹⁰

⁸⁷ *Political Poems and Songs Relating to English History*, I, Thomas Wright ed. (London: Longman, Green, Longman, and Roberts, 1859).

⁸⁸ Laurence Minot, *The Poems of Laurence Minot*, ed. Joseph Hall (Oxford: Clarendon Press, 1914) 32. Mají satirický tón: Gustav Liebau, *König Eduard III von England im Lichte Europäischer Poesie* (Heidelberg, 1901) 13.

⁸⁹ Thomas Burton, *Chronica Monasterii de Melsa*. Edward Bond ed. (London: Longmans, Green, Reader and Dyer, 1868). John Capgrave, *The Chronicle of England*, Francis Hingeston ed. (London: Longman, Brown, Green, Longmans and Roberts, 1859). Walteri de Hemingburgh, *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II, John Richardson ed. (London: S and J Bentley and Henry Fley, 1749).

⁹⁰ *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II, 422.

1.2.2 Literatura

Literatury, která by do menší či větší míry souvisela s tématem této práce, lze nalézt spoustu. Je možné začít do češtiny přeloženými syntézami typu *Dějiny Skotska*, *Dějiny Francie* či *Dějiny Británie*.⁹¹ Zatímco poslední jmenovaná kniha je využitelná jen pro překlady některých termínů do češtiny, zbývající dvě syntézy naleznou svá uplatnění. Poskytují celkový kontext, do kterého zasazují počátky stoleté války, nikoliv však více. Navíc se na jejich sepsání podíleli elitní historikové jako Jenny Wormaldová a Michael Brown pro skotskou stranu či Marc Ferro a Georges Duby pro francouzské dějiny.

Jako podobný počín lze hodnotit titul *Dějiny francouzských králů ve středověku* od kolektivu autorů pod hlavičkou Joachima Ehlerse.⁹² Pro anglické dějiny je pak nutno upozornit na *The History of England from the Accession of Henry III to the Death of Edward III* od Thomase Touta.⁹³ V jistých ohledech je jeho práce již překonána (vyšla na počátku dvacátého století), ale stále z ní lze čerpat. Navíc poskytuje alespoň základní popis anglických pramenů. Novějším počinem je *Plantagenet England 1225-1360* od Michaela Prestwiche.⁹⁴ Německý pohled na problematiku představuje Fritz Trautz v *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*.⁹⁵ Pro anglicko-flanderské vztahy jsou klíčové texty Henryho Lucase.⁹⁶ Popis vývoje skotské monarchie nastiňují Alexandr Grant či Ranald Nicholson.⁹⁷ Především Nicholsonovo *Scotland: The Later Middle Ages* je neustále historiky citováno, protože se jedná o obsáhlou monografii a i přes některé chyby zkrátka předběhlo svou dobu.⁹⁸

⁹¹ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007). Kenneth Morgan et al., *Dějiny Británie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999). Nepříliš kvalitní *Dějiny Británie* je naštěstí možné nahradit *The New Cambridge Medieval History*, Michael Jones ed., vol VI (Cambridge: Cambridge University Press, 2008). *Dějiny Francie: od počátku po současnost*, Georges Duby ed. (Praha: Karolinum, 2003). Marc Ferro, *Dějiny Francie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009). Pro skotské dějiny je však neklíčovější kolektivní práce: King, Penman eds., *England and Scotland in the Fourteenth Century*. Ta se skládá z několika celků, ve kterých jsou rozebírány skotské dějiny ve čtrnáctém století.

⁹² Ehlers et al., *Francouzští králové v období středověku*. Dílo již bylo zmíněno.

⁹³ Thomas Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*.

⁹⁴ Michael Prestwich, *Plantagenet England 1225-1360* (Oxford: Oxford University Press, 2007).

⁹⁵ Fritz Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377* (Heidelberg: C. Winter, 1961). Anebo historik Offler: H. S. Offler, „England and Germany at the Beginning of Hundred Years' War,“ *The English Historical Review* 54.216 (1939): 608-631.

⁹⁶ Henry Lucas, „Diplomatic Relations between England and Flanders from 1329 to 1336,“ *Speculum* 11.1 (1936): 59-87. Henry Lucas, „The Sources and Literature on Jacob van Artevelde,“ *Speculum* 8.2 (1933): 125-149.

⁹⁷ Alexander Grant, *Independence and Nationhood: Scotland 1306-1469* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1991). Toto Grantovo dílo bude nadále označováno jen jako *Independence and Nationhood*. Nicholsonova díla jsou v bibliografii.

⁹⁸ Citace viz seznam zkratk. Recenze Jenny Wormaldové: Jennifer Brown, „Scotland: The Later Middle Ages by Ranald Nicholson,“ *The English Historical Review* 92.364 (1977): 598-603. Především i přes rozsáhlost musel zhušťovat, místo důkladnější analýzy často jen podává informace, kniha je příliš fragmentovaná a některé celky jsou disproporční.

Rovněž bylo sepsán velký počet syntéz, které se zabývají tématem stoleté války. Z anglofonní literatury lze zmínit jména jako Malcolm Vale, Anne Curry či Desmond Seward.⁹⁹ Jejich díla se však anglo-skotskému zápolení věnují jen málo. Ještě menší důraz na skotský kontext kladou francouzští historici jako Jean Favier nebo Boris Bove. Favierovo *Le Guerre de Cent Ans* je alespoň považováno za klasické dílo, protože široce rozebírá dynastickou politiku a věnuje se i problematice flanderského hrabství.¹⁰⁰ Boveho text (*Le temps de la Guerre de Cent Ans*) připomíná spíše „učebnici“, ale autor se opíral o moderní práce, které nejsou vždy snadno dostupné, v čemž je jeho největší přínos.¹⁰¹ Ještě je možno zmínit historika Philippa Contaminea, jehož díla se důsledně rozebírají vedení a styl války ve středověku a během stoleté války.¹⁰² Na první roky stoleté války však klade největší důraz Eugène Déprez v *Les Préliminaires de la Guerre de Cent Ans*.¹⁰³ Jeho počín má dvě slabiny. První je stáří jeho práce, protože kniha byla vydána roku 1902, což osvětluje jisté generalizace a nepřesnosti, na které upozornili již jiní historici.¹⁰⁴ Za druhé naprosto přehlíží anglo-skotské vztahy a jejich vliv na anglickou nebo francouzskou monarchii. Na závěr knihy však přiložil některé nezeditované dokumenty. Primárně postavil svůj text na úředních pramenech, které v archivech pečlivě prostudoval, a proto je jeho práce stále nepostradatelnou. Podobným počinem je první díl *The Hundred Years' War* britského historika Jonathana Sumptiona, který se však specializuje na vojenská tažení mezi lety 1337 až 1346.¹⁰⁵

Knih a článků na anglicko-skotské války vyšla celá řada. Valná většina z nich se však zabývala ranějšími fázemi, tj. lety 1286/91 až 1332/1335.¹⁰⁶ Jedná se však o nezbytné práce

⁹⁹ Malcolm Vale, *The Origins of the Hundred Years War* (Oxford: Oxford University Press, 2000). Anne Curry, *The Hundred Years War* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2003). Desmond Seward, *The Hundred Years War* (New York: Penguin Group, 1999). L. J. Villalon, Donald Kagay, *The Hundred Years War: Different Vistas* (Leiden: Boston Brill, 2008).

¹⁰⁰ Jean Favier, *La Guerre de Cent Ans* (Paris: Fayard, 1980).

¹⁰¹ Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*.

¹⁰² Philippe Contamine, *Válka ve středověku* (Praha: Argo, 2004). Philippe Contamine ed., *War and Competition Between States* (Oxford: Clarendon Press, 2000).

¹⁰³ Viz seznam zkratk.

¹⁰⁴ I přes velký obdiv se našla kritika již brzy po vydání práce: Thomas Tout, „Reviewed Work: Les Préliminaires de la Guerre de Cent Ans: la Papauté, la France et l'Angleterre (1328-1342) by Eugene Déprez,“ *The English Historical Review* 19.74 (1904): 347-349.

¹⁰⁵ Sumption, *The Hundred Years' War*.

¹⁰⁶ Někteří historici války začínají již rokem 1286, ačkoliv válčit se začalo až o několik let později. Rokem 1332 začala nová fáze konfliktu, která vyvrcholila roku 1335. Příklady autorů: G. W. S. Barrow, *Robert Bruce: And the Community of the Realm of Scotland* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005). Michael Penman, *Robert the Bruce: King of Scots* (New Haven: Yale University Press, 2014). G. W. S. Barrow ed., *Medieval Scotland: Crown, Lordship, and Community* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998). Michael Brown, *The Wars of Scotland, 1214-1371* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004). Brownova kniha má sice větší rozpětí, ale opět se především soustředí na první čtyři dekády konfliktu. Colin McNamee, *The Wars of the Bruces: Scotland, England and Ireland 1306-1328* (East Lothian: Tuckwell Press, 1997). Michael Penman, „Beyond Braveheart?: Recent Work on the Scottish Wars of Independence,“ *History Teaching Review Yearbook* 24 (2010). David Caldwell,

osvětlující důsledky válek o nezávislost, na které tato diplomová práce svým způsobem navazuje. Historikové jako Elizabeth Bonner nebo Norman Macdougall navíc konkrétněji rozebrali tzv. „Starou alianci“ („Auld Alliance“), což byl termín užívaný pro francouzsko-skotské spojenectví uzavřené na konci třináctého století.¹⁰⁷ Oba se však spíše koncentrovali na její počátky a pak až na první polovinu patnáctého století, kdy bylo toto spojení nejužší.¹⁰⁸ Krom toho jejich bibliografie je značně omezená, co se týče primární nebo sekundární literatury. Jediná práce, která se specificky zabývá Skotskem v celém průběhu stoleté války pochází od Jamese Campbella.¹⁰⁹ Slabinou je, že se jedná o „pouhý“ článek, ve které samozřejmě nemohl autor zcela důkladně popsat vše potřebné. Navíc opět kladl velký důraz na dobu před začátkem anglicko-francouzského zápasu, čímž se jeho pole působnosti na omezeném prostoru ještě více zmenšilo.

Období mezi lety 1337 až 1346 bylo tak ještě relativně nedávno opomíjeno z důvodu zastínění skotské problematiky francouzským nebezpečím. Velký díl práce zde vykonal Michael Penman, který momentálně vyučuje skotské středověké dějiny na The University of Stirling. Krom několika článků je především klíčová jeho monografie *David II*, ve které se věnuje prvním desíti letům stoleté války na přibližně sedmdesáti stranách.¹¹⁰ Pro tuto diplomovou práci je zásadní, že především poskytuje skotský – nikoliv anglický – pohled na danou problematiku. I přes jisté nepřesnosti se jedná o nenahraditelné dílo, protože autor strávil značný čas v pařížském, londýnském i edinburghském archivu a značně osvětlil, jak vztahy skotského krále a jeho šlechty ovlivnily skotskou zahraniční politiku v tomto období.¹¹¹

Snad ještě důležitější prací je *Scotland's Second War of Independence: 1332-1357* od Iaina MacInnese. Dílo vyšlo během roku 2016, tedy jen o něco málo později, než byla zadána

„Scottish Spearmen 1298-1314,“ *War in History* 19.3 (2012): 267-289. Ranald Nicholson, „The Last Campaign of Robert Bruce,“ *The English Historical Review* 77.303 (1962): 233-246. Ranald Nicholson, *Edward III and the Scots: The Formative Years of a Military Career, 1327-1335* (Oxford: Oxford University Press, 1965). Sonja Cameron, Alisdair Ross, „The Treaty of Edinburgh and the Disinherited (1328-1332),“ *History* 84.274 (1999): 237-256.

¹⁰⁷ Norman Macdougall, *An Antidote to the English* (East Lothian: Tuckwell Press, 2001). Elizabeth Bonner, „Scotland's 'Auld Alliance' with France, 1295-1560,“ *The Journal of the Historical Association* 84.273 (1999): 5-30.

¹⁰⁸ Což Bonnerová více rozebírá ve svém dalším článku: Elizabeth Bonner, „Charles VII's Dynastic Policy and the 'Auld Alliance': The Marriage of James II and Marie de Gueldres,“ *The Innes Review* 54.2 (2003): 142-185. Konkrétně těsně před nástupem Jakuba I. (1424), kdy pobývalo ve Francii kolem šest tisíc skotských vojáků. Zároveň Karel VII. hrál velkou roli v nalezení manželů pro dcery Jakuba I.

¹⁰⁹ Text je součástí: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*.

¹¹⁰ Penman, *David II*, 65-135.

¹¹¹ Dle Duncana nesedí některá data s místem vydání listiny, navíc mnohdy si je autor příliš jistý tím, kdo patřil mezi královy přívržence a kdo nikoliv: A. A. M. Duncan, „David II, 1329-71,“ *The Scottish Historical Review*, 85.2 (2008): 344-346.

tato diplomová práce. MacInnes, celkem pochopitelně, tvrdí, že „druhá“ válka o nezávislost (tj. po roce 1332) zatím nedostala velkou příležitost, a proto se snaží tuto „díru“ zacelit.¹¹² Autor se rovněž domnívá, že rétorika mnohých anglických pramenů byla vůči Skotům mnohem mírnější než za vlády Eduarda I.¹¹³ Ačkoliv má autor částečně pravdu především v tom, že tón znatelné části narativních pramenů již nebyl tak často tolik [sic!] ostře proti-skotský jako v dřívějších dobách, u úředních dokumentů se dopustil jisté selekce, která má svá rizika. Zde předkládaná diplomová práce poskytuje poněkud jinou interpretaci. Jinak se MacInnes ve svém textu rozsáhle zabývá vojenskými dějinami, které zde naopak slouží spíše jako jistý doplněk hlavních argumentů. Krom toho se nezkoumá problematikou anglického parlamentu, královskou titulaturou a komparací anglických finančních nákladů vůči Francii a Skotsku. Rovněž se pohlíží na problematiku komplexně, nikoliv primárně skrz narativ anglických úředních pramenů.

Co se týče jednotlivých kapitol této diplomové práce, je možno se opírat o některé z následujících článků a prací. Ohledně titulatury skotských králů toho příliš napsáno nebylo. Výjimkou jsou předmluvy jednotlivých regist (*Regesta Regum Scottorum*). Ty se však zabývají spíše teorií a skotským pohledem. Užitečnější jsou spíše samotné edice narativních pramenů, neboť jejich editoři čerpali z více rukopisů, přičemž každý z nich mohl obsahovat jinou terminologii ve vztahu k titulu samotnému. Jako jistou komparaci lze alespoň využít *The Age of Edward III* (editoval J. S. Bothwell), protože jedna z částí se zabývá francouzským královským titulem a symbolikou královské moci, která s titulaturou byla spjata.¹¹⁴ Kromě toho je v textu odcitován značný počet sekundárních prací, které jsou s tímto tématem (anebo alespoň vládou Eduarda III.) spjaty. Každodenností války se zabývají především vojenští historikové jako MacInnes, Andrew Ayton, Clifford Rogers nebo Anne Curry.¹¹⁵ Z perspektivy úředníků a správního systému monarchie se lze opřít o starší práce Jamese Williarda anebo o novější práci *The Reign of Edward III* Marka Ormroda.¹¹⁶ Pohled církve nastoluje například Catherine Royer-Hemet a pro zbytek společnosti John Barnie.¹¹⁷

¹¹² MacInness, *1332 – 1357*, 1.

¹¹³ MacInness, *1332 – 1357*, 209-211.

¹¹⁴ J. S. Bothwell ed., *The Age of Edward III* (Suffolk: York Medieval Press, 2001).

¹¹⁵ Clifford Rogers, *The Wars of Edward III: Sources and Interpretations* (Woodbridge: The Boydell Press, 1999). Clifford Rogers, „Edward III and the Dialectics of Strategy 1327-1360: The Alexander Prize Essay,“ *Transactions of the Royal Historical Society* 4 (1994): 83-102. Ostatní autoři již byli zmíněni.

¹¹⁶ Williard ed., *The English Government at Work*. Druhý jmenovaný: Ormrod, *The Reign of Edward III*. Oba jsou již dříve zmíněni.

¹¹⁷ John Barnie, *War in Medieval Society: Social Values and the Hundred Years War 1337-99* (London: Weidenfield and Nicolson, 1974). Catherine Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III*

Peněžní problematikou se zabývala značná část historiků zkoumající parlament jako například Mark Ormrod. Za připomínku však stojí Schuyler Terry a jeho *The Financing of the Hundred Years' War, 1337-1360*, případně již zmíněný německý historik Fritz Trautz, Skot Ranald Nicholson anebo Francouz Eugéne Déprez a další.¹¹⁸ Pro parlamentní problematiku se lze opřít o komentovanou edici parlamentních akt, kterou zpracovali angličtí historikové, pro vládu Eduarda III. konkrétně Mark Ormrod. Jako komparaci lze využít texty skotských historiků, kteří se, ať už do menší či větší míry, zabývali skotským parlamentem anebo zápasem skotských králů s domácí elitou, jako například Roland Tanner, Ranald Nicholson, Michael Penman či Michael Brown.¹¹⁹ Jako shrnutí postačí konstatování, že kvalitní sekundární literatury je k dispozici značné množství, ale většinu bylo nutné využít jen k získání jistého kontextu nebo doplňujících informací. Navíc specificky pro první dekádu stoleté války existují jisté mezery, které je stále možné zaplnit.

Plantagenet (Paris: PUPS, 2013). Případně: Ormrod, „The Personal Religion of Edward III,“ *Speculum* (1989): 852.

¹¹⁸ Schuyler Terry, *The Financing of the Hundred Years' War, 1337-1360* (London: London School of Economics, 1914). Také: Edwin Hunt, „The Bardī, Peruzzi, and Edward III,“ *The Journal of Economic History* 50.1 (1990) 149-162. Nebo: A. Hughes et al., „The Debasement of the Coinage Under Edward III,“ *The Economic Journal* 7.26 (1897): 185-198.

¹¹⁹ Keith Brown, Roland Tanner eds., *Parliament and Politics in Scotland, 1235-1560* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014). Michael Brown, Roland Tanner eds., *Scottish Kingship 1306-1542* (Edinburgh: West Newington House, 2008). Michael Brown, *Disunited Kingdoms* (Edinburgh: Pearson, 2013).

2. Historický kontext

2.1 Anglo-skotské soupeření do vypuknutí stoleté války

Historický kontext anglo-skotských vztahů je důležité zmínit, protože i přes různé proměny poukazuje na jisté tendence, které umožňují pochopit v jakém poměru byla obě království na počátcích stoleté války a jak se k tomuto stavu dospělo. Nesmí být zapomenuto ani na francouzské království, které značně využívalo dlouhodobě komplikovaného vztahu Anglie a Skotska ve svůj prospěch, což se projevilo i po roce 1337. Do jak velké míry a jakým způsobem ukáže zbytek této práce.

Geoffrey Barrow, specialista zabývající se středověkým Skotskem, tvrdí, že při komparaci s Anglií nelze opomenout odlišnosti dané rozdílným vývojem obou zemí. Má tím především na mysli keltskou kulturu, odlišný jazyk a kmenový styl života.¹²⁰ Skotsko lze také chápat jako alternativní model, který ukazuje, jak mohlo království fungovat i přes menší byrokratický aparát než Francie či Anglie.¹²¹

Skotové původně přišli do své země z Irska. V irských kronikách byli jejich vládci nazýváni králi Alby, a proto bylo Skotsko v latinských kronikách označováno termínem Alba.¹²² Latinský termín „Scotia“ se začal používat stabilněji až ve druhé polovině 11. století a označoval oblast obývanou Skoty (lidem), nikoliv geografický celek (území).¹²³ Důraz na společnou identitu skotského „gens“ byl klíčový i v pozdějších dobách. Mimo jiné ji odrážela pozdější titulatura skotských králů, která primárně odkazovala na spojení s lidem („král Skotů“), nikoliv se zemí (jako například pozdější „král Anglie“), o čemž ještě bude řeč.¹²⁴

Obě království se dlouhou dobu přela o vzájemné pomezí, která nebylo stabilně dáno. Historik Barrell tvrdí, že spor o společnou hranici byl zapříčiněn postupnou konsolidací obou

¹²⁰ Píše, že i za Alexandra III. byli Skotové různého původu (piktského, francouzského, britského, gaelského, skandinávského atd.), ale měla je spojovat hrdost na společnou keltskou kulturu. Zároveň tvrdí, že Skotové začali přijímat anglický jazyk překvapivě rychle: Geoffrey Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005) 5-9. Rozdíl mezi lidem z „vysočiny“ a „nížin“ přežil dlouhá léta, zcela jistě byl faktorem i během patnáctého a šestnáctého století. V některých kronikách byli vnímání lidé z „vysočin“ skoro stejně negativně (či snad i více) jako Angličané: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 227.

¹²¹ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 6-7. Dle autorů práce vycházela, oproti Anglii, královská prestiž a autorita více z charismatických a nebyrokratických vlastností keltského stylu vládnutí: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 42. Na druhou stranu mnohé znaky byly podobné důsledkem vzájemných kontaktů.

¹²² Andrew Barrell, *Medieval Scotland* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000) 2. Dauvit Broun, *Scottish Independence and the Idea of Britain: From the Picts to Alexander III* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007) 71. Tento název v pramenech od 9. století: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 30.

¹²³ Richard Oram, *Domination and Lordship: Scotland 1070-1230* (Edinburgh: Edinburgh University Press) 3.

¹²⁴ Například zde strany 122-124, ale prakticky vlastně celá kapitola zabývající se titulaturou.

zemí. Pravděpodobně tím míní upevňování panovnické moci, postupný nárůst vojenské síly a také administrativního aparátu. Její podoba byla fakticky vyřešena až smlouvou z Yorku z roku 1237, kdy Alexandr II. přiznal Angličanům práva na severu Anglie výměnou za Cumberland.¹²⁵ Nicméně ani v mnohem pozdějších dobách nekontrolovali Skotové veškeré opevněné body, které stály na jejich území.¹²⁶

Na rozdíl od Walesu či Irska si Skotsko dokázalo zachovat nezávislost. Pře o území či o vzájemné postavení obou panovníků přitom nebyly ničím novým ani před normanskou invazí, která rozhodně hrála svou roli v anglo-skotských vztazích. Již za vlády Viléma Dobyvatele se musel skotský král, Malcolm III., Vilémovi podrobit.¹²⁷ Podobně museli Malcolmovi nástupci Duncan II i Edgar vojensky sloužit Vilémovi Rufusovi, synu Viléma Dobyvatele. Ani experti na středověké skotské dějiny se však kvůli nedostatku pramenů nedokáží zcela shodnout, jaký přesný vztah mezi oběma vládci panoval. Je však jisté, že skotští panovníci nadále vnímali své království jako samostatnou entitu, kdežto angličtí panovníci mohli mít tendenci toto pouto nevnímat vždy jako zcela rovnocenné.¹²⁸

Po příchodu značného počtu anglo-normanské elity za vlády Davida I. (1124-1153) se nic nezměnilo. David byl švagrem anglického krále Jindřicha I. a věřil, že mu byl roven, což se odráželo v titulatuře panovnických listin a především v symbolice jeho královské pečeti.¹²⁹

¹²⁵ Barrell, *Medieval Scotland*, 68. Tato smlouva ale nevyřešila vztah skotského krále vůči anglickému panovníkovi: Barrell, *Medieval Scotland*, 145. Cumberland: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 45-46. Území na severu Anglie si skotští králové dlouhodobě nárokovali: *Cambridge*, vol V, 824. Text dohody: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 38-53.

¹²⁶ O některé se vedly boje až hluboko do středověku. Roxburgh byl Skoty definitivně získán až roku 1460: McGladdery, *James II* (Edinburgh: John Donald, 1990) 111. Západní ostrovy byly připojeny ke Skotsku až roku 1266 a Orkneje a Shetlandy až ke konci patnáctého století: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 34. Navíc vytyčení hranice neznamenal, že by šlechtici nemohli držet majetky i na druhé straně: Brown, *The Wars of Scotland 1214-1371*, 143.

¹²⁷ Roku 1066 podpořil Vilémovi nepřátele (konkrétně Haralda III z Norska a jeho spojence Tostiga, který byl bratrem Harolda Godwinsona): *England and Her Neighbours, 1066-1453*, Michael Jones et Malcolm Vale ed. (London: The Hambledon Press, 1989) 54.

¹²⁸ Jones, Vale ed., *England and Her Neighbours 1066-1453*, 54.

¹²⁹ Za vlády Davida I. byla posílena královská moc ve všech ohledech, vznikala nová města a opatství, došlo k rozvoji hospodářství a bylo zavedeno královské nástupnictví dle kapetovského vzoru. Sám byl svým anglickým příbuzným pasován na rytíře: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 38-42. Rovněž se za něj institucionalizovala pravidla tržního hospodářství, obvyklou mincí se stal sterlink nebo penny (jako v Anglii) a také za jeho vlády vzrostl objem úředních listin: Wormaldová et al., 58-60. Jeho královský styl byl do velké míry převzat z anglo-normanského stylu vládnutí. Tomu dle Orama odpovídala i jeho pečeť, na které je vyobrazen jako rytíř na koni v normanském stylu a na druhé straně jako panovník sedící na trůně. Dvojí vyobrazení kombinovalo autoritu moci a autoritu danou Bohem – jediné entitě, které byl podřízen: Richard Oram, *David I* (The Mill: Tempus Publishing Limited, 2004) 88. V mnohých listinách byl označován jako král z milosti Boží, ačkoliv to ještě nebylo pravidlem: „David dei gratia Rex Scott““, nebo „David Rex Scottorum“, případně „D Rex Scott““. Od: *The Charters of David I*, ed. G. W. S. Barrow, 72, 84, 85. Jeho pečeť nesla tradičnější titul „Deo rectore Rex Scottorum“: *The Charters of David I*, ed. G. W. S. Barrow, 12. Moderní historiografie však zmírňuje úspěchy Davida I. Například stabilní používání „Dei gratia“ v titulu začalo za vlády Viléma I. („Willelmus Dei gratia Rex

Jedinou entitou, která stála nad ním, byl Bůh. Vzájemný vztah obou vládců byl komplikován tím, že od roku 1113 skládali skotští králové lenní hold za anglické hrabství Huntingdon.¹³⁰ Tvrdili, že jej skládají jen za toto hrabství, kdežto angličtí králové měli tendenci slib chápat jako důkaz své nadřazenosti. Ještě například yorský arcibiskup ujišťoval papeže během roku 1126, že král Skotů byl „mužem“ anglického krále.¹³¹

K ještě větším komplikacím došlo v době vlády skotského panovníka Viléma I. (řeceného Lva) a anglického Jindřicha II. Vilém „Lev“ podpořil mezi lety 1173 a 1174 Jindřichova syna Jindřicha v povstání proti otcí, které neuspělo, a sám nakonec skončil v anglickém zajetí.¹³² Tento vývoj měl dalekosáhlé důsledky pro budoucí vývoj obou monarchií, či alespoň tak se to snažili podat pozdější angličtí kronikáři vycházející z úředních pramenů z dob Eduarda I. Zajatý Vilém se stal leníkem anglického krále za celé Skotsko a všechna jím vlastněná území a majetky a navíc předal anglickým posádkám hrady Berwick, Roxburgh a Edinburgh.¹³³ Od této doby byly mnohdy datovány pozdější nároky anglického krále na Skotsko. „Nový“ lenní status platil však jen do roku 1189, než nový anglický panovník Richard I. navrátil skotským vládcům nezávislost za finanční výpomoc s uskutečněním křížové výpravy.¹³⁴ Perspektiva skotských kronikářů byla zcela opačná. Tvrdili, že pokud pozdější

Scotorum“): *RRS*, II, 310. Jeho úspěchy v církvi byly také značně nadneseny: A. A. M. Duncan, *Scotland: The Making of a Kingdom*, 257-258.

¹³⁰ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 44.

¹³¹ Potvrzeno titulaturou „Dauid Comes huntenden frater Regis scotorum“: *Calendar of Writs Preserved at Yester House*, ed. Charles Harvey (Edinburgh, 1916) 2. *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., xx. Dle historika Barrowa již v letech 1093-1124 podléhali skotští králové moci anglického souseda: Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*, 15-16. Tato jím nazvaná „první fáze podrobení“ pravděpodobně souvisela se skotským vpádem do Anglie z roku 1091. Brzy po něm skotský vládce Malcolm III. zahynul: *Scottish Annals From English Chroniclers*, Alan Anderson ed. (London: David Nutt, 1908) 105.

¹³² Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*, 16. D. D. R. Owen, *William the Lion: Kingship and Culture* (East Lothian: Tuckwell Press, 1997) 55. Byl mu především slíben Northumberland: A. A. M. Duncan, *Scotland: The Making of a Kingdom*, 228-229.

¹³³ *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 2. Viz: „Willelmus rex Scotorum devenit homo ligius domini regis contra omnem hominem de Scocia et de omnibus aliis terris suis, et fidelitatem ei fecit ut ligio domino suo sicut alii homines sui ipsi facere solent. Similiter fecit homagium Henrico regi filio suo et fidelitatem salva fide domini regis patris sui.“ Nicméně nikdy nemusel poskytnout Jindřichovi II. vojenskou službu a asi nebyl ani povolán se zodpovídat před anglický soud: A. A. M. Duncan, *Scotland: The Making of a Kingdom*, 232. Posádky: Iain MacIvor, *Edinburgh Castle* (London: B. T. Batsford Ltd, 1993) 30-31. G. W. S. Barrow, *Scotland and Its Neighbours in the Middle Ages* (London: Hambleton Press, 1992) 28-29.

¹³⁴ Richard I. navíc vrátil Skotům Berwick a Roxburgh (Edinburghu jim byl vrácen již o tři roky dříve). Stále však byli leníky za anglické země. Text dohody: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 12-16. Případně: Richard of Devizes, *De Rebus Gestis Ricardi Primi* (London: Samuel Dentley, 1823) 8-9. Nicméně Richard I. asi vnímal situaci odlišně než Vilém I. Slovní obraty jsou poměrně ambivalentní v tom smyslu, že nerozvádějí geografická specifika. Je pravděpodobné, že Richard I. tak učinil, aby nemusel Vilémovi vracet Northumberland, který Vilém pro změnu nechtěl ztratit. Vilém musel zaplatit deset tisíc marek, což byla velká suma, která ukazuje, jak mu na vyřešení celé situace záleželo. Nicméně i při dalším vzájemném setkání se vedly na toto téma debaty, z čehož lze usoudit, že se problém zcela nevyřešil: A. A. M. Duncan, *Scotland: The Making of a Kingdom*, 233-238. Dochovalo se listina Viléma I., ve které se hovoří o tom, jak Skotsko podléhalo za vlády Jindřicha II. Anglii,

anglické kroniky obsahovaly zmínky o holdu jejich skotského pána, pak to bylo pouze proto, že jej skotský král vzdával za území na jihu Skotska, která dříve patřila anglickému králi, nikoliv však za Skotsko jako takové.¹³⁵ K definitivnímu posunu interpretace v Anglii došlo až na konci 13. století, kdy Skotsko přestalo být vnímáno jako samostatný celek, což se tehdejší král Eduarda I. snažil potvrdit mnohými, často falešnými, listinami. Anglický panovník zatím nechtěl pravděpodobně plýtvat síly na dobytí Skotska, nicméně hodilo se mu, pokud si tam udržoval vliv a jistou dominanci nad skotským králem.¹³⁶ Po neúspěšné expanzi na jih za Alexandra II. v době zápasu Jana Bezzemka a anglické šlechty nastala dlouhá desetiletí míru.¹³⁷

Konec třináctého století přinesl dva velké zlomy. První nastal roku 1286 po smrti Alexandra III., relativně silného a dlouho vládnoucího skotského vladaře. Dle názoru pozdějších skotských kronikářů, kteří byli jeho obdivovateli, bylo Skotsko po jeho smrti uvrženo do období chaosu a slabé vlády, čehož využil v budoucích letech Eduard I.¹³⁸ Skotští panovníci byli do té doby označováni v anglických úředních dokumentech jako králové, nyní ale jejich titulatura záležela na přímé podpoře od anglického krále.¹³⁹ Druhý zlom s sebou rovněž nesl dalekosáhlé důsledky. Mezi lety 1295 a 1296 bylo smluvně dohodnuto spojení mezi Skotskem a Francií, které bylo jednoznačně namířeno proti Anglii.¹⁴⁰ Ta byla

ale nyní tomu již tak není výměnou za finanční příspěvek: „Willelmus Dei gratia Rex Scottorum [...] Notum sit uobis quod ego ipse et totum Regnum meum cum seruituti Henrico quondam Regi Anglie esset addictum succedenti in regnum Ricardo filio suo oportuit me ta pro me ipso et capcione mea redimenda quam pro toto regno meo pristine libertati restituendo pecuniam persoluere [...]“ *RRS*, II, 310.

¹³⁵ *Chronica gentis Scotorum*, lviii-lx. Přesná citace editorovy předmluvy této kroniky: „[...] entries to the effect that the Scottish kings did homage to the English king, the Scots maintained that the homage applied only to the districts south of the Forth, derived originally from the English monarchs, and in no way concerned the more ancient kingdoms of Scotland proper.“

¹³⁶ A. A. M. Duncan, *Scotland: The Making of a Kingdom*, 255.

¹³⁷ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 45. Tak to alespoň prezentovali skotští kronikáři, kteří psali v dobách válek o nezávislost či později.

¹³⁸ „Sen Alexander our king wes deid, / That Scotland left in luf and le, / Away wes sons of aill and breid, / off wyne and walx, of gamyn and gle. / The gold wes changeit all in leid, / The frute faltheit on euerilk tre.“ Dle Wyntouna se toto začalo v zemi zpívat po jeho smrti: Od: *The Original Chronicle*, 144-145. Podobně: „Quhen Alexander the king wes deid, / [...] / Lay desolat eftyr hys day“: *The Bruce*, 3. Wyntoun (který četl Barboura) několikrát ve svém díle opakuje, jak jeho země trpěla po smrti Alexandra III. Smrt tak dobrého panovníka se v jeho podání vlastně stala jakýmsi vysvětlením, proč lidé ve Skotsku po jeho úmrtí trpěli. Znovu: „Alexandre oure king wes deid“ a že země byla „desolate eftir his day“. Viz: *The Original Chronicle*, 164. Nad jeho smrtí truchlil i „slepý“ Harry: „Quhen Alexander our worthi king had lorn / Be awentur, his liff besid Kyngorn, / Thre yer in pes the realm stude desolate“. Viz: *The Actis and Deidis of the Illustrere and Vailyeand Campioun Schir William Wallace*, 2. Pro skotské historiky tak skončila doba relativně solidních vztahů s anglickou monarchií: Balfour-Melville, 3.

¹³⁹ Například dopis skotskému králi z roku 1268: „Cum placeat domino nostro regi quod dominus rex Scotiae illustris in partes Ebor [...]“ Z: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 14.

¹⁴⁰ Doklad existence dohody mezi Skotskem a Francií je možno například nalézt ve: *Foedera*, vol I., Thomas Rymer ed. (London, 1745) 153. Smlouva je uchována v Paříži, ale kopie její rané verze se dochovala ve skotských aktech parlamentu i v kronice Waltera Bowera (který je měl k dispozici). Je zde zmíněna slíbená svatba Eduarda Balliola a Isabely (dcery Karla z Valois) a případné věno: *Scotichronicon*, VI, 44. Či: *RPS*, A1296/2/1. Ke svatbě

francouzským králem obviněna z toho, že napadala Francii neprávem. Kdyby se tak stalo znovu, skotský král se měl připojit k Francii a na vlastní útraty svého jižního souseda napadnout.¹⁴¹ Sama Francie však Skotům příliš nepomohla za vlády Eduarda I. a II., i přesto došlo k obnovení „přátelství“ v Corbeille o třicet let později (1326).¹⁴² Během několika let došlo k zintenzivnění vztahů mezi oběma stranami smluvní dohody, protože anglické království začínalo být čím větším problémem pro francouzský středověký stát.¹⁴³ Tato aliance byla velice důležitá a značně komplikovala Anglii situaci ve francouzských i skotských taženích, neboť se během jednání či boje musela poohlížet i po druhé straně, což sice teoreticky mělo platit od

ale nikdy nedošlo: James Williams, W. F. Cormacks eds., *Transactions of the Dumfriesshire and Galloway Natural History and Antiquarian Society* 67.3 (1992) 34. Skotsko podpořil v diplomatické rovině i papež, neboť papež Bonifác napsal na začátku 14. století Eduardovi dopis, v němž mu sdělil, že Skotsko patří papežství jako léno – nikoliv anglickému panovníkovi – což samozřejmě Eduard popřel: *Scalacronica*, 23. Případně: „Eo tempore Bonefacius per suggestionem Scotorum misit regi Angliae, quod jus dominii regni Scotiae pertineret ad ecclesias Romanam, et quod rex Angliae contra rationem et contra jura subegerat illud sibi, et assignavit diversas rationes.“ Z: *Knighon's Chronicle*, I, 401. Také: *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 109. Král argumentoval tímto stylem i v pozdějších dobách: NRS, *RH2/4/555/4*, č. 11. Texty psané papežem byly ve Skotsku následně velmi populární a byly kopírovány do úředních listin a kronik: Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 68. Skotové nazývali toto spojenectví jako „Auld alliance“, tedy jako starou alianci, což bylo dáno tím, že měli s Francií dlouhodobě dobré vztahy (navazovali na spojenectví z dvanáctého století): Bonner, „Scotland's 'Auld Alliance' with France, 1295-1560,“ 6. Kronikář Wyntoun nazval tuto alianci „věčnou“: „All tyme fra thin perpetuall“, viz: *The Original Chronicle*, 374. Dle některých historiků skotsko-francouzská aliance vznikla již roku 1173 v době vlády Viléma I. a Ludvíka VII.: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 42. Její dosah nebyl ale ani zdaleka tak veliký a například skotský historik G. Barrow její důležitost přeceňuje: Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*, 85. Smlouva byla nejvýhodnější pro Francii, protože ta navíc uzavřela spojenectví s Norskem. Smlouvu měli ve Skotsku krom krále ratifikovat i zástupci stavů (včetně měst), což se stalo v Dunfermline 23. února 1296: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 47. Norsko však nikdy nepřišlo Skotům na pomoc: Macdougall, *An Antidote to the English*, 18-19. Skotové ji v pozdějších dobách datovali až do dob Karla Velikého, aby zvětšili prestiž dané aliance: Norman Macdougall, *James III* (Edinburgh: John Donald, 2009) 114. Důsledkem uzavření smlouvy přišel Balliol o své majetky v Anglii, proto dostal od francouzského krále finanční kompenzaci: Beam, *The Balliol Dynasty*, 153. Zabavení jeho majetků („mobilia et immobilia, quae habebat in Anglia, confiscari: qui eo tempore multas villas“): *Historia Anglicana*, 52.

¹⁴¹ „impugnaciones hostiles et aggressions iniquas quibus rex Anglie violato fidelitatis debito [...] dictus rex Scocie ipsi regi Anglie guerram suis sumptibus et expensis toto posse suo et incolarum eciam regni sui [...] movere et continuare curabit [...]“. Kdyby Skotsko bylo napadeno, Francie by „adekvátně“ pomohla (jazyk smlouvy ji tedy méně zavazoval): „quo supra quod si prelibatum anglie regem coadunatis viribus suis regnum Scocie per se vel per alium invadere forte contigerit post guerram ad requisicionem nostrum per dictum regem Scocie ceptam seu post affinitatem vel confederacionem presentem inter nos in illa occasione earundem, dummodo ex parte ipsius regis Scocie super hoc congruo tempore feurimus premuniti, sibi subsidium faciemus ipsum regem Anglie per partes alias occupando, ut sic ab incepta invasion predicta ab alio distrahatur, vel ei conveniens adjutorium sumptibus nostris quousque in Scociam pervenerit transmittendo.“ Z: *Scotichronicon*, VI, 48. Více také v: *RPS*, A1296/2/1.

¹⁴² Smlouva z Corbeille obnovila skotsko-francouzské přátelství. Smlouva Francii nezavazovala zcela, protože se v ní spíše hovořilo, že Francie poskytne pomoc či radu v případě potřeby, což není příliš konkrétní vyjádření: *RRS*, V, 556-559. Michael Penman potvrzuje, že, stejně jako jako předchozí dohoda, i tato nadržovala spíše Francii: Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 267. Smlouva z roku 1326 opět kladla větší nároky na Skoty, kdežto jazyk smlouvy ohledně francouzské pomoci byl více ambivalentní: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 117. Nicméně stále byla pro Skoty výhodnou, a proto ji parlament neměl problém ratifikovat: Michael Brown, Tanner eds., *Scottish Kingship 1306-1542*, 31.

¹⁴³ Bonner, „Scotland's 'Auld Alliance' with France, 1295-1560,“ 12. Z počátku nebyla smlouva pro Skoty tak výhodná, protože nebyla uzavřena ve vhodnou dobu. Původně se jednalo především o vojenskou (obrannou i útočnou) alianci, ale její úkoly se postupně rozšiřovaly: *An Antidote to the English*, 3.

uzavření dohody, ale nejvíce aktuálním se to stalo ve druhé polovině třicátých let čtrnáctého století.

Skotsko bylo pro Francii logickým spojencem, stejně jako Francie pro Skotsko. Proto (a také kvůli expanzi obou zemí) se mnohým historikům zdál střet Skotska a Anglie prakticky nevyhnutelný.¹⁴⁴ Kapetovskou monarchii spojoval se Skoty stejný nepřítel – Anglie. Anglický král prakticky neustále musel řešit nesrovnalosti ohledně práv ve svých državách na kontinentu a bylo pro něj logicky výhodné, pokud bylo Skotsko pacifikováno, případně rovnou podmaněno. Francouzští králové naopak argumentovali, že Skotsko je a vždy bylo samostatné panství a anglický vládce tam tedy neměl mít právo zasahovat. Získali si tím oporu v sice menším a chudém království, ale zato výhodně položeném v blízkosti svého plantagenetského rivala.

Ke komplikacím došlo, jakmile zemřel Alexandr III., aniž by zanechal mužského potomka. Přežila ho však vnučka Markéta, která byla původně zaslíbena synovi Eduarda I., jenže brzy zemřela a ze svatby sešlo.¹⁴⁵ Nicméně ještě za jejího života bylo vybráno šest „ochránců“ Skotska z řad šlechty a duchovenstva, kteří měli zem dočasně (v době její nezletilosti) spravovat a reprezentovat tzv. „komunitu království“ (v širším slova smyslu obyvatele Skotska, v užším měli spravovat království jako vybraná elita).¹⁴⁶ Následně byl Eduard I. požádán, aby pomohl zvolit nového nástupce z řad skotské aristokracie. Podmínkou jeho vybrání však bylo, aby Skotsko zůstalo na Anglii nezávislé, jak to bylo dáno smlouvou z Northamptonu (1290).¹⁴⁷ Skotský básník, který žil na přelomu 14. a 15. století, Andrew

¹⁴⁴ *Cambridge*, vol VI, 349.

¹⁴⁵ Například: Barrell, *Medieval Scotland*, 90-95. Samozřejmě byla jistá opozice proti vládě ženy, především ze strany Roberta Bruce staršího: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 27-29. Případně: Macdougall, *An Antidote to the English*, 10-11. Dohoda z Northamptonu tak nebyla naplněna, ale Skotové se nadále drželi jejich ideálů nezávislosti: Wendy Stevenson, „The Treaty of Northampton (1290): A Scottish Charter of Liberties?“ *The Scottish Historical Review* 86.4 (2007): 8-11.

¹⁴⁶ „Regebatur tamen sex custodibus, videlicet, domino Willelmo Fraser episcopo Sancti Andrae, Duncano comite de Fyf, Johanne Comyn comite de Buchan, ex parte boreali citra Forth deputatis, Roberto episcopo Glasguensi, domino Johanne Cumyne, et Jacobo seneschallo Scociae ex parte australi aquae de Forth, constitutis.“ Z: *Chronica gentis Scotorum*, 310. Měli vládnout v době nezletilosti Markéty, ale nakonec i po její smrti. Ochránce zmiňuje i básník Wyntoun: „As to that a set Parliament./ Thare thai ordanit with ane assent / And maid thare wardanis thre, / Quham throu the land suld gouernyt be: / Twa bischopis, and erllis twa, / Twa baronis gret to thaim alsua.“ Od: *The Original Chronicle*, 156. Ochránce (v anglické historiografii nazýváni jako „guardians“) byli v té době již do jisté míry zavedenou „institucí“, protože například působili i za mládí Alexandra III.: *Cambridge*, vol V, 826. Byli však oslabení vnitřními spory: Macdougall, *An Antidote to the English*, 12. Především v následujících letech byla jejich autorita de facto rovna králi, alespoň tak se sami vnímali, protože zem spravovali místo krále: Norman Reid, „The Kingless Kingdom: The Scottish Guardianship of 1286-1306,“ *The Scottish Historical Review* 61.172 (1982): 216.

¹⁴⁷ Příslib lze nalézt také v: NRS, *RH2/4/555/4*, č. 4. Bohužel dnes je již text listiny značně poškozen a prakticky nečitelný, ale obsah textu je i v: *CDS*, V, 144. Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*,

(Ondřej) of Wyntoun, si vysvětloval volbu Eduarda jako zprostředkovatele tím, že v té době panoval mír mezi oběma zeměmi. Zároveň však přejal interpretaci svého předchůdce, skotského básníka Johna (Jana) Barboura, který označil původce tohoto rozhodnutí (tedy přední zástupce země) za slepé. Oba se shodují v tom, že Skotové měli vědět, že Eduard bude chtít pro sebe moc a bude se snažit vytěžit ze situace co nejvíce.¹⁴⁸ Skotský kronikář Johannes de Fordun (Jan z Fordunu), který psal své dílo ve druhé polovině čtrnáctého století, se s nimi v tomto ohledu shodoval. Napsal proto, že Eduardovým motivem bylo sobecky získat Skotsko pro sebe.¹⁴⁹

Tato zmínka je evidentně negativně citově zabarvená a ovlivněná pozdější tradicí pod vlivem již uplynulých událostí. Do válek o nezávislost psali skotští kronikáři o Anglii s respektem, jejich vypuknutí však mnohé změnilo, především pro popis osoby Eduarda I.¹⁵⁰ Další vysvětlení, proč byl vybrán Eduard jako „cizinec“ (nebyl reprezentantem komunity království – tj. v tomto smyslu elit země), aby byl přítomen u volby, podává *Scalacronica*. Autor tohoto narativního pramenu si byl jist, že bylo potřeba někoho „z venku“, neboť skotská

37. „Than the estatis assemblit of our land, / [...] / And sone assentit to thare will / That ilk marriage to fulfill / With specificit condicionis, / Vnder gret protestacionis / That thare chargis and thare tretiss, / Na thare assent vpon na wiss, / Suld na preiudice than be / To the kinrik of Scotland fre: / Bot it suld ioiss in all fredomes / Thare franchis, proffectis and customes / Als frely as thai befor [...].“ Viz: *The Original Chronicle*, 158-160. Anglie jednala se Skotskem jako s nezávislým královstvím, například: *Foedera*, I, 65. Eduard I. si ale ponechal ostrov Man, který dobyl: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 49. Jednalo se totiž o strategickou oblast: Andrew McDonald, *The Kingdom of the Isles*, 199. Navíc požadoval „overlordship“, tj. uznání jeho faktické nadřazenosti („la cognisance de la souveraine seigneurie“): *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 104. Také: „quasi superio dominus Scotiae“: *Rotuli Scotiae*, I, 1. Dle jednoho z dokumentů se snažili odmítnout tuto Eduardovu prerogativu (přitom Skotové chtěli mít například nezávislý parlament): *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 104. Parlament: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 180. Nakonec však museli jeho podmínky přijmout. Svazek měl být upevněn sňatkem Markéty a budoucího Eduarda II („entre mun sire Edward vostre fit et Dame Margarete reyne de Escoce“): *RPS*, 1290/7/1. Eduard I. byl vybrán za účelem „propter electionem regis Scotiae“: *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 99.

¹⁴⁸ Andrew of Wyntoun, *The Original Chronicle*, F.J. Amours ed. (Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1907) 167: „for at that tyme was pesse and rest / Betwix Inglande and Scotland bathe [...] / For thi said Mastyr Iohun Barbere, / that mekyl tretyt of that mater [...] / Blynde folk ful of al foly.“ Barbour psal, jak i přes svou nejednotu se všichni na Eduardovi I. shodli: („Till at the last that thai all concordyt“), ačkoliv věděli, že i v minulosti požadoval suverenitu: *The Bruce*, 4-5. Mohlo jim napomoci, že Eduard svůj požadavek pomohl prosadit díky přítomnosti značné armády: Macdougall, *An Antidote to the English*, 14.

¹⁴⁹ „[...] esset vera et legitima heres regni Scociae [...] regnum Scotiae suo regno conjungere et ordinare [...].“ Z: *Chronica gentis Scotorum*, 310. Nicméně rovněž tvrdil, že Eduard měl slíbit, že bude neutrální ve své volbě: „[...] nullum praejudicium generaret regno Scotiae.“ *Chronica gentis Scotorum*, 312. To samé napsal Walter Bower, který z Forduna ostatně primárně čerpal: *Scotichronicon*, VI, 14. Anglická koruna se dle B. Wilkinsona odvolávala na smlouvu z Norhamu (1212), která jí dávala právo na skotské království. Ačkoliv smlouva samotná byla zničena, Eduard I. to nevnímal jako, že by byla zrušená: Bertie Wilkinson, *The Later Middle Ages in England* (London: Longman Group Limited, 1969) 82. Dle Wyntouna chtěl Eduard I. využít toho, že trůn nebyl obsazen, aby ho mohl získat sám, ale spletl se: „A wardane wes to thir, be su men./ Till the kinrik wes thus wacand, / Off Inglanthe the king wes than thinkand, / With the langshankis callit Edwart, / How he mycht euir with strenth or art / Apply our kinrik till his crovne: / This wes his ymaginatioun.“ *The Original Chronicle*, 156.

¹⁵⁰ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 222.

nobilita byla rozhádana a rozdělena na různé frakce. Nejednotu potvrdil i následný vývoj, kdy došlo k rozpadu na jednotlivé zájmové skupiny.¹⁵¹ Na druhou stranu války o nezávislost ve svém konečném důsledku pomohlo Skotům posílit uvědomění společné příslušnosti.¹⁵²

Vnitřní spory skotské šlechty nebyly zamlčeny ani v i anglických kronikách (například viz *Polychronicon*), ale ze zcela jiného důvodu. Tyto prameny se snažily obhájit svůj předpoklad, že Eduard byl právoplatným pánem Skotska. Často se opíraly o nepojmenované dokumenty oficiálního charakteru, které dost možná ani nikdy neexistovaly, případně si je interpretovaly po svém.¹⁵³ Podobné dokumenty byly vydávány i v pozdějších dobách za vlády Eduarda III.¹⁵⁴ Jejich cílem bylo v těchto případech zpětně obhájit jednání předků svého svrchovaného vládce anebo Angličanů jako celku. Nicméně angličtí králové byli částí skotské šlechty pozváni do země již dříve, například již roku 1255 byl uvítán ve Skotsku Jindřich III., aby dohlížel na změnu královské poradní rady.¹⁵⁵ Rostoucí kontakty však mnohdy zvyšovaly napětí. Eduard I. si nárokoval hold za skotské království již roku 1278, což ale Alexandr III., dle jedné verze, odmítl a Eduard odložil tedy požadavek na později.¹⁵⁶

¹⁵¹ *Scalacronica*, 9. *Polychronicon*, 272. Nicméně tato interpretace byla pozdějšího charakteru. Ze skotské strany: „This tyme wes gret descensioun / In Scotland, and diuisioun: / For the kinrik wes in twa / Devidit, and in weire alsua [...]“ *The Original Chronicle*, 290. Deklaraci z Arbroath podepsalo osm earlů, přitom jen dva (Moray, Lennox) z nich podporovali Bruce celou dobu: Cynthia Neville, „The Political Allegiance of the Earl of Strathearn during the Wars of Independence,“ *The Scottish Historical Review* 65.180 (1986): 133. Předpokládá se, že autorem byl opat Bernard, který byl i kancléřem, ale není to jisté: Grant Simpson, „The Declaration of Arbroath Revitalised,“ *The Scottish Historical Review* 56.161 (1977): 25.

¹⁵² Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 64. Především díky kronikářům jako Fordun, Bower a Wyntoun: Edward Cowan, Richard Finlay eds., *Scottish History: The Power of the Past*, 48. Po roce 1296 se stal vznik „většího Skotska“ jako jednotného království základem skotské nezávislosti, především v centrálním Skotsku: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 46.

¹⁵³ „[...] repertum est per scripta authentica et antiqua quod rex Angliae sit capitalis dominus Scotiae, et debeat in tali causa cognoscere.“ Z: *Polychronicon*, 272.

¹⁵⁴ Někdy během let 1337 až 1339 nechal Eduard III. shromáždit staré dokumenty zabývající se historickým vztahem s Francií a Skotskem. Měly mu posloužit jako pomůcka pro vyjednávání s Francií: *CDS*, V, 266. Podobně se Eduard I. snažil rozličnými listinami dokázat, že Skotsko historicky patřilo anglickým králům. Součástí jeho argumentace byli historičtí králové jako Artuš atd.: *Historia Anglicana*, 87-88. Kontext: Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*, 47.

¹⁵⁵ *Cambridge*, vol V, 824-825.

¹⁵⁶ Alexandr byl ochoten vzdát hold jen za své anglické statky: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 30. Dokument: *Foedera*, I, 176. Mnozí skotští šlechtici drželi majetky na severu Anglie, alespoň dvacet čtyři v Northumberlandu a šestnáct v Cumberlandu: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 32. Problémem je, že k dispozici jsou dvě verze. Jedna je pozdější z dob válek o nezávislost, kde Alexandr jasně vzdal hold jen za anglické země („Ego devenio hominem vestrum de terriis quas de vobis teneo in regno Anglie de quibus homagium vobis debeo, salvo regno meo [...] ad homagium regni mei Scocie nullus jus habet nisi solus deus nec ilud teneo nisi de solo deo“). Anglická verze (dřívějšího data) již tak specifická není: „Et idem rex Anglie homagium ejusdem regis Scocie receipt, salvo jure et clamio ejusdem regis Anglie et heredum suorum de homagio predicti regis Scocie et heredum suorum de regno Scocie, cum inde loqui voluerint [...] et fideliter faciam servicia debita de terriis et tenementis que teneo de rege Anglie supradicto.“ Texty v *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 76-80.

Historici se shodují, že ze všech pretendentů na skotský trůn měli reálný nárok jen dva, což ostatně potvrzuje krom úředních pramenů i dílo *Scalacronica*, který se danou problematikou dosti obsáhle zabývá. Autor dost možná vycházel ze starších úředních pramenů, kde dokonce byly rodokmeny zakresleny pro lepší ilustraci. Sám Eduard I. byl ve volbě značně zainteresován, dokonce nechal prozkoumat staré dokumenty, aby bylo k dispozici co nejvíce podkladů.¹⁵⁷ Prvním kandidátem byl Robert Bruce a druhým Jan Balliol. Bruce byl synem druhé dcery Davida z Huntingdonu (bratr Viléma I. Lva), kdežto Balliol byl synem první dcery.¹⁵⁸ Eduard I. se přiklonil k Balliolovi, což Bruce jednoznačně odmítl a například církev po pozdější korunovaci Bruceova vnuka (1306) se připojila a rovněž odmítala, že by Balliol měl kdykoliv na titul větší právo.¹⁵⁹ Pozdější skotští kronikáři si vysvětlovali volbu Balliola tím, že na rozdíl od Bruce slíbil vzdát Eduardovi hold a plnit jeho vůli (tj. odevzdat mu značná území na jihu Skotska).¹⁶⁰ Na druhou stranu se tito snažili autoři obhájit proti-anglicky

¹⁵⁷ *Scalacronica*, 113-120. Ilustrace jasně ukazuje, že Balliol měl oproti Bruceovi výhodu primogenitury: NRS, *RHI/2/77*. Všichni kandidáti museli přijmout nadřazenou pozici Eduarda I. („rege Anglie tanquam superior domino Scocie“): *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 112. Eduard I. se snažil usměrnit kronikáře přes úřední dokumenty: Erik Kooper ed., *The Medieval Chronicle V* (Amsterdam: Rodopi, 2005) 5. Nicholson, *Scotland: TLMA*, 34.

¹⁵⁸ „entre Johan de Baillof qestoit fitz la feille Margaret, eyne feille le dit count, et Robert de Bruys le eyne, qestoit fitz Isabel le secound feile le dit Daudid count de Huntingdoun: entre queux estoit graunt plee. Le droit Johan de Hastings oste de tout, issu de la feile pusne“ Od: *Scalacronica*, 120. Případně: „For sum wald haif the Ballioll king./ For he wes cummyne of the offspring / Off hir that eldest sister wes: / [...] / And said at he thare king suld be / That wes in als neire degre, / And cummyne als of the nearest male.“ *The Original Chronicle*, 164. Také: *Historia Anglicana*, 42. Jména sester byla Markéta, Isabela a Ada: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 39. Ada byla spjatá s Johnem (Janem) Hastingsem, který si trůn nenárokoval, ale pokusil se království rozdělit na tři díly, což bylo Eduardem I. zamítnuto. Bruce, když viděl, že jeho šance klesají, tuto interpretaci přijal za svou. Ale Eduard I. ji jasně odmítl („dictum regnum Scocie non est partibile“): *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 120-122. Asi nejmočnější šlechtic v zemi, John (Jan) Comyn podporoval nárok Balliola, protože měl za ženu jeho sestru: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 39-43.

¹⁵⁹ *Rotuli Scotiae*, I, 11. Dle nich byl bližším pokrevním příbuzným („videlicet proximior esset jure sanguinis“): *RPS*, 1309/2. Bruce také tvrdil, že když Markéta zemřela, Balliolova matka ještě žila. Dědictví by tak náleželo jí a ne synovi, ale přednost by se tím pádem měla dát Bruceovi, protože byl muž. Viz: Beam, *The Balliol Dynasty*, 108. Andrew of Wyntoun popsál, jak Bruce odmítl po korunovaci Balliola vzdát hold: *The Original Chronicle*, 266. Nebo: „Off quhilk thre com Bruce, Balyoune and Hastyng: / Twa of the thre desyrt to be kyng. / Balyoune clamyt of fyrst gre lynialy: / And Bruce fyrst male of the secound gre by [...]“ Od: *The Actis and Deidis of the Illustrere and Vailyeand Campioun Schir William Wallace*, 3. Bruceové byli anglo-normanského původu, Balliolové pocházeli původem z Pikardie: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 50. Uznání Balliola Eduardem například v: *Foedera*, I, 116. Zde je Balliol označen jako „J. Regi Scotiae“, tedy jako král Skotska.

¹⁶⁰ Balliol „[...] praedicti regis voluntati consensit, ut regnum Scocie de eo teneret, et homagium faceret pro eodem. Quo facto, cito post vocatis partibus in praesentia nobilium Scocie et Angliae pronunciavit Johannem de Balliol in successionem regni heredem fore legitimum, et ipsum jura sententialiter regni heredem fore legitimum, et ipsum jura sententialiter diffinivit habere potiora.“ Citace z: *Chronica gentis Scotorum*, 314. Vlastními slovy údajně „vester homo ligeus de toto regno Scocie“: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 126. Také: „homagium et ligantiam pro regno Scotiae fecit.“ Od: *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 100. Bruce chtěl být dle pozdějších kronikářů (kteří ho obhajovali, a proto se jedná o výmysl) chápán jako suverén: „I sal als frely in al thynge / Halde it, as afferis a kyng / Or as myne elderis befor me / Helde it, in freast ryalte.“ Od: *The Original Chronicle*, 173. Podobně: *The Bruce*, 8. Touha plnit jeho přání: „Schir Iohun the Ballyol perfay / Assentit to do al his wil: / tharfor eftyr fel gret ille [...]“ *The Original Chronicle*, 175. Území na jihu: *Cambridge*, vol VI., 276. Faktorem mohlo být, že Balliol dlužil anglickému králi peníze („debitis Joh de Balliolo Rex Scocie“):

zaměřenou vládu Roberta Bruce „ex post“. Jejich argument neobstojí, zvláště když oba (stejně jako ostatní pretendenti) uznali nadřazené postavení Eduarda I. jako rozhodčího již při výběru nového skotského krále.¹⁶¹

Balliol holdoval Eduardovi za celé království a nikoliv (jak bylo běžným zvykem dříve) jen za některé majetky držené v Anglii, což skotští kronikáři vnímali jako nevídané.¹⁶² Po zisku trůnu se Balliol snažil slib odvolat a získat si nezávislou pozici. Narazil však na odpor anglického krále na jedné straně a také na odpor mnohých Skotů na straně druhé, kteří mezitím proti němu vybrali dvanáct ochránců (zástupců) Skotska (po čtyřech z řad duchovenstva, nižší šlechty a vyšší šlechty).¹⁶³ Sice se mu povedlo uzavřít spojení s Francií, ale ta ho nedokázala před Eduardem I. ochránit – právě naopak.¹⁶⁴ Uzavření aliance ho stálo korunu, protože byl nyní chápán anglickou korunou jako zrádce. Roku 1296 byl Balliol zcela zbaven vlády, byla rozlomena vladařská pečeť skotských panovníků a odstraněn korunovační kámen ve Scone a byla ustanovena pro-Eduardovská vláda.¹⁶⁵ Na druhou stranu, dle Michaela

RH2/4/555/4, č. 32. Dle Amandy Beam byl dlužníkem Eduarda I. již od roku 1278, což znamenalo, že Eduard mohl věřit, že mu bude zavázán: Beam, *The Balliol Dynasty*, 117-118.

¹⁶¹ NRS, RH2/4/555/4, č. 5. Nebo: NRS, RH1/2/77. Citace: „Inter duces Floren comitem de Royland, Robertu de Brus. Johem de Balliolo. Johem de Hastings [...]. Regno Scocie [...] se submiserint. Concedentes et litteris suis confirmantes [...] et firmam quicquid idem Rex dns Eadward faceret.“ Nebo: *Historia Anglicana*, 35-36.

¹⁶² Citace: „Johannes fecit homagium regi Angliae, Edwardo primo, pro regno Scociae, sicut prius in aure promiserat.“ *Chronica gentis Scotorum*, 321. Hold jak nikdy předtím: „Forthi till it thai herd nane like / [...] / Gert thire wissmen vnderstand / That the kinrik of Scotland / Suld of the king of England be / Haldin in heretage, and fee [...].“ *The Original Chronicle*, 194. Eduard I. se choval k Balliolovi okamžitě jako k podřízenému vazalovi, od kterého očekával splnění všech požadavků: James Williams, W. F. Cormacks eds., *Transactions of the Dumfriesshire and Galloway Natural History and Antiquarian Society*, 32.

¹⁶³ *Scalacronica*, 14. Balliol se snažil zbavit vlivu Eduarda I.: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 45-46. Hlavní příčinou jeho rozhořčení bylo, že byl neustále povoláván před anglický soudní dvůr: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 130. *Rotuli Scotiae*, I, 17. Anglického krále následně obžaloval ze zabírání statků a hradů a vraždění obchodníků: „et regni nostril incoolis graves et intolerabilius injurias, contemptus, et gravamina, necnon et dampna enormia contra nostras et regni nostril liberates ac contra deum et justiciam notorie et frequenter intuleritis [...] nec in fidelitate et homagio vetro, licet per violentam inpressionem vestram extortis.“ *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 140-145. Skotský kronikář Walter Bower zachytil, jak odvolal svůj lenní slib po poradě s parlamentem („de avisamento sui parliament literas patentes reclamacionis et revocacionis homagii et fidelitatis“): *Scotichronicon*, VI, 52.

¹⁶⁴ Barrell, *Medieval Scotland*, 110. Eduard ho označil za rebela a za zbaveného cti: „Sa at the last, for his offenses, / This King Edward gert gif sentens / And dome of his pertinacioun, / And for his hie rebellious, / And demyt him deprivit to be / Off all honour and dignite.“ Od: *The Original Chronicle*, 274.

¹⁶⁵ Byl zbaven vlády Eduardem I., stejně jako jím byl za krále přijat: Penman, *David II*, 15-16. Brown, *The Wars of Scotland 1214-1371*, 177. *Historia Anglicana*, 78. Také: *Castleford's Chronicle or the Boke of Brut*, vol II, Caroline Eckhardt (Oxford: Oxford University Press, 1996) 1039. V listině, ve které se vzdával nároku na trůn, psal, jak anglického krále zradil (spojil se s jeho francouzskými nepřáteli atd.) a také o své zodpovědnosti na vraždách anglických poddaných a ničení hradů atd. Je tedy evidentní, že se k tomu neuchýlil dobrovolně. Například: grevousment offend e courece nostre seignor Edward [...] de fere aliaunce au roy de France contre li qui adonke estoit e encore est son enemy [...] e nous metre hors de son homage e sa foy par le homage render [...] en sat ere d'Engleterre por fere arsons, prier prendre, homicides fere, e autres damages [...].“ *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 146-148. Nebo latinská verze: NRS, RH1/2/77. Musel samozřejmě odvolat dohodu s Francií: NRS, RH2/4/555/4, č. 18. Hradě jako Dunbar, Roxburgh a Jedburgh se vzdaly. Balliol zůstal sám a po zbavení královských insignií se stal „prázdným kabátem“, což se stalo jeho přezdívkou. Mnozí skotští

Prestwiche, Eduard I. „nepřevzal“ oficiální titul skotského krále a pro skotské záležitosti používal faktickou kopii své pečeti.¹⁶⁶

Následně naplno propukl odboj proti Anglii vedený známými lidovými vůdci jako William (Vilém) Wallace či Andrew (Ondřej) Murray.¹⁶⁷ Ti podporovali restauraci královské vlády. Měli podporu mnohých odpůrců anglického vměšování se do skotských záležitostí a to i po tom, co Balliol abdikoval a uchýlil se do exilu.¹⁶⁸ Především však usilovali o vytačení anglických posádek a o odstranění veškerého vlivu anglických elit na skotské království. Eduard I. totiž s sebou do Skotska vzal spoustu úředníků a svých zástupců.¹⁶⁹

Robert Bruce, vnuk pretendenta Roberta Bruce, který se stal nástupcem Balliola na skotském trůně roku 1306, neměl lehkou pozici.¹⁷⁰ Francie uzavřela roku 1303 mír s Anglií a Skotsko bylo ze smlouvy vypuštěno po, jak naznačují anglické listiny, velkém nátlaku Eduarda I.¹⁷¹ Robert I. dlouho nebyl všeobecně uznávaným vládcem právě kvůli rozhádanosti skotských

šlechtici museli přísahat věrnost anglickému králi a vzdát se francouzské aliance. Jejich jména („Nomina eorum qui fecerunt Homagium Edwardo primo, anno tricesimo ejusdem Regis“) se dochovala na tzv. Ragmanských svitcích. Kopie takového textu například v: *Foedera*, I, 59. Případně: *RPS*, A1296/8/1. Více: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 50.

¹⁶⁶ Součástí: Jones, Vale eds., *England and Her Neighbours 1066-1453*, 183-5.

¹⁶⁷ Jedním z důvodů, proč se dostali do vedení, bylo, že většina velkých magnátů skončila rychle v zajetí: *Cambridge*, vol V., 827. Působnost zemanů a mnohých rolníků v armádě vedla některé historiky označovat skotské války o nezávislost také jako „people's war“, tedy válku „lidu“: *Cambridge*, vol VI., 350. Do jisté míry s tím souhlasí: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 52-58. Označovali se v listinách jako „Andreas de Moravia et Willelmus Walensis duces exercitu regni Scocie“. Viz: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 154.

¹⁶⁸ Ve jménu Balliola: „nomine preclari principis domini Johannis dei gracia regi Scotie“: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 154. Wallaceova pečeť měla stejný popis („Johannes dei gracia rex Scottorum“) jako Balliolova: Norman Reid, „The Kingless Kingdom: The Scottish Guardianship of 1286-1306,“ 124. Dle historika Barrowa uznávalo Balliola mnoho Skotů až někdy do roku 1304. Francouzský král dokonce ještě o několik let déle. Až roku 1309 začal označovat Roberta Bruce za skotského krále: Barrow, 237. Toto lze dát do kontrastu s královskou propagandou Roberta I. ve Skotsku. Balliol byl chápán Brucem jen jako král de facto: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 81. Případně: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998) 205. Pramen („Joannem de Balliolo dudum regem Scocie per regem Angliae de facto promotum“): *RPS*, 1309/2. Nyní byla snaha francouzského panovníka přesvědčit, že právoplatným („verus et indubitus“) nástupcem Alexandra III. byl Bruce a nikoliv Balliol: *RPS*, 1309/3. Skotská královská interpretace byla spjata se spoluprací s církví, která tuto ideologii podpořila: Michael Brown, Tanner eds., 25. Církev proto pomáhala šířit tvrzení, že Balliol, jako nepravý král, byl Eduardem I. nakonec moci zbaven právem kvůli svým hříchům: *RPS*, 1309/2. V jistých momentech měli i podporu papeže, který se snažil zastavit Eduardovu expanzi, neboť argumentoval, že Skotsko patří církvi (jako tzv. „ecclesia Scoticana“), což Eduard odmítal. Jejich rozsáhlá disputace: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 162-219. Literatura: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 167.

¹⁶⁹ „He tuke all in possessioun, / And Stuffit thaim with Englishmen / Schirreffis and bayeis maid he then, / And alkin other officieris [...]“ Citace: *The Original Chronicle*, 346. Zároveň požadoval, aby se ho týkaly petice předložené skotskými poddanými: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 176.

¹⁷⁰ Několik skotských kronikářů (básníků) podalo jeho nástupnictví nesprávně v tom smyslu, že spojili děda krále Roberta a Robertem samým. Jako první se toho dopustil básník Barbour a nejspíše ji od něj opsal i Andrew of Wyntoun: *The Original Chronicle*, 94. Michael Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 5.

¹⁷¹ Opět byli Skotové obviňováni ze značných zločinů: „dei gratia Rege Angliae domino Hibernie et Duce Aquitanne [...] qe Johan de Bayllo [...] allie au Roi de Francia [...] a la requeste du Roi de France ou de ses messages par cel a cheson qu par tant [...] aprochie a la ples entre Roi de France et monseigneur le roi Angliae

klanů a také kvůli tomu, že se v minulosti přiklonil na stranu Eduarda I. v očekávání, že by mohl od něj obdržet skotskou korunu.¹⁷² Dle pozdějších skotských kronikářů mu byla anglickým panovníkem slíbena, když se od Eduarda I. odklonil Jan Balliol.¹⁷³ Robert Bruce se ale království od Eduarda nedočkal. Fordunský kronikář cituje tradici přenesenou slavnou větou, v níž se Bruce dožadoval od Eduarda I. svého trůnu, načež mu Eduard odpověděl, že má jiné věci na práci než rozdávat království.¹⁷⁴ Není důležité, zda byla tato poznámka skutečně vyřknuta či nikoliv. Zajímavé ovšem je, že Johannes de Fordun v kronice Roberta Bruce velebil a „zapomněl“ na to, že v dřívějších dobách stál Bruce za anglickým králem, což poukazuje na tradiční selektivnost kronikářů.

Ještě více Bruce uznával ve svém díle John Barbour, v němž ho popsal jako dobrého muže a krále sjednotitele a naopak relativně minimalizoval roli lidových vůdců (jakým byl například William Wallace).¹⁷⁵ Naopak „slepý“ básník Harry zdůrazňoval úlohu Wallace, který byl v textu vyobrazen jako alternativní královská figura, zastíňující omylného Bruce.¹⁷⁶ Hlavní obhájci Bruce si byli jeho chyb vědomi, ale snažili se je vymazat anebo je přetavit do jeho silných vlastností jakožto hlavního představitele země. I proto se na rozdíl od mnohých skotských autorů vyhýbali neosobnímu termínu „nacio“ a nahrazovali jej s králem („rex“) spjatým slovem „regnum“ (království).¹⁷⁷ Fordun dokonce ospravedlňoval vraždu šlechtice

[...] arsons, homicide et robberies [...].“ Z: NRS, *RH2/4/555/4*, č. 10. Macdoufall, 25. Také: Barrow, *Robert Bruce and the Community of the Realm of Scotland*, 166. Nebo: Norman Reid, „The Kingless Kingdom: The Scottish Guardianship of 1286-1306,“ 115.

¹⁷² Například se díky kronikářům dříve věřilo, že byl přítomen na anglické straně u Falkirku, ačkoliv nebyl: *The Original Chronicle*, 314. Michael Penman, „King Robert the Bruce (1274-1329),“ 28. Od roku 1302 byl opět v anglických službách minimálně další dva roky: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 70. Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 69. Úřední dokument toto potvrzující: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 236. Dle Michaela Penmana musel čelit velké opozici i po výhře u Bannockburnu, protože mnozí stále podporovali Balliola: Michael Penman, „A fell coniuracioun agayn Robert the douchty king: the Soules conspiracy of 1318-1320,“ *The Innes Review* 50.1 (1999): 56.

¹⁷³ „Interea idem rex Anglie preparavit se ad hostiles congressus vocansque Robtum de Borys avum recognovit se iniquam sentenciam dedisse et eandem revocans predicto Robeto promisit fideliter et manucepit quod ipsum tamquam pinguiora et pociora jura habentem promoveret ad regnum, altero penitus remote et imperpetuum privato.“ *Scotichronicon*, VI, 52.

¹⁷⁴ „Nunquid non aliud habemus facere, quam tibi regna lucrari?“ Z: *Chronica gentis Scotorum*, 326. Historik Nicholson napsal, že tato zmínka pochází od kronikáře Waltera Bowera: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 50-51. Ve skutečnosti však Bower pouze navazoval na svého předchůdce Forduna.

¹⁷⁵ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 240. Nebo: Lois Ebin, „John Barbour’s Bruce: Poetry, History, and Propaganda,“ *Studies in Scottish Literature* 9.4 (1972): 220.

¹⁷⁶ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 241-243. Je ale nutno dát jeho sbírku do spojení s vládou Jakuba III., která byla vnímána jako proanglická: Michael Penman, „King Robert the Bruce (1274-1329),“ 29.

¹⁷⁷ Alexander Grant potvrzuje, že Comyn nebyl mnohými pozdějšími skotskými kronikáři oblíben, protože ti psali pod prizmatem vítěze, který byl zároveň jeho vrahem: Alexander Grant, „The Death of John Comyn: What Was Going On?,“ *The Scottish Historical Review* 86.2 (2008): 201. Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 247. Například: „Eodem anno incepta est guerra inter reges Angliae et Franciae satis dira et aspera, feliciter tamen pro regno Scotiae.“ Od: *Chronica gentis Scotorum*, 363. Nebo: “[...] regnum Scotiae suo regno conjungere [...]“ Viz: *Chronica gentis Scotorum*, 311. Ale výjimečně se mohlo objevit i slovo „nationis“, například: et indignae

Johna (Jana) Comyna (který vystřídal Wallace na pozici „ochránce“ Skotska), které se Bruce dopustil. Obhajoval ho a tvrdil, že Comyn donášel informace anglickému králi.¹⁷⁸ Toto lze opět vysvětlit časovým odstupem autora, který chápal Bruceovy skutky jako nevyhnutelné a jako kroky, které ho v konečném důsledku dovedly na skotský trůn. Hlavní vysvětlení však spočívá v tom, že kronika je „proskotsky“ laděná, a proto obhajuje velkou osobnost, kterou jistě Robert Bruce pro Skoty v o něco pozdější době byl, zvláště po tom, co se Angličanům „hrdinně“ postavil a porazil je. Dle skotských historiků se autor snažil zobrazit panovníka jako „svorníka skotského lidu a říše“, který udržuje jeho jednotu.¹⁷⁹ Podobně pozitivně byl Bruce vnímán i ve francouzských *Grandes Chroniques*.¹⁸⁰ Jako kontrast může opět sloužit anglická narativní kronika *Polychronicon*, v níž byl naopak Comyn vnímán pozitivně a Bruce jako uzurpátor.¹⁸¹ Její rétorika byla pravděpodobně ovlivněná anglickými úředními prameny, ve kterých byl Bruce dlouhodobě hanoben jako vrah a rebel proti koruně, který se dopouštěl rabování na severu Anglie.¹⁸² Ostrý jazyk anglických pramenů vůči Skotům se příliš nezměnil ani v následujících dekadách.

Bruceova pozice byla z počátku složitá, neboť těsně před jeho korunovací se Skotsko zdálo být dobytou zemí. Jenže naštěstí pro něj zemřel rok po jeho korunovaci Eduard I., který si dle autorů kolektivní práce *Dějiny Skotska* na severu „ukousl víc, než mohl strávit“.¹⁸³ Byl

subjectionis materia, fieret deliberatio Scoticae nationis [...].“ *Chronica gentis Scotorum*, 338. „Hic libertati regni multum utilis fuit vir magni regimis [...]“ Viz: *Scotichronicon*, VII, 136.

¹⁷⁸ *Chronica gentis Scotorum*, 337-338. Podobně hovořil Barbour, který dodal, že Bruce tímto činem zhrěšil a musel si proto následně projít těžkostmi: *The Bruce*, 24-29. Comyn byl stoupencem Balliola, který byl úhlavním nepřítelem Bruce: Penman, *David II*, 15. Teror proti Comynovým stoupencům pokračoval i po tom, co byl zabit. Robert I. Bruce se snažil si zajistit podporu celého Skotska a to všemi prostředky: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 40. Zabití nejmocnějšího šlechtice v zemi upevnilo v konečném důsledku postavení Bruce: Brown, *The Wars of Scotland 1214-1371*, 200.

¹⁷⁹ Citace z: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 76.

¹⁸⁰ „Item, depuis avint que Robert de Bruz qui avoit esté roy d'Escoce, très excellent chevalier, si comenous avons dit par avant, lequel estoit n'avoit gueres trespassé, et estoit son jeune filz David succédé ou royaume d'Escoce.“ Z: *Grandes Chroniques*, 137.

¹⁸¹ „Robertus le Brus usurpavit regnum Scotiae, et circa Pascha occidit Johannem le Comyn in ecclesia fratrum Minorum de Deynfrez. Citace: *Polychronicon*, 294.

¹⁸² „diversos guerrarum impetus contra genitorem eundem injuriose movere et continuare diutius damnabili temeritate praesumptit, homicidia innumera, incendia, sacrilegia, depraedationes et violentias alias in prosecutione guerrarum hujusmodi nequiter committendo: et, quod est horribilius detestandum, quendam Johannem et quendam Robertum de Comyn, [...] miserabiliter gladio interfecit.“ Od: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 189-190. Ohrožení severu: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 202.

¹⁸³ Eduard I.: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 6. „Na konci roku 1305 se zdálo, že Skotsko je dobytou zemí.“: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 66. Roku 1305 byly dokonce vydány ordinance o tom, jak by ve Skotsku měla vypadat vláda, ve kterých (mimo jiné) přiznal značnou část vlivu Skotům, neboť šerifové měli být Skoti: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 244. Během několika let vlády získal Bruce pod kontrolu prakticky celé Skotsko: *Cambridge*, vol VI., 350. S podobným sentimentem napsal následující úryvek Jean Favier: „Depuis quarante ans, en effet, l'Ecosse était à la fois une épine dans l'épiderme anglais et un pion dans la politique française.“ Neboli od této doby se Skotsko stalo skutečným trnem v patě Angličanů a naopak pěstákem Francie: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 19.

vystřídán svým synem Eduardem II., který čelil domácí opozici a skotské vpády na anglické území mu tedy činily značné potíže. Jeho nejtěžší porážkou se stala bitva, ze skotské strany později opředená legendami, u Bannockburnu (1314). Robert Bruce zvítězil a ukončil tak anglickou nadvládu nad skotským jihem. Z diplomatického hlediska však tolik nedosáhl, což vedlo skotské moderní historiky k tomu, že Bannockburn označili za přeceňovaný mezník.¹⁸⁴ I po této výhře musel Bruce obhajovat svou pozici. Například Eduard II. či papež ho stále v listinách netitulovali jako krále, ostatně Bruce byl po vraždě Comyna exkomunikován (stejně jako znovu roku 1318). Vynechání titulatury bylo taktickým manévrem, který měl uspokojit anglického krále.¹⁸⁵ S papežem (Janem XXII.) se snažila vyjednávat rovněž skotská elita, která mu zaslala roku 1320 tzv. Deklaraci z Arbroath, jejíž přepis lze nalézt ve skotských parlamentních aktech nebo v kronice Waltera Bowera. Historik G.W.S. Barrow ji vysvětluje jako oznámení světu, že Robert Bruce je právoplatným a suverénním skotským králem a zároveň jako obvinění anglického krále ze situace, v níž se Skotsko nacházelo.¹⁸⁶ Zároveň se

¹⁸⁴ Nicholson, *Scotland: TLMA*, 91. Balfour-Melville, 4. Bitva byla hodně oslavována díky Barbourovi: Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 4-5. Také: Michael Brown, *Bannockburn*, 9. Nicméně již jen Stirling, Dunbar, Botwell, Jedburgh a Berwick zbývaly v držení anglické koruny: Grant, *Independence and Nationhood*, 10. Bruce musel pokračovat v případech hranice: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 99. Naopak pro Angličany se jednalo o devastující porážku, protože zde zemřelo mnoho mužů a Bannockburn znamenal, že Skotové budou moci pokračovat v nájezdech i hlouběji na území Anglie: May McKisack, *The Fourteenth Century, 1307-1399* (Oxford: Oxford University Press, 1991) 39. O tom, jak poklesla anglická prestiž a finančních důsledcích viz: „O dies ultionis et infortunii, [...] dies mala et execranda [...] que famam Anglorum maculavit, et spoliauit Anglicos, et Scotos ditavit [...] que ducentarum millium librarum estimatur [...] Tot boni proceres, [...] tot arma bellica, pretiose uestes et uasa aurea, dies dura et brevis hora abstulit hec omnia.“ Z: *Vita Edwardi Secundi*, N. Denholm-Young ed. (London: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1957) 55. Či: *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 231.

¹⁸⁵ Exkomunikace: *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 147. Ve druhém případě byl Bruce exkomunikován za porušení anglo-skotského příměří, které se papež delší dobu snažil vyjednat: *Vetera Monumenta Hibernorum et Scotorum*, 189-202. Také: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*, 210. *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol II, 10, W. H. Bliss ed. (London: Her Majesty's Stationery Office, 1895) 423-447. Exkomunikace zmíněna i v: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 190. Případně: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 99.

¹⁸⁶ Geoffrey Barrow, *Medieval Scotland* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998) 205. Pro Jamese Frasera se jednalo o několik bodů: Legitimita Bruce byla založena na prozřetelnosti Boha, byl navíc instrumentem zajišťujícím svobodu Skotů a byl schválen Skoty, kteří ho mohli i sesadit: James Fraser, „A Swan From a Raven: William Wallace, Brucean Propaganda, and Gesta Analia II,“ *The Scottish Historical Review* 81.211 (2002): 12. Dle Nicholsona se jednalo o protest malé země před agresí většího souseda s propagačními úmysly: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 100-101. Suverénním ve smyslu nezávislosti na anglické koruně. Naopak přijetím deklarace král souhlasil (ať už dobrovolně či nikoliv) s jistým omezením své moci na úkor domácí komunity: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*, 209. Je nutno zopakovat, že pro některé Skoty byl do té doby Bruce stále uzurpátorem na úkor Balliolova rodu: Bell ed. et al., 131. Arbroath navazovalo na předchozí církevní texty, ve kterých byl Bruce chápán jako ten, jehož vládu si přeje celý lid („Videntes igitur populos et plebs predicti regni“): *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 282. Podobně propagační byl i jeho soubor zákonů: Katie Stevenson, *Power and Propaganda – Scotland 1306-1488* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014) 89-90. Upravování práva: *RPS*, 1318/1-1318/29. Eduard I. byl obviněn z toho, že předstíral přátelství, přitom zemi napadl a zapříčinil mnohé vraždy atd.: „[...] nec bellis aut insultibus tunc assuetum sub amici et confederati specie inimicabiliter infestavit. Cuius injurias, cedens violencias, predationes, incendia [...]“

jednalo o dokument, ve kterém se skotský lid „starodávného“ a „vždy samostatného“ království vymezil v opozici vůči všem nepřátelům země.¹⁸⁷ Bruce nakonec získal uznání papeže až po uzavření příměří mezi Anglií a Skotskem ve dvacátých letech.¹⁸⁸

Konflikt mezi oběma zeměmi opět vypukl ihned po svržení Eduarda II. Skotové si vybrali tento moment, protože věděli, že anglická monarchie bude oslabená. Vyplatilo se. Angličané žádný útok nečekali.¹⁸⁹ Nová regentská vláda panující za mladého Eduarda III. (matka Isabela a její údajný milenec Roger Mortimer) nedokázala na skotský tlak vojensky reagovat a byla donucena uzavřít roku 1328 plnohodnotný mír, nikoli pouhé příměří jako vždy předtím. Vláda Roberta Bruce byla konečně legitimizována, protože byl uznán králem Skotska.¹⁹⁰ Skotský král navíc nechal oženit svého syna Davida s Joan, sestrou Eduarda III.¹⁹¹

Deklarace: *Scotichronicon*, VII, 4-8. Anebo *RPS*, 1320/4/1. Či značně poškozená verze, která byla zdigitalizována: NRS, *SP13/7/1*. Její výhodou je, že jsou stále vidět pečeti jednotlivých signatářů.

¹⁸⁷ Přitom se jednalo o krátký dokument shrnutý ve dvanácti stech slovech: Michael Lynch, *Scotland: A New History* (London: Pimlico, 2011) 111. Nelze podcenit autoritu „komunity“ království (tj. reprezentanty politické obce), jejichž existenci musel král respektovat, neboť i (špatný) král se teoreticky mohl stát oním nepřítelem: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 239. Deklaraci podepsalo třicet devět zástupců elitních rodů, takže je lze chápat jako jisté zástupce království: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*, 208. Dle deklarace byl jejich zápas veden kvůli dosažení svobody („propter libertatem“) a nikoliv kvůli slávě: *RPS*, 1320/4/1. Podobnou frázi do svého díla přiložil i básník Barbour („A! fredome is a noble thing!“): *The Bruce*, 10. Více: G. W. S. Barrow, „The Idea of Freedom in Late Medieval Scotland,“ 16-34. Autoři deklarace se odvolávali na to, že jejich země byla až do vpádu Eduarda I. vždy nezávislou a že linie jejich králů čítala více jak sto čtyřicet panovníků: NRS, *SP13/7/1*. „ex antiquorum gestis et libris Colligimus quod inter Ceteras naciones egregias nostra scilicet Scottorum nacio multis preconijs fuerit insignita [...].“

¹⁸⁸ Po uzavření třináctiletého příměří z roku 1323: Thomas Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 291. Příměří („Anglici petunt treugas a rege Scocie“): *Scotichronicon*, VII, 14. Případně v činech skotských králů: *RRS*, V, 500-502.

¹⁸⁹ Nicholson, *Edward III and the Scots*, 16.

¹⁹⁰ Uznání („Roi Descoce“): NRS, *RH2/4/555/4*, č. 13. Text dohody: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 322-341. Nebo: NRS, *SP6/2/1*. Bruce byl označen s královským titulem („dei gracia regi Scottorum“) a bylo dohodnuto, že se má jednat o věčný mír („bone pees finale et perpetuele soit entre les ditz rois“). Zárukou měla být svatba budoucího Davida II. se sestrou Eduarda III. (Joan). Pokud by Anglie či Skotsko bylo napadeno třetí stranou, pak se neměla druhá strana na ataku nijak podílet. Skotsko slíbilo zaplatit dvacet tisíc liber během tří let jako odškodné za předchozí vpády („en vynt mille livres d'esterlings a payer en trois auns a trois termes“). Původně se jednalo i o sto tisících (pokud by ke svatbě nedošlo rychle), ale nakonec dohoda stanovila částku jen pětinovou: *RRS*, V, 595-7. Podmínka také v: Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 286. Mortimer s Isabelou byli ve finančních problémech i přesto, že pokladna Eduarda II. nebyla po jeho pádu prázdná: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 14. Ačkoliv uzavření míru přišlo v době, kdy byla vláda regentů v Anglii značně ohrožená, mír přišel „vhod“ i stárnoucímu Robertovi I., který musel zajistit klid po dobu mládí svého syna: Cameron, Ross, „The Treaty of Edinburgh and the Disinherited (1328-1332),“ 247. Michael Penman rovněž naznačuje, že Skotové museli přistoupit na jisté kompromisy: Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 286. Definitivně ho uznal i papež a schválil řádnou korunovaci s pomazáním pro jeho syna Davida II. (ačkoliv za tučný příspěvek): *ER*, I, clxxxiii. I sám Froissart toto nové období míru bral jako věc nevídanou. Toto období: Jean Froissart, 23-28. Legitimizace Bruce: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 68. Nebo: Penman, *David II*, 20-21. Jenže mír stál na křehkých základech: Macdougall, *An Antidote to the English*, 30. Oficiálně vydržel pět let (na královské úrovni), Eduard ho oficiálně porušil až roku 1333: Grant, *Independence and Nationhood*, 19. Aliance s Francouzi nemusela být přerušena, ale podmínkou bylo, aby nerušila vztahy mezi Anglií a Skotskem: Michael Brown, Tanner eds., 33..

¹⁹¹ Svatba v: Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 305. Nebo: Lucinda Dean, „Projecting Dynastic Majesty: State Ceremony in the Reign of Robert the Bruce,“ *International*

Když se Eduard III. dostal o pár let později (1330) k moci, potřeboval nějakým způsobem legitimizovat svou čerstvě novou vládu. Zrušení neoblíbeného míru a vstoupení do válečného konfliktu se Skoty bylo cestou, jak toho dosáhnout. Nahrávalo mu, že ve Skotsku zemřel Robert Bruce (1329) a nahradil ho jeho nezletilý syn David, za kterého museli kvůli jeho věku vládnout jiní.¹⁹²

Nová fáze anglicko-skotského souboje započala vpádem tzv. „vyděděných“ (v anglické historiografii „disinherited“) lordů, tedy anglických šlechticů, kteří dostali toto přízvisko po bitvě u Bannockburnu. Tehdy skotský parlament uzákonil, že angličtí lordi vlastníci majetky ve Skotsku (případně skotští v Anglii) si musí vybrat, zda budou chtít být majetkovými vlastníky v Anglii či ve Skotsku, nikoliv však v obou královstvích.¹⁹³ Jedni z nejbohatších anglických šlechticů tak přišli o své bohatství na druhé straně hranice.¹⁹⁴ Není zcela jasné, jakou roli v invazních plánech hrál Eduard III. Dle historika Jonathana Sumptiona není jisté, jestli je podpořil, ale v každém případě musel o vpádu přinejmenším vědět a skotské i anglické úřední prameny dokazují, že se o této problematice již nějakou dobu jednalo.¹⁹⁵ Jejich akce z roku

Review of Scottish Studies 40 (2015): 38. Joan (i přes svou příslušnost spjatou s anglickým královským rodem) Davida diplomaticky podporovala až do konce padesátých let: Michael Brown, Tanner eds., 55.

¹⁹² Prvním regentem byl Thomas Randolph, který udělal kariéru ve vojsku Roberta I.: Penman, *David II*, 22. Nebo: Brown, *The Black Douglases*, 25. Případně: *Scotichronicon*, VII, 56. Na Randolphovu smrti zareagovali „vyděděni“, kteří využili politického vakua: MacInness, *1332 – 1357*, 11. Po jeho smrti (1332) se dalším regentem stal Donald z Mar, o němž se ale více diskutovalo: Jonathan Sumption, *The Hundred Years War*, 125. Během třicátých let zemřel velký počet skotské lokální šlechty a také hlavních podporovatelů Davida II. a jeho režimu: Michael Brown, „The Development of Scottish Border Lordship, 1332-1358,“ *Historical Research* 70.171 (1997): 4. David se narodil v Dunfermline o pět let dříve: *Scotichronicon*, VII, 13. David II. byl prvním králem, který byl pomázan a tedy schválen od počátku vlády papežem: „inunctus est in regem David rex Scotorum, filius Roberti de Broys, et coronatus apud Sconam [...] per bullam sanctissimi patris Johannis XXII. Antem quem nullus regum Scocie legitur fuisse inunctum cum tali solemnitate et coronatum.“ Z: *Scotichronicon*, VII, 70. Robert I. byl oslavován po své smrti v pozdějších kronikách podobně jako Alexandr III.: *Scotichronicon*, VII, 44-56.

¹⁹³ Cameron, Ross, „The Treaty of Edinburgh and the Disinherited (1328-1332),“ 238.

¹⁹⁴ „Neoblíbený mír“ z roku 1328: Scott Waugh, *England in the Reign of Edward III* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007) 13. Nebo: James Mackinnon, *The History of the Edward the Third* (New York: Longmans, Green and Company, 1900) 36. Více o nich například v: Christopher Candy, *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338* (Durham: Durham University, 2004) 39-62. Případně: Wilkinson, *The Later Middle Ages in England*, 135. Především však: Cameron, Ross, „The Treaty of Edinburgh and the Disinherited (1328-1332),“ 237-256. Z kronik je zmiňuje například: *Scalacronica*, 88. Vlastnictví pozemků: „And thare he sindry lordis fand, / That clamyt to hald landis of fe / In Scotland: and sone thai and he [...]“. Od: *The Original Chronicle*, 398. Eduard III. musel postupovat opatrně, značná část šlechty pobývajících na severu si další konflikt nepřála: *Cambridge*, vol VI., 277. Na druhou stranu je korektní říci, že například šlechtic Percy své země zpět dostal („nulla guerre forisfactura eidem Henrico vel heredibus suis in aliquot obstante“) a Wakeovi a Beaumontovi bylo minimálně něco slíbeno: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 342. Wake a Beaumont: Nicholson, *Edward III and the Scots*, 57-58. Případně nověji: Cameron, Ross, „The Treaty of Edinburgh and the Disinherited (1328-1332),“ 239-240. Jejich armáda mohla čítat kolem tří tisíc mužů: Balfour-Melville, 6.

¹⁹⁵ NRS, *RH2/4/555/4*, č. 13. Již od prosince 1330 si Eduard III. stěžoval, že jejich majetky nebyly restituovány: *RRS*, VI, 54. Či: Penman, *David II*, 42. Sumption, *The Hundred Years' War*, 126. Scott Waugh tvrdí, že je Eduard podpořil alespoň tajně: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 14. MacInnes rovněž tvrdí, že nějaká implicitní podpora dvora existovala: MacInness, *1332 – 1357*, 11. Tout naopak tvrdí, že Eduard jejich vpád nijak nepodpořil,

1332 přinesla úspěch v bitvě u Dupplin Mooru. Eduard Balliol (syn Jana Balliola), který si nárokoval skotskou korunu, byl dosazen na trůn. Balliol předtím slíbil Eduardovi III., že ve Skotsku bude vládnout jako jeho vazal a rovněž slíbil odevzdat jižní část Skotska, což bylo přesně to, co anglický panovník žádal.¹⁹⁶ Skotsko tak bylo rozděleno fakticky mezi tři „krále“, tj. Eduarda III., Eduarda Balliola a stoupence mladého Davida II.¹⁹⁷

Eduardovi III. to dalo možnost ušetřit nějaké síly, které by jinak musel vyplýtvat, kdyby se králem ve Skotsku chtěl stát sám. Jenže Balliol čelil velké opozici a musel zavelet k ústupu, což vedlo k větší aktivitě samotného Eduarda III. Anglický kronikář John Capgrave vysvětluje Eduardovo zapojení dosti prozaicky. Dle jeho názoru se Eduard III. zapojil vojensky, protože Skotové byli vždy „zrádným“ lidem a nedalo se s nimi dohodnout na uzavření míru.¹⁹⁸ Kronika je dosti tendenční, nicméně z poloviny má pravdu, neboť bylo vskutku skoro nemožné se mezi Anglii a Skotskem dočkat dlouhodobého a všeobecně dodržovaného a respektovaného míru či alespoň příměří. Naopak pozdější skotský kronikář Walter Bower tvrdil, že anglický král porušil předchozí slib a jeho akci chápali jako součást zrádné anglické povahy.¹⁹⁹ Roku 1333 anglická armáda, vedená Eduardem III., získala Berwick a zvítězila u Halidon Hillu.

ale zase se mu ani nesnažil zabránit: Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 316. Anglický kronikář John Capgrave napsal, že Eduard se invazi naopak snažil zabránit, protože David II. měl za ženu jeho sestru, a byl s ním tedy příbuzensky spjat: John Capgrave, *The Chronicle of England* (London: Longman, Brown, Green, Longmans and Roberts, 1859) 201. Podobně: *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 327. Dle Henryho Knightona jim Eduard III. nemohl pomoci: *Knighton's Chronicle*, I, 462. Jako nejpravděpodobnější se však jeví tvrzení, že Eduard III. invazi otevřeně nepodpořil, ale v duchu s ní souhlasil a nakonec jí vlastně využil ve svůj prospěch, když Skotsko sám o rok později napadl. Parlament byl z počátku chladný vůči vedení nové války ve Skotsku: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 65. V konečném důsledku vedla jejich invaze ve Skotsku k tomu, že ta část skotské nobility, která nově přišla o majetky, které zabrali „vydědění“, se přiklonila na stranu Davida II.: *Cambridge*, vol VI., 352.

¹⁹⁶ Původně slíbil Eduardovi Berwick a příslib dva tisíce liber ročně. Území by měl odevzdat jen v případě, že by tomuto závazku nedostál, což se ale stalo. Navíc slíbil službu dvou set mužů po dobu šesti měsíců (každý rok) na vlastní výdaje a pak dalších sto na celý rok. Kdyby měli sloužit déle, platil by je už anglický král („a les gages accustomez du dit roi Dengleterre“): *RPS*, 1334/1. Výměnou anglický parlament neměl jurisdikční právo nad oblastmi Skotska, které Balliol kontroloval (aby jeho autorita nebyla oslabena a vypadal jako suverénní král): King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 191. Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 350. Nebo: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 68. Že mu na trůn pomohl Eduard III. potvrzují i francouzské prameny („afin de metre ledit Edouart de Bailleul en saisine du royaume d'Escoce“): *Grandes Chroniques*, 137-138. Navíc mu slíbil vojenskou pomoc: *Grandes chroniques*, 151. Konkrétně anglickému králi slíbil oblasti kolem Edinburghu, Berwicku, Roxburghu, Selkirku, Dumfriedu a Wigtownu: Penman, *David II*, 50. Hold potvrdil roku 1334: Balfour-Melville, 8. Hold: „des rois Dengleterre par homage, lige et feaute“: *RPS*, 1334/1.

¹⁹⁷ Brown, *The Wars of Scotland 1214-1371*, 236.

¹⁹⁸ *The Chronicle of England*, 202. Jeho situace nebyla jednoduchá, protože dle MacInnese mnozí členové parlamentu nechťeli další otevřený konflikt se Skoty: MacInness, *1332 – 1357*, 14.

¹⁹⁹ „juramenti prevaricator, fidei proprie violator, sponsonis perpetue pacis sigillis et literis roborate neclector, succursum celerem promisit [...] gens Anglica, pollens tamquam angelica quando velit [...] amicitiam simulare, injurias dissimulare, fraudem continuare, hoc est quamdiu spirant se non posse resistere Sctorum voluntati.“: *Scotichronicon*, VII, 84. Ve skutečnosti však předchozí mír se Skoty neuzavřel on, ale samozřejmě Isabella a Mortimer (v jeho jméně).

Následujícího roku uprchl David Bruce do Francie, kde ho vzal Filip VI. pod svou ochranu a začal tlačit na Angličany, aby byl David zahrnut ve všech anglo-francouzských jednáních.²⁰⁰ Skotské úřední prameny potvrzují, že finanční prostředky, které běžně vybíral skotský král, připadly roku 1334 Eduardu Balliolovi.²⁰¹

Ačkoliv byl anglický panovník na vrcholu své moci, Skotové, nyní chvíli vedení na domácí půdě Robertem Stewardem z oficiální funkce plukovníka, svůj zápas nevzdali. Přitom čelili anglickému králi i Balliolovi najednou. Navíc sami nebyli jednotní, neboť někteří důležití šlechtici se rozhodli přidat na anglickou stranu.²⁰² Následovala dlouhá poziční válka o různé pevnosti, provázená mnohými násilnostmi z obou stran. Navíc došlo k opětovnému zhoršení anglo-francouzských vztahů. Papež a francouzský král od počátku třicátých let 14. století plánovali křížovou výpravu, na které přislíbil účast i anglický král. Jenže obnovené skotsko-anglické zápolení nedovolilo Eduardovi III., aby se zúčastnil, alespoň tak o tom hovořil ve své korespondenci určené papeži.²⁰³ Zástupci země navíc požadovali během zasedání anglického parlamentu odložení výpravy.²⁰⁴

²⁰⁰ Bruce Homann, *David II* (Iowa: Iowa State University, 2001) 54. Nebo: *The Original Chronicle*, 422. Zahrnutí Davida: Nicholson, *Edward III and the Scots*, 157. Mark Ormrod, *The Reign of Edward III*, 18. Bruce měl dostávat dva tisíce liber ročně jako gáži od Filipa VI.: *RRS*, VI, 68. Skotské pozice byly v té době již značně oslabeny, od roku 1333 drželi Skotové jen hrad Dumbarton, Loch Leven, Kildrummy a Urquhard a Lochdoon: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*, 227. Pozdější skotští autoři ospravedlňovali přesun Davida II. do Francie jeho mladým věkem („puer tunc novennis [...] tum quia puer“): *Scotichronicon*, VII, 82.

²⁰¹ „anno gracie, etc. xxx quarto, vsque in diem presentis compoti, et sic computat hic de septem terminis. Et nihil hic de vno anno tempore regis Anglie, quia ministri sui ad opus suum, et ad opus Edwardi de Balliolo, se totaliter de eodem anno intromiserunt.“ *Z: ER*, I, 448.

²⁰² „Robertus senescallus Socie locum tenens serenissimi principis domini Daudid Dei gracia regis Scotorum illustris balliuis suis de Kyngorn salutem“: *RRS*, VI, 60. Případně: *RPS*, 1339/1. Titul „plukovník“ místo „ochránce“ byl nejspíše zvolen, protože král byl naživu a dávalo se tím najevo, že měl právo kontrolovat činy svého podřízeného: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 157. Klíčová role v královské radě byla dána Strathbogiemu, který měl konexe k Balliolovi, takže nebyl vnímán jako věrohodný. Ostatně se poměrně rychle vzdal (stejně jako Steward) a stal se vojevůdcem Eduarda III. (pak byl ale silami Bruce zabit u Culbleanu roku 1335): Alisdair Ross, „Men for All Seasons? The Strathbogie Earls of Atholl and the Wars of Independence, c. 1290-1335,“ *Northern Scotland* 5.1 (2015): 1-6.

²⁰³ *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol II, 110, 423-447. Dle některých autorů se držel plánů na výpravu tak dlouho, jak jen to bylo možné: „Il persista également autant que possible dans son projet de croisade avec le roi de France, et n'abandonna l'idée que lorsque le conflit entre les deux royaumes devint inévitable.“ *Z: Royer-Hemet, Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 103. Papež pro změnu nechtěl, aby skotská otázka problematizovala vedení výpravy: Nicholson, *Edward III and the Scots*, 197. Paradoxně tvrdil Eduard III. francouzskému králi, že válka se Skoty je prakticky již u konce a nebude ho tedy zatěžovat: MacInness, *1332 – 1357*, 23.

²⁰⁴ „[...] mes il lur sembloit, qe le temps d'y aler ore en Marz a dieus anz si est [trop court] , pur plusours resons. Et est assentu et acorde en pleyn parlement, q'il preigne son aler a la Purificacion prochein avenir en trois anz [...].“ *PROME*, březen 1332, č. 9.

Papež si uvědomil nedostatečnou horlivost příprav ze všech stran a cestu do Svaté země odložil, čímž byla de facto zrušena.²⁰⁵ Pontifik Bonifác tak selhal ve své snaze urovnat anglicko-skotské a anglo-francouzské spory. Neúspěch výpravy vedl jen k postupnému zhoršení anglicko-francouzských vztahů a nebezpečí francouzské pomoci Skotům bylo nadále pocíťováno – dokonce více než kdy dříve.²⁰⁶ Jinými slovy na první pohled prosté úryvky textu, které se zabývaly tím, jak nepříjemným problémem Skotové pro Angličany byli, nastiňovaly složitější problém s mnoha aktéry včetně francouzské monarchie či papežství.

Do velké míry to byla obava ze skotsko-francouzského spojení legitimní, protože již během zimy 1332-1333 údajně poslal Filip VI. Skotům deset lodí, které se sice ztratily, ale tisíc liber, které poslal o rok později již nikoliv.²⁰⁷ Později jim pravděpodobně zaslal i nějaké zásoby potravin.²⁰⁸ Navíc anglický panovník měl obavu z případné invaze na ostrovy, protože flotila, která byla původně určena na výpravu, nyní čekala na pokyny a byla nasměrována na Anglii.²⁰⁹ Eduardovi III. se nelíbily zásahy francouzského dvora do skotských záležitostí a především jej znechucovala diplomaticko-finanční podpora Davida II. Bruce.²¹⁰ Argument to

²⁰⁵ Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 21. Sice se o výpravě kázalo v mnohých francouzských městech, ale skutečné přípravy nebyly ani ze strany francouzského krále stoprocentní: Déprez, *Les Préliminaires*, 99. Text zprávy zkopíroval do svého textu Eugene Déprez. Papež zde mluvil o vzájemných rozporech, jejichž řešení bylo v nedohlednu: „Anglia et Scotia invicem dissident, periculosus etiam et guerris non vacuus est status Germanie [...] Quod si assumeres et propter premissas Christianitatis discordias continuare et prosequi feliciter non valeres, quid de tanto principe diceretur!“ In: Déprez, *Les Préliminaires*, 412. Papež se pokoušel o její obnovení i na počátku čtyřicátých let: Déprez, *Les Préliminaires*, 353.

²⁰⁶ „De Rumore Invasionis, et de Populo muniendo [...] quidam homines de Scotia quasdam Alligationes et Confoederationes in partibus exteris [...] ad Arma se parant, et Naves in magna copiositate supre Mare congregant nituntur [...]“: *Foedera*, II, 142-143. Nebo: *Collection générale française*, 66. Také: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 45. Ačkoliv pomoc nebyla tak velká jako na počátku stoleté války. Filipovi se prodlužující se anglicko-skotský konflikt hodil a nechával své spojence bojovat samotné: „Philippe, dont la longueur du conflit écossais servait les desseins, préfère laisser ses alliés traditionnels se débrouiller seuls [...]“ Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 20. Prakticky ihned po zrušení výpravy dostali šerifové rozkaz verbovat muže mezi šestnácti až šedesáti lety, kteří měli být ozbrojeni. Parlament navíc odsouhlasil výběr daně: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 21. Nebo: Déprez, *Les Préliminaires*, 127.

²⁰⁷ „receptis de domino comite Moraue, de illis mille libris concessis domino nostro regi per regem Francie ante aduentum suum in Franciam.“ Z: *ER*, I, 449. Zmiňuje rovněž: Penman, *David II*, 52. Macdougall, *An Antidote to the English*, 33.

²⁰⁸ Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 188-189.

²⁰⁹ Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 190. Tuck, *Crown and Nobility: England 1272-1461* (Oxford: Blackwell, 1999) 94. Christopher Tyerman, *Svaté války* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012) 821. Christopher Tyerman, „Philip VI and the Recovery of the Holy Land,“ *The English Historical Review* (1985): 25. I proto v úředních pramenech z počátků stoleté války zazníval takový strach z napadení pobřeží.

²¹⁰ „quam Scotiae, cum Hibernicis et Scotis, Inimicis nostris, Guerram quasi continuam habeamus, Et nichilominus Rex Franciae Guerram contra nos voluntarie moveat [...]“ Viz: *Foedera*, II, 184. Francouzský král ale rovněž nebyl nadšen z toho, že papež výpravu zrušil a že mu nechtěl přirknout daně z církevního majetku: Déprez, *Les Préliminaires*, 142. Ačkoliv vzájemná podpora mezi Skotskem a Francií nebyla v konečném výsledku před stoletou válkou tak intenzivní. Například *Grandes Chroniques* obsahují příhodu, jak chtěl Filip VI. Skotům proti Angličanům pomoci, ale vyslané lodě do Skotska byly větrem odneseny do Flander: „Quant le roy de France Phelippe sceut que le roy d'Angleterre aloit sus les Escos, si fist tantostchargier x nefes de gens d'armes et de vivres biengarnies pour envoyer en l'ayde des Escos ^, Mais levant leur vint si au contraire qu'il ne porent onquesarriver

byl do velké míry legitimní, neboť David obdržel během pobytu ve Francii mezi lety 1334 až 1341 od Filipa VI. několik tisíc liber.²¹¹ Naopak někteří francouzští kronikáři obviňovali z neúspěchu výpravy anglického krále, který (dle jejich názoru) utrácel na protifrancouzská spojení.²¹² Sám Filip ale údajně plánoval pomoci Skotům a to až za cenu dvou třetin ročního státního rozpočtu, ale nakonec nebyla vybrána potřebná daň.²¹³ Nicméně lze doložit, že již od roku 1335 dosahovalo materiálně-finanční pomoc skutečně relevantních hodnot.²¹⁴ Třetí plochy však existovaly nadále a to především v otázce lenních držav. Angličané požadovali dříve slíbené restituční částí, které dříve anglickému panovníkovi patřily, k čemuž se Filip VI. neměl.²¹⁵

Mezitím se Skotové po bitvě u Halidon Hillu začali vyhýbat otevřenému střetu, čímž unavovali anglická vojska.²¹⁶ Dle Christophera Candyho během následujících let tato taktika ukázala, že anglická armáda mohla být sebevíc úspěšná ve velké bitvě, ale ani to ji neumožnilo dlouhodobě čelit skotskému tlaku a taktice neustálého ústupu.²¹⁷ Přitom počty anglických

à port convenable, ains les arriva le vent auport de l'Escluse en Flandres.“ Z: *Grandes Chroniques*, 138. Například roku 1335 musel Eduard III. povolit jednání s ambasadori obou zahraničních zemí: Nicholson, *Edward III and the Scots*, 192-193. Pramen: *Rotuli Scotiae*, I, 323.

²¹¹ „de receptis suis et expensis in domo domini regis, per totum tempus quo primum venit in Franciam [...] ccl li sterlingorum, ex dono regis Francie, diuersis vicibus, per totum tempus huius compoti, per diuersas summas Parisienses et Turonenses [...].“ Citace: *ER*, I, 464. Přesněji řečeno se jednalo o roky 1334-1340. Daný materiál nezmiňuje poslední rok ve francouzském exilu. Je jistou otázkou, zda dostal David II. jistou finanční injekci na cestu domů, podobně jako dostal na cestu do Francie. Francouzští kronikáři se rozplývali nad tím, jak štědře se francouzský král choval k Davidovi II: „Et s'en vindrent en France devers le roy Philippe qui moult honnourablement les receut et leur trouva estat et vivre tel comme á eulx appartenoit tout le temps qu'ilz furent en France.“ Viz: *Chronique des Quatre Premiers Valois*, 4.

²¹² „[...] le roy se pourveoit et queroit alliances pour faire guerre au roy Philippe, car il se disoit estre li plus prochains hoirs du roy Charles [...].“ Od: *Chronique Normande du XIV Siècle*, 37.

²¹³ Penman, *David II*, 64. Filip VI. vyhrožoval intenzivnější pomocí Skotsku již od roku 1334: Grant, *Independence and Nationhood*, 22. Projednávaná pomoc se mohla týkat až šesti tisíc francouzských mužů: Bonner, „Charles VII,“ 143-144.

²¹⁴ Dle kronikáře Knightona se tehdy vrátil glasgowský biskup z Francie s patnácti tisíci librami (od francouzského krále) a také koňmi, zlatem, stříbrem a zbraněmi: „uenit de Francia cum apparatu multo de armis, equis, auro, et argento in auxilium guerre Scocie ex prouidencia regis Francie, ad ualorem .xv. milia librarum.“ Z: *Knighon's Chronicle*, II, 4. Je dost pravděpodobné, že se jedná o nadhodnocenou sumu, ale skotské finanční prameny potvrzují, že pobýval ve Skotsku mezi lety 1335 a 1336 důstojník Eugène de Guarancières s francouzskými jednotkami: *ER*, I, 454.

²¹⁵ Jednalo se o území zabavená po minulém francouzsko-anglickém konfliktu z let 1324 a 1325: Déprez, *Les Préliminaires*, 116. Například Agenais zůstávalo u Kapetovců: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 15. Anglii zůstal krom Ponthieu především pás kolem Bordeaux a Baionne: *Grandes Chroniques*, 37.

²¹⁶ „Quand le roi anglois eut été et séjourné, couru et chevauché la plaine Escosse, et arrêtéau pays l'espace de six mois et plus, et il vitque nul ne venoit contre lui pour voir.“ Od: Jean Froissart, 51. Taktika spálené země byla na denním pořádku. Snažili se ustupovat a pokud bojovali, pak jedině proti anglickým posádkám v mnohých pevnostech a nikoliv proti hlavním armádám Eduarda III.: Brown, *The Black Douglases*, 136-137. Tento způsob vedení války se stal rychle efektivnějším, dle MacInnese Balliol napsal Eduardovi III. již roku 1334, že se nemůže účastnit zasedání anglického parlamentu kvůli potížím ve Skotsku: MacInness, *1332 – 1357*, 17.

²¹⁷ Navíc Balliol musel roku 1334 přehnout do Anglie a bylo jasné, že bez anglické podpory se nedokáže udržet: Candy, *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338*, 96-98. Případně: Tuck, *Crown and Nobility: England 1272-1461*, 91. S taktiku ustupování a ničení pevností začal Robert Bruce, který nechtěl dát Angličanům šanci, aby se

vojáků vysílaných proti Skotům byly úctyhodné. Philippe Contamine píše, že v „průběhu tažení proti Skotsku v létě roku 1335 dostalo více než 15 000 válečníků gáži od Eduarda III.“²¹⁸ Samotné počty vojáků ukazují, jak důležité bylo pro anglického panovníka pokořit skotské oponenty. Když je nedokázal udolat vojensky (členitost terénu, problematičké zásobování, silný odpor atp.) a ani zastrašováním spojeným s násilnostmi, pak se anglický vládce alespoň snažil zlepšit hradní správu na skotském území, která by umožňovala lepší kontrolu oblasti. Bohužel pro něj bylo mnoho z opravených či vojáky posílených hradů v letech 1336 a 1337 zničeno Skoty.²¹⁹ Poslední velkou akcí, kterou Eduardova vojska s vypuknutím stoleté války stihla, bylo odražení skotského obležení Stirlingu z přelomu května a června 1337. Eduard musel zareagovat a poslat značný počet jednotek zpět na sever.²²⁰ Válka Skotska o nezávislost se definitivně proměnila v sérii pohraničních střetů a bojů o pevnosti na skotském území. Jak si všimli skotští historici, zdání dlouhého a kontinuálního konfliktu se především na hranici mezi Skotskem a Anglií muselo tamějším obyvatelům zdát velice reálné.²²¹ Skotsko ani zdaleka nebylo dobyto, ačkoliv si skotští kronikáři stěžovali na obrovský hlad, který u nich panoval z důvodu anglo-skotských nepokojů.²²²

potkali v boji: David Cornell, „A Kingdom Cleared of Castles: The Role of the Castle in the Campaigns of Robert Bruce,“ *The Scottish Historical Review* 128. 535 (2013): 233-234.

²¹⁸ Valná většina z nich byli pěšáci a lučištníci: Contamine, *Válka ve středověku*, 163. James Williard potvrzuje, že se jednalo o největší vojsko, které bylo do Skotska zasláno za vlády Eduarda III.: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 334. Podobně: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 185. Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 194.

²¹⁹ Oprava hradů například: „De reparationibus in castro Edinburgi faciendis“: *Rotuli Scotiae*, I, 386. Andrew (Ondřej) Murray získal Dunnottar, Kinneff, Lauriston, Kinclaven v reakci na odchod Eduarda III. ze země (září 1336): Nicholson, *Scotland: TLMA*, 135. Navíc vyplenil velkou část Skotska, kterou měli Angličané tehdy pod kontrolou: Penman, *David II*, 66. Stirling byl obležen o pár měsíců později (Eduard III. se kvůli tomu musel vrátit do Skotska) a na konci roku byl napaden i hrad Edinburgh: MacInness, *1332 – 1357*, 29. *The Original Chronicle*, 149. Roku 1336 svolali Skotové radu/parlamentu do města Dunfermline na jihu Skotska, což ukazuje, že kontrolovali již jeho značnou část: Chris Brown, *The Second Scottish War of Independence* (Charleston, Tempus Publishing Ltd, 2002) 99. „Vydědění“ lordi reagovali napadením oblastí, které do té doby tolik válkou netrpěly, jenže skotská elita věrná Bruceovi udělala to samé: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 46. V anglických narativních pramenech například proslulo obležení Lochindorbu (1336), při kterém Eduard „zachránil“ Katherine de Beaumont: Andy King, „Englishmen, Scots, and Marchers: National and Local Identities in Thomas Gray’s Scalacronica,“ 227. Eduard III. se snažil hradní správou ovládnout Skotsko podobně jako jeho děd Wales, jenže taktika nebyla příliš efektivní a stála značné náklady: MacInness, *1332 – 1357*, 28-29.

²²⁰ *Chronica gentis Scotorum*, 363. „Andreas de Moravia [...] et castrum de Strivelin obsederunt [...] Rex vero castrum victualibus et novia stipendariis muniens, vulneratos, debiles, et infirmos, in Angliam secum duxit.“ Z: *Historia Anglicana*, 198. Dle MacInnese, zničili Skotové hrad Kinclaven v únoru a pak oblehli několik hradů, které poškodili (St Andrews, Falkland, Leuchars) a také byl získán hrad Bothwell: MacInness, *1332 – 1357*, 31.

²²¹ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 1.

²²² „gentis Anglie et Scocie“: *Scotichronicon*, VII, 126.

2.2 První fáze stoleté války

Stoletá válka nebyla kontinuálním konfliktem. Spíše ji lze označit za dlouhodobý zápas dvou zneprátelených entit, který se občas odehrával na bojišti a v jiných momentech v zákulisí. Tuto teorii rozvádí Philippe Contamine, když píše následující: „Středověké války měly obvykle podobu série obléhání, provázených výpady a pustošením, k nimž se připojilo několik větších bitev, jejichž poměrnou nečetnost často vyvažoval jejich krvavý průběh.“²²³

Tzv. stoletá válka, jak je dnes chápána, definitivně vypukla na jaře 1337 po tom, co francouzský král Filip VI. z Valois zabavil hrabství Ponthieu na severu Francie a především zbytek vévodství Guyenne na jihozápadě, která držel anglický král Eduard III. jako léna Filipa VI.²²⁴ Již těsně před jejím vypuknutím se jistá forma války zdála být, díky rozličně časem nakupeným neshodám, neodvratitelnou.²²⁵ Vzhledem k proměnlivosti a dlouhodobosti konfliktu rozděluje většina historiků tento spor uměle do několika fází. Časové rozmezí jednotlivých úseků se často liší dle záměru a zaměření badatele. Pro zjednodušení se v této práci „první fázi“ stoleté války rozumí léta 1337 až 1346, což je zároveň jedno z nejběžnějších rozdělení, jaké lze nalézt v odborné literatuře.²²⁶ Rok 1346 je brán jako zlomový, protože na dlouhá léta potvrdil převahu Anglie, což se ukázalo roku 1360, kdy byl uzavřen mír v Brétigny, díky němuž se anglická monarchie domohla rozsáhlých území ve Francii výměnou za rezignování na francouzský královský titul. Pro anglicko-skotské vztahy je rok 1346 snad ještě klíčovějším, protože na podzim byl zajat skotský panovník David II. Bruce a velká část nobility v bitvě u Neville Crossu, což skotskou monarchii značně oslabilo. Skotským králům trvalo dalších devadesát let, než si troufli vydat se znovu s armádou do otevřeného boje proti Angličanům.²²⁷

²²³ Contamine, *Válka ve středověku*, 125. S jeho názorem fakticky souhlasí i autoři cambridgeských dějin: „[...] wars in the plural because the Hundred Years War, interrupted by treaties, overshadowed other shorter and more localised conflicts.“ Od: *Cambridge*, vol VI., 108. Co se týče stoleté války, stejný názor mají i francouzští historici: „[...] est marqué par un conflit á rebondissements [...]“ Z: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 9.

²²⁴ Nestalo se tak poprvé. Již 1324 bylo Guyenne zabaveno Eduardovi II. pod záminkou, že nevzdal hold. Nakonec bylo vyjednáno předání vévodství synovi Eduardovi, který vzdal hold místo svého otce. Ke konfiskaci lén došlo znovu 24. května 1337 a začala válka: „La guerre était déclaré.“ Od: Déprez, *Les Préliminaires*, 155.

²²⁵ „Au printemps de 1337, la guerre semblait inévitable.“ Citace: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 22.

²²⁶ Společně s úsekem mezi léty 1337 až 1360. Léta 1337 až 1346 jsou určující například pro Jonathana Sumptiona (jím vydaný první díl stoleté války se zabývá přesně tímto obdobím) či pro monografii od L. J. Andrewa Villalona a Donalda Kagaye: L.J. Andrew Villalon, Donald Kagay ed., *The Hundred Years War*. Často se jedná o vojenské historiky, viz kolektivní dílo *The Battle of Crécy* pod hlavičkou historika Aytona. Francouzská historiografie naopak často sází na delší časové úseky, které mohou kolidovat s vládami panovníků.

²²⁷ Brown, *The Black Douglases*, 245. Stalo se tak u Roxburghu roku 1436.

První léta stoletá války byla spíše charakteristická diplomacií a vyčkáváním než bitvami samotnými. Lze ji rovněž spíše (v tomto momentu) chápat jako „feudální“ či teritoriální (zápas o udržení Ponthieu a Guyenne), nikoliv jako dynastický střet.²²⁸ Z hlediska úředních dokumentů je důležité zmínit, že počátek stoleté války znamenal okamžitý prudký nárůst objemu těchto pramenů, především co se týče zpráv spjatých s francouzským královstvím.²²⁹ Oba panovníci se tehdy snažili si zajistit co největší podporu ostatních vládců. V tomto ohledu měl být úspěšnějším anglický král.

Získal si podporu mnohých říšských leníků a také samotného Ludvíka Bavora, vládce Svaté říše římské.²³⁰ Nicméně zisk to byl především teoretický, protože spojenci mu ve finále (až na výjimky) tolik nepomohli. Vyžadovali výměnou za příslib vojáků značné finanční sumy, kterými Eduard III. buď nedisponoval, nebo je nebyl ochoten vydat.²³¹ Navíc nedocházelo často k větším bitvám. Na druhou stranu hlavním cílem Bavora bylo se dohodnout s papežstvím, což mu mohl umožnit spíše Filip VI. než Eduard III. I proto přestal Bavor podporovat anglického krále hned po té, co se dohodl s francouzským králem na zprostředkování, zvláště když viděl, že anglický král nebyl schopen dostát svým finančním závazkům.²³² Eduard tlačil i na Flandry,

²²⁸ Cambridge, vol VI., 279. Této perspektivě odpovídají i anglické úřední prameny, ve kterých byl francouzský král na počátku války obviňován ze zabavení lén (nikoliv z uzurpace koruny). Jedním z důvodů, proč nedocházelo k aktivním bojům, byla pomalá kumulace financí (predevším na anglické straně): Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 16.

²²⁹ Nárůst zpráv: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 307. Případně se stačí podívat na nárůst objemu počtu listin týkajících se Gaskoňska, který je obrovský.

²³⁰ Doklad, že Eduard III. byl prohlášen zástupcem v Říši například: VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, V, 112.

²³¹ Ormrod, „Edward III and His Family,“ *Journal of British Studies* (1987): 403. Království Eduarda III. vždy balancovalo finančně na hraně, a proto si muselo neustále půjčovat od bohatých bankéřů: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, II., 3. Za stoleté války se vše logicky jen zhoršilo. Bavor mu v Koblenze slíbil pomoc na sedm let: Déprez, *Les Préliminaires*, 197. O Koblenze vypráví: *Knighton's Chronicle*, II, 8-10. Francouzský král byl nejdříve Bavorem obviněn z toho, jak špatně se k němu choval („innaturalitatem et inobedienciam ac improbitatem quam rex Francie ei fecerat“) a dal právo Eduardovi ho zastupovat na území říše („fecit regem Edwardum suum uicarium, et dedit ei plenam suam potestatem de Colonia et citra“). Eduardovi ostatní přísahali, že mu budou pomáhat proti Filipovi VI. („iuuarent et manutenerent contra regem Francie, ad uiuere et mori“).

²³² Nehlsen, Hermann eds., *Kaiser Ludwig der Bayer* (Paderborn: Schöningh, 2002) 59. Stalo se tak roku 1341: *Foedera*, vol III, Thomas Rymer ed. (London: 1739) 104. To lze spojit s tím, že říšská knížata (včetně Bavora) chtěla raději od Eduarda III. peníze předem: Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 233. Navíc pokud by Bavorovi nebylo zapláceno do jara 1339, nemusel se vojenských akcí osobně účastnit: Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 272. Dle Dépreze vyjádřil Bavor zájem na tom dohodnout se s papežem již několik let před vypuknutím konfliktu mezi Francií a Anglií: Déprez, *Les Préliminaires*, 121. Jedním z důvodů, proč se nakonec s papežem dohodl, mohl být strach papeže z anglicko-říšské aliance: „Benoît XII craignait un accord anglo-allemand. Il avait vu juste et il fit tous ses efforts pour l'empêcher“. Od: Déprez, *Les Préliminaires*, 138. Kopie dopisu, ve kterém papež zakázal Eduardovi III. se spojit s Bavorem v: Déprez, *Les Préliminaires*, 415-517. Také: *Benoît XII (1334-1342), Lettres Closes et Patentes*, ed. J. Vidal, 406. I proto ho nepotěšilo, když na sebe vzal Eduard francouzský královský titul, protože to byl krok, který Bavor původně vysloveně podporoval: Déprez, *Les Préliminaires*, 169. Pro papeže bylo problémem, když se Eduard stal vikářem (zástupcem) exkomunikovaného Bavora: Déprez, *Les Préliminaires*, 205. Vikariát také: „Et en ce meismes an,

keré sice jako léno podléhaly Filipovi VI., ale jejich vztah s francouzskými panovníky byl dlouhodobě složitý a plný konfliktů, mimo jiné i protože byly závislé na dovozu vlny z anglického království.

Když se jim přestalo dostávat vlny (po embargu vyhlášeném Eduardem III. během roku 1336), znamenalo to velké komplikace pro celé hrabství. Tamější společnost se ještě otevřeněji rozdělila na ty, kteří se rozhodli podporovat Francii a na ty, kteří byli donuceni se z ekonomických důvodů přiklonit k anglické monarchii.²³³ Přitom tuto sociální diferenciaci lze vystopovat do jisté míry i v anglických oficiálních dokumentech již od počátků třicátých let čtrnáctého století.²³⁴ Naopak francouzský král měl spojenců méně (krom vlastních vazalů), a i proto se nedostával do tak obrovských finančních problémů na začátku války.²³⁵ Navíc je spojoval společný zájem. V tomto konkrétním případě stačí zmínit skotské království, které ještě na začátku roku 1337 muselo čelit vojákům anglického království, takže nebylo obtížné si jej naklonit, obzvláště když Skotové byli oficiálními spojenci Francie již od konce 13. století. Dle Eugéna Dépreze se Filip VI. nemusel obávat po vyhlášení konfliktu, že by otevřenou podporou Skotů proti sobě poštvál Eduarda III., neboť s ním nyní stejně byl v otevřeném střetu.²³⁶ Ostatně francouzské úřední dokumenty potvrzují, že velice brzy po vyhlášení války začal Filip VI. verbovat vojáky na válku s Anglií.²³⁷

ledit roy d'Angleterre fu ordenéet institué, de par ledit duc de Bavière Loys, envicaire de l'emperere [...].” Z: *Grandes Chroniques*, 167. Nebo v německých úředních pramenech: „Nach Christi gepurt XIII hundert vnd funf vnd 30 jar chaiser Ludweig versprach sich zu dem chunig von Englant, der hies Odiwardus, vnd setzt in zw einem verbesser an siner stat vber Flandern vnd vber Prabant vnv Pritainlant vnd vber Franckreich.“ Z: VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, VII, 196. Filip VI. se naopak bál aliance Eduarda III. s říšskými hrabaty: Déprez, *Les Préliminaires*, 151.

²³³ Hrabě zůstal věrný francouzskému králi. Výdělků mnohých zpracovatelů vlny byly však spojeny s anglickou monarchií: William Ashley, *James and Philip Artevelde* (London: MacMillan and Company, 1883) 74-79. Nicholas Paul, *To Follow in Their Footsteps* (New York: Cornell University Press, 2012) 9.

²³⁴ Dle zprávy z roku 1333 pomáhali někteří poddaní flanderského hraběte Skotům, a proto požádal Eduard III. hraběte, aby s tím něco udělal: *Foedera*, II, 92-93. Také („Reducentes in debite considerationes examine g' ta subsidia [...] cum Scotis inimicis nostris et rebellibus [...]). Z: *Rotuli Scotiae*, I, 233. Měštům napsal Eduard v nové zprávě: *Rotuli Scotiae*, I, 233-234. Dokonce i těsně po vyhlášení stoleté války Eduard III. varoval své poddané, že Skotové jsou materiálně podporováni z Flander: Fiona Downie, „La voie quelle menace tenir: Annabella Stewart, Scotland, and the European Marriage Market, 1444-56,“ *The Scottish Historical Review* 78.206 (1999): 39.

²³⁵ Během roku 1338 ztratil asi pět set francouzských liber, o rok později skoro deset tisíc, roku 1340 dokonce přes třináct tisíc, ale následující dva roky dosáhl velkého přebytku. Navíc ani jeho ztráty nebyly ani zdaleka tak velké jako jeho anglického soupeře: *Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois*, xliii-xlvi.

²³⁶ „L'Ecosse était l'alliée de la France. Philippe avait essayé de faire accepter un compromis, même après la violation des trêves par les Ecosseis; mais les intentions belliqueuses d'Edouard mettaient le roi de France dans une situation délicate vis-à-vis de l'Ecosse. Fallait-il abandonner les Ecosseis ou, au contraire, les soutenir et rompre du même coup avec un vassal maintenant si docile?“ Citace: Déprez, *Les Préliminaires*, 91.

²³⁷ V Paříži žádal o čtyři sta jezdců na koních na dobu půl roku kvůli válce („á la guerre [...] presente guerre“). Viz: *Documents Parisiens du Règne de Philippe VI de Valois*, 291-292.

Skotům otevření nové fronty ve Francii značně pomohlo. Norman Macdougall dokonce, i když snad až příliš odvážně tvrdí, že nároky Eduarda III. ve Francii pravděpodobně zachránily Skotsko, protože se nedokázal plně koncentrovat na obě země najednou.²³⁸ Proti této interpretaci je možné namítnout, že Angličané selhali o několik dekád dříve v ještě méně jednotném Skotsku v dobách, kdy francouzská přítomnost ve Skotsku nebyla faktorem. Krom toho Eduard III. vyslal roku 1335 do Skotska obrovskou armádu, která dosáhla jen krátkodobých zisků, ačkoliv ještě jeho království nebylo ve válečném konfliktu s Francií. Předchozí vítězství vybojovaná za vlády tohoto panovníka rovněž neměla na valném dlouhodobém významu. Francouzská vojensko-ekonomická podpora před rokem 1337, ačkoliv hrála svou roli (především v diplomatické rovině), rovněž nebyla dostatečná, aby jednoznačně zvrátila průběh dění.

Jak ovlivnil nový anglicko-francouzský konflikt Eduardovy vojenské snahy ve Skotsku, lze mimo jiné ukázat na příkladu anglického obležení hradu Dunbar. Obléhání začalo na počátku roku 1338 a trvalo skoro pět měsíců, ale pak muselo být Eduardem III. přerušeno kvůli nebezpečí plynoucímu z francouzských námořních aktivit ohrožujících anglické pobřeží a Guyenne.²³⁹ I přes nutnost anglického vojska se soustředit od vyhlášení stoleté války na dva soupeře místo jednoho, se anglické armádě po celý předcházející rok relativně dařilo, ale tento neúspěch byl do velké míry zlomem. Například na konci jara 1337 se skotský vojevůdce Andrew Murray pokusil dobýt Stirling, ale selhal, stejně jako v listopadu selhal u dobytí hradu Edinburgh.²⁴⁰ „Stoletý“ konflikt však nevypukl v plné síle ani během roku 1338. Skotové zatím

²³⁸ „probably saved Scotland“: Macdougall, *An Antidote to the English*, 6. Michael Penman nastiňuje podobnou možnost, ačkoliv o ní píše s větší opatrností: Penman, „A fell coniuracioun agayn Robert the douchty king: the Soules conspiracy of 1318-1320,“ 55. MacInnes se domnívá, že existence stoleté války pomohla Skotům, ale nebyla důvodem skotských úspěchů před rokem 1337/1338: MacInness, *1332 – 1357*, 7. Naopak s Macdougalem nesouhlasí James Campbell a Elizabeth Bonner, která z Campbella čerpá: Bonner, „Charles VII,“ 143. Campbell viz: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 185.

²³⁹ Přípravy však začaly již na konci roku 1337. Jednalo se o klíčovou pevnost v Lothianu nacházející se na cestě směrem hlouběji do Skotska: MacInness, *1332 – 1357*, 33-34. Sumption, *The Hundred Years' War*, 234. S Francií bylo proto uzavřeno příměří, které se týkalo i Skotů: *Knighon's Chronicle*, II, 6. To se ale všeobecně nedodržovalo. Eduard III. ho nakonec v květnu (1338) odvolal: Déprez, *Les Préliminaires*, 185. Pramen: „Dictam Cessationem, et omnia contenta in eadem, ex parte nostra duximus revocandum, et hoc vobis significamus per praesentes [...]“ Z: *Foedera*, II, 16-17. Důsledkem obléhání byl vznik legendy o „Černé“ Agnes, která Eduardovi vzdorovala: Penman, *David II*, 66.

²⁴⁰ Homann, 64. Murray byl několikrát „ochráncem“ Skotska, jen těsně ušel zajetí o rok později: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 14. *Original Letters: Illustrative of English History*, 32-33. Eduard III. musel na tento pokus reagovat a použít na to své síly: Candy, *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338*, 120. Nicméně kronikář Hemingburgh tvrdí, že i přesto Skoti dokázali zem dost vyplundrovat: „[...] devastarunt, et castrum de Edenburgh obsederunt.“ Z: *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II, 314. *The Original Chronicle*, 94. Murray se touto taktikou proslavil: MacInness, *1332 – 1357*, 158. Seznam anglických posádek, které tam tehdy pobývaly, lze najít například v: *CDS*, III, 362-363.

byli v defenzivě ve středu a na jihu Skotska a Angličané, i přes své velké dluhy, si stále mohli dovolit Dunbar oblehnout.²⁴¹

Eduard III. mohl nadále pokračovat ve vojenských akcích, ačkoliv se jich již raději neúčastnil osobně.²⁴² Z těchto příkladů lze tedy usoudit, že na počátku stoleté války bylo Skotsko, ačkoliv je v mnohých monografiích (např. francouzských) ale i mnohých kronikách prakticky vynecháváno, stále aktuálním problémem pro anglického krále. Christopher Candy k tomuto ve své práci *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338* trefně napsal, že Angličané na počátku dlouhodobého anglicko-francouzského zápolení na Skotsko „nezapomněli“, jen spor s ním „odložili na později“.²⁴³ Onen „odklad“ se stal akutním po tom, co francouzské lodě napadly přístavní město Portsmouth. Dle Jonathana Sumptiona tento útok z roku 1338 ukázal, jak slabě bylo anglické pobřeží chráněno.²⁴⁴

Francie na Skotsko rovněž nezapomněla, a i proto začali Skotové postupem času získávat navrch nad svým sousedem – právě díky zaneprázdněnosti Eduarda III. ve francouzské otázce. Roku 1339 pokračoval Filip VI. v zásobování Skotů, tentokrát jim zaslal i nové muže vedené Williamem (Vilémem) Douglasem, který se stal vůdcem proti-anglického odporu.²⁴⁵ Skotové dokázali během tohoto roku obsadit Perth (sídlo Eduarda Balliola) s pomocí prvních

²⁴¹ Macdougall, *An Antidote to the English*, 38. Sever Skotska měli již pod kontrolou skotští vůdci: Balfour-Melville, 11.

²⁴² Akce vedli místo toho jeho kapitáni: Candy, *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338*, 110.

²⁴³ „The English had not completely forgotten about Scotland, merely had put it on the back burner.“ Viz: Candy, *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338*, 120.

²⁴⁴ Napadení například také v: *Knighton's Chronicle*, II, 6. Nebo: *Historia Anglicana*, 200. Sumption, *The Hundred Years' War*, 228. Vyvolalo to pocit, že se blíží francouzská invaze, který ještě zintenzivnil po vypálení Southamptonu a Hastingsu: „En février 1339, cette invasion des Français semblait tellement imminente que le roi Edouard en informait les hautes personnalités du royaume, leur en indiquait la date prévue et leur donnait des instructions précises quant à la marche à suivre.“ Od: Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 230. H. J. Hewitt, *The Organization of War Under Edward III* (Manchester: Manchester University Press, 1966) 15. Citace: “Yet the mobility of naval power had enabled France to threaten a long coast line, to choose successfully where she would inflict damage, to keep thousands of people in a state of anxiety and, [...]”

²⁴⁵ Michael Brown, *The Wars of Scotland 1214-1371* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004) 285. Udělal velice rychlou kariéru díky anglo-skotským válkám: Brown, *The Black Douglases*, 36-39. Byl synovcem slavného rytíře Jamese Douglase, který se mimo jiné proslavil v narativních pracech jako člověk, který se rozhodl vyjet se srdcem čerstvě zemřelého Roberta Bruce do Svaté země: *Grandes Chroniques*, 145. Tato příhoda ukazuje, že si Skotové byli dostatečně jisti mírovým stavem s Anglií: Penman, *David II*, 41. Douglas byl u skotských a kontinentálních autorů populárním šlechticem, kdežto u Angličanů obávaným válečníkem: „And gud Schyr James off Douglas, / That in his tyme sa worthy was / That off hys price and hys bounte / In ser landis renownyt wes he.“ Z: *The Bruce*, 2. Viz: Brown, *The Black Douglases*, 2. Potvrzuje: Michael Brown, „Rejoice to Hear of Douglas: The House of Douglas and the Presentation of Magnate Power in Late Medieval Scotland,“ *The Scottish Historical Review* 76.2 (1997): 170. Kariéru si vybudoval do velké míry na podpoře Roberta I.: *Registrum Magni Sigilli Regum Scottorum*, I, 1.

francouzských a flanderských kontingentů na anglickém pobřeží od vyhlášení války.²⁴⁶ Ve stejnou dobu se David II. účastnil (společně s Janem Lucemburským) tažení vedeného francouzským králem na kontinentu.²⁴⁷

Mnozí historikové poukázali na to, jak se papež po vypuknutí konfliktu neustále snažil dosáhnout uzavření mírové dohody mezi oběma zeměmi. Také usiloval o to přesvědčit Filipa VI., ačkoliv asi v omezené míře, aby přestal podporovat Skoty.²⁴⁸ Samozřejmě neuspěl. James Campbell si všiml, že Froissart poznamenává ve svém díle, jak kolem dvou set Francouzů bojovalo po boku Skotů mezi lety 1340 až 1342.²⁴⁹ Francouzský panovník neměl důvod s podporou skončit. Přinášela mu neoddiskutovatelné skotské úspěchy na Angličanech, které anglické království zákonitě vyčerpávaly. Navíc se Filip VI. odmítal vzdát spojenců, neboť by to znamenalo jeho ústup. Anglický panovník reagoval pleněním oblastí na území Francie. Dle Clifforda Rogerse bylo původním cílem devastace na kontinentu, aby mu Filip VI. vrátil kontinentální državy a vzdal se podpory Skotů.²⁵⁰ Snažil se tak donutit francouzského panovníka k bitvě (stejně jako o pár let dříve vojska Davida II. ve Skotsku), ale neuspěl ani mezi lety 1339-1340 či během roku 1343.²⁵¹ Jeho taktika přinesla ovoce až těsně před bitvou u Kresčaku.

²⁴⁶ Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 323. Perth dobyt: *ER*, I, 507. *The Book of Pluscarden*, vol II, Felix Skene ed. (Edinburgh: William Patterson, 1880) 219. Případně: *Scotichronicon*, VII, 142. Balliol se ho pokusil dobýt zpět (neúspěšně). Exchequer mu na to přispěl zaplacením platů 64 rytířů a 1200 vojáků lehké kavalerie: *CDS*, III, 240. Obležení Perthu lze dokázat i ze skotských oficiálních dokumentů: „Quoddam subsidium ad obsidionem ville de Perth [...]“ Viz: *RRS*, VI, 63. Francouze zmiňuje: *Scotichronicon*, VII, 140. Či: Macdougall, *An Antidote to the English*, 39. Francouzské jednotky bojovali po boku Skotů i v následujících letech: Bonner, „Charles VII,“ 144. Původně mělo být vysláno několik tisíc mužů, ale nakonec byly vyslány relativně malé kontingenty: Downie, 46. Toto naznačuje i Walter Bower, který ve svém díle píše o tom, jak se Douglas vrátil do Skotska s pomocí francouzských pirátů (tedy v žádném případě s elitními jednotkami): *Scotichronicon*, VII, 140-142. Perth musel být pod kontrolou Ballioli a Angličanů prakticky již od počátku invaze „vyděděných“ lordů, neboť ze skotských úředních pramenů je očividné, že během let 1332 až 1333 ve městě nedošlo (na rozdíl od Berwicku, Edinburghu a dalších brzy dobytých měst) k auditu: *ER*, I, 425-428. Perth byla klíčová pevnost, protože byla bodem, který propojoval sever a jih Skotska: Peter Yeoman, *Medieval Scotland: An Archeological Perspective* (London: B.T. Batsford, 1995) 65. U obležení Perthu se ale již možná projevil neshody mezi earlem z Rossu a Stewardem: MacInness, *1332 – 1357*, 37.

²⁴⁷ Balfour-Melville, 12. Také: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 61.

²⁴⁸ Sumption, *The Hundred Years' War*, 276. Či také: Déprez, *Les Préliminaires*, 109-115. Eduard III. si papeži neustále stěžoval, že Filip se nechťel vzdát podpory Skotů: „Set praefatus Dominus Philippus [...] ad Subsidium Rebellium nostrorum de Scotia voluntariae Se convertens [...]“ *Foedera*, II, 195. Sám papež se nechťel otázkou Guyenne příliš zabývat, neboť ji dle Eugenea Dépreze považoval za nevyřešitelnou a skotský problém spíše přesouval na francouzské krále (ale nabídl mediaci v případě potřeby) „Benoît XII comprenait que la question de Guyenne était un problème insoluble.“ Od: Déprez, *Les Préliminaires*, 217.

²⁴⁹ Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 196.

²⁵⁰ Clifford Rogers, „Edward III and the Dialectics of Strategy 1327-1360: The Alexander Prize Essay,“ *Transactions of the Royal Historical Society*, vol 4 (1994): 89.

²⁵¹ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 14. Například kronikář Knighton upozorňuje na to, jak se Filip VI. vyhýbali boji. Nechápal to jako pozitivní vlastnost: „Quia quociens rex Edwardus miserat nuncius ad parlamentum regis

Po tom, co Skotové zaútočili roku 1340 na Stirling, v té době již na nejsevernější državu anglického království, musely být vynaloženy značné prostředky na rekrutování nových vojáků a na dodání potravin do tamějších oblastí.²⁵² Jak ukazují anglické dokumenty, atak nebyl neočekávaný.²⁵³ Stirling získali Skotové ale až o dva roky později – právě z důvodu nedostatku surovin.²⁵⁴ Angličané se v té době domohli již několika vítězství nad Francií, nejdůležitějším byla zcela jistě námořní bitva u Sluys z roku 1340, která přerušila dosavadní dominanci Francie na moři. Na druhou stranu mnozí spojenci jim ve finále odmítli pomoci (např. Ludvík Bavor). Eduard III. měl alespoň zajištěnou podporu flanderských měst, na jejichž žádost na sebe vzal v Ghentu slavnostně francouzskou korunu. Dle kronikáře Waltera z Hemingburghu papeži ospravedlňoval svou korunovací tím, že francouzský král okupoval jeho državy a navíc se připojil ke skotským „rebelům“.²⁵⁵ Finanční zátěž z velké míry vyčkávací války byla taktéž velká, obzvláště po obléhání Tournai, které skončilo na konci září 1341 neúspěchem i přes velkou pomoc anglických spojenců.²⁵⁶

Všechny strany de facto získaly ale i ztratily, když bylo během podzimu 1340 uzavřeno příměří v Escheplin, které platilo až do léta 1341.²⁵⁷ Dle Jonathana Sumptiona nemohli Skotové dobýt Stirling, protože podmínky se jich také týkaly, který by jinak dle jeho názoru asi získali.

Francie pro paca offerend, aliud responsum reportare non poterant [...]” *Knighton’s Chronicle*, II, 20. Podobná argumentace zaznívala i v úředních listinách anglického krále. Ten byl z chování Filipa VI. tak frustrován, že jej dokonce vyzval k osobnímu souboji: *Calendar of State Papers Relating to English Affairs in the Archives of Venice*, I, 1202-1509, ed. Rawdon Brown (London, 1864) 171.

²⁵² CCR, 1339-1341, 554. Sumption, *The Hundred Years’ War*, 347. Napadení hranice Skoty i: Michael Brown, „The Development of Scottish Border Lordship, 1332-1358“, 7.

²⁵³ Byl vydán příkaz na verbování vojáků pro ochranu hranice („pro defensione regni nostri contra hostiles Scotos invasiones“): „*Rotuli Scotiae*, I, 583-4.

²⁵⁴ Jednalo se o strategicky položené místo mezi Falkirkem a vysočinou, navíc ležící na řece Forth, která teče do moře. Bylo tedy obtížné město vyhladovět a odříznout zcela od zásob: McKisack, *The Fourteenth Century*, 34. Tehdy državu hájilo kolem šedesáti mužů: MacInness, *1332 – 1357*, 42.

²⁵⁵ „Terras nostras in ducatu nostro Aquitanniae, et contra nos Scotis rebellibus nostris se adjungens [...]” Od: *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II, 416. Papež byl totiž šokován tím, že se nechal prohlásit francouzským králem a snažil se mu to vymluvit: *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol II, 134, 578-589. Před Benátkami se ospravedlňoval rovněž odnětím držav s tím, že mu všechny „odedávna“ patřily: *Calendar of State Papers Relating to English Affairs in the Archives of Venice*, I, 1202-1509, 171.

²⁵⁶ Henegavsko údajně poskytlo Eduardovi deset tisíc vojáků a Brabantsko dalších pět tisíc: „Hiis ita gestis, comes Hanoniae cum 10 000 armatis venit regi Angliae auxilium praebiturus [...] Post paucos inde dies, dux Brabantiae cum 5 000 armatorum, marchio de Julers cum totidem, et Johannes de Hanonia.“ Od: Thomas z Burtonu, *Chronica monasterii de Melsa*, Edward Bond ed., vol III (London: Longmans, Green, Reader, and Dyer, 1868) 47. Obléhání trvalo skoro jedenáct týdnů: Déprez, *Les Préliminaires*, 347-349. Hegavský hrabě byl chánem Eduarda III.: Richard Green, *A History of the English People* (London: Funk and Wagnalls, 1880) 43.

²⁵⁷ Sumption, *The Hundred Years’ War*, 348. Příměří v podstatě moc nevyřešilo: obě strany měly držet své pozice: Déprez, *Les Préliminaires*, 345. Text smlouvy se dochoval v: *Foedera*, II, 83-84. Eduard III. poslal vyslance po uzavření příměří do Francie, aby se jednalo o závěrečném míru. Pramen vložen do textu knihu: Déprez, *Les Préliminaires*, 421-422.

Eduard III. za tři roky válčení s Francií ztratil hrabství Ponthieu, velké části Guyenne, utratil neuvěřitelný finanční obnos a také utrpěl znatelné ztráty ve skotském království.²⁵⁸ Výdobytky z počátků jeho tažení do Skotska ve třicátých letech byly ztraceny. Krom toho se roku 1341 vrátil David II. Bruce do Skotska po dlouhých sedmi letech strávených ve francouzském exilu: dle Waltera Bowera protože si již skotské elity mohly dovolit pro něj poslat díky posledním vojenským úspěchům.²⁵⁹ Je snad až překvapivé, že Skotové dokázali podpořit francouzský dvůr Davida II. v letech 1334 až 1341 více jak čtyřmi tisíci librami.²⁶⁰ Například hlavní pokladník monarchie přitom nezinkasoval na domácí půdě ani dvanáct set liber za celý rok 1342.²⁶¹ Pobyt Davida II. ve Francii byl tedy pro skotskou monarchii značnou finanční zátěží.

Francouzská pomoc během pobytu na kontinentu, ať už čistě vojenská či materiální, Davidovi bez pochyby usnadnila pozici. Těsně před jeho návratem byl získán bohatý Edinburgh stoupenci Williama Douglase.²⁶² Po návratu byl David II. značně aktivní a agresivní – snad by se pro popis zahraniční politiky po jeho návratu hodilo přívlastek „král vypuštěn“, které historik Ranald Nicholson původně použil původně pro návrat Jakuba I. rovněž z anglického zajetí

²⁵⁸ Sumption, *The Hundred Years' War*, 363. Michael Penman upozorňuje na to, že mezi lety 1338 a 1341 došlo k několika rytířským turnajům (byly zmíněny několika kronikáři), které potvrzovaly krátká pohraniční příměří, ale i přes tato dočasná přerušení Anglie nedokázala nic zvrátit: Penman, *David II*, 70. Turnaje: *The Original Chronicle*, 167. Nebo: *Knighon's Chronicle*, II, 39. Autor díla *Scalacronica* byl rytířem a na rozdíl od Froissarta turnaji pohrdal, protože nebyly skutečnou ukázkou války: Wright, *Knights and Peasants: The Hundred Years War in the French Countryside*, 5. Podmínky i pro Skoty („Ensy accorde est qe une trewe se pregne meyntenant entre lez Engleys et lez Escozs, lours aerdauncz et allyez, tanqe a la feste Seynt Johan susdite“): *Knighon's Chronicle*, II, 36.

²⁵⁹ „feliciter pacato et in habundancia bonorum et victualium profusius prosperato“: *Scotichronicon*, VII, 150. Bowerova interpretace se však rozchází s jinými kronikáři (v mnohých ohledech věrohodnějšími), dle kterých našel David II. svou zemi v tragickém stavu. Návrat krále také v: „Sed, audito quod David le Bruys le Francia venit in Scociam et collegit multitudinem armatorum praeter eos quos secum adduxit, circa festum sancti Mathei habuit rex concilium comitum multorum Londoniis, usque ad festum sancti Michaelis et parum ultra, quicquid in ea parte consultius foret faciendum. Quod factum fuit, infra, proximo anno apparebit.“ Z: *Adae Murimuth, Continuatio Chronicarum*, Edward Thompson ed. (London: Eyre and Spottiswoode, 1889) 121. Michael Penman si všiml, že dle Jeana Froissarta se měl ještě před králem vrátit do země šlechtic John Randolph se dvě stě vojáky francouzského království: Penman, *David II*, 71. Ne všichni Skotové Davida vítali. Robert Stewart, který Davida do té doby zastupoval, asi nebyl nadšen, protože nyní přišel o velký kus moci, a proto se nezdá pravděpodobné, že by o propuštění Davida, oproti názorům pozdějších kronikářů z doby Stuartovců, stál: Penman, *David II*, 73-74. David rovněž cítil značnou zášť vůči Stewartovi: Michael Brown, Tanner eds., 56. Stav království po jeho návratu byl ve špatné stavu: Penman, *David II*, 78. Již v září 1341 svolal parlament: Keith Brown, Tanner eds., *Parliament and Politics in Scotland, 1235-1560*, 81.

²⁶⁰ „Et in expensis domus domini nostri regis“: *ER*, I, 466. Navíc mu byly zaslány například z Aberdeenu zásoby ryb (jejichž cena byla nicméně minimální, následující dodávka stála kolem třiceti čtyř solidů): „tunc existentis in partibus Francie, per viginti quatuor salmones, precum cuiuslibet nouem denariorum, de quibus salmonibus respondebit [...]“: *ER*, I, 479.

²⁶¹ *ER*, I, 499-500. „Summa huius recepte, v° li. xvij s. ix d. [...] Summa huius recepte, iij°iij. li. iij s. iij d. [...] ccclxxix li. vij s. iij d. ob. et q.“ Nejsou zde započteny mimořádné daně (schválené parlamentem).

²⁶² Brown, *The Black Douglases*, 36. Potvrzeno v: *CDS*, III, 252. Hrad hájilo čtyřicet devět mužů ve zbrani, šedesát lučištníků na koni, šest strážců: Iain MacIvor, *Edinburgh Castle*, 37. Případně: *Scotichronicon*, VII, 146. Dobyli ho v době, kdy dle MacInnese ještě platilo příměří: MacInness, *1332 – 1357*, 40

(1424-1437).²⁶³ Eduard III. musel pro jistotu přezimovat v opatství Melrose a nikoliv ve Francii nebo v Londýně.²⁶⁴ V únoru 1342 napadl skotský panovník Northumberland a i díky tomu o měsíc později získal jeho velitel Douglas pevnost Roxburgh a navíc se konečně Skotům povedlo dobýt Stirling jen o pár dní později.²⁶⁵ Dle Michaela Penmana bylo právě dobytí Stirlingu spolu s dalšími úspěchy dostatečnou zárukou pro Francouze, že jejich materiální pomoc nepřijde ve Skotsku nazmar.²⁶⁶ Eduardovy zbývající pozice ve Skotsku (především Berwick) byly zachráněny příměří z Malestroit (1343), dle kterého měli vládci držet současné pozice a nikam dále neexpandovat.²⁶⁷

Francouzský král na tom nebyl o příliš lépe. Také se potýkal s nedostatkem financí a navíc neustále čelil hrozbě anglického vpádu.²⁶⁸ Krom toho od roku 1341 vedl válku (v relativní blízkosti své domény) o nástupnictví v Bretani s anglickým králem, která byla pro anglického panovníka šanci odvést pozornost především od problematického Guyenne. Anglický panovník zde podpořil Jana z Montforta proti francouzskému králi, který prosazoval Karla z Blois.²⁶⁹ Anglické vměšování donutilo francouzského krále zaslat do Bretaně vojáky. Ačkoliv armády

²⁶³ Ačkoliv ve skutečnosti musel Jakub I. svou pozici nejdříve posílit, pravděpodobně jako David II., takže se samozřejmě jednalo o postupný proces: Nicholson, *Scotland: TLMA*, 260. Vojenské úspěchy by však byly takovou šancí. Netýká se to nicméně domácí politiky, protože po návratu vydal jen málo listin: Bruce Webster, „David II and the Government of Fourteenth Century Scotland,“ *Transactions of the Royal Historical Society* 16 (1996) 119.

²⁶⁴ Penman, *David II*, 85. Byl zde i turnaj: *Knighon's Chronicle*, II, 39. Zajímavé je, že Knighonův tón nezní jako, že by zde Eduard III. byl kvůli nebezpečí plynoucímu ze Skotska. MacInnes naznačuje, že se snažil Skoty nalákat k bitvě: MacInness, *1332 – 1357*, 42.

²⁶⁵ Sumption, *The Hundred Years' War*, 408. Nicholson, *Scotland: TLMA*, 143-144. Z poloviny dubna pochází úřední zpráva, která jasně ukazuje, že anglická monarchie již zaznamenala ztrátu této pevnosti: *CDS*, III, 252. Dle Forduna získal Roxburgh velitel Alexander Ramsay: *Chronica gentis Scotorum*, 365. Toto potvrzují finanční dokumenty. Ramsay následně obdržel od Davida II. dvacet šest liber na obranu hradu („pro municione castris de Roxburgh, per literam regis de precepto“): *ER*, I, 509. Spojitost s agresí Davida II. a dobytím daných pevností: Macdougall, *An Antidote to the English*, 39. Tyto výdobytky mu mohly pomoci posílit královskou autoritu: Balfour-Melville, 13. Nicméně je nutno zmínit, že pro Douglase byly aktivní vpády skotského krále do Anglie nebezpečné. Sám byl velkou autoritou na hranici s Anglií a případná odvěta by jako prvního poškodila jeho, a proto se hodně soustředil na vlastní zájmy, což lze demonstrovat bitvou u Neville Crossu, které se ani účastnit nechtěl: Brown, *The Black Douglases*, 39-43.

²⁶⁶ Penman, *David II*, 85. Stirling a Edinburgh byly klíčové skotské državy, viz: Christopher Tabraham, *Scottish Castles and Fortifications* (Edinburgh: H.M.S.O., 1986) 31.

²⁶⁷ Robertus de Avesbury, *Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, Edward Thompson ed. (London: Eyre and Spottiswoode, 1889) 344-346. „sciliter inter reges Anglie, Francie, et Scocie“: *Knighon's Chronicle*, II, 44. *CDS*, III, 256. Krom Anglie a Francie se podmínky dotýkaly i Flander či Skotska a Henegavska: „entre les roys de France, d'Angleterre et d'Escoce, et le contede Haynau et les Flamens et les aliez devant nommezdes roys“: *Grandes Chroniques*, 232. Eduard III. se snažil zabránit úpadku pozic vpádem na skotské území během zimy 1341-1342, ale velkých úspěchů nedosáhl: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 26. Berwick byl důležitým přístavem pro obchod s vlnou: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 185. Ale i Skotové měli své potíže, přerušení války jim přišlo vhod kvůli sporům některých šlechticů (jako například Ramsayho a Douglase): MacInness, *1332 – 1357*, 43.

²⁶⁸ Déprez, *Les Préliminaires*, 142.

²⁶⁹ Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 353. Murimuth tvrdil, že anglický král byl o pomoc požádán. Kronikář tak ospravedlňoval nutnost vedení války: „Hoc anno miserunt Britones ad regem Angliae pro auxilio optinendo contra Philippum de Valoys.“ *Continuatio Chronicarum*, 121.

obou panovníků byly poblíž sebe, nedošlo k žádné velké bitvě.²⁷⁰ Dle historika Thomase F. Touta bylo však válčení v Bretani pro Eduarda neefektivní, a proto se rozhodl s armádou vypravit na jih Francie.²⁷¹ Musel si nadále dávat pozor i na Skoty, které Valois nepřestával podporovat.²⁷² V úředních listinách opět zaznívala obava, že „naši skotští nepřátelé a rebelové“ se chystali porušit příměří.²⁷³

Měl štěstí, že i skotské království muselo řešit některé problémy. Michael Penman tvrdí, že David II. musel nejdříve zlomit vliv šlechty, která v jeho nepřítomnosti značně posílila, což potvrzují i úřední listiny.²⁷⁴ Kronikáři navíc prakticky mlčí o aktivitách Davida II. mezi léty 1342 až 1346. Například Jean Froissart napsal ve spojení s bitvou u Neville Crossu, že sice chtěl již dlouho psát o Davidu II., ale nemohl, protože mezi Anglií a Skotskem se příliš nedělo kvůli vzájemnému příměří.²⁷⁵ V tomto případě se jedná o pouhou rétorickou rovinu, kterou vyjádřil, že buďto neměl dostatečně informace o tamějším dění, anebo nepovažoval tamější události za tak důležité, aby je zaznamenal. Jak potvrzují úřední prameny, během roku 1343 byl totiž Skoty oblehnut hrad Lochmaben, mimo jiné za účelem nepřímo pomoci Francii.²⁷⁶ Naštěstí je také známo, že roku 1345 Eduard III. prohlásil příměří s Francií za skončené, čehož

²⁷⁰ Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 354.

²⁷¹ Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 357.

²⁷² „Edouard était assez soucieux des affaires d'Écosse pour ne pas s'engager à la légère sur le continent, mais il était duc de Guyenne, et il comprenait qu'à demeurer dans son île il allait perdre la riche seigneurie qui était tout ce qui subsistait de l'héritage Plantagenét. Et puis, importuner le Valois n'était-il pas le meilleur moyen de l'empêcher d'aider efficacement les Écossais?“ Od: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 136.

²⁷³ „quod Scoti inimici et rebelles nostri in magna multitudine congregati treugam inter nos [...] jam de novo hostiliter ingredi proponunt ad mala et facinora ibidem per viribus perpetrando.“ *Rotuli Scotiae*, I, 648. Na pramen upozorňuje a zároveň tvrdí, že klid na hranici vydržel: MacInness, *1332 – 1357*, 44.

²⁷⁴ Michael Penman, „The Scots and the Battle of Neville's Cross, 17 October 1346,“ *The Scottish Historical Review* 2.210 (2001): 167. Nebo: Penman, „Christian Days and Knights: The Religious Devotions and Court of David II of Scotland, 1329-1371,“ *The Historical Research* 75.189 (2002): 255. Také: MacInness, *1332 – 1357*, 5. Mnohé konflikty mezi jeho šlechtici poukazyvaly na limity jeho moci, například je možno zmínit konflikt Williama Douglase a Alexandra Ramsayeho, který skončil zajetím a úmrtím druhého jmenovaného. David II. musel ustoupit a jmenovat Douglase velitelem Roxburghu: Brown, *The Black Douglases*, 42. Nebo: Webster, „David II and the Government of the Fourteenth Century,“ 119. Brown, *The Wars of Scotland 1214-1371*, 246. *Scotichronicon*, VII, 270. Příklad některých sporů: *RPS*, 1342/2/1. *RPS*, 1344/2. Například Robert Steward měl velkou autoritu v době královny nepřítomnosti: *RPS*, 1339/1.

²⁷⁵ „Je me suis longuement tenu de parler du roi David d'Écosse mais jusques à maintenant je n'ai eu nulle cause d'en parler, car, si comme cidessus est contenu, les trêves qu'ils prirent et donnèrent par accord l'un à l'autre furent bientenues, sans enfreindre ni briser de l'une desparties.“ Jean Froissart, 251. Podobně na byli i mnozí angličtí kronikáři. Walsingham krom bitvy u Neville Crossu, obležení Lochmabenu a skotského přepadení anglické hranice z roku 1345 rovněž ignoroval skotskou problematiku mezi lety 1337 až 1346: *Historia Anglicana*, 254, 266, 269.

²⁷⁶ Akce trvající od září do října 1343 však ničeho nedosáhla. Byla to poslední aktivní pomoc Francouzům před bitvou u Neville Crossu: Penman, *David II*, 118. Zdroj: *Rotuli Scotiae*, I, 641. Nebo: *Historia Anglicana*, 254. Získali ho až o pár let později: MacGibbon, Thomas Ross eds., *The Castellated and Domestic Architecture of Scotland*, I (Edinburgh, 1887) 80.

ale David II. využil a v nepřítomnosti anglického krále napadl (a značně poškodil) anglický sever.²⁷⁷

Rok 1346 je v historiografii vnímán jako klíčový mezník prvních let stoleté války pro skotské i francouzské království. Kresčák, místo nejznámější bitvy první fáze stoleté války, se stal prostorem francouzsko-anglického střetu, který následoval po anglickém obležení Augillonu. Brzy bitvu zpopularizovali kronikáři (nejznáměji asi Jean le Bel a Jean Froissart) a na to navázala i pozdější historiografie. Bitva, v podání Jean le Bela, totiž byla ukázkou rytířství a pádu většího a na papíře mocnějšího před soupeřem menším, ale připravenějším.²⁷⁸ Kampaň vedoucí k této bitvě začala poblíž Normandie. Francouzský panovník nevěděl, kde k vylodění dojde, a proto soustředil mnohé síly na Akvitánii.²⁷⁹ Dle Clifforda Rogerse Eduard III. možná skutečně plánoval atakovat jih Francie, ale nakonec musel tento plán zrušit kvůli špatnému počasí.²⁸⁰ Desmond Seward zároveň píše, že Filipa mohlo zmást, když Eduard III. vyslal některé jednotky na jih Francie, aby posílil své pozice v Guyenne a zároveň další vojáky na sever Francie do Normandie, a musel tak svá vojska rovněž rozdělit.²⁸¹

Jako jistý dovětek první fáze stoleté války bývá považována bitva, která se odehrála u Neville Crossu nedaleko Durhamu. Pro Jean le Bela, zcela oprávněně, zakončila velice úspěšný rok Eduarda III.²⁸² Díky kronikářům se zachoval text, v němž poprosil francouzský král Davida II., aby mu pomohl a přepadl Angličany za severu, když anglický král pobýval na kontinentu.²⁸³

²⁷⁷ *English Historical Documents*, vol IV, Myers ed., 5. Brown, 247. Grant, *Independence and Nationhood*, 23. Poškození anglické monarchie na severu zmiňuje James Campbell v: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 192. Také: „deuastauerunt patriam, et miserunt in ignem et flammam ubique in circuitu.“ Z: *Knighon's Chronicle*, II, 54. Nebo („hostiliter Angliam sunt ingressi: ad insinuandum erga ipsorum malitiam“): *Historia Anglicana*, 266. Anglický král útok očekával: MacInness, *1332 – 1357*, 45. Dostal předem informace, že Skotové chtěli zaútočit na Northumberland, a proto nařídil, aby obyvatelé v dané lokalitě přesunuli svůj dobytek: *CCR*, 1343-1346, 660.

²⁷⁸ Popis bitvy: Jean le Bel, 85-93.

²⁷⁹ Rogers ed., *The Wars of Edward III: Sources and Interpretations*, 122.

²⁸⁰ Rogers ed., *The Wars of Edward III: Sources and Interpretations*, 123.

²⁸¹ Seward, *The Hundred Years' War*, 38. I přesto měl francouzský král větší vojsko: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 15.

²⁸² „Onques dame n'eut si grand joye que celle royne avoit: car son seigneur le roy avoit eu la plus belle fortune que oncques avint á homme, comme d'avoir vaincqu en une saison les trois plus poissans roys du monde.“ Od: Jean le Bel, 111. Ze skotského pohledu je vhodné zdůraznit, že během bitvy byl Davidem II. ztracen fragment „svatého kříže“, což byl uznávaný relikv: Macdougall, *An Antidote to the English*, 41.

²⁸³ Kopie dopisu francouzského krále napsaného Davidu II.: „Vos itaque requirimus, et in quantum sufficimus exoramus [...]“ *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II, 421. Text zmiňuje i Boece: „Ambassadouris send to Daudid the king, / Beseikand him his part that he wald tak, / With all supple that he micht to him mak, / Agane king Edward that wes ay his fo, / Desyrand him in Inghland for till go / With all the power that he doucht to be: / In that beleif king Edward said that he / Suld leif the seig and na forder pretend, / And syne pas hame his kinrik to defend.“ Z: Hector Boece, *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, William Turnbull ed. (London, 1858) 362. Dopis měl pocházet z přelomu léta a podzimu roku 1346: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 15. To by znamenalo, že David II. neměl příliš času na přípravu: *The Original Chronicle*, 123. Role francouzského krále: *Continuatio Chronicarum*, 252. Či také: „ad supplicationem dicti domini P de Valesio“ Z: *Mirabilibus Regis*

Historici logicky dodávají, že Davidovým hlavním cílem, který objasňuje, proč Filipovi VI. vyhověl, bylo pojistit si državy nedávno získané na severu Anglie, neboť (stejně jako francouzský panovník) věřil, že veškerá anglická vojska budou na kontinentu.²⁸⁴ Nicméně zaplatil drahou cenu za to, že se bitvy osobně zúčastnil (ačkoliv dle kronikáře Waltera Bowera mu světec Cuthbert radil, aby tak neučinil), protože se ve svém předpokladu mýlil a nakonec skončil v anglickém zajetí.²⁸⁵ Tehdejší kronikáři ho sice mohli velebit, že na rozdíl od Filipa z Valois z boje neutekl (ale také, především Skotové, mohli litovat, že se bitvy zúčastnil), ale to nic nezměnilo na faktu, že jeho vojsko bylo poraženo a skotský trůn byl bez člena rodiny Bruceů a to až do roku 1357, než byl za výkupné propuštěn a smlouvou z Berwicku uznán i Angličany jako plnohodnotný skotský král.²⁸⁶

Francouzský medievista Philippe Contamine napsal, že ve středověku panoval strach z perspektivy, že by bojovník (natož samotný panovník) mohl upadnout do zajetí.²⁸⁷ Pro tuto

Edwardi Tertii, 376. Také: Jean le Bel, 109. Wyntoun: „The King of France set him to raiss / The sege lyand about Calaiss / And wrait in Scotland till our king, / And maid him richt speciall praying [...]“. Od: *The Original Chronicle*, VI, 168-170. Angličané očekávali potíže na severu, ale po vítězství u Crécy očekávali, že se Skotové stáhnou a budou požadovat mír, a i proto byli zaskočeni skotským vpádem na začátku října 1346: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 3. Francouzi asi Skotům na podzim 1346 nepomohli, protože neměli po bitvě u Kresčaku dostatek prostředků: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 196.

²⁸⁴ „He made plans for invading northern England not only to aid the French in their fight against the English, but also to solidify his hold on the borders so recently acquired.“ Z: Homann, *David II*, 108. Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 15. Zároveň si chtěl posílit moc ve Skotsku, ale asi podcenil obranu Angličanů, která sice asi nebyla připravená na podobný útok, nicméně byla dostatečná, aby Skoty zastavila. Více: Penman, *David II*, 124-131. Filip VI. tvrdil, že se Davidovi II. nikdo nepostaví („et quod non sibi timeret super partes boriales equitare, asserens quempiam non esse qui sibi usquam resistere posset“): *Knighton's Chronicle*, II, 68. Angličané se připravovali na potenciální útok Skotů před bitvou u Kresčaku: *Rotuli Scotiae*, I, 673. Nicméně úřední prameny již nezmiňují žádné velké přípravy po ní. Naopak anglický král věřil, že po tomto vítězství Skotové Anglii již nenapadnou: *Rotuli Scotiae*, I, 674.

²⁸⁵ Bower naznačuje, že David II. přecenil své možnosti a síly: „ac universis fere proceribus et nobilebus Anglie in regno Francie ageret, actibus bellicis contra potenciam Francorum insistendo. Hec sibi maxime occasione dedere ad Durhame procedendi [...] Nam qui presumit de viribus suis iam antequam pugnet prosternitur.“ *Scotichronicon*, VII, 152. Cuthbert: in sompnis apparuit Sanctus Cuthbertus, adhortacionem benignam inferens ne Scoti terras suas invaderent aut dampnificarent.“ Z: *Scotichronicon*, VII, 256. Světec byl samozřejmě oslavován již dlouhá léta a měl i svůj vlastní svátek: *Calendar of the Laing Charters 854-1837*, John Anderson ed. (Edinburgh, 1899) 11. Důležitost Cuthberta lze vyvodit z Bakera: *Chronicon Galfridi le Baker*, 87.

²⁸⁶ Například Laurence Minot kritizoval Filipa z Valois, že po bitvě u Kresčaku uprchl z bojiště: „Philip the Valais was a file / He fled and durst nocht tak his dole.“ Z: *The Poems of Laurence Minot*, 25. Také: *Knighton's Chronicle*, II, 62. Podobná obvinění byla pro kronikáře typická. V *Grandes Chroniques* byl pro změnu Eduard III. v prvních letech války obviněn z toho, že utekl, když se mu chtěl Filip VI. postavit: *Grandes Chroniques*, 172-173. Básník Wyntoun naopak litoval, že se „odvážný a mladý“ David chtěl bitvy osobně zúčastnit: *The Original Chronicle*, VI, 170-172. David byl v bitvě těžce zraněn, což možná přispělo k jeho „brzkému“ úmrtí (1371 ve čtyřiceti šesti letech): Penman, *David II*, 4. Cuthbert byl velice populární světec na severu Anglie a jihu Skotska: Tom Turpie, „A Monk From Melrose? St Cuthbert and the Scots in the Later Middle Ages, c. 1371-1560,“ 48.

²⁸⁷ Nicméně ve hře nebyl pouze strach ze smrti: perspektiva, že bojovník upadne do zajetí [...].“ Contamine, *Válka ve středověku*, 303. Zajímavé na tom je, že dle historiků mělo dojít k několika jeho krátkým pobytům ve svém království v době zajetí. Někteří autoři tvrdí, že toto nebylo ničím neobvyklým, neboť David II. mohl být do země vyslán, aby zkontroloval, zda se vybírá v zemi výkupné na jeho propuštění: Homann, *David II*, 125.

bitvu to platilo desetinásobně. Krom Davida II. totiž skončilo v zajetí (nebo zde padlo) mnoho skotských šlechticů.²⁸⁸ Země byla tak značně zdevastována a rozdělena mezi stoupence Davida II. a Roberta Stewarda, který ho po dobu zajetí zastoupil.²⁸⁹ Pro ilustraci: Eduard III. (dočasně) získal zpět pevnosti a okolí u Roxburghu, Jedburghu, Berwicku, Peebles, Selkirku, Dumfries a pobřeží Galloway a jižní části Eskdale, Annandale, Nithsdale a Liddesdale.²⁹⁰ Důležitost bitvy lze vyvodit i z pozdějších zápisů skotských úředníků. Mnohdy datovali údaje s poznámkou, že se tak stalo „před konfliktem u Durhamu“, „v času bitvy u Durhamu“ či „po konfliktu u Durhamu“.²⁹¹

Lze do velké míry souhlasit s názorem Michaela Browna, který tvrdí, že porážka u Neville Crossu byla „trestem“ za skotsko-francouzské spojenectví. Zároveň tvrdí, že prohra přesvědčila mnohé ze skotských šlechticů o limitech této aliance.²⁹² Naopak ostře proti-skotský autor *Chronicon de Lanercost* dal prohru za vinu Davidovi II., „hlupákovi hlupáků“, a Skotům, kteří „spadli do jámy, kterou si sami vykopali“.²⁹³ Skotský historik Michael Penman tvrdí, že svým způsobem dává smysl obojí. David II. musel opětovat Filipovu dřívější pomoc a na

²⁸⁸ Kronikář Baker jmenuje následující elitu: In tanto certamine fuerunt capti David le Bruys rex Scotorum, comes de Menteth, comes de Fiffe, dominus Malcolmus Fleming, comes de Wixtone: Willelmus Douglas, Willelmus de Levingstone, Walterus de Haliburton, Iohannes Dowglas, David de Anand, Iohannes de Seint Clere, Willelmus Mombray, David fitz Robert fiz Cante, Willelmus de Ramsey, Adam Moigne, Iohannes Stiward, Rogerus de Kyrkepatric, Iohannes Hume, et Willelmus Morre, milites: Iacobus Sandeliflome, Iacobus Lorein, et Henricus del Ker, dominicelli. Occisi fuerunt in eodem bello comes de Morif, et comes de Straterne: item Alexander Stragy, Iohannes de Halybortone, Henricus de Rammesey, Naso de Rammesey, Adam Nilkessone, Thomas Boyde, Iohannes Styward, Alanus Styward, David de la Haye, Edwardus de Keth, Iohannes de Crauford, Iohannes de Kyndesey, Phillipus de Meldrun, Henricus de Ramesey, Alexander Morre, Humfridus de Boys, Gilbertus Ynchemartyn, Robertus Maltalent, et suus germanus Humfridus Kyrpepatric, Iohannes Stragy, et Patricius Heringe, milites. Vše od: Galfridi le Baker, *Chronicon Galfridi Le Baker*, Edward Thompson ed., (Oxford: Clarendon Press, 1889) 89. Podobný seznam má i: *Knighon's Chronicle*, II, 70-72. To naznačuje, že oba čerpali z jakéhosi úředního pramene, který správný systém monarchie šířil po království. Lanercostský kronikář souhlasil s tím, že značná část nobility byla zajata: *Chronicon de Lanercost*, Herbert Maxwell ed. (Edinburgh: Edinburgh Printing Company, 1839) 352. Skoty po zajetí Davida vedl Robert Stewart, který z bitvy uprchl. Ranald Nicholson upozornil na to, jak kronikáři interpretovali jeho úprk rozdílně. Pro Bowera to bylo moudré rozhodnutí, kdežto Fordun jej spíše odsoudil: Ranald Nicholson, „David II, the Historians and the Chroniclers“, 76.

²⁸⁹ David II. nerad viděl jeho rostoucí vliv, byl si vědom jeho autority a moci: Penman, *David II*, 67. Na druhou stranu si je nutno uvědomit, že taktika spálené země byla použita mnohdy Skoty i na vlastním území, čímž Skotsko rovněž značně trpělo: Mackinnon, *The History of the Edward the Third* 91.

²⁹⁰ Skotové se vzpamatovali a začali mnohé oblasti rychle dobýjet: Penman, *David II*, 147.

²⁹¹ „ante conflictum de Durhame“: *ER*, I, 560. „post conflictum de Durhame“: *The Exchquer Rolls of Scotland*, I, 561. „a tempore belli de Durhame“: *ER*, I, 573. Obrana hranice zkolabovala, neboť klíčové oblasti jako Galloway, Annandale atd. byly ztraceny: Brown, *The Black Douglasses*, 43.

²⁹² Lze to říci i o druhé straně. Skotský panovník totiž nebyl jediným zajatým vládcem. O deset let později byl v bitvě u Poitiers zajat francouzský panovník Jan II: Brown, 286.

²⁹³ „Sic David, stulto stultior, [...]“ *Chronicon de Lanercost*, 349. Zbytek: „David et flos Scotiae justo Dei iudicio cadebant in foveam quam ipsimet fecerunt.“ Z: *Chronicon de Lanercost*, 351. Kronikářova zaujatost: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 209. Podobně kritický (ačkoliv s mírnější rétorikou) je ale i Walter Bower, který si byl vědom Davidových chyb: *Scotichronicon*, VII, 150-152.

druhou stranu si musel posílit autoritu u domácí šlechty.²⁹⁴ V každém případě skotský král zůstal dlouhou dobu v zajetí, neboť se vedly dlouhé debaty o výkupném. Jeho království na tom nebylo dobře. Potřebovalo skutečný mír, jenže skotská nobilita Eduardovi III. nevěřila a dlouhou dobu nedošlo k dohodě. Roku 1355 přesvědčila Francie skotskou aristokracii o obnovení vojenských tažení.²⁹⁵ Syn Eduarda III., Eduard z Woodstocku (zvaný Černý princ), během roku 1355 naprosto devastoval francouzská vojska a anglická vojska drtivě zvítězila v bitvě u Poitiers v následujícím roce. Francouzský král Jan II. byl zajat, podobně jako jeho skotský spojenec o devět let dříve. V bitvě bylo zajato i značné množství skotské šlechty a vojáků.²⁹⁶

David II. se dočkal propuštění až roku 1357. Porážky francouzsko-skotských vojsk mohly být jedním z důvodů, proč se David po svém návratu snažil dosáhnout bližších politických a ekonomických vztahů s anglickým panovníkem.²⁹⁷ Michael Penman souhlasí a píše, že David II. se po bitvě u Neville Crossu a selhání francouzsko-skotských sil u Poitiers poučil a po svém návratu již Anglii nenapadl. Na druhou stranu uznává, že to bylo do velké míry zapříčiněno tím, že si to nemohl dovolit, neboť na to již neměl prostředky, neboť bylo stále potřeba splácet výkupné, které bylo jednou z podmínek jeho propuštění.²⁹⁸ Anglie u Neville Crossu drtivě zvítězila a sice nedokázala to, co si přes pěti desetiletími předsevzala (podmanit si skotské království), ale získala příslib značného finančního obnosu a zároveň měla záruku, že David si již nebude moci dovolit podnikat nebezpečné vpády do pohraničí.

Z této a předchozí kapitoly tedy plyne, jak faktor skotského nebezpečí ovlivňoval válečné přípravy anglického krále. Klíčovým slovem je v tomto kontextu „kontinuita“. Kontext

²⁹⁴ Penman, „The Scots and the Battle of Neville’s Cross, 17 October 1346,“ 176. Penman, *David II*, 2. Není pochyb, že od svého návratu až do této bitvy usiloval o budování obrazu válečníka proti Angličanům: Penman, „Christian Days and Knights: The Religious Devotions and Court of David II of Scotland, 1329-1371,“ 255.

²⁹⁵ Brown, 286. Dosvědčuje to Wyntoun: „Arrayit weill in all degre, / Come chargeit fra the King of France / To ferme and bynd the allyance [...].“ *The Original Chronicle*, VI, 198.

²⁹⁶ Bonner, „Scotland’s ‘Auld Alliance’ with France, 1295-1560,“ 13. Ve stejném roce navíc Eduard III. zdevastoval část Skotska svým nájezdem: Edward Rankin, „Whitekirk and ‘The Burnt Candlemas’“, *The Scottish Historical Review* 13.50 (1916): 133-137.

²⁹⁷ King, Penman, *England, Scotland 14th Cent.*, 8. David II. usiloval o to, aby se obchodníci mohli svobodněji pohybovat mezi oběma královstvími (což Eduard III. dovolil): „Et supplicauit regi quod mercatores Scocie possent libere intrare regnum Anglie et exire, et mercatores Anglie simile modo terram Scocie tanquam una gens et unus populus absque detrimento uel calumpnia alterius ad alterum.“ *Knighon’s Chronicle*, II, 162.

²⁹⁸ Penman, 180. Na splácení částky se musely nejdříve vybrat tvrdé přímé daně a pak ze cla které bylo pro tento účel znásobeno: *Cambridge*, vol VI., 366. I proto se skotský král snažil vysílat obchodníky do Anglie více než kdy dříve: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 8-9. „Primerement la copie de la lettre de Daudid de Bruys faite a Edynbourgh le x iour doctobre lan de grace cccclvii par la guele lettre a cause de sa deliuerance il se obligea au paiement de c marcz en x anz et a faire garder les trieues contenues en la dite lettre par meisme le temps.“ Z: *RRS*, VI, 184.

anglo-skotských válek o nezávislost nesmí být podceňován. Jedním z jejich důsledků bylo, že David II. se musel přesunout na několik let na francouzské území. Důsledkem bylo sblížení francouzského a skotského krále. „Stará aliance“ se stávala čím dál tím více efektivní. Anglický král byl tímto vývojem ovlivněn hned z několika důvodů. Za prvé Skotsko muselo být na nátlak Filipa VI. zahrnováno do všech jednání mezi Anglií a Francií. Za druhé francouzské jednotky a finance stěžovaly vojenské akce na anglo-skotském pomezí a tím nepřímo i na kontinentu, protože Eduard III. se musel koncentrovat na dva oponenty místo jednoho. Skotská problematika zároveň neumožnila Eduardovi III. zúčastnit se křížové výpravy, což ve svém důsledku vedlo k většímu napětí mezi ním a francouzským panovníkem.

Dlouhodobé anglo-skotské zápolení rovněž Eduardovi III. ukázalo, že bude jen velice obtížné porazit jednoho ze soků, natož oba najednou. Jeho, ve Skotsku designovaný, zástupce Eduard Balliol začal rychle ztrácet pozice a anglický král jej nedokázal vždy zachraňovat, především po roce 1341, kdy se David II. vrátil zpět do své země. Jakýmsi „spouštěčem“ skotsko-francouzské aliance byla bitva u Kresčaku, která donutila Filipa VI. žádat o pomoc. Dočkal se jí, jenže pro Davida II. a celé království měla tragické důsledky. Nicméně ani po tomto debaklu nebylo skotské království podmaněno a Eduard III. nakonec musel uznat Davida II. jako právoplatného skotského krále a propustit jej ze zajetí.

3. Ve světle vybraných anglických úředních dokumentů: spory se skotským královstvím

3.1 První fáze nového konfliktu a královská titulatura

Poslední téměř desetiletí před vypuknutím stoleté války se anglická monarchie soustředila především na skotské království, které si chtěla podmanit. Francouzský král, skotský spojenec, samozřejmě do dění vstupoval a snažil se hájit své i skotské zájmy, ačkoliv žádný otevřený konflikt mezi Anglií a Francií ještě neprobíhal. Situace mezi Anglií a Francií se postupně zhoršovala, ale pokud se o Francii na anglickém dvoře hovořilo, pak spíše jen pokud šlo o diplomatická jednání ohledně anglických držav na kontinentu, neboť i přes různé přísliby francouzského panovníka nebyly plně restituovány. Naopak vůči skotskému panství vedl Eduard III. aktivní dobovačnou politiku, která ho stála spoustu zdrojů a energie. S počátkem stoleté války, kdy se stal Filip VI. z Valois úhlavním nepřítelem Eduarda III., se mnoho změnilo. Proces to však byl relativně pomalý a plný diplomatických tahů, takže především z počátku byla skotskému království stále věnována značná pozornost. Nicméně i později, kdy došlo k větším střetům mezi francouzským a anglickým královstvím, hrálo Skotsko nadále svou roli – i když již ne primární, což ostatně oficiální dokumentace reflektovala.

Před začátkem a na počátku stoleté války se v těchto pramenech neustále psalo zcela jasně o „válce“ se Skoty, „našimi nepřáteli“.²⁹⁹ Podobně skotské úřední prameny odkazovaly na problémy spjaté s anglickými „nepřáteli“.³⁰⁰ Naopak ve stejné době rétorika listin odkazovala spíše na konflikt s francouzským králem, který Eduardovi III. „ukřivdil“, než s celou zemí jako takovou. Neboli z vypuknutí konfliktu byla prozatím obviňována jedna osoba – nikoliv celá země – což tedy jasně kontrastovalo s rétorikou vůči Skotům, kteří byli zmiňováni jako „ti druzí“ (jakožto jeden homogenní celek).³⁰¹ Ve francouzských úředních ale i narativních pramenech lze zachytit podobnou charakteristiku, neboť se v nich dochovaly zmínky o válce vedené ne proti celé zemi ale proti anglickému králi.³⁰²

²⁹⁹ „Inimicis nostris [...] Guerras quasi continuam habeamus“: *Foedera*, II, 184.

³⁰⁰ Ve městě Dundee nebyly vybrány žádné finance, protože bylo v držení „nepřátel“: „Et nichil de mediis terminis, quia in manibus inimicorum.“ *Z: ER*, I, 473.

³⁰¹ O rétorice vůči Skotům v anglických kronikách viz: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 200-219. Francouzský král jako nepřítel: *Calendar of Inquisitions Miscellaneous*, 416.

³⁰² „pro guerra sua contra Regem Anglie“: *Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois*, 348. Francouzští kronikáři měli většinou velkou úctu k Eduardu III., ale neustále ho zmiňovali jako hybatele věci na anglické straně: *Chronique des Quatre Premiers Valois*, 5. *Chronique Normande du XIV Siècle*, 37. *Grandes Chroniques*, 172-173.

Je evidentní, že větší zášť byla v Anglii vůči Skotům pocíťována, a to jak dle úředních i narativních pramenů. Navíc Eduard III. chtěl Skotsko pacifikovat, protože mu tamější lid činil neustále potíže. Tvrdá rétorika vůči Skotům byla implementována roku 1337 stejně jako například o deset let později.³⁰³ Podobnou interpretaci přejímali mnozí kronikáři, kteří s úředními prameny přicházely do styku. Za zmínku stojí Henry Knighton, který napsal, že Skotové porušili příměří, protože je k tomu přiměl Filip VI.³⁰⁴

Francouzští poddaní pro něj takovým problémem nebyli, pokud tedy proti němu přímo nevystupovali.³⁰⁵ Na druhou stranu však nelze říct, že by Angličané byli vnímáni stejně jako Francouzi. Kancléřství ve svých zprávách jasně rozlišovalo mezi poddaným anglického krále a mezi „cizincem“ pocházejícím z Francie.³⁰⁶ Francouzští poddaní byli tedy vnímáni jako „cizinci“, případně později jako poddaní „nepravého“ krále Francie. Jazyk pramenů odrážel realitu. Již od samého počátku nového anglicko-francouzského zápasu si musel Eduard III. hlídat i hranici na severu. Již na jaře 1337 dostal jeden z věrných Eduarda III. pokyn potlačit „zlé úmysly“ Skotů.³⁰⁷ Z toho plynulo, že Skotové se, dle tradice „nesené“ těmito dokumenty, snažili poškodit anglické království, ať už jakýmkoliv způsobem. Zároveň tato rétorika jasně poukazovala na animozitu, která byla Angličany ke skotským sousedům pocíťována. Rovněž odrážela tendenci vnímat anglický středověký stát jako oběť, kdežto Skoty jako agresory.

Z anglických pramenů rovněž plyne, že na počátku konfliktu ještě nebylo jasné, jak intenzivní nový anglicko-francouzský konflikt bude či jak dlouho potrvá. Oficiální rétorika se však vyostřila poměrně rychle. Poprvé stabilněji od roku 1338 a pak od prohlášení se králem Francie roku 1340 na žádost flanderských měst již dokumenty obsahovaly zmínky o válce mezi Eduardem III., „králem anglickým a francouzským“, a Filipem VI. z Valois, který byl označován jako „takzvaný“ král Francie nebo jako „nepravý“ či „falešný“ král Francie.³⁰⁸

³⁰³ 1340: „inimici nostri regnum nostrum Angliae hostiliter invadere“: *Rotuli Scotiae*, I, 603. 1346: „Scoti inimici nostril regnum nostrum Angliae jam novit invadentes ad homicidia incidenda“: *Rotuli Scotiae*, I, 675.

³⁰⁴ „Scoti per excitationem regis Francie remiserunt trewgas“: *Knighon's Chronicle*, II, 14.

³⁰⁵ Například: „Quia Rex Franciae Guerram contra nos movet [...]“: *Foedera*, II, 183. Mohli být zmíněni i jeho poddaní (jakožto ti, kteří patřili pod jeho vliv), ale hlavní osobou („viníkem“) byl sám Filip VI., kdežto Skotové byli zmiňováni jako nepřátelsky naladěný celek: „per Subditos Regis Franciae et Confoederatos Inimicorum nostrorum de Scotia“: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 40.

³⁰⁶ *CCR*, 1337-1339, 211. Jednalo se o poměrně často diferenciaci: „et sont si enfraunchiz pur estre garde et muir entre nous et aliens si cas avenist q'ils vodreint nostre terre entrer et assailler [...]“: Od: *PROME*, říjen 1339, č. 11. Nebo („alien“): *Year Books*, 14-15 Edw III, 65. Obzvláště v pozdějších dobách byli Francouzi vykreslováni jako slabí nebo zženštilí: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 218.

³⁰⁷ *CFR*, IV, 1337-1347, 11. Podobná rétorika („ad malicia“): *TNA*, C 67/18, 14 Edw III, m. 2.

³⁰⁸ Déprez, *Les Préliminaires*, 172. Dokumentace: *CCR*, 1337-1339, 523. Od 1340: *CCR*, 1339-1341, vol V, Henry Lyte ed. (London: Public Record Office, 1901) 594. Roku 1340 například přišla zpráva arcibiskupovi z Canterbury. Neměl se divit tomu, že se Eduard III. nazývá králem Francie, protože rozličné příčiny „to dělaly nutným“ a navíc

Samozřejmě se jimi nechávali inspirovat i mnozí angličtí kronikáři. Jednalo se do velké míry o řečnickou figuru, nicméně je možné argumentovat, že od tohoto momentu se válka stala více agresivní – nejen na válečném poli, ale i na úrovni diplomacie.³⁰⁹ Eduard III. tímto krokem legitimizoval potenciální znovunabytí kontinentálních držav. Dle Eugena Dépreze sloužila titulatura jako jakýsi štít, se kterým mohl efektivněji propagovat ideu spravedlivé války a učinit poddané více entuziastickými pro ofenzivní tažení.³¹⁰ Z toho důvodu lze nalézt v oficiálních dokumentech zprávy o tom, jak anglický král válčil „nedobrovolně“, aniž by o to usiloval.³¹¹

Mnozí poddaní se, mimo jiné při podávání petic, snažili o přesnou panovnickou stylizaci, u čehož jim pomáhali královští úředníci.³¹² Velice efektivní pro běžné poddané, snad více než většina listin, mohla být grafická vyobrazení nebo symbolika.³¹³ Od roku 1340 byl na oficiálním erbu dáván francouzský znak lilie před anglické leopardy, přičemž pozice jednotlivých symbolů se nezměnila až do konce vlády Eduarda III.³¹⁴ Podobná vyobrazení byla

to mělo být schváleno parlamentem: *CCR*, 1339-1341, 456. Již roku 1337 se v pramenech jednou objevila titulatura označující Filipa VI. jako toho, „který se nazývá králem“. Biskup z Lincolnu byl i dokonce vyslán do Francie, aby oznámil Filipovi, že jemu dříve vzdaný hold již neplatí a rovněž po něm žádal, aby se francouzského trůnu vzdal: Déprez, *Les Préliminaires*, 172. Pramen („Edwardus, Dei gratia, Rex Angliae et Franciae“): *Foedera*, II, 193. Případně: „felicem expeditionem domini nostri regis Angliae et Franciae illustrissimis continentis [...]“ Z: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 385. Tradiční označení Filipa VI. bylo prosté „Filip z Valois“ („contra Philippum de Valesio ineunda“): *Foedera*, II, 93. Případně jako toho, který se označuje za krále a tedy Filip „Valesio Regem Franciae se pretendens“: *Gascon Rolls*, C 61/50, 12 Edw III, m. 5. Anebo: „pro Rege Francorum se gerentem“: *Foedera*, II, 184.

³⁰⁹ Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 133. Kronikáři tak posilovali roli Eduarda III. a naopak znevažovali Filipa VI.: Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 67.

³¹⁰ Déprez, *Les Préliminaires*, 404. Mnozí kronikáři ospravedlňovali výsledky bitev Božím rozhodnutím. Dle Waltera Bowera například bitva u Bannockburnu skončila anglickou porážkou, protože napadli nevinný lid. I z tohoto příkladu lze vidět, jak panovníkům a okolí šlo o to, aby jejich snahy měly všeobecnou přízeň: „tum primo quia rex Anglie injustum contra Scotos movit bellum, quia injusta de causa et iniquo animo [...] tum quia injuste terram alienam et in alieno solo innocuos invasit: tum eciam propter innocentis sanguinis effusionem vindictam Dei [...]“ Z: *Scotichronicon*, VI, 384. Podobnou taktiku však používali i skotští kronikáři: Brown, „Rejoice to Hear of Douglas: The House of Douglas and the Presentation of Magnate Power in Late Medieval Scotland,” 171.

³¹¹ „[guerram involontent]“: *TNA*, C 67/18, 14 Edw III, m.1. Také: „Et voillerz entendre que nous avons sovent tenduz au dit Sire Philip plusures resonables voies de Pees, mail il n'ad volue assentir a nulle tiele voie [...] einz nous ad Guerre en noz autres Terres, et la Force [...] En ensi fumes chacez, par Necessite, de nous defendre [...]“ Z: *Collection générale français*, 67.

³¹² Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 148. Je nutné si uvědomit, že petice byla de facto poslední možností, jak se dovolat spravedlnosti. Žádná vyšší odvolací instance než král již neexistovala: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 173. Z toho důvodu bylo nutné petici udělat co nejpřesvědčivější.

³¹³ Jak upozorňuje MacInnes, Eduard dostal někdy během roku 1335 až 1336 zprávu, že někteří Skotové nevzdali hold ani Balliolovi ani Bruceovi, ale skotskému „lvu“ (státní královský symbol): MacInness, *1332 – 1357*, 25. Citace: „quidam homines de Scotiae Domino Edwardo regi Scotie seu David de Brus aut eis adherentibus: intendere recusantes set se de Leone et non de alio tenere asserentes [...]“ *Rotuli Scotiae*, I, 401. Za prvé tato ukázka je důkazem, jak důležitou roli hrála symbolika ve středověku. Za druhé však může poukazovat na jistou únavu Skotů, kteří byli vyčerpáni neustálým pleněním armád obou příznivců. Důležitost propojení psaného s obrazově vizuálním: Peter Coss, Maurice Keen eds., *Heraldry, Pageantry and Social Display in Medieval England* (Woodbridge: The Boydell Press, 2002) 9.

³¹⁴ Tedy ani během trvání míru z Brétigny (1360-1369), kdy se Eduard III. titulu francouzského krále dočasně vzdal. Stojí za zmínku, že Eduard používal francouzský symbol ve svém znaku již dříve, ale až do roku 1340 byl vyobrazován v pozici za anglickým leopardem. Vše z: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 133-134. Historici si

znázorněna krom erbů na oblečení, talířích či dokonce i na zbraních.³¹⁵ Kronikář Knighton dokonce ani nezmínil, že by si Eduard III. od korunovace v Ghentu osoboval titul „král Francie“ (nadále jím označoval Filipa VI.), ale popsal právě změnu v Eduardově erbu.³¹⁶ Ještě více mohly lid zaujmout jednotlivé typy pečeti a především nové mince, které začaly cirkulovat po království po roce 1343 s popisem nového panovnického stylu a vyobrazením leopardů.³¹⁷ Dle historiků se takto taktika vyznačovala značnou propracovaností. Symbol leoparda byl totiž využíván jen na větších pečetích, které byly připojeny k více veřejným dokumentům (například proklamace, příkazy, vyhlášky), nikoliv k listinám, se kterými přicházeli do styku jen úředníci.³¹⁸ Navíc nové mince, na jedné z nichž byl Eduard III. vyobrazen s leopardem držícím na krku erb Anglie i Francie, rozdával král veřejně jako almužnu.³¹⁹

Jak upozornili angličtí historici, odraz podobných změn je viditelný nejen v kronikách, ale vyplývá rovněž z tehdejších básní. V jedné anglické básni, která vznikla těsně po bitvě u Kresčaku, byl Eduard III. oslavován jako lev/leopard, kdežto Filip VI. byl hanoben jako proradný vlk a had.³²⁰ Pro tuto práci lze z této ukázky vyvodit dvě věci. Za první tyto básně

rovněž všimli, že vysvětlení změny v symbolice se snažil podat i anglický kronikář Baker. Napsal, že anglický král změnil grafické zobrazení po tom, co se mu Filip VI. vysmál za to, že je Francie až na druhém místě: „cognatus noster arma gerit quadrata de armis Francie et Anglie compaginatis non nobis displicet [...] partem armorum nostrorum regalium libenter concederemus deferendam [...] literis prius nominat se regem Anglie quam Francie et primum quarterium suorum armorum cum leopardis anteposit quarterio liliato [...] parvam insulam Anglie magno regno Francie preiudicet honorandam.“ Z: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 66. Ve Skotsku Eduard III. jednou použil symbol pavlána, což na jednu stranu lze interpretovat jako urážku, na druhou stranu ale tento symbol byl vyobrazen i na kapli jeho manželky. Viz: Buchanan eds. et al., *Medieval and Early Modern Representations of Authority in Scotland and the British Isles*, 26.

³¹⁵ Coss, Keen, *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 69-70.

³¹⁶ „rex Edwardus cepit arma Francie, et cum armis suis Anglie“: *Knighton's Chronicle*, II, 22. Také píše, jak papež požadoval, aby tuto změnu odvolal: *Knighton's Chronicle*, II, 52. To, že po převzetí erbu urazil například papeže nebo Filipa VI. nepřekvapí. Například Eduarda II. se dotklo, když Henry (Jindřich) Lancaster přestal propagovat královská vyobrazení (1325), ale místo toho se začal identifikovat s vyobrazením jeho bratra, který by králem o pár let dříve (1322) obviněn ze zrady: Coss, Keen eds., *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 87.

³¹⁷ Na mincích byl titul „rex Anglie et Francie et dominus Hibernie“. Na rozdíl od znaku se popis mincí změnil mezi lety 1360 až 1369, kdy nepanoval válečný stav: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 150. Krom toho byli na minci vyobrazeni i leopardi a král sedící na trůně: Coss, Keen eds., *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 75. Pečeť („mutatoque sigillo et armis propriis utriusque regni, Francorum et Anglorum“): *Historia Anglicana*, 215. Popis v: W. de G. Birch, *Catalogue of Seals in the Department of Manuscripts in the British Museum*, I (London: Logmans and Co, 1887) 24-25.

³¹⁸ Coss, Keen eds., *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 75.

³¹⁹ Coss, Keen eds., *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 75-76.

³²⁰ Eduard III. využíval na počátku své vlády symboliku leopardů značně často, byl vyobrazován jako symbol chodícího lva: Coss, Keen eds., *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 71-72. Viz báseň: „Francia, foeminea, pharisea, vigoris idea, / Lynxea, viperea, vulpina, lupina, Medea / Callida, syrena, crudelis, acerba, superba, / Es fellis plena, mel dans latet anguis in herba, / Sub duce Philippo Valeys, cognomine lippo / [...] / Philip barbareus jus praetoris vitiavit, / Philippus gravius sceptrum regni temeravit. / Haeredem quaeris, Philip non est tuus haeres: / Praelia multa seris, vulnera plura feres. / Tertius Edwardus, aper Anglicus et leopardus, / Rex tuus est verus: veniens tibi dente severus, / [...] / Invasor lippe regni, discede, Philippe: [...]“ *Political Poems and Songs Relating to English History*, 26-27. Dataci přidávají editoři sbírky.

ukazují, jaký vliv měla panovnická stylizace minimálně na anglické umělecké elity, které básně pravděpodobně složily, ne-li na širší vrstvu obyvatelstva. Za druhé, ačkoliv básně byla později nazvána jako „Urážka/Výpad vůči Francii“ („Invective Against France“), jejím hlavním terčem byl bez pochyby francouzský král. Taková interpretace jen potvrzuje, že osoba Filip VI. byla vnímána značně negativně, k čemuž rozhodně silně přispěla anglická královská propaganda. Naopak v básni o Neville Crossu byl sice David II. zmíněn v souvislosti se svým zajetím a přátelským vztahem k Filipovi VI., ale opět byl zdůrazňován „skotský celek“, který byl nepřátelsky naladěn vůči Angličanům.³²¹

Běžný lid přicházel do styku s panovnickou stylizací rovněž během veřejných proklamací, jejichž účelem bylo, aby s obsahem textu byl srozuměn co největší počet obyvatel. „Hlasatel“ dostal od krále za úkol přečíst anglický překlad dané listiny, přičemž samozřejmě začínal tradiční salutací, která zahrnovala královský titul. Mnohdy rovněž dostal za příkaz, aby dokument přečetl v „tónu, jakým byl napsán“.³²² Tento „detail“ mohl být rozhodující, protože většina listin začínala kritikou francouzského krále anebo obžalobou Skotů jakožto „lupičů“, „rebelů“, „vrahů“, a „žhářů“. Ačkoliv to nejde dokázat, zní celkem pravděpodobně, že tento typ stylizace mohl ovlivňovat běžné poddané, kteří neuměli číst, zvláště pokud jim nebo jejich známým tito „nepřátelé“ uškodili.

Díky oficiální titulatuře, ať už jakkoliv pouze propagační, si král mohl nárokovat území, patřící mu předtím jako léna, jako alod, který by držel ve svrchované moci nezávisle na Filipovi VI. Rozhodně byl však nárok motivován vnějším pobízením zahraničí, ať už Flandrami nebo z Říše.³²³ Také by mohl zaznít argument, že Eduard III. se snažil jako „pravý“ francouzský král obhajovat francouzský lid, který mu, dle jeho přesvědčení anebo alespoň titulatury, podléhal. Proto byl pro Angličany králem anglickým a francouzským („rex Anglie et Francie“), kdežto pro Francouze králem francouzským a anglickým („rex Francie et Anglie“).³²⁴

³²¹ „Corda superbiorum Scotorum destrue, Christe: / Hostibus Anglorum Scotis, bone Christe, resiste. / [...] / Tutus Brus care cum Francigenis sociatus, / [...] / Scotorum banna surgunt, clamenus osanna: / Scotos subsanna, Deus, ut clamenus osanna. / Scoti Leviathan sunt, sint Abiron, Chore, Dathan, / [...] / Scoti felones guerras movere propinquas / [...] / Pars nobis Davit fit, reddet quae spoliavit. / Scoti vim faciunt, vastant erraria jura, / Occidunt, rapiunt, faciunt incendia plura [...]” *Political Poems and Songs Relating to English History*, 41-44.

³²² Listinu z latiny (případně francouzštiny) asi překládal úředník, který pro šerifa pracoval: Doig, „Political Propaganda and Royal Proclamations in Late Medieval England“, 258-264.

³²³ Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 66. Poprvé byl označen v anglickém úředním pramenu Filip VI. bez titulu právě během jednání s Ludvíkem Bavorskem: Déprez, *Les Préliminaires*, 151. Pramen: *Foedera*, II, 184. Zde byl Filip osloven pouze jako ten, který se králem nazývá (doslova, který titul „nese“ – „se gerentem“).

³²⁴ Viz: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 6. Ostatně dle Marca Blocha „uzdravoval“ Eduard III. dotekem i francouzské poddané, či alespoň věřil, že tak činí: Marc Bloch, *Králové divotvůrci* (Praha: Argo, 2004) 105.

Jak si již historici všimli, například při proklamaci z Flander určené parlamentu, se Eduard III. tituloval na prvním místě jako anglický král, kdežto při následném obvinění Filipa VI. z provokace jako francouzský král.³²⁵ Podobně pokud se jednalo o skotské záležitosti, pak byl anglický titul na prvním místě a pro Gaskoňsko rovněž, čímž Eduard III. naznačoval, že mu náleží z titulu anglického (nikoliv francouzského krále). Akvitánie (jakožto větší celek) byla buď přímo explicitně zmiňována, anebo byla zařazena pod Francii. Tituly byly zdůrazňovány oba, protože bylo běžnou středověkou tradicí vypisovat všechny. Nicméně nikdy se Eduardovi III. nepodařilo přesně rozdělit, co patřilo pod francouzské a co pod anglické záležitosti a občas docházelo k promíchávání.³²⁶

Samotné postavení Davida Bruce, jak bylo vyobrazováno v anglických listinách, bylo relativně stabilní, což kontrastuje s prameny vyprávěcí povahy, které naopak v jeho oslovování a titulatuře byly značně rozmanité. Všechna anglická akta Davida Bruce jako krále Skotů neuznávala a to po celé trvání první fáze konfliktu, kterým se zabývá tato práce.³²⁷ Bruce byl většinou označován pouze jako „Sir David de Bruys“, případně jen výjimečně [sic!] s dovětkem „ten, který se nazývá králem Skotska“.³²⁸ Lze zde tedy z hlediska přiznání titulatury v anglických úředních listinách vidět paralelu mezi ním a Filipem VI, ovšem s jedním rozdílem. Autoři úředních pramenů neustále zdůrazňovali popírání titulu francouzského krále, jakmile psali o Filipovi VI. Titul mu tedy nepřiznali, ale neustále toto odepírání titulu záměrně opakovali, a proto byl neustále nazýván jako „nepravý král“ Francie atp. Ve Skotsku byla situace, jak již bylo naznačeno, od samého počátku o to vyostřenější, že i Skotové na rozdíl od Francouzů – tedy nikoliv jen jejich panovník – byli označováni jako „rebelové“ a „nepřátelé anglického krále“.³²⁹ Rozdíl spočíval především ve velké animozitě posledních let a vlastně i dekad, neboť mezi Skotskem a Anglií prakticky neexistovala období skutečného míru a

³²⁵ „Edward, par la Grace de Dieu, Roi d’Engleterre et de Fraunce, et Seigneur de Irlaund“: *Foedera*, II, 79. Provokace: „Provocatio ad Pugniam (par Edward Roy de Fraunce et d’Engleterre, et Seigneur d’Irlaund) facta Philippo de Valesio: *Foedera* II, 80. Případně francouzský titul jako první také („Edward, par la Grace de Dieu, Roy de France et d’Angleterre“) v: *Collection générale francais*, 67. Obě zprávy jsou z července 1340. Viz také: Bothwell ed. *The Age of Edward III*, 146.

³²⁶ Odstavec parafrází na: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 135-144.

³²⁷ Vše se začalo měnit až po jeho zajetí na konci roku 1346: MacInness, *1332 – 1357*, 51. Na počátku své vlády uznával Eduard III. otce Davida II. (Roberta) za skotského krále: *CDS*, III, 173. To bylo způsobeno dobou míru (po nedávné porážce Anglie) a rovněž tím, že Eduard III. v té době ještě nestál oficiálně za Balliolem. Pro komparaci je vhodné uvést, že ve skotských úředních dokumentech logicky nebyl popírán titul Eduarda III. na anglickou korunu, protože po ní skotští králové netoužili: Edward par la grace de Dieu roi dengleterre seigneur dyrlaund et ducs [...].“ Z: *RRS*, VI, 59.

³²⁸ Jako David de Bruys/Brus: *Foedera*, II, 159. Nebo: *Collection générale francais*, 66. Jinak: *CDS*, III, 269. Či: *Foedera*, II, 206: „David de Brus praetendens se Regem Scotiae [...].“

³²⁹ *CCR*, 1337-1339, 63.

anglické království a jeho poddaní tím trpěli především na území, kde se nacházela společná hranice. Král si toho byl vědom a snažil se to využít ve svůj prospěch.

David Bruce byl proto většinou chápán jen jako nepřítel anglické monarchie a jen málokdy bylo vůbec zmíněno, že by snad měl na titul nějaké, třeba i jen teoretické, právo, protože jeho titul byl automaticky přisouzen Eduardu Balliolovi. Ve zprávě z března 1338, pocházející od anglického krále, se psalo o Filipovi VI., „předstíraném“ králi Francie, a Davidu Bruceovi, nepříteli Eduarda – skotského krále.³³⁰ Na mysli se má Eduard Balliol, kterého anglický král podporoval, nikoliv Eduard III. Tento styl označení je pro úřední dokumenty, které mají tendenci zkracovat, obvyklý. Nicméně například obsah textu z roku 1339 více explicitně upřesňuje, že tímto „Eduardem“ byl skutečně Eduard Balliol.³³¹ Balliol byl titulován v anglických úředních zprávách jako „král Skotska“ po celou první fázi stoleté války, tedy i po bitvě u Neville Crossu z roku 1346, kde byl David II. zajat.³³² Tato tendence se stýkala se zájmy anglického krále, který raději uznával nárok Eduarda Balliola, než aby spotřebovával další zdroje na dobývání Skotska v dobách, kdy se potřeboval soustředit na kontinent. Po Davidově zajetí si Eduard hledal cestu ke změně svého postoje, ale trvalo mu dlouhých jedenáct let, než dospěl k jistému kompromisu a mohl Bruce pustit a definitivně ho uznat za krále.³³³ Ve skotských aktech parlamentu byl samozřejmě David II. označován jako král („*Dei gracia rex Scottorum*“) i po tom, co byl zajat.³³⁴ Pro komparaci je vhodné uvést, že ve skotských úředních dokumentech logicky nebyl popírán titul Eduarda III. na anglickou korunu, protože po ní skotští králové netoužili.³³⁵

Ještě je nutno se zastavit u samotného označení královského titulu skotských králů v anglických úředních pramenech. V nich byli totiž skotští králové dle anglické tradice označováni jako králové Skotska (země), nikoliv jako králové lidu, tj. Skotů (jak zaznívalo ve skotských úředních pramenech).³³⁶ V anglických právních spisech z vlády Eduarda III. lze

³³⁰ Flanderský hrabě zde byl označen jako přívrženec Filipa VI., což jen potvrzuje tradiční historiografii, která ho chápe jako spojence francouzského krále a zároveň to poukazuje na rozdělení flanderské společnosti mezi jeho přívržence a více pro-anglickou s vlnou pracující klikou: *CCR*, 1337-1339, 328. Eduard Balliol jako král Skotska: *CDS*, III, 225. V dubnu byl Filip označen stejně, tj. jako „*Dominus Philippus de Valesio se rex Franciae pretendente*“: *Gascon Rolls*, C 61/50, 12 Edw III, m. 5.

³³¹ *CCR*, 1339-1341, 14. Není dle Amandy Beam bez zajímavosti, že Eduard Balliol dostal své první jméno od Eduarda I. na jehož dvoře byl jako malý vychováván: Beam, *The Balliol Dynasty*, 193.

³³² „*regis Scotiae*“: *Rotuli Scotiae*, I, 259. Rok 1346: *CCR*, 1343-1346, vol VIII (London: Public Record Office, 1905) 673.

³³³ Michael Penman, „The Scots and the Battle of Neville’s Cross, 17 October 1346,“ 157.

³³⁴ *RPS*, 1347/1.

³³⁵ Edward par la grace de Dieu roi dengleterre seigneur dyrland et ducs [...]” Z: *RRS*, VI, 59.

³³⁶ Příklad skotského pramene s titulaturou: *RRS*, VI, 18. Anglické prameny s panovnickou stylizací: „*Edwardus Regi Scotiae*“: *Foedera*, II, 45. Nebo: „*Dominum, Edwardum, Regem Scotiae*“: *Foedera*, II, 52. Případně ve

dokonce objevit případ, kdy bylo jasně oznámeno, že pokud nebude užít správný titul pro Eduarda Balliola, „krále Skotska“ („Rex Scotiae“), pak předložené spisy nebudou chápány jako relevantní a nebudou brány v úvahu.³³⁷ Sice by šlo namítnout, že se daný problém vyskytl, protože Balliol byl označen bez jakéhokoliv titulu (což lze chápat jako urážku), nicméně v anglickém právním prostředí zkrátka byla dodržována anglická tradice oslovování panovníků. Naopak Eduard Balliol se ve svých listinách, které vydával pro své poddané, označoval jako „král Skotů“, čímž dodržoval skotskou tradici.³³⁸

Někteří kronikáři ohledně Davida Bruce opakovali to samé, co bylo propagováno v úředních pramenech, neboť jimi byli ovlivněni a čerpali z nich. Dle historiků například autor kroniky *Polychronicon*, Ranulph Higden, konzultoval některé detaily svého díla s anglickým králem samotným.³³⁹ Adae (Adam) de Murimuth označoval Davida II., stejně jako Filipa VI., bez titulu.³⁴⁰ Dle něj byl jediným králem Francie a Anglie Eduard III. a králem Skotska Balliol.³⁴¹ Jeho role byla poněkud specifická, neboť se jako současník účastnil mnohých setkání parlamentu a byl tedy bezprostředně ovlivněn královskou rétorikou, která s jeho názory logicky plně konvenovala.

francouzštině „par la grace de Dieu roi Descoce“: *RPS*, 1334/1. Nicméně i anglické úřední listiny mohly být proměnlivé a označovat (ačkoliv skutečně výjimečně!) Balliola jako „krále Skotů“: „Regi Scotorum“: *Foedera*, II, 30. Tato zpráva byla adresována ve jménu mladého prince Eduarda (narozen roku 1330) a odeslána královskou radou („per concilium“). Titulatura francouzských králů „roi de France“ se lišila od dřívějšího „Roi des Français“. Vyjadřovala rovněž nadvládu nad zemí (podobně jako například titul krále Anglie): Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 14. Forma anglického titulu se změnila z „Anglorum“ na „Angliae“ roku 1199. Ve Skotsku nebyla tradiční titulatura opuštěna nikdy krom krátké vlády Jana Balliola: *Anglo-Scottish Relations 1174-1298*, Stones ed., 2. Paradoxně, když se bratr Roberta I., Eduard Bruce, prohlásil králem Irska, jeho titul zněl „král Irska“ (tj. země: „Edwardus Dei gracia rex Hibernie“) a nikoliv „Irů“. Takže titul vládce nad „lidem“ byl pro Skoty tradiční pouze ve Skotsku a nikoliv v jiných zemích, které si případně nárokovali: *RRS*, V, 378. Případně: *RRS*, V, 505.

³³⁷ „Si homme vodra porter bref vers Edward Baillof sil ne fut nome en bref Rex Scotiae le bref abaterait“: *Year Books*, 11-12 Edw III, 77. Jiný právní spis týkající se otce Eduarda Balliola rovněž označoval Jana Balliola jako krále Skotska dle anglického stylu: „Johem Regem Scocie“: *Placita de quo Warranto Temporibus Edw. I. II. et III.*, W. Illingworth ed. (London: Record Office, 1818) 213.

³³⁸ „Edwardus dei gracia Rex Scotorum omnibus hominibus terre sue ad quos presentes littere pervenerint salutem.“ *Z: NRS, RHI/2/110*.

³³⁹ Ormrod, *The Reign of Edward III*, 48. Antonia Gransden, „The Chronicles of Medieval England and Scotland: Part I,“ 141. Eduard III. pro změnu poskytl Thomasi Grayovi, autorovi díla *Scalacronica*, značný příspěvek, aby se mohl vykoupit ze skotského zajetí: MacInness, *1332 – 1357*, 194.

³⁴⁰ Citace: „Hoc anno, circa Adventum Domini, audito rumore quod David le Bruys, qui diutinam moram traxit in Franciae partibus, de consensu Philippi de Valoys rediret in Scociam cum multitudine armatorum et teneret ibi Natale prope marchiam Angliae, rex Angliae, cum comite Derbye et aliis paucis armatis, se transtulit versus Scociam, et, audito quod David le Bruys voluit tenere.“ *Z: Continuatio Chronicarum*, 122.

³⁴¹ Balliol králem („regis Scocie“): *Continuatio Chronicarum*, 75. Ačkoliv *Grandes Chroniques* s touto perspektivou nesouhlasily, přesto se v nich alespoň lze dočíst, že Eduard III. nechal instalovat Balliola „králem Skotska“. Spíše tím uznaly anglickou perspektivu, která obhajovala Balliola jako krále, kdežto Francouzi ji odmítali: „Item, depuis que le roy d'Angleterre et Edouart de Bailleul ont eu victoire des Escoz, et le dit royd'Angleterre se fu parti d'Escoce et institué le devant dit Edouart en roy d'Escoce [...]“. Od: *Grandes Chroniques*, 145.

Naopak kronikář Robertus de Avesbury vnímal Davida Bruce jako právoplatného skotského krále a navíc, na rozdíl od nyní zmíněných, dodržel tradiční skotskou titulaturu (tj. „král Skotů“ místo „krále Skotska“). Jako příklad lze využít, když uvedl příhodu, jak král Skotů („rex Scotorum“) David Bruce dostal dopis od Filipa z Valois, krále francouzského, ve kterém ho Filip žádal o pomoc.³⁴² Přitom nelze pochybovat, že k dispozici musel mít anglické úřední prameny. Autoři narativních pramenů *Scalacronica* a *Polychronicon* rovněž titulovali Bruce jako krále.³⁴³ Kronikář Knighton, který čerpal ze spisu *Polychronicon*, sice označoval Davida II. po vyhlášení stoleté války jako krále Skotska („rex Scocie“), ale na jednom místě nezapomněl zdůraznit, že to byla nálepka, kterou pro sebe používal sám David.³⁴⁴ Tím popíral jakousi legitimitu či stabilitu, která by mohla souviset s tím, že ve třicátých letech čtrnáctého století několikrát zmínil Balliola s tímto titulem.³⁴⁵ Dost možná se tak snažil manévrovat a naznačit tím, že v dobách Davidova mládí a také největší zainteresovanosti Eduarda III. ve skotské otázce, byl faktickým králem Balliol, kdežto v pozdějších dobách již nikoliv. Ještě by šlo zmínit kroniku pocházející z opatství Meaux, ve které byl David Bruce označen jako skotský král, ačkoliv (stejně jako v mnohých dílech) již nebyla dodržena skotská tradice v označení titulu krále jako panovníka nad zemí a místo toho se autor spokojil s více v Anglii zažitým označením „král Skotska“.³⁴⁶

Ne každý autor to ale vnímal stejně. Angličtí kronikáři Baker i Walsingham nazývali Bruce „králem Skotů“ (titul dle skotské tradice) jen v některých momentech. Balliol byl v těchto kronikách označován jako král po tom, co mu Eduard III. nechal autoritu ve třicátých

³⁴² „ad supplicationem dicti domini P de Valesio“, případně po zajetí Bruce: „Dictus vero dominus David, rex Scotorum, [...]“ Z: *Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 376-377. Filip z Valois jako francouzský král: „Item, durante dicte obsidione de Caleys, praefatus dominus Philippus de Valesio, rex Francorum, per suas literas scripsit Flandrensibus, [...]“ Citace: *Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 383. „Rex Francorum“ byl starodávný titul, kterým se stále francouzští králové mnohdy označovali, pokud byla listina psána latinsky a ne francouzsky, například „Philippus, Dei gratia, Francorum rex“: *Documents Parisiens du Règne de Philippe VI de Valois*, 215. Nicméně tradice od poloviny třináctého století směřovala k upevnění oslovení „Rex Francie“: Graeme Small, *Late Medieval France* (New York: Palgrave Macmillan, 2009) 35. Dle Jeana Froissarta se pak David II. snažil připravovat útok na Anglii v utajení: Jean Froissart, 252. Dochoval se dopis, ve kterém se psalo o tom, jak Skotové napadali Anglii a věřilo se, že je mohl podporovat francouzský král: „ad hoc, sicut multi conjiciunt, per Philippum de Valoys, dicentem se regem Franciae, animati multipliciter et inducti: sed, favente Altissimo, quae non speratur remedii superveniet hora grata, quia aut per nostrates, qui parant ad repellendum eosdem, aut aliunde de montibus [...]“ Z: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 386.

³⁴³ „le roy Daudid de Bruys“: *Scalacronica*, 163. *Polychronicon*: „Ubi captus est rex Scotiae, David le Bruz.“ Z: Ranuph Hiden, 342.

³⁴⁴ „Eodem anno orta est discordia in Scotia inter Daudid regem, qui se regem prefecerat, et Iohannem de Orgayle et plures alios de regno [...]“ Od: *Knighton's Chronicle*, II, 40.

³⁴⁵ „Edwardus Balliol rex Scotiae“: *Knighton's Chronicle*, 470.

³⁴⁶ Citace: „Sed et ipse David de Bruyz, rex Scotiae, in facis sagitta vulneratus, a certamine declinavit, et fugiens captus est.“ Převzato od: *Chronica Monasterii de Melsa*, 60. V případě díla *Scalacronica* se autor spokojil u panovníků (ať to byl anglický, skotský nebo francouzský král) s titulem král („roi“) před jejich jménem.

letech čtrnáctého století, aby tamější situaci stabilizoval. David Bruce se v jejich podání definitivně stal králem až po tom, co byl zajat u Neville Crossu poblíž anglického Durhamu v říjnu 1346, když byl plně pod kontrolou Eduarda III.³⁴⁷ Snad ještě komplikovaněji to bylo popsáno v anglicky psané kronice z přelomu 14. a 15. století sepsané Johnem Capgravem. Autor totiž nejdříve de facto uznal nárok Bruce na skotský trůn, když tvrdil, že Balliol, „předstíral, že má nárok na skotskou korunu“. Důvodem, proč nebyl Skoty podpořen tolik jako David Bruce, „král Skotů“, mělo dle jeho názoru být, že David II. měl za ženu sestru anglického krále.³⁴⁸ Kronika však tímto nekončí a autor v ní později navázal dodatkem, že Eduard III. nakonec stejně musel být ve Skotsku vojensky aktivní, protože Skotové vždy byli „plní zrady“, což byla fráze tradičně podporována samotnou monarchií. Na mysli tím má, že nikdy nedokázali dodržet příměří a podporovali nepřátele anglického krále. Z toho důvodu byl Eduard III. nucen jmenovat Balliola „ochráncem“ Skotska, což byl rovněž moment, od kterého začal kronikář označovat Balliola za krále.³⁴⁹ Jeho dílo je, mimo jiné, klíčové v tom ohledu, že je dílem pozdějšího autora. Za jeho života se totiž proměnil způsob, jakým anglický dvůr tituloval skotské krále. Již pro něj nebyli „králi Skotska“, ale konečně, dle skotského stylu, „králi Skotů“.³⁵⁰ Tuto změnu lze vystopovat během jednání o propuštění Jakuba I. z anglického zajetí, tj. roku 1423 během vlády mladého anglického panovníka Jindřicha VI.

Nejproměnlivější názory měl v tomto ohledu autor díla *Chronicon de Lanercost*. Ve zmínce popisující rok 1338 nazval Balliola králem Skotska a vazalem anglického krále, kdežto o Bruceovi hovořil jen jako o někom, kdo „předstírá, že je králem Skotska“.³⁵¹ Změna u něj nastala na podzim 1346 po zajetí Davida II. Bruce. V ten moment pozměnil kronikář svoji perspektivu a nazval Bruce skotským králem, ale zůstal vůči němu kritický, podobně jako

³⁴⁷ Po jeho zajetí u Neville Crossu jako „David le Bruys rex Scotorum“: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 88. U Walsinghama Balliol jako král „Hoc idem Rex Scotiae“: *Historia Anglicana*, 197. Po roce 1346 (je jako král označen v kontextu btvy, která ale skončila jeho zajetím): „Per idem tempus, David le Brus, Rex Scotiae, animatus per instigationem Regis Franciae“: *Historia Anglicana*, 269.

³⁴⁸ „In the V. yere of Edward cam into Yngland a man thei cleped Edward de Baliol, pretending to have rite to the crowne of Scotlond.“ Od: *The Chronicle of England*, 201. Titul Bruce dle skotské tradice: „Kyng of Scottis“: *The Chronicle of England*, 201. Existují domněnky, že se Eduard III. pokusil si získat Davida Bruce před tím, než vyjádřil plnou podporu Balliolovi. Krom sňatku s jeho sestrou byl David II. velice mladý a anglický vládce tak mohl doufat, že jej bude moci plně kontrolovat. Komentář editora k této problematice přiložen v: Jean Froissart, 49.

³⁴⁹ *The Chronicle of England*, 202-204. „The Kyng, consevyng weel that the Scottis were evir ontrewed and ful of treson [...]“ Froissart je dokonce nazýval divochoy: „ces Escots sauvages“: Jean Froissart, 113. Zápis z roku 1334 říká, že nechal poslat pro krále Skotů, ale ten nedorazil. Z kontextu je jasné, že se již jednalo o Balliola.

³⁵⁰ „Jacobi Regi Scotorum“: *Foedera*, IV, 94. Také: *Foedera IV*, 31. Případně i později: *Foedera*, V, 44.

³⁵¹ *Chronicon de Lanercost*, 300. „David de Bruys, se regem Scotiae praetendentem, et omnes de Scotia sibi adhaerentes, rebelles et inimicos nostros, qui contra nos et vassallum ac consanguinem nostrum charissimum, Edwardum regem Scotiae [...]“

neznámý autor básně o bitvě u Neville Crossu, protože se nechal „chytit“.³⁵² Kronikář však opět zachoval perspektivu dokumentů anglické monarchie v tom, že označoval tamější panovníky (ať už Bruce nebo Balliola) jako skotské krále („regem Scotiae“) a ne krále Skotů („regem Scottorum“).

Je jasné, že francouzská strana měla za všech okolností odlišnou interpretaci královské titulatury skotských králů. Francouzský král vždy chápal Bruce jako svého spojence a právoplatného krále Skotska, kdežto Balliola neuznával. Anglický kronikář Walteri de Hemingburgh (Walter z Heminburghu) přiložil do své kroniky kopii dopisu, který zaslal francouzský král Davidu II. V něm ho oslovil jako „nejdražšího a spřízněného krále Skotska“.³⁵³ Taktéž ve francouzských *Grandes Chroniques* či v díle *Chronique des Quatre Premiers Valois* byl David II. brán za skotského krále.³⁵⁴ Ale nejen francouzské úřední a narativní prameny měly podobnou rétoriku. Jean Froissart, pravděpodobně nejznámější kronikář této doby, rovněž psal o Davidovi jako o skotském králi.³⁵⁵ Podobně na tom byl Jean le Bel, ze kterého ostatně Jean Froissart velice rád čerpal.³⁵⁶ Nicméně titulatura Davida II. u všech těchto francouzsky píšících autorů byla nesena ve francouzském duchu (dle domácího „Roy de France“), a proto byl skotský král titulován jako „král Skotska“ (země) a nikoliv jako „král Skotů“ (lidu). Opět se jednalo o tradici země, z jejíž pramenů autoři nejvíce čerpali (Francie). Naopak papežské listiny mohly být v titulatuře skotských panovníků ambivalentní, nicméně ve valné většině případů byli rovněž označováni jako králové Skotska a jen málokdy jako králové Skotů.³⁵⁷

³⁵² Kritický byl vůči Skotům jako takovým. Například po prohrané bitvě tvrdil, že si za vše mohli sami. Větší celek díla zabývající se touto částí: *Chronicon de Lanercost*, 341-351. „Regem Scotorum licuit captum retinere, / Regem scaccorum jura vetant capere.“ Z: *Political Poems and Songs Relating to English History*, 46.

³⁵³ Přesně: „carissimo ac dilectissimo consanguineo regi Scotiae.“ Od: *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II, 422. Další francouzský úřední pramen, pro změnu z dřívější doby (1326), tituluje skotského vládce (Robert I.) jako krále „Skotska“. Viz: „Robert par la grace de Dieu roi Descoce“. Od: *RRS*, V, 556-7.

³⁵⁴ Titul „le roy David d'Escoce“ z: *Grandes Chroniques*, 143. Král Anglie a král Francie: „Roy de France“, „roy d'Angleterre“: *Grandes Chroniques*, 161-162. Oficiální listina s titulaturou se dochovala také například v: *Grandes Chroniques*, 198. „Le roy David“: *Chronique des Quatre Premiers Valois*, 4.

³⁵⁵ „roi d'Escoce“: Jean Froissart, 52.

³⁵⁶ „mais il perdit sa voye, car il n'y fit riens et raporta au roy Edowart que le roy David ne trouvait point en son conseil qu'il dent donner trèves ne abstinence de guerre.“ Od: Jean le Bel, 9. Froissart sám přiznal na počátku svého díla, že Jean le Bel je jeho hlavním zdrojem, který se snaží rozšířit o další informace: „[...] et pour ce que je n'y veuismetreni ôter, oublier ni corrompre, ni abrêger histoire en rien par défaut de langage [...]“ Od: Jean Froissart, 1-3.

³⁵⁷ „Johannes episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio David regi Scotorum illustri [...]“ Z: *ER*, I, clxxxiii. „Johannes episcopus etc, Carissimo in Christo filio nostro Roberto Regi Scotorum Illustri“: *Vetera Monumenta Hibernorum et Scotorum*, 240. Ale take: „David Regi Scocie Illustri“. Viz: *Vetera Monumenta Hibernorum et Scotorum*, 259.

Nalézt vysvětlení, proč se mnohé kroniky mezi sebou lišily v titulatuře skotských panovníků, na rozdíl od úředních pramenů, není jednoduché. U skotských kronik není pochyb. Jejich autoři jasně uznávali Davida Bruce jako krále Skotů, protože byl potomkem minulého krále Roberta, který se dokázal zbavit anglické nadvlády a obhájil svůj nárok několika vítězstvími. Krom toho přebírali rétoriku skotských úředních pramenů, ve kterých byl David II. vždy (tedy i jako malé dítě či v době zajetí) titulován jako král Skotů („Dauid Dei gracia rex Scottorum“).³⁵⁸ Jako příklad může sloužit dílo *Scalacronica*, ve kterém autor psal o Bruceovi jako o králi „Skotů [nikoliv Skotska!] z milosti boží“, kdežto Balliolovi žádná tituluatura nebyla udělena.³⁵⁹ O něco pozdější (psal na začátku patnáctého století) skotský básník Andrew of Wyntoun použil podobný styl.

Napsal totiž, že „náš král David byl vyslán do Francie“ a zároveň dodal, že Eduard Balliol „byl korunován“ (myslí tím králem Skotů), ale titul „král“ mu ve skutečnosti nepřiznal, protože se tak stalo za anglického nátlaku/pomoci.³⁶⁰ Lze to interpretovat tak, že korunu de facto dostal od Eduarda III., ale to ještě neznamenalo, že by ho měl skotský lid podpořit. Navíc ani není známo, zda byl, jako David II., pomazán.³⁶¹ Právě naopak to lze zakomponovat do historicko-vyprávěcího příběhu, který zdůrazňoval odvalu a Skotů vytrpět mnohá příkoří od expanzivního anglického souseda. Také se na rozdíl od mnohých Angličanů dokázal více vcítit do Davidovi situace. Zatímco anglická kronika *Chronicon de Lanercost* označila Bruce za hloupého, po tom, co byl zajat, pak Skot Andrew of Wyntoun jeho zajetí velice litoval (ačkoliv také chápal jeho účast v bitvě jako chybu, která se mu zajetím vymstila).³⁶² Jako relativně

³⁵⁸ RRS, VI, 140. *Registrum Magni Sigilli Regum Scottorum*, I, 29. Případně: „David Dei gracia rex Scottorum“ v aktech skotského parlamentu: RPS, A1330/1. „David Dei gracia Rex Scottorum“: *Miscellany of the Scottish Historical Society*, V, William Angus ed. (Edinburgh, 1933) 15. „Dauid dei gracia Rex Scottorum“: *Calendar of Writs Preserved at Yester House*, 20.

³⁵⁹ *Chronica gentis Scotorum*, 363-365. Konkrétně po jeho návratu z Francie: „Eodem anno, scilicet Domini MCCCXLI, III nonas Junii, David, Dei gratia, rex Scotorum illustris, de Francia ad Scociam rediit.“

³⁶⁰ Balliol: „When Edward the Ballyol was crownyt then [...]“ *The Original Chronicle*, 425. Bruce: „Our Kynge Dauid was sende in Frawns, Qwhar he resawit was richt weil [...]“ *Z: The Original Chronicle*, 423. Podobně Skot Boece chápal Davida Bruce jako krále („Wes crownit than of Scotland to be king“): *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, 272. Balliol naopak pro něj králem nebyl: *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, 321.

³⁶¹ Lucinda Dean se domnívá, že pomazán nebyl, protože Eduard III. si nepřál, aby on a Balliol byli na stejné úrovni: Lucinda Dean, *Crowns, Weddings, Rings, and Processions: Continuity and Change in the Representations of Scottish Royal Authority in State Ceremony, c. 1214-1603* (Stirling: University of Stirling, 2013) 129-130.

³⁶² „Suld be hard set. Than King Davy, / That wes stout, young, and ioly, / And yarynt for to se fechtung, / Grantit to fulfill his yaryng [...]“ Lítost a vratkost „fortuny“ vyjádřil následovně: „Quhy coulth he nocht haif bene in pess, / And reullit his land in richtiusness, / And haldin him self out of dangere? / [...] / Quha standis weil, he suld nocht steire / [...] / Bot for he saw weil that Fortoune / Sa fairely with his folk had done, / That throu wynnyng of iupertis / Scho had thaim heyt on mony wise, / that thai nere wonnyng had thar lande, / He trowit scho walde haf beyn standande / [...] / Bot that is nocht of kynd hir law. / Oure King Davy coulth nocht that knaw. / Quha will of Fortoune vnderstand, [...]“ *The Original Chronicle*, VI, 170-172. Wyntoun zde využil symbolu štěstěny

neutrální lze označit anglické dílo *Polychronicon*, v níž zkrátka autor pouze konstatoval, že David Brus, „král Skotska“, byl zajat.³⁶³

Anglické kroniky, které popisovaly Balliola jako skotského krále, šířily v podstatě jen to, co hlásal anglický král a jemu nápomocný úřednický aparát. Byla to zároveň součást jejich motivu, neboť ospravedlňovaly činy jejich krále, který je a jejich zemi hájil před nepřáteli, dost možná i na přání patrona těchto kronikářů či panovníka samotného. Zkrátka kopírovali královskou propagandu, která umožňovala šíření ideje „spravedlivé války“.³⁶⁴ Některé kroniky, jejichž úhel pohledu se lišil, buďto nebyly psány Angličany a nebyly na anglickém dvoru tolik závislé (jako Jean le Bel), anebo je jejich autoři psali s větším časovým odstupem a z těchto děl čerpali (viz Jean Froissart). V takovém případě již vlastně zpětně konstatovaly fakt, protože byly komponovány již v době, kdy anglická monarchie stabilně uznávala Davida Bruce jako skotského krále, viz již zmíněný kronikář Baker nebo Walsingham, kteří označili Davida II. za krále Skotů až po bitvě u Neville Crossu. Všeobecně tato situace nastala, a je samozřejmě dobře doložitelná prameny úřední provenience, po roce 1357, kdy byl David Bruce propuštěn z anglického vězení a restaurován Eduardem III. na skotský trůn, kdežto Balliol byl již o něco dříve zproštěn této povinnosti a náležitě odškodněn.³⁶⁵ Historici se nicméně shodují, že Balliol byl Eduardem III. opuštěn, i přes přísliby dochované v rozličných zprávách, nejpozději na počátku padesátých let.³⁶⁶

Anglický král měl za propuštění Bruce obdržet sto tisíc marek, které měly být splaceny do desíti let. Tímto kompromisem anglický král přijal ten fakt, že Skotsko dobýt nemůže, ale získal to, co potřeboval – peníze (za výkupné), prestiž a klid na severu a navíc si ponechal

(a její proměnlivosti), která byla pro středověk typickou. Sekundární literatura: Nicholson, „David II, the Historians and the Chroniclers“, 62.

³⁶³ „ubi captus est rex Scotiae, David le Bruz“: *Polychronicon*, 342.

³⁶⁴ „just war“: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 4. To samé: Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 53. Případně: „dans la mesure où il lui permettait de lui déclarer une guerre juste, puisqu'il pouvait se considérer comme spolié de ses droits sur le trône de France.“ Z: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 64. Myšlenka viditelná v: *Collection générale français*, 67. Tato idea je evidentně viditelná i ve francouzských pramenech: *Grandes Chroniques*, 200. Byla důležitá i pro Skoty: MacInness, *1332 – 1357*, 219-221.

³⁶⁵ *Foedera*, III, 125. Z narativních pramenů například: *The Original Chronicle*, VI, 206. Ve skutečnosti Eduard III. opustil Balliolovu záležitost již po roce 1346 a používal Balliola spíše jen jako součást nátlaku na Skoty a Davida II. Nyní měl Balliol dostávat dva tisíce liber ročně: Penman, *David II*, 184-188. Bylo vyjednáno příměří, které mělo trvat dvacet sedm let: Grant, *Independence and Nationhood*, 36. Z akt Davida II. lze vyčíst, jak Skotové vyjednávali Davidovo propuštění: *RRS*, VI, 168-184. Balliol se jako běždný vzdal vlády roku 1356: Brown, *The Black Douglases*, 47. Beam, *The Balliol Dynasty*, 233.

³⁶⁶ James Williams, W. F. Cormacks eds., *Transactions of the Dumfriesshire and Galloway Natural History and Antiquarian Society*, 46. Beam, *The Balliol Dynasty*, 256.

nárazníkovou zónu na jihu.³⁶⁷ Pak se již často neřešilo, jak a za jakých podmínek se s průběhem času měnil vztah anglického krále k Davidovi II., spíše byla uznána královská soudobá interpretace, která byla následně zakomponována do celkového příběhu.

Balliol měl ostatně ve Skotsku celou dobu své vlády jen malou podporu.³⁶⁸ Zdiskreditoval se v očích tamějších obyvatel tím, že spolupracoval s jejich anglickým nepřítelem. Dle historiků zklamal mnohé Skoty, když předal jižní části Skotska pod kontrolu Eduarda III. ve třicátých letech.³⁶⁹ Zkrátka ho nebylo výhodné podporovat v době, kdy byl David II. na svobodě a anglické království za jeho propuštění dostalo odměnu. Eduard III. se navíc snažil získat trůn pro anglickou korunu a svůj rod diplomatickou cestou (když vojenská selhala), a také proto nebylo vhodné Davida II. hanobit v době, kdy ho již anglický soused plně uznával. Následně se snažil o to, aby se stal jeden z jeho mladších synů nástupcem Davida II. Skotská elita však tyto návrhy zamítla.³⁷⁰ Veškerá vyjednávání nic nezměnila na tom, že Skotové byli nadále hanobeni v kronikách a že v tomto ohledu nebyla potřeba nic měnit, protože byli nadále podporováni francouzským králem. Krom toho angličtí poddaní kvůli Skotům mnoho vytrpěli a zášť vůči tomuto lidu byla značná. David II. byl jejich reprezentantem, ale to neznamenalo, že by si Angličané měli všechny Skoty oblíbit.

Pro srovnání lze říci, že ani vztah anglických kronikářů k Filipovi VI. nebyl zcela jednoznačný. Opět je celkem nasnadě, že skotští a kontinentální kronikáři ho brali jako právoplatného panovníka.³⁷¹ Většina anglických autorů naopak pokračovala v tradičním

³⁶⁷ Bylo dohodnuto příměří na deset let a výkupné sto tisíc marek (šedesát šest tisíc liber): „[...] se obligea au paiement de c marcz en x anz et a faire garder les trieues contenues en la dite lettre par meisme le temps [...]“. Viz: *RRS*, VI, 184. Anglická a skotská měna v té době byla ještě stále ekvivalentní: Michael Brown, Tanner eds., 65. Splácet se mělo pravidelně v symbolický den výročí bitvy u Bannockburnu. Diplomacie Eduarda III. byla ovlivněna implicitním strachem ze skotské invaze. Skotové měli podobné obavy, a proto spláceli poplatek i po úmrtí Davida II.: *Cambridge*, VI, 352-353. Moc Davida II. byla po návratu omezena, šlechta totiž velkou část jeho vlády spravovala místo něj: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 74. Toto naznačuje i: *Knighon's Chronicle*, II, 40. V té době bylo již dávno jasné, že Eduard III. nebude moci Skotsko dobýt a spokojil se s jeho pacifikací: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 4.

³⁶⁸ *Cambridge*, vol VI, 352.

³⁶⁹ James Williams, W. F. Cormacks eds., *Transactions of the Dumfriesshire and Galloway Natural History and Antiquarian Society*, 43.

³⁷⁰ *RPS*, 1364/1. Také: A. A. M. Duncan, „The War of the Scots, 1306-23“, *Journal Archives* (2008): 125. Nakonec byla uzavřena dohoda o propuštění až po vyplenění Lothianu Eduardovým vojskem a porážce Francie u Poitiers (1356): *Cambridge*, VI, 352.

³⁷¹ „guerra inter reges Angliae et Franciae“: *Chronica gentis Scotorum*, 363. „The King Philip that tyme of France“: *The Original Chronicle*, 20. „Philip that wes king of France“: *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, 329. „Le roy Philippe de Valoys“: Jean le Bel, 27. Případně: „le roy Philippe de France“ Od: Jean le Bel, 61. Froissart: „noble roi Philippe de Valois“, viz: Jean Froissart, 3. Slovo „noble“ („urozený“, „ušlechtilý“) přebral od Jean le Bela, který jej používal u Eduarda III., se kterým sympatizoval: Tout, *Chapters in the Administrative History of Medieval England* (Manchester: Longmans, Green and Company, 1920) 32-33. „Le roy Phelippe repaire en France [...]“. Z: *Chronique Normande du XIV Siècle*, 42.

narativu, který byl šířen správním systémem anglické monarchie, jenž popíral práva Filipa z Valois na francouzský trůn. Jako příklad může sloužit Walter z Hemingburghu, který obvinil Filipa VI. z toho, že „porušil příměří a neprávem začal okupovat naše francouzské království“.³⁷² Shodoval se s ním Robertus de Avesbury, který zastával názor, že Filip si trůn přisvojil neprávem.³⁷³ Podobnou perspektivu sdílel lanercostský kronikář, který psal o Eduardovi III. jako o „králi Francie a Anglie z boží milosti“.³⁷⁴ Uzavřít debatu lze Bakerem, který sice v jistých momentech označoval za krále Skotů Davida II. a ne Angličany oficiálně podporovaného Eduarda Balliola, na francouzský trůn však ve svém díle dosazoval Eduarda III. a Filipa chápal jako tyрана.³⁷⁵

Někteří angličtí kronikáři však tuto linii nesledovali. Opět se jednalo především o kronikáře píšící v pozdější době. Důvodem mohla být dohoda z Brétigny z roku 1360, v níž se anglický král vzdal nároku na francouzský trůn a návratem mu byly restaurovány mnohé državy na kontinentu.³⁷⁶ Následovali kronikáři píšící v jakémsi klidovém intermezzu, které trvalo od konce šedesátých let čtrnáctého století prakticky až do roku 1415, kdy se válčení v plné síle obnovilo, kteří mohli uznávat faktický stav věcí. Takovým kronikářem byl John Capgrave, který psal na počátku 15. století. Ve své kronice jasně psal o Filipovi VI. jako o králi Francie.³⁷⁷

Autoři dalších narativních pramenů jako *Polychronicon* i *Scalacronica* to vnímali podobně.³⁷⁸ Především u druhé jmenované to mohlo být dáno tím, že se zaměřovala především na sever Anglie a francouzské záležitosti pro ni byly spíše jistým doplňkem jejího narativu, protože autor strávil několik let ve skotském zajetí a mohl čerpat z materiálů dostupných na hradě Edinburgh. Henry de Knighton, silně ovlivněný dílem *Polychronicon*, pro změnu

³⁷² „[...] praefatum Phillipum, ut violatorem dictarum treugarum, ac inimicum et persecutorem nostrum capitalem, et regni nostri Franciae occupatorem injustum, [...]” Od: *Chronicon domini Walteri de Hemingburgh*, vol II., 420.

³⁷³ „per violentiam occupatum“: *Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 303. Převzato od: Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 67.

³⁷⁴ „Edwardus, Dei gratia rex Franciae et Angliae, et dominus Hyberniae, universis [...]” Citace: *Chronicon de Lanercost*, 328.

³⁷⁵ *Chronicon Galfridi Le Baker*, 86. „Edwardo, Dei gratia rege Anglie et Francie conquestore, inexpugnabilem villam de Caleys obsidente, misit tyrannus Francorum ad David regem Scotorum magnum numerum Ianuencium et aliorum stipendiariorum, ipsum exortans per suas literas quod Angliam, sua milicia et viris bellicosus, ut dixit, evacuatam, fortiter aggredereetur depredare, castra et municiones expugnare, et ad suos usus reservare, ut alias illi duo simul sibi totam Angliam eo facilius subiugarent Igitur, circa festum sancti Dionisii, rex Scotorum David cum potencia Scotica et stipendiariis sibi missis ingreditur Angliam, dimittens Berewicum per Anglicos defensum.“

³⁷⁶ Francouzský král měl navíc zaplatit tři miliony zlatých. Krom nároku na korunu se také měl „navždy“ vzdát svých požadavků na Normandii, Touraine, Anjou, Maine, Bretaň a Flandry. Text celé smlouvy lze najít v: *Foedera*, III, Thomas Rymer ed. (1740) 202-209.

³⁷⁷ „whch be the counelle of the Kyng of Frauns was procured: for he supposed, whil the Kyng was at Caleys, the Scottis schuld have but lytyl resistens, for wantyng of puple.“ Z: *The Chronicle of England*, 212.

³⁷⁸ „Ubi et Phillipus rex Franciae in femore et gutture sagittatus, bisque per regem Angliae debellatus, aufugit.“ *Polychronicon*, 342. *Scalacronica*, 114.

neustále tituloval Filipa VI. jako krále Francie („Philippus rex Francie“). Nicméně ve svém díle několikrát opakuje, že koruna by dle práva měla příslušet Eduardovi III.³⁷⁹ Poukazoval tak na rozdíl mezi ideálem a realitou. Jistou nejednotu anglických narativních pramenů je možné vysvětlit i neexistencí oficiálních kronik v podobě, v jaké je podporovali na kontinentu francouzští králové.³⁸⁰ Skotská monarchie naopak čelila dlouhodobému tlaku na vlastním území a vnějším vpádům a sotva přežívala, takže o to snazší ji bylo oficiálně podpořit, což skotští autoři reflektovali.

Jazyk anglických úředních pramenů tedy poukazuje na několik věcí. Za prvé lze prameny použít jako doklad toho, do jak velké míry se elity království s tímto stylem ztotožňovaly. Jednotlivé kroniky naznačují, že královská kontrola byla v tomto ohledu značná, nikoliv však stoprocentní. Mnozí kronikáři vnímali spíše politickou realitu, nikoliv jim obraz předkládaný anglickým králem a jeho správním systémem. Záleželo na jejich politické příslušnosti či vzdálenosti od Londýna a také na době, ve které psali. Zároveň i rétorika dvora se s průběhem času měnila, což mohlo ovlivnit autory narativních pramenů, kteří často psali v pozdějších dobách. Jinými slovy, jeden kronikář píšící na počátku stoleté války a znalý úředních pramenů by tituloval Balliola jako skotského krále, kdežto jiný žijící o třicet let později by jako krále již vnímal Davida II. a někdo žijící o sto let později by ho označil za „krále Skotů“ a nikoliv za „krále Skotska“. Skotští a francouzští autoři se řídili odlišnými domácími tradicemi a reflektovali jiné vnímání reality, a proto pro ně Balliol nikdy nebyl ve Skotsku králem (stejně jako Eduard III. ve Francii) ani na papíře, natož ve skutečnosti.

3.2 Eduard Balliol a oficiální zdůvodnění nového konfliktu s Francií

Uznání Eduarda Balliola faktickým králem Skotska ze strany Eduarda III. bylo pragmatickým krokem. Balliol mu výměnou slíbil vzdát hold a věrnost. Navíc měl jistý právní nárok na skotský trůn, podporovaný anglickou stranou, protože byl potomkem Jana Balliola, kterého původně vybral Eduard I. za právoplatného krále. Eduardovi III. stačilo mít ve Skotsku někoho jemu věrného, který by dokázal Skotsko ovládat v souladu s jeho požadavky a představami. Především z tohoto důvodu uznal nárok Davida II. až poměrně pozdě, konkrétně roku 1357 po jeho návratu do skotského panství.

³⁷⁹ *Knighon's Chronicle*, II, 16.

³⁸⁰ Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 172.

Druhou možností bylo si uzurpovat skotský trůn pro sebe, což by pravděpodobně znamenalo jen další léta válek a většího strádání, což si nemohl Eduard III. dovolit vzhledem k tomu, že měl své zájmy i na kontinentu. Balliol měl přeci jenom potenciální nárok a jisté, ačkoliv dosti omezené, domácí zázemí a mohl vést boj s Brucem a jeho stoupenci alespoň částečně sám. Odpor Skotů byl tak nasměrován z velké části i proti Balliolovi a ne jen proti Eduardovi III. Balliol však nebyl příliš úspěšný, zvláště po návratu Davida II. z Francie roku 1341. Proto se musel Eduard III. často do bojů na severu zapojit a svému spojenci pomoci. I přesto byla pro něj jím zvolená taktika pro něj výhodnější než být neustále na severu přítomen osobně s plnohodnotnou armádou. Kvůli zaneprázdnění ve Francii, by stejně musel velením ve Skotsku pověřit někoho jiného, takže Balliola využil pro své vlastní dobro. Mimoto tato taktika (tj. připojit část země a zbytek mít „pouze“ pod nominální kontrolou) vlastně předznamenala jeho aktivitu ve Francii, kde často usiloval o to samé.³⁸¹ I na kontinentu se mírem z Brétigny vzdal nároku na trůn za plnou kontrolu některých oblastí.

Jednotlivé anglické úřední dokumenty potvrzují, že ve Skotsku byl tento způsob jednání vhodný, neboť ze skotské strany neustále hrozilo nebezpečí. Dochovala se zpráva z roku 1340, ve které se řešila nutnost vyslat anglické rytíře a lučištníky do Skotska za účelem prolomení obležení Perthu. Zároveň měli vojáci být připraveni odrazit případné skotské vpády do anglického království.³⁸² Pramen tedy poukazoval na možnost, že by Skotové mohli Anglii přepadnout a vyplenit a tím i omezit anglické finanční a exportní možnosti. Strach to byl jistě oprávněný, neboť se podobné věci v nedávné minulosti udály.³⁸³ Dochovaly se listiny, ve kterých zaznívaly stížnosti na zásobovací situaci a to především, pokud se převáželo zboží či zbraně za skotskou hranici.³⁸⁴ Obavy však byly oboustranné. Stoletá válka nebyla v žádném případě přerušena touto tendencí. Ovšem větší pravděpodobnost, že by Skotové mohli v masivnějších počtech celou zemi přepadnout a zničit, nastala, až když anglický král přešel od

³⁸¹ Výhody podpory Balliola: Bell ed. et al., 133. Francie: *Cambridge*, vol VI., 352.

³⁸² *CCR*, 1339-1341, 361.

³⁸³ Například: *Continuatio Chronicarum*, 37. Stalo se tak i v pozdějších letech: „Syne raid he thryss with stalwart hand / Attour the March in Ingland. / And first he raid on closs manere / Wndir the Erl of Murreiffis banere [...]“ *The Original Chronicle*, VI, 162. Skotové se nebáli ničit ani sídla na vlastním území, především během třicátých let čtrnáctého století. Například v Clydesdale Steward pálil vlastní země, aby nátlakem donutil tamější lid přidat se zpět na jeho stranu: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 41-43.

³⁸⁴ TNA, *E 101/21/24*, 12-13 Edw III, č. 15. Sekundární literatura: Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 85. Dle MacInnese se skotské útoky oproti těm anglickým lišily hlavně v tom, že více směřovaly na kořist, kterou si Skotové odnášeli přes hranici. Snažili se tím dle něj donutit anglického krále, aby se soustředil na obranu vlastního království místo toho, aby pomáhal Balliolovi: MacInness, *1332 – 1357*, 162. Během přepadení z roku 1340 si údajně odnesli kolem dvou tisíc kusů dobytka: *CDS*, V, 269. Ačkoliv se jedná nejspíše o nadhodnocené číslo, není pochyb o ztrátách, ke kterým došlo. Díky mobilitě zvířat nebylo obtížné podobné činy vykonat: Jean Scammell, „Robert I and the North of England,“ *The English Historical Review* 73.288 (1958): 391.

diplomacie a menších bitev ke skutečnému plánu na vylovení se ve Francii, což se stalo mezi lety 1345 až 1346.

Za této situace mohli Skotové využít zaneprázdněnosti anglické monarchie. Právě tehdy anglické dokumenty informovaly o tom, jak se spolu Skotové a Francouzi snažili co nejvíce poškodit anglickou monarchii. Zpráva byla kancléřstvím zveřejněna jako reakce na toto nebezpečí, protože král nechal jmenovat komisaře, kteří měli naverbovat muže do armády, aby království mohlo čelit tomuto vpádu.³⁸⁵ Informace o nebezpečí velkého skotského vpádu byla zcela reálná a legitimní. David Bruce byl ostatně Filipem VI. požádán o pomoc, což David udělal, jenže „zaplatil“ svým zajetím po bitvě u Neville Crossu o rok později.³⁸⁶ Že anglické elity včas zareagovaly, lze doložit právě již zmíněným vítězstvím anglického vojska u Neville Crossu. I přes značné nasazení ve Francii mohla disponovat anglická armáda asi šesti tisíci muži.³⁸⁷

V dokumentech schválených Eduardem III., stejně jako v anglických kronikách, bylo ospravedlňováno vedení války s Francií. Argumentace v úředních listinách byla mnohem stručnější – dost možná protože nebylo potřeba přetěžovat již tak přetíženou byrokracii dlouhými popisy. Cílem bylo jasně označit a definovat nepřítele, kdežto u kronikářů spíše rezonovala snaha takového soupeře očernit a podat obsáhlejší vysvětlení, proč byli zástupci anglické monarchie v právu. Více nebylo v úředních pramenech až na výjimky (především u listin zasílaných zahraničním spojencům anebo naopak soupeřům) potřeba.³⁸⁸ Nějak výrazné přesvědčování ani nebylo nutné. Mnohé zmínky o válce, plenění a o ztrátách anglické monarchie utvrzovali ostatní v tom, že bylo nutno soka pokořit a stoupence odměnit. Ostatně

³⁸⁵ CPR, VI, 1343-1345, 495. Shromáždil je William de la Zouche a severní magnáti Percy a Neville: *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 376-377.

³⁸⁶ *Cambridge*, VI., 352.

³⁸⁷ U skotského vojska je počet obtížnější zjistit, protože nebyli za svou službu placeni, a proto nebylo vedeno tolik účetních dokumentů: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 7. V každém případě je jasné, že jich nemohlo být třicet šest tisíc, jak tvrdil Knighton: *Knighton's Chronicle*, II, 68. Nicméně se jednalo o největší armádu, která do Anglie vpadla za poslední dvě století: MacInness, *1332 – 1357*, 47. Realistický počet by naznačoval kolem osmi až patnácti tisíc mužů. I přesto došlo k jistým potížím v Anglii během verbování. Královi zástupci měli vyšetřit, kde se stal problém: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 13. Jsou zmínění v: *Foedera*, II, 206.

³⁸⁸ V takových listinách to bylo něco jiného. Tam stále ospravedlňoval Eduard III. své činy před světem. Vyslanci krále papeži sdělili, že válka byla způsobena tím, jak si Filip myslel, že zabavením Gaskoňska a spojením se Skoty odradí Eduarda od sledování svých cílů ve Francii. Také tvrdili, že Filip Eduard kvůli jeho věku podcenil. Naopak hájili Eduarda tím, že říkali, že mu šlo o mír, a proto navrhl Filipovi mnohé kompromisy, ale ty Filip odmítl: *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol II, 134, 578-589.

v jedné z listin to bylo celkem dobře vystiženo, když se v ní hovořilo o tom, jak panovník někoho odměnil za své chování navzdory ztrátám, které utrpěl za války.³⁸⁹

Zároveň z mnohých zpráv muselo být jasné, proč byla monarchie ve válce. Především popis skotských krutostí, v tónu zřetelně kritický, značně rezonoval. V tomto ohledu nelze zapomenout na to, že bylo v úředních zprávách neustále připomínáno, stejně jako u kronikářů, že Skotsko a Francie byli spojenci, kteří si bez ustání pomáhali, aby uškodili anglické monarchii a jejímu panovníkovi. Několik měsíců před bitvou u Kresčaku se král snažil vysvětlit canterburskému arcibiskupovi, že „Philippus de Valesio“ (který byl samozřejmě uveden bez královského titulu) porušil, „jak je velmi dobře známo“, příměří, a proto musel král (Eduard III.) obnovit válečné úsilí.³⁹⁰ Do velké míry typická je zde, krom vynechání titulatury, fráze „jak je velmi dobře známo“, kterou lze bez pochyby chápat jako manipulační. Ospravedlňovala konání anglického krále a zároveň vyjadřovala velký díl subjektivity, který byl následně rozšířen o zkreslené vyložení toho, jak a proč k válce vůbec došlo. Byla použita i za jiných situací, například při popisu skotských zločinů.³⁹¹

Obvyklým zdůvodněním, šířeným královskou propagandou, bylo prosté konstatování, že anglický král byl do války zatlačen Filipem VI.³⁹² Panovník z rodu Valois údajně uzurpoval francouzské království po smrti Karla IV. Kapeta, ačkoliv mu i dle mnohých anglických kronikářů nepatřilo i přes to, že anglický král vyslal své věrné do Francie, aby jednali o jeho nároku na trůn.³⁹³ Filip si, dle jejich názoru, začal hledat „cestu k válce“ a nakonec zabavil

³⁸⁹ *Charter rolls*, 3. Jednalo se samozřejmě o, do velké míry, prázdné fráze, ale na tom nezáleželo. Důležité bylo, že koruna byla připravena jednat a odměnit své poddané. Jiný text například: *CDS*, III, 255. Nic jiného králi nezbyvalo. Mnozí lidé, kteří mu byli věrní, za svou loajalitu tvrdě zaplatili. MacInnes zmiňuje, jak si jeden anglický rytíř během roku 1336 postěžoval králi, že jeho země ve Skotsku byly poničeny z důvodu toho, že byl věrný Eduardovi III: MacInnes, *1332 – 1357*, 168.

³⁹⁰ *CCR*, 1346-1349, vol VIII, Henry Lyte ed. (London: Public Record Office, 1905) 45. Tato zpráva je z roku 1346. Hlavní rozdíl oproti dřívější kritice Filipa VI. spočíval v tom, že nejdříve byl zdůrazňován feudální rozměr konfliktu, kdežto nyní již dynastický. Jinak se však jednalo prakticky o stejné body: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 153. Jiný dokument právě z počátku války: *Foedera*, II, 192. Citace: „Nam Philippus de Valesio [...] per quae dictae Treugae noscuntur notorie violatae, Sicque Guerram resumere compellimur (novit Altissimus) et inviti.“

³⁹¹ „Scotis inimicis nostris notoriis qui nuper [...]“ *Z: Rotuli Scotiae*, I, 233-234.

³⁹² *CCR*, 1341-1343, vol VI, Henry Lyte ed. (London: Mackie and Co. Ltd, 1902) 112. Podobně také: *Foedera*, II, 193. Viz: „De causa Guerra, contra Philippum de Valesio, Clero et Populo exponenda“.

³⁹² Uzurpace například: „seudo-rex [sic!] Francie“: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 54. Většina kronikářů si však nebyla vědoma, že by si tehdy trůn nárokoval. Thomas Gray se domníval, že důvodem bylo jeho mládí a špatní rádcové: *Scalacronica*, 143. Ostatně vzhledem k neúspěchu požadavku monarchie nezdůrazňovala, že by anglický král za sebe dříve ve Francii orodoval.

³⁹³ Uzurpace například: „seudo-rex [sic!] Francie“: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 54. Většina kronikářů si však nebyla vědoma, že by si tehdy trůn nárokoval. Thomas Gray se domníval, že důvodem bylo jeho mládí a špatní rádcové: *Scalacronica*, 143. Ostatně vzhledem k neúspěchu požadavku monarchie nezdůrazňovala, že by anglický král za sebe dříve ve Francii orodoval.

Eduardovi III. jeho državy na kontinentu. Anglický král se po celou dobu snažil nalézt kompromis. Mimo jiné slíbil, že se bude podílet na uskutečnění plánované křížové výpravy, ale Filip VI. veškeré návrhy Eduarda III. zamítl a jeho léna zabavil i přes „smírčí“ propozice Eduarda III. Nadto podpořil královny „skotské rebely“ (tj. nepřátele).³⁹⁴ Podobně pro-královsky laděné interpretace počátků války byly již od počátku konfliktu šířeny lidmi, které král vybral, po jednotlivých hrabstvích.³⁹⁵

Jenže taková interpretace událostí je dosti problematická, ačkoliv některá základní fakta jsou pravdivá. Z úředních textů i pramenů vyprávěcí povahy lze vyčíst, že anglický král od definitivního převzetí titulu francouzského krále (leden 1340) prezentoval ostatním své přesvědčení o tom, jak mu titul právoplatně patřil a chápal tedy Filipa jen jako uzurpátora. Na druhou stranu jeho situaci komplikovalo, že na počátku vlády (červen 1329) veřejně vzdal tomuto „uzurpátorovi“ v Amiens hold jako právoplatnému vladaři, jehož platnost navíc o dva roky později ještě potvrdil a upřesnil.³⁹⁶ Označení Filipa za uzurpátora bylo tedy zpětné. Angličtí právníci později bránili svého vládce zdůrazňováním mladého věku (což byl argument se kterým souhlasil i Jean Froissart) v době, kdy hold vzdal a kdy se o korunu „soutěžilo“.³⁹⁷ I

³⁹⁴ Celý tento odstavec je parafrází na: CCR, 1346-1349, 45. Případně: *Foedera*, II, 193. Podobné obvinění již před válkou také v: *Collection générale français*, 66. Skotové nazváni jako „Rebellibus nostris“. Podobná rétorika, ačkoliv zpráva je stručnější, i: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 26. Jak se Eduard III. dozvěděl, že král Francie, jeho nepřítel, („quod Rex Franciae hostis [...] nostro“) odmítl mír („existentibus paci“) a shromažďuje válečnou flotilu („de guerra“) proti králi a království: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 26. Tato zpráva pochází ještě z doby, než si Eduard III. nárokoval francouzský královský titul, ale jinak obsahuje podobné stížnosti vůči Filipovi VI. Případně jak („Rex Franciae“) odmítl mír („existentibus paci inter nos“) a jak se snažil shromáždit velkou flotilu („expugnando guerram contra nos voluntare [...] movendo [...] galeis [...] guerrimus nuper regnum nostrorum hostiliter“) proti zemi (Anglii) a jejímu lidu „omnes homines de eadem libertate [...] necnon ad omnia alia et [...] faciendo“). Toto: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 24.

³⁹⁵ *Foedera*, II, 187. Zmiňuje i: Déprez, *Les Préliminaires*, 161.

³⁹⁶ Amiens například: *Chronique Normande du XIV Siècle*, 37. Dle Jeana Froissarta se Filipu VI. nelíbilo, že Eduard III. vzdal hold pouze ústně a bez vložení rukou a navíc nebyl ochoten chápat Filipa jako anglického suveréna. „Là eut maintes paroles et ordonnances faites et devisées; et mesemble que le roi Édouard fit adonc hommage de bouche et de parole tant seulement, sans les mains mettre entre les mains du roi de France, ou aucun prince ou prélat de par lui député; et n'en voulut adonc le dit roi d'Angleterre.“ Z: Jean Froissart, 43-44. Narativní zdroj je zde ale v jednom aspektu v konfliktu s anglickým úředním pramenem, dle kterého Eduard III. vložil ruce do rukou Filipa VI.: „Le Roi d'Angleterre, duc de Guyenne, tendra ses Meins entre les Meins du Roi de France“: *Foedera*, II, 61. Dle Eugena Dépreze, kdyby hold nevzal, byly by mu zabaveny zbytky kontinentálních lén: Déprez, *Les Préliminaires*, 73. Některé anglické kroniky hold z roku 1331 vynechávají, ačkoliv jejich autoři si byli vědomi, že anglický král tehdy Francii navštívil. Viz: „regis Edwardi tertii [...] transfretavit in Franciam cum paucis, ad modum mercatoris, ad tractandum de quibusdam negotiis cum rege Franciae.“ *Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II*, 353. V tomto případě je možné, že autor o dané události ani nevěděl, neboť se jednalo o do velké míry utajenou záležitost: Green, 36.

³⁹⁷ Après ce que ce roi Édouard, qui étoit en son jeune âge 4, eut fait faire ces deux grands justices, si comme vous avez ouï ci dessus conter, il prit nouveau conseil des: Jean Froissart, 42. Podobně mládím krále argumentovali i kronikáři, například: *Continuatio Chronicarum*, 101. Převzato od: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 68. Dle Dépreze angličtí právníci zkoušeli argumentovat i právem z dob Justiniána (novela 18), dle kterého měl mít synovec větší nárok na trůn. Francouzští právníci naopak argumentovali tím, že Eduard III. vzdal hold (na což opět reagovali Angličané mládím krále v době holdu a také nedobrovolností slibu, který byl dán pod tlakem ze strachu

angličtí poslové před tím, než byl Filip potvrzen jako svrchovaný vládce, orodovali v Paříži za Eduarda III.³⁹⁸ Debata, která se vedla, byla značně komplikovaná. Eduardovu pozici ztížilo, že v letech 1316 a 1322 byl odmítnut nárok žen na francouzský trůn a přenesení koruny přes jeho matku bylo rovněž problematické, protože existovali další pretendenti, kteří by také tento požadavek mohli klást.³⁹⁹ Eduardův nárok byl nicméně definitivně zamítnut se zdůvodněním, že ačkoliv byl francouzským šlechticem, byl také „cizincem“.⁴⁰⁰

o državy) a tím, jak i potomci vyloučené ženy z nástupnictví jsou sami vyloučeni: Déprez, *Les Préliminaires*, 227-233. Případně: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 157.

³⁹⁸ Filip VI. byl potvrzen stavy („de l'accord et voulenté des princes du dit royaume“): *Chronique des Quatre Premiers Valois*, 1. Tvrdili, že byl bližším příbuzným (z hlediska rodokmenu). Válka byla však v Anglii považována za nejasnou a nevýhodnou („inopportune et de résultat douteux“), a proto nakonec Eduard III. vzdal hold: Déprez, 36-37. Vyjednávače však nechal dle Dépreze ve Francii. Báł se, že by jinak Francie mohla pomáhat Skotům v případném střetu: Déprez, *Les Préliminaires*, 90.

³⁹⁹ V této době se již, dle *Grandes Chroniques*, ani neuvažovalo, že by dcera Karla IV. byla dědičkou trůnu: *Grandes Chroniques*, 73. Filip Sličný měl i dcery, které měly potomky. Ti by měli větší právo na trůn než Eduard III. Pokud by se království smělo přenést přes ženu, pak by měl větší nárok i Karel Navarrský: Déprez, *Les Préliminaires*, 233. Také: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 60. Anglický kronikář Knighton jeho nárok ale odmítl s tím, že Eduard III. svůj nárok předložil dříve, a protože království nešlo dělit („regnum non debet diuidi“), měl by ho spravovat Eduard III. sám: *Knighton's Chronicle*, II, 16. Rok 1316: „Lorsque Louis X décéda en 1316, le roi n'avait, pour la première fois depuis trois siècles, qu'une fille, Jeanne, pour lui succéder.“ Nárok Jeanny byl nakonec odmítnut, protože jí byly jen čtyři roky a nobilita se chtěla vyhnout nestabilitě. Její věk byl dle francouzských historiků větší problémem než její pohlaví nebo reputace její matky (byla obviněna z nevěry): Z: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 57. Nebo: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 29. Situace byla značně podobná té z roku 1328, kdy se chopil Valois trůnu. Druhý syn Filipa IV. (Filip V.) se totiž chopil moci, když se ještě čekalo, jaké pohlaví bude mít dítě, které očekávala matka zemřelého krále. Kdyby to byla dcera (k čemuž došlo roku 1328), u moci by zůstal a kdyby syn (což se roku 1316 stalo, jenže zemřel pár dní po narození), byl by pouze regentem: Robert Knecht, *The Valois – Kings of France 1328-1589* (London: Hambledon and London, 2004) 1. Případně: *Grandes Chroniques*, 73. Roku 1322 nastala podobná situace, při které byl využit precedent z 1316 (Filip V. měl několik dcer, ale žádná se nestala vladařkou). Situace byla během roku 1328 o to komplikovanější, že tentokrát již nebyl naživu žádný z bratrových králů. Ani anglická ani francouzská strana neměla problém s tím, že by nevládla žena, spíše se řešilo, zda žena mohla nárok přenést (v anglickém případě na Eduarda III.): Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 58-60. Ženy dříve království nedědily, zkrátka protože do té doby měli králové syny (u lén mohly dědit, pokud otec neměl syna). Tzv. „Lex Salica“ tedy nebylo faktorem: „L'idée qu'une femme prenne place sur le trône de France n'avait en soi rien qui pût choquer profondément les barons. On ignorait qu'il y eût une loi salique. Le roi de France était un homme parce que les fils passaient avant les filles et qu'il y avait toujours eu un homme pour hériter la couronne de France.“ Z: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 28. První, kdo použili salické právo, byli kronikáři kolem poloviny čtrnáctého století, aby ospravedlnili přesun koruny na rod z Valois: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 37. Například: „mais le royaume ne descendoit point a lá branche femenine“. Z: *Chronique Normande du XIV Siècle*, 37. Když Eduard III. požadoval trůn, pak protestoval proti rozhodnutí peerů z 1328 a ne proti lex Salica: Déprez, *Les Préliminaires*, 236. Oficiální francouzské kroniky pracovaly s tímto ospravedlněním až od počátku patnáctého století: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 156.

⁴⁰⁰ Takto to viděl například kronikář Thomas Gray: *Scalacronica*, 83. Literatura: Trautz, *Die Könige von England und das Reich*, 198. Případně: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 60. Peery nezajímalo, jak moc král ovládal francouzský jazyk. Francouzština nehrála roli, protože ji na dobré úrovni měl prakticky každý kolem pařížského dvora. Peerové také nechtěli příliš mocnou osobu, kterou Eduard III. (jakožto anglický král) byl. Filip z Valois byl starší a osvědčený šlechtic, ale zároveň nebyl příliš mocný: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 32-36. Eugene Déprez hovoří o jistém smyslu francouzské identity, která už existovala a která hrála roli ve volbě Francouze: „Leur mobile fut, avant tout, politique. Edouard était à leurs yeux un prétendant étranger, bien plus: un roi anglais. Sa candidature devait donc être doublement repoussée. La monarchie capétienne devait rester française. Les feudataires français étaient déjà pénétrés du sentiment de Tunité nationale [...]“ Déprez, *Les Préliminaires*, 34

Tvrzení, že se Filip snažil o to, aby vypukla válka mezi oběma monarchiemi, v sobě obsahuje také jisté prvky subjektivity. Porážka anglického krále, který si ve Francii činil velké nároky, protože se chtěl jako nový vladař etablovat, jistě mohla pomoci nové francouzské dynastii. Na druhou stranu se rozhodně nedá říct, že by anglický král byl ve všem bez viny, což pro změnu potvrzují francouzské úřední i narativní prameny.⁴⁰¹ Eduard III. dlouhodobě podporoval Roberta z Artois (který byl původně vyhnán z francouzského dvora), což Eduardovi značně vyčítali kontinentální kronikáři a francouzský dvůr. Všichni však přeceňovali důležitost jeho osoby.⁴⁰² Anglický panovník se také snažil ekonomicky více připoutat k Flandrám, se kterými měli francouzští panovníci dlouhodobě problémy, podobně jako ti angličtí se Skoty.⁴⁰³ Filip VI. ho navíc obvinil z toho, že okupoval francouzské království, které důsledkem války a plenění „značně poškodil“.⁴⁰⁴

Situace ohledně křížové výpravy, která byla plánována papežstvím a Filipem VI. mezi léty 1331 až 1336, je rovněž nesnadno uchopitelná. Církev na žádost papeže umožnila Eduardovi III. nashromáždit finance, které měly pokrýt část výpravy.⁴⁰⁵ Na druhou stranu definitivně od poloviny třicátých let čtrnáctého století nelze hovořit o tom, že by anglický panovník konal horečné přípravy na cestu do Svaté země, na což poukazuje nedostatek úředních listin spojených s touto tematikou.⁴⁰⁶ Velká část peněz byla utracena, což ale, dle Jonathana Sumptiona, platilo i pro francouzskou stranu.⁴⁰⁷ Kdyby snad anglický panovník chtěl skutečně výpravu připravit a vyslat na ní značný počet vojáků, pak lze předpokládat, že by toto téma v úředních pramenech více rezonovalo, protože podobné přípravy se neobešly bez značného

⁴⁰¹ Jeden takový pramen (dopis) se dochoval v: *Grandes Chroniques*, 199-200. Podobně mluví: Tout, *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*, 338. I: G. Templeman. „Edward III and the Beginnings of the Hundred Years War,“ *Transactions of the Royal Historical Society* 2 (1952) 76.

⁴⁰² „Non pourtant se pourveoit il de faire guerre par le conseil Robert [...]“ Z: *Chronique Normande du XIV Siècle*, 37. *Chronique des Quatre Premiers Valois*, 2. Pro některé byl důvodem vyhlášení války: „Robers d' Artois ot non, ce dient palasin: / Chie comencha la guerre et l'orable hustin.“ Z: *Political Poems and Songs Relating to English History*, 2. Jean Froissart, 46-48. Také: John Barnie, *War in Medieval Society*, 7. Robert z Artois byl pak aktivní za stoleté války na anglické straně. Pomáhal vést anglická vojska. Zpráva o tom například v: *Continuatio Chronicarum*, 108. Zmiňuje také: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 47. Dopis francouzského krále Eduardovi III., aby mu Artoise vydal, přiložil do své knihy: Déprez, *Les Préliminaires*, 414-415. Robert z Artois byl původně viněn z toho, že si chtěl přivlastnit oblast Artois zfalšovanými dopisy („par fausses lettres“): *Grandes Chroniques*, 109-111.

⁴⁰³ „[...] pour ce que nous voions bienque vous entendez de persévérer en vostre injurieuse détenue et sanz nous faire rayson de nostre droitu-riere demande, sommes nous entrez en la terre de Flandres comme seigneur souverain [...]“ Z: *Grandes Chroniques*, 199. Nebylo pochyb o velkých útratách, které by tažení přineslo: Christopher Tyerman, *The Crusades: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2005) 51.

⁴⁰⁴ „lequel vous nous avez lonc temps occupé en grant tort [...]“ Viz: *Grandes Chroniques*, 199.

⁴⁰⁵ Sumption, *The Hundred Years' War*, 166-170.

⁴⁰⁶ O problematice křížové výpravy se, až na výjimky, úřední prameny prakticky mlčí, zvláště co se týče skutečných příprav (tj. finance, materiál).

⁴⁰⁷ Sumption, *The Hundred Years' War*, 166.

objemu korespondence. Nicméně stížnost Angličanů, že Filip nebyl ochoten restituovat některé anglické državy, což ostatně byla i dlouhodobá tendence francouzského království, byla legitimní.⁴⁰⁸ V neposlední řadě byl Filip VI. rozhodně „vinen“ z hlediska francouzské podpory skotských nepřátel Eduarda III.

Angličtí kronikáři se příčinami vypuknutí stoleté války zabývali více než byrokratický aparát. Ten se původem konfliktu zabýval v několika izolovaných zprávách a následně pracoval s danými informacemi automaticky a označoval nepřátele jako viníky konfliktu již bez dalšího vysvětlování. Naopak prakticky každý kronikář se ve svém dílu, ať už obsáhle či stručně, zabýval počátky konfliktu. Autoři narací se tím snažili ospravedlnit činy anglického krále a vysvětlit, jaká byla situace v anglickém království a proč. Proto se často zmiňovali o předešlých anglicko-francouzských konfliktech. Často jim sloužily jako zpřítomnění minulosti, ve které pro ně vždy byla agresorem francouzská nebo skotská strana. Je zde nutno souhlasit s Johnem Barniem, který tvrdí, že v anglických kronikách byli Angličané stále vyobrazováni jako oběti agresivní politiky, protože měli být přinuceni vstoupit do války, o kterou nestáli.⁴⁰⁹ Tato tendence musela být ovlivněna úřední produkcí monarchie. V kontrastu s tím byl Eduard III. v narativních (podobně jako v těch úředních – ale častěji a obšírněji) pramenech prezentován jako král míru, který se za každou cenu snažil vyhnout konfliktu a který činil svému oponentovi mnohé návrhy na vzájemné usmíření, jak jen to bylo možné.⁴¹⁰

Na počátku stoleté války bylo jejich prvním bodem obhajoby „nespravedlivé“ uzmutí držav či dokonce trůnu Filipem z Valois.⁴¹¹ Dle názoru mnohých Angličanů měl samozřejmě být právoplatným dědicem trůnu Eduard III. Čelili argumentům francouzských právníků, kteří hájili „spravedlivý“ nárok Filipa VI.⁴¹² Angličtí kronikáři také kritizovali, že Filip z Valois pravidelně podporoval Skoty a jen v malé míře i tlak, který vyvíjel na flanderského hraběte.⁴¹³ Dle kronikáře Knightona dokonce Filip VI. zabavil anglické državy po tom, co přísahal, že

⁴⁰⁸ George Cuttino, „Historical Revision: The Causes of the Hundred Years War,“ *Speculum* 31.3 (1956): 467. Mezi lety 1324-1325 došlo k menší válce mezi oběma zeměmi, ale ne všechna území, která byla slíbena, byla restituována: Ehlers et al., 240-242.

⁴⁰⁹ Barnie, *War in Medieval Society* 5.

⁴¹⁰ *Chronicon Galfridi le Baker*, 58. Obšírněji v: *Knighon's Chronicle*, II, 2. Idea již v: Barnie, *War in Medieval Society*, 6.

⁴¹¹ Například Henry Knighton napsal, že válka začala, když byly anglickému králi zabaveny lenní državy („occuparet terras regis Anglie in Vasconia“): *Knighon's Chronicle*, II, 2.

⁴¹² Vcelku lze říci, že Angličané se snažili argumentovat psaným a starobylým právem, kdežto Francouzi používali spíše praktické a kategorické argumenty: Déprez, *Les Préliminaires*, 232. Angličtí kronikáři se mnohdy drželi nároků svého vládce a jeho nárok poměrně extenzivně obhajovali ve svém díle: *Continuatio Chronicarum*, 99-102.

⁴¹³ V tomto ohledu byly relativně časté zmínky o minulých bitvách francouzských králů s odbojným flanderským hrabstvím: *Continuatio Chronicarum*, 5.

anglického krále „zničí, ať to stojí, co to stojí“, protože ten údajně usiloval o naprosté „ponížení Skotů“.⁴¹⁴ Dle Knightonovy interpretace bylo tedy francouzské spojení se Skoty záminkou pro Filipa VI. Angličany pokořit. Navíc si neustále stěžoval, že je Filip podněcoval proti anglickému království.⁴¹⁵

Flandry byly klíčové pro Anglii z hlediska rozvinutí obchodu, protože odkupovali anglickou vlnu, což se konec konců lze dočíst poměrně často i z různých zpráv.⁴¹⁶ V úředních dokumentech se řešila otázka Flander mnohem častěji než v anglických kronikách. Vysvětlení je nejspíše možné nalézt v tom, že se za prvé jednalo o obchodně-finanční problematiku, které povětšinou církevní autoři tolik nerozuměli. Navíc jim scházely dostatek (přesných) zdrojů o finančních údajích, kterými naopak královi úředníci disponovali. Za druhé se jednalo o periferní oblast, která jim byla značně neznámá, což se rozhodně nedalo říci o blízkém Skotsku nebo snad i vzdálenější Francii, jejíž části ale angličtí králové dlouhodobě ovládali a mimoto vedli s francouzskými suverény mnoho sporů. V každém případě úřední akta nenechávají badatele na pochybách, jak důležité anglo-flanderské vztahy pro obě strany byly. Anglické embargo na vývoz vlny do Flander vyhlášené roku 1336 značně ovlivnilo sociální napětí ve flanderských městech, která musela balancovat mezi anglickými dodavateli artiklu a spíše pro-francouzskými zákazníky na kontinentu.⁴¹⁷ Nedostatek vlny mimo jiné způsobil vzrůst nezaměstnanosti v mnohých částech Flander.⁴¹⁸ Naopak anglickému panovníkovi embargo umožnilo se více spoléhat na domácí obchodníky a na jiná zahraniční odbytiště, především ve Svaté říši římské. Oběma byl věnován značný prostor v anglických listinách.⁴¹⁹

Kronikáři, na rozdíl od úředního aparátu, se také více zaměřovali na neuskutečnění křížové výpravy. Je zde asi nutno mít na paměti, že mnozí z nich byli církevními autory a svatá

⁴¹⁴ „Nam rex Francie Philippus iurauerat et uotum uouerat, quod aut regem Anglie penitus destrueret, aut ipsum ditissimum regem Cristianitatis efficeret, aut pauperimum redderet. Et hoc totum pro causa quod rex Edwardus tantum insudauerat ad humiliacionem Scotorum.“ Citace: *Knighon's Chronicle*, II, 2.

⁴¹⁵ Scoti per excitationem regis Francie remiserunt trewgas et conuenerunt in marchiam Scocie parati intrare terram Anglie, set superuenerung Angli, et plures illorum ceperunt, cum preda et mille bestiarum.“ *Z: Knighon's Chronicle*, II, 14. O tom, že David II. byl ovlivněn francouzským králem: „per instigationem Regis Franciae“. Viz: *Historia Anglicana*, 269.

⁴¹⁶ Například: *CPR*, III, 1334-1338, 513. *Calendar of Inquisitions Miscellaneous*, 382.

⁴¹⁷ Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 65. Eduard následně preferoval export do Brabantu, ale měl podmínku, aby odtamtud nic nešlo do Flander: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 75-76.

⁴¹⁸ Domácí obchodníci využívali nižších cen díky clu uvalenému na zahraniční obchodníky: *Cambridge*, vol VI., 284.

⁴¹⁹ Především Brabant: Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 136. Domácí obchodníci: Wilkinson, *The Later Middle Ages in England*, 150. Eduard nabídl i privilegia cizím obchodníkům, pokud by se usadili v Anglii: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 75. Brabant například: *Foedera*, II, 180-183. Jméno nejslavnějšího anglického obchodníka, Williama de la Pole, lze nalézt v: TNA, *C 67/20*, 15-18 Edw III, m. 1-2. Celý svitek zabývající se říšskými záležitostmi na počátku války: TNA, *C 67/17*, 13 Edw III.

válka byla pro ně možností, jak usmířit oba hlavní soky a ukázat, proč jejich vládci byli spravedlivými křesťanskými vládci, kteří se chtěli postavit nevěřícím. Především však výpravu zmiňovali, aby poukázali na to, že jejich anglický král se snažil nalézt kompromis, ale že mu to nebylo Filipem VI. umožněno. Jinými slovy neúspěch svalovali na francouzského krále.⁴²⁰ Poslední kapkou pro ně bylo, když si Filip VI. „dovolil“ zabavit Eduardovi III. jeho kontinentální državy.⁴²¹ Dle jejich názoru nezbývalo Eduardovi III. než reagovat na sílu silou, a proto již nemohl dále upouštět od svého práva na francouzský trůn.⁴²²

Dle Johna Barnieho neměli současníci pochyb o tom, že válka byla vedena kvůli popření nároku Eduarda III. na francouzskou korunu.⁴²³ Zde je však na místě jistá specifikace. Pro většinu (anglických) kronikářů píšících v prvních letech konfliktu selhal francouzský panovník, když zabavil Eduardovi jeho lenní panství. Téma francouzské koruny pouze následovalo tuto problematiku a během několika desetiletí ji zastínilo.⁴²⁴ I proto později píšící Jean Froissart označil spor o korunu za příčinu války.⁴²⁵ Velkou roli zde musela hrát anglická byrokracie, která nechávala neustále dokola opakovat, že Filip z Valois korunu uzurpoval pro sebe. Dle interpretace šířené králem si zkrátka měl titul francouzského krále nárokovat jen on sám. Neustálé opakování francouzské uzurpace, zabavení lén a podpoře Angličany „vraždících“ skotských povstalců v různých typech listin vyvolávaly odpor vůči tomu, který si „neprávem“ osočoval království, které mu „nepatřilo“.

Rozdíl pohledu anglických kronikářů od dnešní interpretace byl logicky velký, neboť byli více ovlivněni nedostatkem informací, přesněji řečeno jejich subjektivitou a jednostranností. Dle mnohých historiků byla královská propaganda, viditelná v úředních zprávách, jen rétorickou rovinou, která měla ospravedlnit činy Eduarda III. a zviditelnit jeho

⁴²⁰ *Chronicon de Lanercost*, 293-295.

⁴²¹ Například kronikář: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 61.

⁴²² *Scalacronica*, 102.

⁴²³ Barnie, Barnie, *War in Medieval Society*, 6.

⁴²⁴ Viz složité argumentace autorů. Krom Murimutha lze zmínit Roberta de Avesbury, který z něj čerpal: *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 302.

⁴²⁵ „Ainsi alla le dit royaume hors de la droite ligne, ce semble à moult de gens parquoi grands guerres en sont nées et venues, et grand'destruction de gens et de pays au royaume de France et ailleurs, si comme vous pourrez ouïrci-après; car c'est la vraie fondation de cette histoire pour raconter les grands entreprises et les grands faits d'armes qui avenus en sont.“ Od: Jean Froissart, 6. Svůj narativ doplňoval příhodami, které byly tradovány. Například jak roku 1328 francouzský král, ležící na smrtelném loži, svolal své rádce a oznámil jim, jak by se mělo postupovat po jeho smrti: Jean Froissart, 39-42. Filip VI. byl nakonec akklamován: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 13.

úspěchy.⁴²⁶ Byla typická i pro předchozí konflikty s Francií.⁴²⁷ Nicméně tento fakt je z již zmíněných důvodů viditelnější v současnosti než v tehdejší době. Dnes se všichni badatelé zabývající se tzv. stoletou válkou shodují, že skutečnou příčinou vyhlášení konfliktu bylo zabavení kontinentálních lén. Další faktory jako francouzská podpora Skotů nebo anglické zásahy do flanderských záležitostí, neúspěch křížové výpravy atp. vzájemný vztah ještě vyostřily.⁴²⁸ Je velmi těžké odhadnout, zda si Eduard III. myslel, že má šanci uspět ve svém požadavku na francouzskou korunu. V každém případě prezentoval svůj nárok jako zcela seriózní a neustále jej lze nalézat v rozličných listinách.⁴²⁹ Oficiálně ho ale začal šířit až po zabavení lén, které z faktického hlediska proto je a i tehdy bylo hlavní příčinou vypuknutí konfliktu.

Úřední prameny braly za jisté a jasné to, co kronikáři ve svých dílech více vysvětlovali a ospravedlňovali. Kronikáři tedy kladli větší akcent na vysvětlování příčin, kdežto úřednický aparát se snažil o to, aby byla oficiální verze dvora šířena s co nejmenšími pochybami po co největším území v království. Ačkoliv oba typy pramenů se shodovaly v hlavních trendech, často se lišily v tom, na co kladly důraz. Kronikáři si kupříkladu více všímali neúspěchů v plánování křížové výpravy, ale autoři úředních zpráv se více soustředili na válečné plány a na relevantní počty vojáků a zásob. Například neuskutečnění výpravy všem umožnilo vysvětlit, proč se, z „ideového“ hlediska, neshody mezi oběma královstvími zvětšily a proč byla jejich strana v právu před tou druhou.

Z obou typů pramenů je zároveň jasně viditelné, že Skotové byli vnímáni jako nenávidění nepřátelé, a proto bylo nepřípustné, když je podpořil francouzský panovník. Zajímavé, že ani narativní ani úřední produkce (obzvláště v kontrastu se Skoty nebo Guyenne) příliš neakcentovala komplikovaný vztah mezi Flandrami, anglickou monarchií a Francií, který je často zmiňován tradiční historiografií. Nicméně o něco větší důraz na hrabství kladly úřední prameny, protože se zabývaly finančními a logistickými záležitostmi, které kronikáři prakticky ignorovali, neboť jim scházely údaje a tento úhel pohledu nebyl jejich cílem. Oba typy pramenů

⁴²⁶ Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 11. Ormrod, *The Reign of Edward III*, 48.

⁴²⁷ Roku 1294 byl francouzský král obviněn z toho, že naschvál vyvolával neshody: „regem Francorum et suos contra nos et nostros ad discordiam excitante [...]“. *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 107.

⁴²⁸ Někteří historici je na počátku 20. století brali jen jako doprovodné jevy: Déprez, *Les Préliminaires*, 400. Dnes se jejich důležitost uznává více: Curry, *The Hundred Years War*, 108-118.

⁴²⁹ Má se na mysli v prvních letech konfliktu: Barnie, *War in Medieval Society*, 6. David Potter eds., *France in the Later Middle Ages* (Oxford: Oxford University Press, 2003) 92. Dokonce i během vedení korespondence s papežem: *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol II, 134, 578-589.

však poukazovaly na to, že zde bylo mnoho faktorů, které stoletou válku ovlivnily a dávaly je, ať už více či méně přímo, do souvislostí. Nelze proto vnímat anglicko-skotský spor ve druhé polovině třicátých let čtrnáctého století jako jev izolovaný, ale je nutno jej propojit se vztahem Eduarda III. a Filipa VI., který byl pro změnu ovlivňován dalšími aspekty, jako byl neúspěch křížové výpravy či zabavení kontinentálních lén roku 1337.

3.3 Každodennost války a skotské království

Úřední dokumenty také poměrně podrobně popisují něco, co lze nazvat „každodenností“ války. Anglická monarchie představovala dosti robustní byrokratický aparát, která musel reagovat na spoustu podnětů ze všech různých stran a za všech možných okolností. Neboli i záležitosti týkající se přepravy zboží či dokumentů, různé dary a amnestie, zprávy o zajetí a vydávání zatykačů, to vše pro ni bylo klíčové a mohlo hrát svou roli, ačkoliv to tak na první pohled nemuselo vypadat.

Po zabavení anglických lén francouzským králem se Eduard III. musel neustále mít na pozoru před nebezpečím ze Skotska. Vést válku se dvěma silnými soupeři najednou by bylo nad jeho možnosti, zvláště pokud vezmeme v úvahu jeho omezené finanční prostředky.⁴³⁰ Počátek války byl navíc provázen především diplomatickými jednáními, které Eduardovi umožnily nabrat síly a konsolidovat své pozice. Z dob počátku války se dochovala zpráva, ze které se lze dozvědět, že se anglický král snažil pomoci svým věrným na skotském území.

Z toho důvodu bylo přikázáno některým rytířům, aby zůstali pobývat ve Skotsku.⁴³¹ Z jazykového ale i obsahového hlediska je důležité, že rozkaz znamenal ve svém důsledku fakt (že rytíři zůstali), který se stal a nikoliv pouze, jak bylo u úředních dokumentů časté, pouhý úmysl. Z anglických narativních děl ale i úředních pramenů je pak možno vyčíst, proč tam měli nadále pobývat.⁴³² Skotové nepřestávali napadat anglická sídla ve Skotsku, a pokračovali tím v dlouhodobém trendu, což bylo pro Eduarda III. ale i celý správní systém značným problémem. Opevněné body totiž umožňovaly kontrolovat danou oblast, obzvláště na cizím území, které bylo mnohá léta pod velkým tlakem, což byl rozhodně zdejší případ.

Zásobování periferie z centra bylo jednou z priorit i v dobách míru, natož během války. Jak však informují mnohé úřední prameny, logistika byla skutečným oříškem, který si často

⁴³⁰ Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, II, 3.

⁴³¹ CCR, 1337-1339, vol IV, Henry Lyte ed. (London: Public Record Office, 1900) 56.

⁴³² CCR, 1337-1339, 136. Nebo: *Chronicon de Lanercost*, 291-293.

vynucoval několik rozkazů a neustále přesuny.⁴³³ Jednou z možností bylo poslat loď plnou rozličného materiálu, od zbraní až po potraviny.⁴³⁴ Lodě byly v té době častým prostředkem zásobování, protože dopravovaly zboží a vojáky rychleji.⁴³⁵ Angličané oproti Skotům měli výhodu, neboť druzí jmenovaní neměli prakticky žádnou aktivní válečnou flotilu, která by anglický obchod mohla znemožnit.⁴³⁶

Na druhou stranu se dochovala zpráva, z podzimu roku 1337, která popisuje, jak Skotové zabavili jednu z anglických lodí i se zbožím, které uschovávala.⁴³⁷ Jistá hrozba tedy paradoxně existovala z obou stran. Jak ukazují úřední prameny, anglický král si jí byl vědom, a dokonce hrozil tresty.⁴³⁸ Mnohem více se však Angličané museli mít na pozoru před piráty a francouzskými loděmi.⁴³⁹ Takové nebezpečí jim ale spíše hrozilo při plutí na kontinent než při vypravení lodí směrem na sever. Jenže i francouzsko-skotská strana byla nucena se bránit námořním přepadům stejně jako jejich oponent.⁴⁴⁰ Nemusely být ohroženy jen zaslané zásoby, jako byly potraviny a zbraně. Roku 1340 se dostala do rukou Angličanů korespondence mezi Filipem VI. a Davidem II.⁴⁴¹ Zisk takových dokumentů hrál svou roli v konfliktu, protože mohl předem vyzradit vzájemné plány anglickému králi. Navíc Eduardovi III. dával potenciálně za pravdu z hlediska sebe-prezentace, protože se tímto způsobem vysvětlilo, proč musela být vedena válka proti oběma spojencům, kteří společně škodili anglické monarchii.

⁴³³ Jeden rozkaz například zmiňoval, jak měla být poslána mouka přes moře do jednoho z hradů. Následně mělo být odtamtud (z Haughtorndenne) posláno do Berwicku dvě tuny vína: *CDS*, III, 235.

⁴³⁴ *CCR*, 1337-1339, 130.

⁴³⁵ Le Goff, *Kultura středověké Evropy*, 188.

⁴³⁶ Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 377.

⁴³⁷ Jmenovitě se to týkalo peněz a zbraní: *CPR*, III, 1334-1338, 513.

⁴³⁸ „Rex Edwardus objurgat duces suos navales ignavie, quod permiserant naves Scotorum, Flandrorum, et Francorum, capere naves Anglicas [...]” *Rotuli Scotiae*, I, 513. V červenci 1337 dostal admirál John de Ros příkaz, aby se vydal s válečnými loděmi za účelem ochrany království před nepřítelem („defensione regni nuper contra hostium“) a zajal nepřátelské lodě „naves et galeas [...] capt[i]s“) na králův rozkaz, protože ten se cítil ohrožen skotskými plavidly, která páchala přečiny proti poddaným krále („contra nos“): *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 32. Další dokument informoval o nutnosti poslat lučištníky do jiných částí země, protože se král dozvěděl, že mnozí skotští nepřátelé („Scotis inimicis nostris“) se vydali na moře, aby poškodili („mala“) královy poddané („subditis nostro“): *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 30.

⁴³⁹ *CCR*, 1337-1339, 43. Nebo: *Foedera*, II, 184. Zasilání materiálu přes souš alternativními cestami bylo dražší a pomalejší: MacInness, *1332 – 1357*, 38.

⁴⁴⁰ To i přesto, že na počátku konfliktu Angličané příliš kvalitních lodí neměli: Sumption, *The Hundred Years' War*, 156.

⁴⁴¹ *CCR*, 1339-1341, 561. Podobně se však anglický král obával, aby jeho korespondence nebyla zabavena Skoty (či Francouzi): V červenci 1337 se ostatně jeden z posílů Eduarda III. musel vrátit do země, neboť nepřátelské lodě ohrožovaly jeho misi: *Gascon Rolls*, C 61/49, Edw III, m. 30. Na druhou stranu se mu povedlo zajmout dvě lodě patřící Skotům: *Historia Anglicana*, 198.

Velkým problémem pro oba tábory rovněž bylo, když je zradil někdo z vlastních lidí. Především na vzájemné hranici docházelo k podobným prohřeškům velice běžně.⁴⁴² Autoři anglických úředních dokumentů o tom podávali pravidelné zprávy.⁴⁴³ Mnohdy se jednalo o obchodníky, kteří si převozem materiálu chtěli vydělat, případně o vojáky, kterým se nedostávalo dostatečného platu. Mohlo se ale i jednat o ty, kteří se cítili být poškozeni anglickou korunou v otázce práva.⁴⁴⁴ Anglická strana byla jejich existencí oslabována, a proto se snažila podobným akcím zamezit a náležitě je trestat. Právní systém fungoval i během války svým životem a vraždy a krádeže byly u soudů stále posuzovány.⁴⁴⁵ V ekonomické rovině byly příčinou mnohých prohřešků zcela jistě direktivy z počátku války, které omezovaly směnu zboží, aby donutily ostatní země změnit dosavadní politiku. Jedním z takových byl příkaz hned na počátku války, jenž zakázal převoz vlny do některých přístavů mimo království.⁴⁴⁶ U jednoho soudního případu se dochovala zmínka, že obchodníci nemohli přijít do Anglie a zde obchodovat z důvodu války mezi Francií a Anglií.⁴⁴⁷ Vlna by jinak v opačném případě mohla skončit v jednom z flanderských přístavů, který byl pod kontrolou tamějšího hraběte Ludvíka, spojence francouzského krále, čímž by anglická koruna přišla o potenciální zisk ve prospěch svého protivníka.

⁴⁴² King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 7. Již na počátku stoleté války přeběhl Eustace Maxwell ke Skotům. Anglický král reagoval napadením jeho statků. Dle MacInnese podobné změny „věrnosti“ ukazovaly na skotské úspěchy: MacInness, *1332 – 1357*, 31-32.

⁴⁴³ Na druhou stranu na počátku stoleté války si nejspíše ještě nebyli právníci anglické monarchie zcela jisti, jak zradu jako zločin trestat. I proto byl dle historiků nejspíše do jedné z klíčových sbírek uveřejněn již více než třicet let starý případ se Skotem Williamem Wallacem, který byl popraven jako nepřítel krále: *Year Books*, 11-12 Edw III, xxxii.

⁴⁴⁴ Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages*, 192.

⁴⁴⁵ *Year Books*, 11-12 Edw III, 553. Krádež například: *Year Books*, 11-12 Edw III, 533. Nebo: *Year Books*, 12-13 Edw III, 139. Běžným trestem za krádež bylo pověšení: *Year Books*, 13-14 Edw III, 353. To samé platí pro Skotsko. V jedné zprávě padlo obvinění, že jeden poddaný uzmul druhému dobytek („animalia grossa iniuste cepit“): *ER*, I, 436. Během války bylo podporováno udržování práva v zemi, aby nedocházelo k nepokojům: Anthony Verduyn, „The Politics of Law and Order During the Early Years of Edward III,“ *The English Historical Review* (1993): 846.

⁴⁴⁶ *CCR*, 1337-1339, 203. Navazoval na embargo na vývoz vlny (1336), které mělo donutit flanderské obchodníky se přiklonit k Eduardovi III.: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 75. Podobné taktické kroky učinila anglická monarchie již dříve. Například roku 1332 zabavil zboží flanderských obchodníků: „quod omnes naves ae alia bona hominum de Flandriae que infra ballivam vestram poterunt inveniri sine dilacione arestari et sub aresto sine districtione aliqua salvo custodiri faciatis [...]“ *Collection générale française*, 62.

⁴⁴⁷ „et en la charter le Roi est compris qe si les marchands soient destourbes par cause de gerre en son roialme par quei qil ne puissant y venir ne lour profist aver, qe la suite de la feire pur le temps cesse: et vous dioms qe par cause de la gerre entre le Roi et ses de France, les marchands et c. ount est destourbes de y venir“: *Year Books*, 14 Edw III, 129. Právníci nesouhlasili. Dle nich žádná válka v království nebyla, která by někoho mohla omezovat: „La charter voet par cause de gerre en son roialme: et ore est il de record en ceste place qe gerre ny ad pas este en ceste terre, mes qe le Roi ad gye et governe tout temps son people par la ley de ceste terre, et par taunt la terre de pees et noun de pas de gerre“. Z: *Year Books*, 14 Edw III, 131.

Anglické království mělo však značné problémy s kontrolou toho, co elita vyžadovala po svých poddaných a často docházelo k omylům. Na podzim roku 1337 byla zajata jedna z lodí, protože vyšetřující věřili, že patřila přívržencům Skotů. Později se zjistilo, že to byl mylný předpoklad.⁴⁴⁸ Zprávy tohoto typu však ukazují, jak důležité bylo pro Anglii Skoty co nejvíce odříznout od jakýchkoliv vnějších zdrojů. Svým způsobem pro monarchii bylo asi lepší vykonat v takových případech více (a riskovat omyl) než neudělat nic. Neúspěchy i přes opatrnost anglického království ale existovaly. Již během prvního roku války se král za pomoci byrokratického aparátu snažil vypátrat, které lodi dokázaly odjet do Skotska i přes všelijaké zákazy a limity, aby tam pomohly „královým nepřátelům“.⁴⁴⁹ Zda se povedlo Eduardovi III. tuto situaci vyšetřit, už ze zprávy nelze vyčíst. To na jednu stranu ukazuje omezenost informací, které lze získat z těchto dokumentů. Zároveň z toho ale také plyne, že anglická byrokracie byla angažovaná v podobných činnostech a aktivně spolupracovala s králem i v těchto případech. Spolupracovala také se „špehy“ (Skoty nebo Angličany žijícími poblíž nich), kteří jim dodávali informace. V mnoha případech byla tato taktika efektivní, ale mnohdy poukazovala na zoufalost monarchie, která se snažila chránit všemi možnými prostředky.⁴⁵⁰

Dodávání zásob z Anglie do skotského království rovněž může ukázat, jak relevantním prostorem bylo Skotsko pro Anglii na počátku stoletého konfliktu. Na konci podzimu 1337 bylo loděmi z Anglie vysláno čtyřicet tun vína, třicet tun mouky a dvacet „čtvrtek“ soli.⁴⁵¹ Asi nemůže být pochyb o tom, že zásoby byly určeny vojákům, kteří ve Skotsku pobývali. Jenže podobné výdaje značně zatěžovaly rozpočet. Jejich snahou bylo dát stoupencům anglické koruny výhodu, a naopak ji upřít druhé straně. I z toho důvodu muselo být trestáno, pokud nějaký Angličan dodával Skotům zboží či rozličné suroviny. Král si proto z poddaných vybíral věrné, kteří se měli podobnými věcmi zabývat, hledat viníky a náležitě je trestat.⁴⁵² Zboží, které by u takového člověka našli, mělo opět přejít pod anglickou korunu s tím, že sami měli šanci být odměněni.⁴⁵³

⁴⁴⁸ Bylo jim pak odpuštěno: *CCR*, 1337-1339, 258.

⁴⁴⁹ *CFR*, V, 1337-1347, 24. Podobné: *Gascon Rolls*, C 61/48, 10 Edw III, m. 1d. Případně v září 1337 bylo někomu zabaveno zboží, protože se věřilo, že byl nepřítelem: *CDS*, III, 227. Zákaz například: *Calendar of Inquisitions Miscellaneous*, 366-367.

⁴⁵⁰ Mezi lety 1345 a 1346 nezvládal Eduard III. správně anticipovat některé skotské vpády. Dle MacInnese proto během léta 1346 nechal vyslat do Skotska „špehy“, aby ho o všem informovali: MacInness, *1332 – 1357*, 46-47.

⁴⁵¹ *CCR*, 1337-1339, 206. Víno se většinou dováželo z Gaskoňska: *Gascon Rolls*, C 61/48, 10 Edw III, m. 4. Jednalo se o čtvrtinu galonu, tj. asi kolem litru.

⁴⁵² Stížnost na zásobování nepřátel například: *CDS*, III, 249. Viníci měli být zatčeni. Případně: *CCR*, 1339-1341, 396. Do třetice: *CDS*, III, 264.

⁴⁵³ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 193.

Tzv. „otevřené svitky“ dokonce na jednom místě zmiňují Angličana, který dostal za své předešlé služby „darem“ úkol, který spočíval v hlídání břehu řeku mezi Skotskem a cumberlandskou oblastí na severu Anglie. Pokud na anglické straně toku našel mrtvolu některého ze Skotů, měl ji prohledat a její věci zabavit ve prospěch anglického panovníka.⁴⁵⁴ Jedná se o poměrně bizarní a extrémní příklad, nicméně dokládá, jak anglické koruně záleželo na tom, aby Skotové disponovali co možná nejmenšími možnostmi. Ostatně zabavování majetků držených Skoty nebo jejich přívrženci bylo tradiční záležitostí.⁴⁵⁵ Především z této zprávy vyplývá, že naopak anglický panovník mohl odměňovat službami mnohé Angličany, kteří si jeho přízeň v minulosti zabezpečili svými službami. Na druhou stranu tato ukázka demonstruje, do jak velké míry byla koruna závislá na více zdrojích, aby mohla pokračovat ve vedení války.⁴⁵⁶

Kronikáři na podobné věci spíše nepoukazovali, minimálně ne stejným způsobem. Nemohli tuto úlohu hrát, neboť nedokázali zapisovat věci tak aktuální a nedokázali je tak rychle rozšířit. Spíše šířili odraz jistého kulturního odkazu. Mimoto měli oproti oficiální administrativě omezený počet soudobých čtenářů a nepodíleli se aktivně na fungování správy monarchie a rozdělování materiálních prostředků. Autoři kronik však mohli i přes stejnou rétoriku podobné příklady zakomponovat do svého díla a využít je jako vysvětlení, proč byla válka vedena a proč museli být zrádci potrestáni. Proto byla pomoc skotským „rebelům“ a „zločincům“ v jejich podání naprosto nepřípustná.⁴⁵⁷ Naopak, dle skotských historiků, ve skotských úředních pramenech byli jen zřídka kritizováni Skoti, kteří se Angličanům vzdali, když byli v oslabení.⁴⁵⁸

⁴⁵⁴ CPR, IV, 1338-1340, 469. Případně: CDS, III, 243.

⁴⁵⁵ Inquisitions Post Mortem, volume 8, G. Atkinson et al., 213-233. Případně: Inquisitions Post Mortem, volume 8, G. Atkinson et al., 248-275. Nebo: Inquisitions Post Mortem, volume 10, G. Atkinson et al., 439-452.

⁴⁵⁶ Dle MacInesse platilo to samé pro skotské krále: MacInness, 1332 – 1357, 89.

⁴⁵⁷ Negativní vztah ke Skotům v kronice lze vidět mimo jiné u Adae (Adama) z Murimuthu zde: „Scotis etiam, quos nostre coronae subjecerunt jura temporum antiquorum, sed per nequam rebellionis dementiam contra naturalem dominum calcitrare conantibus, qui in nostros praedecessores et nos laese majestatis criminis rei erant, ut contra nos injuriae nihil omitteret, ad nostras injurias foedere se adjunxit, in tanto crimine tanto nostrae injuriae fovens eos, qui jure sanguinis et naturae nos debuit potius adjuvare.“ *Continuatio Chronicarum*, 95.

⁴⁵⁸ Grant, *Independence and Nationhood*, 25. Mnozí se zkrátka snažili přežít: Bell ed. et al., 129. Například obyvatelé v Lothianu přijali přítomnost anglických posádek, protože jim nic jiného nezbyvalo: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*, 229. V Galloway měl naopak značnou podporu Eduard Balliol a jeho muži. Někteří přímo podporovali Eduarda III. Jako příklad za všechny lze uvést Patricka McCullocha, který na počátku čtyřicátých let čtrnáctého století (ale i později) stál za anglickou korunou: Bell ed. et al., 132-135. I proto se režim Davida II. pokusil Galloway vyplenit: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 41. Nicméně nesměli se vzdát bezdůvodně. Během zasedání skotského parlamentu v červnu 1344 se řešilo obvinění Malise, earla Stratheranu, ze zrady, protože vzdal během nepřítomnosti Davida II. v království hold Eduardu Balliolovi (tedy nepříteli skotského krále Davida II.) a to zcela dobrovolně a bez nátlaku („spontanea voluntate sua [...] in manus Edwardi de Balliolo sursum reddidit [...] in derogacionem regis majestatis“): RPS, 1344/2. Nebo: Cynthia Neville, *Native Lordship in Medieval Scotland* (Dublin: Four Courts Press, 2005) 35-36.

Mnohdy jim nic jiného nezbyvalo. Po porážce u Neville Crossu se spousta bývalých stoupenců skotského lorda Williama Douglase raději přidala k Angličanům, aby si „zachránila životy“.⁴⁵⁹ Ostatně i v díle *Scotichronicon* se lze dočíst, že někteří velitelé cestovali po Skotsku a verbovali do svých služeb ty, kteří se dříve rozhodli podpořit Angličany či Eduarda Balliola.⁴⁶⁰ Nicméně v některých případech bylo nutné „zrádce“ potrestat. Po návratu Davida II. do země byla konfiskace majetku jednou z možností, jak odměnit věrnou šlechtu.⁴⁶¹ Skotští kronikáři se pro změnu často snažili zakrýt slabost Skotů, a proto mnohdy (ne však vždy) popisovali stoupence Balliola jako Angličany, ačkoliv se mezi nimi nacházeli i mnozí skotští poddaní.⁴⁶² Naopak anglický lanercostský kronikář si nedělal iluze o tom, že mnozí Skotové se k Angličanům přidali pouze z pragmatismu či ze strachu. Je tedy jistou ukázkou, že ne každý v Anglii vítal skotskou pomoc.⁴⁶³ Někteří kronikáři tak zacházeli v kritice Skotů ještě dále než úřední prameny vydávané na popud krále a jeho poradců.⁴⁶⁴ Styl rétoriky se v agresi velice podobal, ale zatímco anglický král vítal pomoc i ze strany Skotů, někteří kronikáři jí opovrhovali, zkrátka protože přicházela od „proradných“ Skotů. Nicméně není debat o tom, že z úředních pramenů čerpali.

⁴⁵⁹ „to secure survival“: Brown, *The Black Douglases*, 43. MacInnes udává příklad velitele posádky Roxburghu, jehož syn byl zajat u Neville Crossu. Vyměnil jeho život za kapitulaci: MacInness, *1332 – 1357*, 50. Případně i v jiných momentech: Adrian Bell ed et al., *The Soldier Experience in the Fourteenth Century* (Woodbridge: The Boydell Press, 2011)

⁴⁶⁰ „ad fidei regis David Anglicatos quosque receptavit“: *Scotichronicon*, VII, 144. Jistý William (Vilém) Bullock na tom dokonce udělal do jisté míry kariéru. Nejdříve pracoval jako komorník („chamberlain“ v anglofonní historiografii) pod Balliolem, později se stal pokladníkem Angličanů než přešel na stranu Davida II. (opět jako komorník). Jenže dle Bowera mu ostatní záviděli a byl nakonec obviněn z vlastizrady a zabit: *Scotichronicon*, VII, 156.

⁴⁶¹ William (Vilém) de Douglas byl odměněn během setkání parlamentu v září 1341 tím, že obdržel od krále země, které původně patřili Jamesi (Jakubovi) Lovellovi, který byl v aktech parlamentu označen jako zrádce a nepřítel („inimici nostri et rebellis contingentes“): *RPS*, 1341/5.

⁴⁶² Posádky hradu Stirlingu a Edinburghu naznačují přítomnost Skotů: Grant, Stringer eds., *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*, 231. Seznam jmen ze Stirlingu: TNA, *E 101/19/40*, 10-11 Edw III. Chris Brown si všiml, že i angličtí kronikáři mnohdy označovali stoupence jako Balliola jako Angličany: Chris Brown, 33. Je to důkaz jakési duality ve společnosti, tj. Skoti versus Angličané. Situace byla o to komplikovanější, že například Eduard Balliol i jeho předchůdce Jan Balliol byli Skoty (ačkoliv s velkými anglickými a evropskými konexemi), a proto nemůže překvapovat, že měli jistou (ačkoliv často omezenou) domácí podporu: Bell ed. et al., 131. Walter Bower přiznal, že Thomas Ughtred, který hlídal Perth, mohl spoléhat na pomoc Skotů, kteří podporovali Balliola: „Eo tunc custos erat oppida ex parte Anglorum Thomas Uther habens secum plures Scotos qui Eadwardo de Balliolo adhererunt.“ Viz: *Scotichronicon*, VII, 140. Někteří kronikáři jako Barbour anebo Thomas Gray přecházeli změnu loajality prakticky bez jakéhokoliv zastavení: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 96.

⁴⁶³ Byl si vědom jejich nejednoty („fuerunt Scotti inter se divisi“): *Chronicon de Lanercost*, 217. Jinak: *Chronicon de Lanercost*, 288. Viz: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 209. Michael Brown upozorňuje na to, že věrnost na hranici byla dána spíše tím, kdo momentálně držel v rukou větší moc: Michael Brown, „The Development of Scottish Border Lordship, 1332-1358,“ 11.

⁴⁶⁴ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 217.

Ještě více to lze vidět na skotské straně. Většina tamějších kronikářů byla (v kontrastu s anglickými autory) relativně mírná vůči Angličanům jakožto celku. Kronikáři jako Wyntoun, Fordun nebo Barbour jen málokdy očerňovali anglický lid (spíše vybrané jedince jako například Eduarda I.) jistými nálepkami a urážkami. Takové jsou viditelnější až u pozdějších autorů z 15. století (jako například Walter Bower).⁴⁶⁵ Dle skotských historiků je vysvětlení poměrně prosté. Podléhali cenzuře Davida II. (anebo jí byly ovlivněny některé zdroje, ze kterých čerpali), který po svém propuštění z anglického zajetí usiloval o dobré politicko-ekonomické vztahy s anglickou monarchií. Je proto silně pravděpodobné, že čerpali z více agresivně proti-anglicky laděných pramenů, které se však nedochovaly, jenže jejich práce byly na popud jejich panovníka upraveny.⁴⁶⁶ To, že mnohé původní zdroje tak shovívavé vůči Angličanům nebyly, lze poměrně snadno doložit. Bower cituje báseň o bitvě u Bannockburnu, ve které byla kritizována pýcha a zrádnost Angličanů.⁴⁶⁷

Lze zajít ještě dále. Je dost pravděpodobné, že ne každý Skot vítal francouzskou vojenskou pomoc na území jejich království. Je známo ze skotských dokumentů, že jeden z francouzských vojáků zapálil (snad omylem?) dům jednoho ze Skotů.⁴⁶⁸ Kronikář Bower pro změnu informuje o taktických chybách některých zahraničních vojáků.⁴⁶⁹ Do třetice lze zmínit kontinentální kronikáře, kteří si v pozdějších dobách stěžovali na negativní přístup mnohých Skotů vůči francouzské aktivní pomoci.⁴⁷⁰ Vojenská přítomnost cizích (mnohdy ale i domácích) jednotek byla zkrátka pro mnohé domácí obyvatele problémem, protože se jich bezprostředně dotýkala. Přítomnost armád byla značným problémem především pro skotské obyvatele, protože na jejich území se válka vedla primárně, ale samozřejmě byli poškozeni i Angličané žijící na hranici. Obrovským problémem rovněž byly značné vnitřní spory skotských magnátů, které

⁴⁶⁵ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 222. Kritika Eduarda I. například: „The King Edward with mekill prid“, viz: *The Bruce*, 17. Wyntoun byl asi z této trojice nejostřejší, ostatně i protože psal po nich a z Barboura značně čerpal.

⁴⁶⁶ Například Fordun zcela jistě čerpal z kronik ze třináctého století, které nejspíše byly postaveny na ještě dřívějších kronikách: Cowan, Finlay eds., *Scottish History: The Power of the Past*, 50. Sice práce byly dokončeny za vlády Stewartovců, ale ti již nestihli velké úpravy, protože práce byly z velké části již hotovy. Barbour navíc studoval v Anglii a tuto možnost dostal mimo jiné díky garanci Davida II.: Steve Boardman, Susan Foran eds., *Barbour's Bruce and Its Cultural Context* (Cambridge: D. S. Brewer, 2015) 3. Například dle Michaela Penmana opat Bernard z Abroathu zcela jistě schválil dvorské verše během vlády Roberta I. Mnozí básníci rovněž oslavovali Bannockburn: Michael Penman, „King Robert the Bruce (1274-1329)“, 28.

⁴⁶⁷ *Scotichronicon*, VI, 356-360. *Scotichronicon*, VI, 366-374.

⁴⁶⁸ Skotská vláda musela poškozenému škody uhradit: „Et allocantur computanti, pro peioracione et combustione domorum Willelmi Chapman, factis per dominum Eugenium de Garansers, dummodo fuit in Abirden, in redditu suo ad partes Francie, xx s.“ Viz: *ER*, I, 453-454.

⁴⁶⁹ *Scotichronicon*, VII, 140-142.

⁴⁷⁰ Během roku 1385: Bonner, „Scotland's 'Auld Alliance' with France, 1295-1560“, 50. Jednotky byly vyslány po ukončení několikaletého příměří: NRS, *RH2/4/555/4*, č. 8.

poukazovaly na limity panovnické moci ve Skotsku, a do kterých mnohdy vstupoval jako hráč i anglický král.⁴⁷¹

Co se týče již zmíněného obchodu, pak zároveň tehdejší církevní nebo laičtí autoři slouží jako připomínka toho, že se všeobecně věřilo, že se různé nekalé obchodování se zbožím nebo zbraněmi dělo – i když o tom neinformovali bezprostředně. Kronikář Robertus de Avesbury napsal, že jednou z podmínek příměří z Escheplinu bylo, že Francie by neměla dodávat Skotsku zbraně či vojáky.⁴⁷² Lze tedy vyvodit, a některé dříve zmíněné svitky to v podobných příkladech ostatně potvrzují, že se podobné věci děly, čímž byly během konflikty oslabovány anglické pozice.

Anglické království a jeho poddané však mnohem více poškozovaly přímé ztráty, které utrpěli na svém území. Přepady hranic byly tradičním problémem již po několik desetiletí a v úředních pramenech lze nalézt odraz strachu anglických panovníků z nich.⁴⁷³ Po roce 1337 se to stalo ještě větší zátěží než kdy dříve, protože panovník měl proti sobě dva oponenty najednou místo jednoho. Nebezpečí ze severu bylo tak velké, že například durhamský biskup se ve čtyřicátých letech snažil koupit příslib od Skotů, že danou oblast nebudou napadat.⁴⁷⁴ Pro korektnost je však nutno dodat, že podobné problémy trápily i skotské obyvatelé. Dle skotských historiků se dochovaly zprávy, které dokonce zmiňují kanibalismus na počátcích stoleté války nedaleko města Perth.⁴⁷⁵ Na druhou stranu záznamy byly ovlivněny tím, jak se jedné či druhé straně dařilo. Walter Bower v kronice *Scotichronicon* fakticky naznačil, že země začala

⁴⁷¹ Jako příklad za všechny lze uvést spor uvnitř rodiny Douglasů. William Douglas, který byl zajat u Neville Crossu, byl kmotrem jiného z Douglasů, který rovněž nesl jméno William. Druhý jmenovaný využil nepřítomnosti svého kmotra a vrátil se do země z Francie během roku 1347 a začal si zde budovat vliv, což nebylo po vůli stoupcům jeho kmotra. Mladší William rovněž pokračoval ve vedení války vůči Anglii, což nakonec vedlo k tomu, že starší William o pět let později slíbil anglickému králi, že mu bude vojensky sloužit. Vše: Brown, *The Black Douglases*, 44-45. Nebo: MacInness, *1332 – 1357*, 54. V některých případech musel David II. uznat nezávislost některých šlechticů, protože zkrátka neměl moc je zlomit (například tzv. „pána“ ostrovů): Andrew McDonald, *The Kingdom of the Isles*, 189.

⁴⁷² *Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*, 323.

⁴⁷³ „potissime eum inimici nostri praedicti continuis explorant discursibus, ubi et quando fines Marchiae latentius possent invadere, et pejora prioribus perpetrare [...] in partibus Marchiae Angliae et Scotiae situata, per hostiles incursus, qui in Marchia quotidianis et continuatis vicibus invalescunt, mobilibus et se moventibus frequentis spoliatur [...]“. Převzato z: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 213-218. Případně: crudeliter invaserunt, combusserunt, et, quod dolentes referimus, penitus devastarunt: bona etiam ecclesiastica damnabiliter rapiendo [...] dictasque partes Marchiae gravibus et importabilibus tributis miserabiliter supponendo.“ Z: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 221,

⁴⁷⁴ Upozornil na to James Campbell: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages.*, 192. Durhamský biskup čelil ze skotské strany značnému tlaku, některé jeho pozemky byly například vypáleny: *CCR*, 1341-1343, 98.

⁴⁷⁵ Nicholson, *Scotland: TLMA*, 139. O devastaci zdější oblasti (včetně kanibalismu): „Tota illa patria circumvicina eo tempore in tantum fuit vastata quod non remansit quasi domus inhabitata [...] victualium inopia ut passim plebicula deficeret [...] lupus eos strangulantes de ipsorum carnibus victitabant.“ Z: *Scotichronicon*, VII, 144.

prosperovat ihned po tom, co byla dobyta velká část anglických držav ve Skotsku, na což lze pohlížet s přinejmenším jistou dávkou skepse.⁴⁷⁶

Z finančního hlediska bylo vedení války rovněž problémem i vzhledem k poměru vybraných financí od poddaných. Krom jiných výdajů musel panovník v této době odpouštět dluhy těm, kteří je z rozličných důvodů nemohli splácet. Finanční povinnost byla například odpuštěna, když v minulosti daná osoba něco důležitého vykonala ve prospěch krále. Další možností mohlo být, pokud byl někdo zajat Skoty a nemohl tedy obnos zaplatit, případně jestliže Skotové vyplnili půdu, na které žil a ze které odváděl svůj díl. Z roku 1337 se dochoval záznam, ve kterém bylo zmíněno, jak byl odpuštěn dluh jednomu Angličanovi na základě toho, že byl Skoty zajat.⁴⁷⁷ Roku 1343 byl pro změnu král „znepokojivě rozrušen“, když jistí lidé z Rodesdale (v Northumberlandu na severu Anglie), „vydávající se za Skoty“, několikrát vyplnili jednu z oblastí a navíc od tamějších obyvatel, jakožto „spojenci Skotů“, vymámili další finanční odškodné.⁴⁷⁸ Tím králi zákonitě klesal příjem do státní pokladny a navíc bylo obtížné nalézt pachatele a potrestat je. Styl zápisu („spojenci Skotů“) byl rovněž tradiční. Za prvé vyjadřoval jistou nejistotu, neboť potenciálním pachatelem mohl být kdokoliv. Za druhé naznačoval, že Skotové nejsou sami a že nebezpečí hrozí z více stran – a to i od Angličanů samotných. Za třetí ho lze vyložit jako ospravedlnění, proč se na mnohých setkáních parlamentu vyžadovalo, aby na severu zůstávali vojáci a chránili bezpečí obyvatel v nepřítomnosti krále.

Královská správa se proti náporu nepřátel a škůdců samozřejmě snažila bojovat. Roku 1346 byla ustanovena komise, která měla vyšetřit stížnost mnohých poddaných z Cumberlandu. Ti tvrdili, že jejich úroda byla skotskými vpády zcela zničena a že tedy nemají z čeho zaplatit koruně. Vadilo jim, že i přesto po nich šerif chtěl část jejich sklizně.⁴⁷⁹ Král pak neměl jinou možnost než dluh odpustit, čímž se samozřejmě připravil o finance, které potřeboval na vedení války proti Francii či na potlačení skotských přepadů hranice a řízení království. Zároveň tyto

⁴⁷⁶ „Cepit tunc regnum prosperari [...] regnum eliminatum erat de minibus Anglicorum, exceptis castris de Edenburgh, Roxburg, Berwik, Jedwod et Lowmabane et aliquantulis turrulis in eorum circuitu [...]“ *Scotichronicon*, VII, 144.

⁴⁷⁷ *CPR*, III, 1334-1338, 530.

⁴⁷⁸ Tradiční označení: „adherentes“. Zpráva: *CPR*, VI, 1343-1345, 67. Podobné případy se objevovaly. U jednoho soudu byl posuzován případ člověka, který tvrdil, že je někým jiným, než si soud myslel („qil est autre persone qe celui vers qi et c“). Nakonec bylo rozhodnuto, že král bude muset být tím, kdo vyřkne definitivní ortel nad identitou daného muže: *Year Books*, 14-15 Edw III, 189.

⁴⁷⁹ *CPR*, VII, 1345-1348, 103-104. Museli se vykoupit před Skoty, aby je nenapadli: Chris Briggs, „Taxation, Warfare, and the Early Fourteenth Century Crisis in the North,“ *Economic History Review* 58.4 (2005) 664-666. Podobně si obyvatelé Northumberlandu stěžovali na ten samý problém o dva roky dříve: *CDS*, III, 262. Do třetice si opat z Jervaulx v Yorkshire stěžoval, že jeho opatství a okolí utrpělo skotskými válkami, a proto prosil o odpuštění všech daní: *CDS*, V, 268.

zprávy poukazovaly, jak byl život na hranici obtížný.⁴⁸⁰ Při skotském vpádu během pozdního podzimu si raději tamější obyvatelstvo vykoupilo od vojsk Davida II. příměří.⁴⁸¹ Skotské úřední prameny ale poukazují na mnohem tvrdší realitu. Několikrát v nich bylo zmíněno, že během let 1336 až 1343 nemohlo dojít k vybrání cel a dalších prostředků v Aberdeenu, hluboko na skotském severu, protože byl vypálen „nepřáteli“ (tedy Angličany).⁴⁸²

Eduard III. se však nebál o některé výnosy přijít, jakmile to pro něj bylo výhodné. Královská propaganda se snažila motivovat pro válku vidinou zisku a slávy, když byla ohrožena cizím živlem.⁴⁸³ Pokud královi někdo splnil jeho přání nebo udělal něco odvážného, mohl se dočkat odměny. V takovém případě mohl poddanému udělit půdu či finanční obnos, ačkoliv sám měl omezené prostředky. Rytíř, který zajal Davida II. v bitvě u Neville Crossu, John de Coupland, dostával ročně odměnu pět set liber za svou „statečnost“ v průběhu bitvy.⁴⁸⁴ Pozdější autoři narativních textů z něho i přes kusé informace získané z úředních pramenů udělali hrdinu a naopak z Davida II. zbabělce.⁴⁸⁵ Jeho „druhému životu“ v pramenech pravděpodobně

⁴⁸⁰ Skotové na tom však byli ještě hůř než Angličané žijící na druhé straně hranice: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 20.

⁴⁸¹ MacInness, *1332 – 1357*, 47.

⁴⁸² „anni, etc., XXX^{mi} sexti, causam assignantes, quod dicta villa fuit combusta per inimicos, et quod de dicto termino nihil potuit lauri, nec dictum burgum inhabitare audebant: et quotquot inhabitabant, Anglicis adheserunt. Ad quam causam verificandam, obligarunt communitatem, sub pena mille librarum.“ *ER*, I, 472. Nebo: *ER*, I, 526. Autor zprávy naznačoval, že životní podmínky byly tak tvrdé, že tam krom spojenců Angličanů nemohl nikdo žít. Pravděpodobně byl vypálen jako reakce na napadení anglických námořníků: Rory Cox, „A Law of War? English Protection and Destruction of Ecclesiastical Property During the Fourteenth Century,“ *The English Historical Review* 128.535 (2013): 1381-1417. Anebo jako reakce na vypálení Perthu Skoty: MacInness, *1332 – 1357*, 25-27.

⁴⁸³ Anthony Tuck, „Why Men Fought in the 100 Years War,“ *History Today* (1983): 36. Lze vidět i z různých listin. Například někdo dostal pravomoc si opevnit svou doménu za služby ve válkách proti Skotům: Charter Rolls, 4. „La question écossaise a pu accélérer la marche á la guerre dans la mesure où les Anglais la considéraient comme un péril mortel pour leur pays, mais elle s'inscrivait dans un rapport de force distinct et bien antérieur á la guerre de Cent Ans.“ Od: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 65.

⁴⁸⁴ *CPR*, VII, 1345-1348, 370. Také: „[...] in que Bello idem Johannes David de Bruys, qui se Regem Scotiae feceret nominati, de Guerra cepit [...] percipiendas sibi et Haeredibus suis singulis Annis (videlicet) quadringentas Libras de Exitibus [...]“ Od: *Foedera*, III, 3. Zmínil ho i: Jean le Bel, 111. Nebo: *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, 369. Jednalo se o obrovskou sumu, která v mnohých případech přesahovala to, co dostával Balliol. Podobné odměny nebyly nevídané. Eduard I. odměnil velitele Johna (Jana) de Berminghama za to, že mu přinesl hlavu Eduarda Bruce (dal mu vévodství Louth): Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 189.

⁴⁸⁵ Dopis z konventu v Durhamu pro durhamského biskupa zmiňoval výhru a to, že byl David II. zajat, ale nebylo specifikován kým: „In quo quidem conflictu David, se dicens regem Scotiae, captus est [...]“ *Z: Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 379. Hector Boece mu do úst vkládal i věty: *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, 369. Případně: „Brus serpens dipsas, faciens guerras bibit ipsas./ Brus David auffugit, fugiendo contra leo rugit, / Coplond attingit fugientem, vulnere cingit: / Regem persequitur, David in spinis reperitur, / Copland arestat David cito se manifestat./ Rex fugiens capitur, et honos regis sepelitur. / Regem Scotorum licuit captum retinere, / Regem scaccorum jura vetant capere. / Copland cognomen, est Johannes sibi nomen, / Qui Brus accepit, sibi gratia crescere coepit.“ *Z: Political Poems and Songs Relating to English History*, 46. I mnozí skotští kronikáři, jako Walter Bower, byli k Davidovi kritičtí. Nicméně jeho chování v bitvě hodnotil Bower jako rytířské, protože prý vyrazil několik zubů Couplandovi, než byl zajat a navíc byl sám v bitvě zraněn (což byla pravda): „a Johanne Cowpland capitur, prius tamen duobus de suis dentibus ictu regis evulsis, rege nichilominus duabus sagittis graviter vulnerato [...]“ Více: *Scotichronicon*, VII, 260-264.

pomohlo, že se později stal jedním z hlavních mužů na severu Anglie a stal se šerifem a ochráncem Berwicku než byl zavražděn roku 1363.⁴⁸⁶ Často byli odměňováni vojáci anebo úředníci, kteří sloužili v minulosti ve Skotsku. Jeden ze šlechticů měl v únoru 1342 pět set liber jako dar za útraty, které byl nucen vydat během obrany severní hranice.⁴⁸⁷ Existují případy, kdy takoví lidé dostali dokonce půdu, se kterou pak mohli disponovat.⁴⁸⁸ Mohl se ale stát i pravý opak. Anglickému poddanému, který podpořil Skoty, hrozila ztráta půdy nebo úřadu, který zastával.⁴⁸⁹ Samozřejmě, jak lze vyčíst ze listin Davida II. nebo úředních dokumentů zabývajících se financemi, i skotští panovníci odměňovali jim věrné šlechtice či poddané a trestali zrádce.⁴⁹⁰

Potenciální zisk rovněž přilákal zběhy, kteří zradili svého bývalého pána. Pro vládnoucí elitu bylo naprosto nepřijatelné, aby někdo anglického krále zavrhl a přidal se ke skotským nepřátelům. Nicméně k takovýmto případům docházelo. Například na začátku roku 1338 byl sepsán záznam hovořící o zběhnutí anglických lučičníků z důvodu nedostatečného platu.⁴⁹¹ Historik Anthony Tuck toto potvrzuje, když tvrdí, že platy mnohých vojáků byly nízké, a proto se často dopouštěli rabování či z armády utíkali.⁴⁹² Takové zprávy se objevovaly nejspíše proto, aby se rozšířilo povědomí o činech podobného typu a aby se odradilo od jejich napodobování. Viníky nemohl minout trest, pokud byli v budoucnu nalezeni. Zároveň se pak těmito akty stanovila komise, která se měla událostí zabývat a vyšetřit ji.⁴⁹³ Samotný úkol byl pro tehdejší správní systém příliš obtížný, úspěšnost vyšetřování proto byla pochybná. Málokdy lze v takových případech v pramenech dohledat, zda došlo ke skutečnému potrestání obžalovaného a k jeho nalezení. Spíše se v nich psalo o „intenci“ krále dané zrádce potrestat. To je ale

⁴⁸⁶ Byl zabit gangem vedeným Johnem Cliffordem: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 141. Jeho vražda poukazuje na sociální tenze a závist, která existovala: Brown, *Disunited Kingdoms*, 177. Podobně hovoří: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 41.

⁴⁸⁷ *CDS*, III, 251.

⁴⁸⁸ *CFR*, V, 1337-1347, 78. Další za své předchozí služby dostávali zapláceno. Například na tzv. gaskoňských svitcích se dochovala zpráva, dle níž jistý John Dies dost finanční odměnu (roku 1336) za to, že dříve sloužil ve Skotsku („in partibus Scocie“): *Gascon Rolls*, C 61/48, 10 Edw III, m. 6.

⁴⁸⁹ Jeden takový případ se dochoval z roku 1344: *CFR*, V, 1337-1347, 364.

⁴⁹⁰ *RRS*, VI, 78. William (Vilém) Faireley a Walter Curry obdrželi sto liber za pomoc s dobytím Edinburghu: „Et Willelmo de Faireley et Waltero de Curry, pro adquisicione castri de Edinburgo, de mandato regis, oretenus, in pleno parlamento, tento apud Sconam, sub periculo computantis, c li.“ *ER*, I, 507. Jistý Hugo de Danielston byl zraněn v Anglii („vulnerato in Anglie“), a proto obdržel od krále odměnu v hodnotě několika liber: *ER*, I, 534.

⁴⁹¹ *CPR*, IV, 1338-1340, 72

⁴⁹² Tuck, „Why Men Fought in the 100 Years War,“ 37. Malé platy rovněž zmíněny v: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 140-141. Jedním ze způsobů, jak vojákům zaplatit, bylo shromáždění desátku v lokalitě, ze které byli vybráni. Během roku 1339 bylo oznámeno, že mužům z Cumberlandu a Westmorlandu budou jejich výdaje proti Skotům pokryty z desátku a patnáctku z těchto lokací: *CDS*, V, 266.

⁴⁹³ Podobná komise byla například ustanovena roku 1337. Měla vyšetřit, kdo se vydal bez povolení pomáhat skotským nepřátelům: *CPR*, III, 1334-1338, 580.

poměrně typické pro prameny úřední provenience. Podobně se dochovaly zprávy poskytující informace o tom, kolik vojáků mělo být naverbováno na kampaň do Francie mezi lety 1345-1346. Nicméně již nelze zjistit, kolik vojáků skutečně bylo vyzbrojeno.⁴⁹⁴ Ve druhém případě je to dáno tím, že se dané dokumenty ztratily.

Ačkoliv útěky zběhů mnohdy činily potíže anglickému království a znamenaly pro něj práci navíc (ať už administrativní nebo finanční), na druhou stranu se monarchie nebála přijmout ty, kteří zběhli ze druhé strany, aby jí pomohli. Roku 1341 se připojil k Eduardově armádě jeden důstojník, kterému Filip VI. nezaplatil za jeho služby. Anglickému králi slíbil pomoc šedesáti rytířů a dalších 1,400 mužů, pokud bude za svou službu finančně kompenzován.⁴⁹⁵ Ve stejný rok byl jeden ze Skotů odměněn za to, že i přes svůj původ se rozhodl pomáhat anglickému panovníkovi.⁴⁹⁶ Místo narození nebo rodová příslušnost nebyla rozhodující. Známý je případ Johna (Jana) Stirlinga, který se stal roku 1343 šerifem v Northumberlandu i přes svůj skotský původ.⁴⁹⁷

Krom „zběhů“ si Eduard mohl také získat zločince, kterým byli odpuštěny jejich tresty, pokud byli ochotni Eduardovi válečně sloužit.⁴⁹⁸ Tato taktika byla tradičním způsobem, jak využít každého muže, který byl k dispozici na „obranu“ zájmů království.⁴⁹⁹ Výhodou najímání kriminálních bylo, že často jim nemusela monarchie platit (výměnou za to, že byli na svobodě) a mnohdy dokonce museli králi zaplatit za grant, který jim trest prominul.⁵⁰⁰ Nevýhodou bylo, že ne vždy bylo možné tyto jedince kontrolovat a občas, i během vojenských akcí, zopakovali svoje předchozí prohřešky, za které byli původně uvězněni.⁵⁰¹ To mohlo být značným

⁴⁹⁴ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 181-183. V každém případě Henegavsko či Brabant již za Anglii v této době vojensky nestály (Bavor samozřejmě také ne): Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 102.

⁴⁹⁵ CPR, V, 1340-1343, 330.

⁴⁹⁶ CDS, III, 249. Roku 1346 dostal někdo jiný pardon od krále. Jeho předchozí přečiny proti království mu byly prominuty: CDS, III, 265.

⁴⁹⁷ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 126. Měl za sebou kariéru stojící za režimem Eduarda III.: *Rotuli Scotiae*, I, 383.

⁴⁹⁸ *Rotuli Scotiae*, I, 520. Nebo („litteras pardonationis pro diversis criminibus, ob servitia in munitione oppidi Perth, et in aliis partibus Scotiae“): *Rotuli Scotiae*, I, 557. V minulosti si někteří úředníci či biskupové stěžovali, že nemohou bezpečně odeslat požadované sumy králi kvůli zločincům, kteří působili v jejich okolí. Samozřejmě to ale mohla být i výmluva, aby dané prostředky nemusely být odeslány: Michael Prestwich ed., *Thirteenth Century England IX: Proceedings of the Durham Conference*, 115. I přesto to ukazuje, že zločinnost mohla být velkým problémem pro správu monarchie. Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 68-70.

⁴⁹⁹ CCR, 1333-1337, 129. Jeden takový případ se stal během roku 1338. Jeden propuštěný se dostal na svobodu, neboť mu byli odpuštěny všechny vraždy, zločiny a krádeže, kterých se měl dříve dopustit: CPR, IV, 1338-1340, 95-96. Pokračoval tím v taktice svého otce: Bothwell, *The Age of Edward III*, 85.

⁵⁰⁰ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 193. Na druhou stranu se jednalo o jistý risk, protože mnohdy se jednalo o těžké zločince (údajně až jedna pětina odsouzených se dopustila vraždy): Waugh, Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 158.

⁵⁰¹ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 195. Pozemkoví vlastníci se snažili žít v bezpečí a podporovali dodržování pravidel na svých statcích: Grant, *Independence and Nationhood*, 161. Málokdy s tím však šlo něco udělat, protože

problémem pro autoritu panovníka, který byl garantem práva ve svém království. Pravidelně, většinou každý měsíc, nechával vyhlášovat po království (hlavně v centru města u tržiště) nové zákony a místní šerifové měli občas za úkol kancléřství potvrdit, že tato akce proběhla.⁵⁰² Kontroly podobného typu historikům jen potvrzují, že Eduard III. byl panovníkem, kterému záleželo na tom, jak o něm bylo smýšleno ve veřejném prostoru.⁵⁰³ Na druhou stranu ne vždy byl ochoten ustoupit. Když byla kritizována jeho politika odpouštění zločinů kvůli potřebě vojáků, reagoval na podněty stavů jen velice vágně, neboť vnímal promíjení trestů jako svoji prerogativu.⁵⁰⁴

Samozřejmě angličtí zběhové, kteří se přidali k druhé straně a byli Angličany chyceni museli být potrestáni. To samé platilo pro zajatce, kteří většinou putovali do vězení či různých opevněných budov, kde byli následně drženi.⁵⁰⁵ Za zajatce samozřejmě mohla získat anglická koruna výkupné, případně je mohla později vyměnit za Angličany, kteří byli druhou stranou zajati. Nejprestižnější zajatce získala po bitvě u Neville Crossu roku 1346, kdy se jí podařilo zajmout samotného Davida II. s velkým počtem šlechty. Získala si tak velice solidní vyjednávací pozici, oslabilu své soupeře a dočkala se značné finanční odměny.

V pozdějších fázích bojů úřední zprávy rovněž informovaly o destrukci, kterou Skotové zemi způsobili nebo kterou případně způsobili mohli. V takových případech se kronikáři snažili podat vysvětlení, proč se proti Skotům muselo bojovat pod vedením anglického krále.⁵⁰⁶ Oficiální akta mohla do jisté míry tuto tendenci také odrážet, ale většinou byl jejich úkol pragmatictější. Spíše oznamovala jistá fakta, se kterými měl anglický král a jeho okolí (včetně správního systému) počítat. Například pokud lze ve „svitcích“ z roku 1341 nalézt zprávu, že v jisté oblasti nemohly být vybrány daně, protože Skotové vyplenili danou lokaci a zničili tamější

se mohli prezentovat předchozím pardonem od krále: Bothwell, *The Age of Edward III*, 85. Anglický král se však snažil držet pořádek vojsk a jeho kapitáni měli příkazem držet disciplínu a trestat vojáky: *CDS*, V, 265. Nicméně dle Johna Abertha kriminalita v Anglii oproti třicátým letům poklesla: John Aberth, „Crime and Justice Under Edward III: The Case of Thomas de Lisle,“ *The English Historical Review* (1992): 283.

⁵⁰² Doig, „Political Propaganda and Royal Proclamations in Late Medieval England,“ 259-261. Richard Gorski, *The Fourteenth-Century Sheriff* (Woodbridge, The Boydell Press, 2003) 3.

⁵⁰³ Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 75. Viz jeho symbolika nebo i to, že nechal svého třetího syna pojmenovat „Lionel“, tedy „malý lev“ nebo „syn lva“, což lze dát do spojitosti s jeho oblibou leopardů/lvů jakožto symbolů: Coss, Keen eds., *Pageantry and Social Display in Medieval England*, 80.

⁵⁰⁴ Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 85. Naopak mnohdy ještě potvrzoval pardony, které uděloval i Eduard Balliol: *Rotuli Scotiae*, I, 630.

⁵⁰⁵ Z roku 1341 existuje zpráva, dle které měli být skotští zajatci převezeni z obydlí duchovních do hradu v Nottinghamu: *CCR*, 1341-1343, 26.

⁵⁰⁶ *Scalacronica*, 172. Nebo: *Finito dicto concilio Londoniis et in eo modicis expeditis, dominus rex se transtulit versus partes boreales, ad roborandum marchiam Scotiae contra Scotos.*“ Bylo nutné posílit hranici se Skotskem: *Continuatio Chronicarum*, 189.

úrodu, pak to znamená, že anglický král musel počítat s menším příjmem z této oblasti.⁵⁰⁷ To odpovídá narativní produkci, ve které se lze dočíst, že Eduard III. přicházel o mnohé hrady na území Skotska, zvláště po návratu Davida II., který byl, dle Jeana Froissarta, naprosto zdevastován, když zjistil v jakém stavu se země po jeho návratu nacházela. Ostatně skotská parlamentní akta tento názor potvrzují.⁵⁰⁸

Přitom Eduard III. se v období mezi počátkem stoleté války a tímto rokem, vzhledem k obrovským válečným výdajům, opíral o příspěvky vybrané na dani snad jak nikdy předtím.⁵⁰⁹ Byly vydávány i anglické listiny, ve kterých byly obšírněji popisovány krutosti plenění skotských útočníků, které k danému činu někdo navedl anebo jim alespoň pomohl.⁵¹⁰ Podobné zprávy připomínaly, jak nebezpeční mohli nepřátelé ze severu být. Zároveň poukazovaly na obrovskou nenávist mezi jednou a druhou stranou. Proto se v nich neustále vyskytuje ta samá, negativně zabarvená, rétorika vůči Skotům.⁵¹¹

Existují ale i jiné typy pramenů, které naznačují, jak nenáviděným „lidem“ Skotové byli. Interpretovat tyto dokumenty je však značně obtížné a do velké míry ošemetné. Iain MacInnes upozorňuje na tzv. *Luttrell Psalter*, tedy Luttrellovu knihu žalmů, která byla sepsána během vlády Eduarda III. někdy před rokem 1345.⁵¹² Iluminace na jedné ze stran vyobrazují muže atakující ženu, na druhé je napaden bezbranný muž zezadu a na třetí uřezává muž končetiny dětem.⁵¹³ MacInnes se domnívá, že agresori na obrázcích, což nelze textem knihy zcela

⁵⁰⁷ CCR, 1341-1343, 156.

⁵⁰⁸ „[...] chacun lui alla montrer et complaindre ses dommages et ses meschéances, an mieux qu'il put, et toute la destruction que le roi Edouard et les Anglois avoient fait en son pays. Le jeune roi David d'Escosse eut grand deuil et grand pitié quand il vit ainsi son pays détruit et ses gens ainsi complaindre [...]“. Jean Froissart, 141.

⁵⁰⁹ Tuck, 35. Ihned se začal věnovat řešení práva a potvrzování různých listin: RPS, 1341/1. Mimo jiné byly potvrzeny mnohé výsady městu Aberdeen, které bylo poškozeno válkou v jeho nepřítomnosti: „carta nostra confirmasse, burgensibus nostris de Abirdene [...] oppressione siue subversione libertatum suarum quas per guerram nostram in absencia nostre hucusque passi sunt non obstante“: RPS, 1342/2/1.

⁵¹⁰ CPR, VI, 1343-1345, 492. Zpráva byla vztažena ke Cumberlandu. Jednalo se o tradiční rétoriku, dle které měli Skotové pálit, vraždit a celkově zemi škodit („Homicidia, Depraedationes, Incendia“). Jako nepřátelé a rebelové („inimicos et rebelles regis“) byli označováni již mnohem dříve, viz například dopis z roku 1300: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 158. Plenění, pálení a vraždění z dřívějších dob: „[...] nostras et fidelium nostrorum terras in Scotia devastarunt, et, his finibus non contenti, Marchiam regni nostri praedicti hostiliter ingressi [...] depraedationes, incendia et homicidia perpetrarunt [...]“. Z: *Historical Papers and Letters from the Northern Registers*, 202. Nebo: CFR, IV, 1327-1337, 353. Tento způsob rétoriky byl ale charakteristický i pro anglické úřední prameny vůči Skotům. Například v soudním spisu byla poprava Williama Wallace ospravedlněna tím, že se v minulosti dopustil vražd, žhárství a krádeží: „[...] Et pro roberiiis homicidiis et feloniis quas in regnum Anglie et terram Scotiae fecit suspendatur et postea devaletur [...]“. Z: *Year Books*, 11-12 Edw III, 173. Tuto rétoriku podporovali i mnozí autoři kronik či básní, jako například Laurence Minot: *The Poems of Laurence Minot*, 1-3.

⁵¹¹ „[...] depraedatione, engressionus, vel dampnorum, quorum que hominibus Scotiae [...]“. TNA, C 67/17, 13 Edw III, m.1.

⁵¹² MacInness, 1332 – 1357, 205.

⁵¹³ *Luttrell Psalter*, MS 42130, 167.

stoprocentně doložit, jsou Skotové.⁵¹⁴ Zároveň však věří, že se text týká vlády Eduarda I. (nikoliv Eduarda III.), během které autor žalmu vytrpěl od Skotů značná příkoří.⁵¹⁵ Svůj názor podkládá anglickými úředními prameny, ve kterých měly dle něj být sice nadále Skotové označováni jako „rebelové“, ale již méně jako „vrazi“ nebo „žháři“. Tento poslední argument je však přinejmenším sporný. Obraz Skotů jako rebelů proti království by bez pochyby odpovídal úředním pramenům. Nicméně označení, že Skotové již skoro nikdy nebyli označováni v úředních pramenech jako vrazi a žháři není pravdivé. Jistě, mnohé zprávy byli vůči Skotům mírnější než za dob Eduarda I. V mnohých z nich stále byli skotští poddaní vnímáni jen v tom nejhorším světle.⁵¹⁶ Podobně na tom byly některé kroniky a rovněž anglické básně, které vznikaly ve čtyřicátých letech čtrnáctého století.⁵¹⁷ Nicméně MacInnesův argument je zajímavý alespoň v tom, že poukazuje na propojení s dobou vlády Eduarda I. Text žalmu totiž rovněž naznačuje zajímavé propojení současníků Eduarda III., kteří zároveň pamatovali i časy jeho předchůdců. Jistá kolektivní paměť tedy mohla hrát svou roli a ovlivňovat budoucí generace.

Avšak i tak nenáviděným nepřátelům pocházejícím ze Skotska mohlo být odpuštěno, pokud se včas přidali na stranu Eduarda III.⁵¹⁸ Čekala je pak odměna, jejichž existence se dochovaly v úředních pramenech. Mnohdy se jednalo o různé majetky, půdu či práva mimo oblast, kde věrný anglického krále sloužil nebo pobýval. Zároveň to mohlo být chápáno jako šance pro ostatní se zachovat stejně, neboť informace o daném činu a o odměně nechávali úředníci šířit po celém království na pokyn krále. Odměna však nemusela být vždy dostačující. Během jara 1341 obdrželi někteří londýnští měšťané jistá práva ve Skotsku. Toto privilegium ale odmítli, protože tvrdili, že v tamější oblasti Skotska neměl Eduard III. žádnou autoritu a oni

⁵¹⁴ „Quidam et aduenam interfecerunt et pupillos occiderunt et direrunt non videbit dominus nec intelliget deus Jacob. Intelligite insipientes in populo et stulti aliquando sapite [...]“ *Luttrell Psalter*, MS 42130, 167.

⁵¹⁵ Více: MacInness, *1332 – 1357*, 205.

⁵¹⁶ *Foedera*, II, 167. *Rotuli Scotiae*, I, 575. *Rotuli Scotiae*, I, 618. MacInnes uvádí protipříklady: MacInness, *1332 – 1357*, 209-210. Ale mnohé zprávy zkrátka hovoří proti němu. Nicméně má pravdu, že mnozí kronikáři již neměli tak radikální anti-skotskou rétoriku jako o čtyřicet let dříve.

⁵¹⁷ Básně viz kapitola týkající se panovnické titulatury. Kronikář Baker po bitvě u Sluys: „Circa idem tempus Scoti, treugam inter ipsos et regem initam servare nolentes, Angliam in multa magnitudine venerunt, occisioni et combustioni totam fere marchiam submissam depredantes [...]“ *Chronicon Galfridi le Baker*, 69. Také u Neville Crossu: „Nempe per multas suorum prediorum depredaciones venerunt prope Dunelniam [...] ne manerías illorum ultra depredarent [...]“ *Chronicon Galfridi le Baker*, 87. „Quod, si veru mest, Deus ostendat regi et regno tales subdolos proditores.“ Z: *Chronicon de Lanercost*, 293. „[...] dicti Scoti, qui dolose semper egerunt, boane memoriae comitem Athelíae et alios nobiles et fideles nostros quamlures interfecerunt, et prodionaliter captivarunt, ac castra nostra et nostrorum, contra formam treugarum, obsiderunt et ceperunt, ac damna nobis irreparabilia intulerunt.“ *Chronicon de Lanercost*, 301. Ukázky z lanercostské kroniky jsou z let 1337 až 1338.

⁵¹⁸ *CPR*, VI, 1343-1345, 209.

by tedy nemohli ve skutečnosti udělenými právy reálně disponovat.⁵¹⁹ Z politického hlediska to byla do velké míry legitimní stížnost, neboť anglické pozice se ve Skotsku oslabovaly a ve stejný rok se vrátil do království David II.

Různé typy úředních pramenů také umožňují historikům pochopit, jak monarchie reagovala na cizí vpády a jak verbovala armádu, protože anglické království fakticky nedisponovalo stálou armádou, která by zatěžovala rozpočet. Dle specialisty na správu monarchie, Jamese Williarda, existovalo několik možností, z nichž mohl král čerpat.⁵²⁰ První, která v té době nebyla pro ofenzivní válku již tolik aktuální (na rozdíl od francouzského ale i skotského vojska), se zakládala na povinnosti leníka sloužit ve vojsku svého pána, pokud by k tomu byl povolán. Druhou možností bylo verbovat vojáky mezi šestnácti a šedesáti lety na základě kvót týkajících se daných lokalit.⁵²¹ Za vlády Eduarda III. se stávalo čím dál tím populárnějším skládat vojsko z lehké kavalerie. Ta se mohla rychle přesouvat a byla vhodná jak pro lučištníky, tak pro rytíře.⁵²² Třetí možností bylo najmout profesionální žoldnéře, což se stalo populární především za stoleté války během kampaní na kontinentu. Král tak mohl využít existence mnohých aliancí, které byly na počátku konfliktu vyjednány. Zároveň království v takovém případě mělo potenciál využít více vojáků a ušetřit své vlastní (případně je použít na jiné akce).

Z pochopitelných důvodů bylo proti skotským nájezdům nejvíce používaným způsobem verbování domácích obyvatel z jednotlivých lokalit na základě kvót – předem shora zvolených

⁵¹⁹ CCR, 1341-1343, 93.

⁵²⁰ Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 344. Nebo: Waugh, Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 175. Všechny způsoby byly ale závislé na sociálních kontaktech. Pokud zemřela větší část šlechty, bylo to problémem pro verbování vojska, protože ona se na něm pomáhala podílet a často verbovala stejné vojáky. Například sedmdesát procent vojáků bojujících pod lordem Warwickem roku 1345 se vrátilo do jeho služeb o rok později: Bell ed. et al., 17. Z května 1342 se dochovala zpráva zmiňující ochotu některých šlechticů sloužit s vojáky na anglicko-skotském pomezí. Thomas de Lucy byl ochoten se vydat na dané místo se dvaceti muži ve zbrani a třiceti lučištníky (měli se shromáždit u Newcastle-on-Tyne), Thomas Rokeby s desíti muži ve zbrani a desíti členy lehké kavalerie anebo Rogier de Grey s patnácti muži ve zbrani: CDS, III, 253. Nižší šlechtici si ale kladli podmínku, aby tam byli i zástupci baronů atd.: CDS, III, 254. O způsobu verbování ve Skotsku toho není tolik známo, protože se nedochovalo příliš dokumentů. Buďto byli rytíři povoláni jako feudálové (týkalo se ale jen malého procenta Skotů) anebo to bylo součástí povinnosti bránit království. Na rozdíl od Angličanů za to nedostávali muži mezi šestnácti a šedesáti lety plat: MacInness, *1332 – 1357*, 61-63.

⁵²¹ Zde byla často aktivní, hlavně od vypuknutí stoleté války, šlechta a bohatší poddaní. Vlastník půdy, jehož majetek dosahoval hodnoty výnosy pět a více liber ročně měl poslat rytíře na koni do anglického vojska. Na bohatší se kladly ještě větší nároky: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 220. Před bitvou u Kresčaku byl například zvolen tento způsob verbování, především na jihu Anglie. U mnohých majitelů půdy ale vyvolal značné napětí, které možná neeskalovalo jen díky úspěchům vojska: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 4-5. Věkový rozptyl viditelný například z: CDS, III, 232. Daný věkový rozptyl (16-60) byl tradiční i ve Skotsku: MacInness, *1332 – 1357*, 55. Potvrzují to i pozdější zápisy skotského parlamentu: RPS, 1430/38.

⁵²² Lučištníci na koních byli většinou verbováni z bohatších rolníků: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 110-111.

čísel. Výjimkou byli šlechtici, kteří byli jako leníci, například na půdě parlamentu, požádáni o službu na hranici.⁵²³ Předem vybraní lidé totiž mohli nejrychleji reagovat na danou situaci a také jejich svolání nestálo tolik úsilí či finančních prostředků jako žoldnéřská hotovost. Nemuselo se jednat pouze o poddané z oblasti postižené skotskými vpády. Během léta 1340 nechal Eduard III. vybrat lučištníky, rytíře a lehkou kavalerii z Irska, aby čelili skotskému nebezpečí.⁵²⁴ Zde je vhodné říci, že Irsko a Wales byly tradičními oblastmi, kde docházelo k verbování vojáků.⁵²⁵ Během zimy 1337 byla pro změnu komise pověřena, aby v Southamptonu na jihu Anglie vybrala šedesát mužů, kteří by pak šli do jako vojáci pomáhat Angličanům do Skotska. Každý, kdo by odmítl, by byl zatknut.⁵²⁶ Do třetice je možno zmínit, jak bylo jednotlivým „věrným“ rozkázáno v březnu 1337, aby vybrali z předem daných oblastí vhodné lučištníky do vojska. Přibližné počty takto zvolených vojáků byly stanoveny králem.⁵²⁷

Samozřejmě je nutno zdůraznit, že tento proces trval nějakou dobu, a proto se musel daný příkaz vydat většinou několik týdnů až měsíců předem.⁵²⁸ Postup lze vyčíst z jednotlivých pramenů. Král přikázal daným lidem, tzv. „komisi šikovatelů“ (mnohdy se jednalo o seržanty či jiné vojáky), aby zvolili (do jistého data) přesný den a místo, kam měli předem „předvybraní“ (konstáblem či jiným zástupcem lokality) lidé přijít. Z nich se vybral králem stanovený počet budoucích vojáků – především pěchoty a lučištníků.⁵²⁹ Komise tedy spíše korigovala kvalitu mužů (odmítnutí nezkušených atd.) dodatečným výběrem.⁵³⁰ Vybraní muži měli dostat zbraně a pod jejich vedením se vybrat na předem stanovené místo, kde se shromáždila celá armáda

⁵²³ *Cambridge*, vol VI, 282. Skotové sloužili tímto způsobem prakticky všichni, od šlechty až po bandy lupičů. Když byli povoláni na obranu království, nedostávali plat a byli rekrutováni šerify nebo lokální šlechtou. Byli rekrutováni na základě starého principu, že muži musí sloužit ve zbroji po dobu čtyřiceti dnů uvnitř Skotska nebo i v zahraničí v případě potřeby pro ofenzivní válku, pro obranu neomezeně. Byl to adekvátní systém pro krátká tažení. Při vítězství bylo snadné si odnést kořist: Grant, *Independence and Nationhood*, 34. Počty vojáků z daných lokalit byl stanoven na základě počtu obyvatel v daném místě. Kdo se vyhl povinnosti, mohl být pokutován: MacInness, *1332 – 1357*, 64-67.

⁵²⁴ *CCR*, 1339-1341, 518.

⁵²⁵ Eduard III. vnímal Wales jako zdroj peněz a mužů na vojenské kampaně a během čtyřicátých let čtrnáctého století ho notně vysával: *Cambridge*, vol VI, 337.

⁵²⁶ Neuposlehnutí bylo za daného stavu chápáno jako zrada: *CPR*, III, 1334-1338, 559.

⁵²⁷ Z Leicestershiru například 120 lučištníků, z Huntindonu 70 (stejně jako z Herfordshiru), 200 z Kentu, 160 ze Somersetu, 100 z Cornwallu atd.: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 38. Jiný příklad (z roku 1333): *Rotuli Scotiae*, I, 227. Byli vysláni z důvodu války proti Skotům („de guerre Scottiae“): NRS, *RH2/4/555/4*, č. 1.

⁵²⁸ Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 333. V akutních případech, pokud opravdu hrozilo přepadení, byla snaha muže naverbovat velice rychle (během několika dní): *CFR*, IV, 1327-1337, 363.

⁵²⁹ V angličtině „commission of array“: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 357. Případně: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 157-158. Důležitost seržantů pro shromáždování materiálu či lidí: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 105.

⁵³⁰ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 220. Waugh, Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 158. Vyplývá rovněž z: NRS, *RH2/4/555/4*, č. 1. Kopie v *CDS*, V, 264.

nebo alespoň její větší kus.⁵³¹ Negativem verbování mohlo být, že v jistých momentech poškozovalo zemi, když dané lokality přicházely o muže obdělávající půdu nebo o vojáky, kteří se museli vydat mimo svá pole.⁵³² Lze se proto domnívat, že (krom platů) mnohé granty a odměny (včetně toho, co si vojáci zabavili během kampaní) byly, mimo jiné, jakousi kompenzací. Jedním z takových byla ochrana před soudními procesy v době odchodu do armády. Jenže nevýhodou bylo, že podobné garance zpomalovaly administrativu (nutily ji vše odkládat) a navíc je někteří zneužívali a raději se odchodem do armády vyhli soudnímu procesu, který by jinak prohráli.⁵³³

Roku 1338 měli původně tímto způsobem vybraní lidé ze skotsko-anglického pohraničí jít pomoci královým mužům na skotské území. Nicméně příkaz byl pozměněn, protože se král dozvěděl, že cizinci (míněno Francouzi) připravovali lodě, se kterými se chystali napadnout tuto oblast.⁵³⁴ Případný atak Francouzů se v té době jevil jako větší nebezpečí, a proto bylo nutno vojsko rozdělit, aby mohlo království čelit náporu obou.

Je nutné říci, že ne vždy byly odvody tohoto typu dostatečně efektivní. Na přelomu let 1341 a 1342 dostala komise příkazem naverbovat lučištníky a vyslat je proti skotským nepřátelům. Byla však obviněna, jak ostatně ukazují „zpečetěné svitky“, že podcenila nebezpečí plynoucí z dané situace a poslala na sever pouze několik nekvalitních a nezkušených lučištníků a zpronevěřila peníze, které měly být použity na výplaty.⁵³⁵ Podobná stížnost ze strany krále rovněž padla na počátcích stoleté války.⁵³⁶ Kvalita podobně vybraných vojáků tedy nebyla vždy veliká. Mnohdy přijala monarchie do zbroje i bývalé kriminálníky (kterým prominula za

⁵³¹ Tento postup například z rozkazu v: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 28. Zde trval celý proces asi jeden měsíc. Od této doby často přesun vojsk a jeho přetrvání na určitém místě financovala koruna. Jednotlivé lokality, ze kterých byli vojáci vybráni, se o tuto povinnost staraly jen do té doby, než vybraní muži opustili hranice dané oblasti (případně dokud nebyli pod dohledem královského šikovatele): Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 6.

⁵³² Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 31. I proto možná byly stanoveny pevné platy. Earl dostával osm solidů denně, banneret čtyři, rytíř dva až tři, muži ve zbrani jeden solid a lehká kavalerie šest denárů, pěchota dva až čtyři denáry, lučištníci (pěší) dva a lučištníci s koněm čtyři denáry: Waugh, Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 175.

⁵³³ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 196. Viz: CCR, 1346-1349, 85. Granty spjaté s králem musely být autorizovány přes jeho osobní pečeť (tzv. privy seal) nebo verbálně (od něj) nebo musely být stvrzeny poradní radou či parlamentem: J. S. Bothwell, *Edward III and the English Peerage*, 40-42.

⁵³⁴ Šikovatelé z Yorku měli zařadit, aby se na místo nakonec nevydali: CCR, 1337-1339, 370.

⁵³⁵ CCR, 1341-1343, 370. Král usiloval o to, aby vojáci dostávali dostatečné platy: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 33. Mělo se jednat o bojeschopné („armis competentibus“) muže: *Rotuli Scotiae*, I, 615. Historici poukazují na mnohé případy, kdy docházelo k úplatkům nebo korupci, například úředník Thomas Carlton z Lincolnu: James Goldstein ed., *The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland*, 55. Jenže pro krále bylo těžké se jí zbavit, protože řešení si vyžadovalo neustálou korespondenci mezi centrem a danou lokalitou s tím, že výsledek byl nejistý: Gorski, *The Fourteenth-Century Sheriff*, 113.

⁵³⁶ Komise byla obviněna že z nedostatku horlivosti/pečlivosti („diligentis“) vybrala nevhodné muže na ochranu království („pro defensione regni“): *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 34d.

odměnu tresty), případně nedostatečně vycvičené.⁵³⁷ Platy, především méně elitních složek vojska, nebyly obrovské. Lučištník (který nebyl jezdcem) měl dostávat denně kolem dvou až tří denárů, což dle historiků mohlo motivovat jen chudší vrstvu společnosti anebo pro mladší syny.⁵³⁸

Trochu jinak fungoval systém, co se týče velitelů vojsk, s nimiž byla většinou dohodnuta smlouva. Výhodou těchto kontraktů bylo, že si král mohl král zajistit věrnost schopných a zkušených vojáků. Navíc už předem se vědělo, s kým počítat a kdo přesně je komu podřízen.⁵³⁹ Jednalo se o efektivnější metodu, což lze ukázat i na tom, že valná většina šlechty s tímto typem smlouvy souhlasila a jen málo aristokratů se vyhýbalo povinnosti sloužit.⁵⁴⁰ Bylo zásadní své věrné zásobovat i v dobách příměří, kdy k žádným bojům nedocházelo. Úřední prameny totiž naznačují jistou obavu z toho, co by se stalo, kdyby se angličtí lordi z oblasti stáhli. Panoval (dle minulých zkušeností do velké míry oprávněný) pocit, že Skotové by své vpády obnovili, a proto bylo nutné si jednotlivé velitele či šlechtice smluvně zavázat.⁵⁴¹ Ostatně podobným způsobem fungoval vztah mezi Eduardem III. a Eduardem Balliolem, který dostával i v době míru předem stanovený obnos, aby udržoval obranu anglických pozic ve Skotsku v pohotovosti.⁵⁴² Podobně na tom byli zkušení důstojníci, kteří si vydobyli svou pozici během skotských válek ze třicátých let čtrnáctého století – ostatně mnozí z nich sloužili ve vojsku Eduarda III. i v prvních letech stoleté války.⁵⁴³

Z hlediska bojů samotných si je nutno uvědomit, že konflikty ve středověku byly spíše krátkými destruktivními taženími vedenými dlouhodobě než jedním dlouhodobým tažením. Stoletá válka byla proto od počátku plná příměří a různých přerušení, které do jisté míry umožňovaly Eduardovi III. (ale i jeho oponentům) soustředit se na obě strany konfliktu. Na počátku stoleté války se spíše vyjednávalo než bojovalo. Francouzský i anglický král se snažili si najít podporu mezi ostatními vládci. I proto se mohl Eduard III. během několika prvních let

⁵³⁷ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 68-70. V některých případech nemuseli mít jistotu, že jim vše bude prominuto. Král neopomněl zdůraznit, že všechno záviselo na jeho vůli. Dochovala se zpráva, dle níž se měli po splnění služby kriminálníci vrátit do vězení, pokud by král nepravil jinak: *CDS*, III, 240.

⁵³⁸ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 220.

⁵³⁹ Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 353-355. Platila je přímo koruna: *Cambridge*, vol VI., 282.

⁵⁴⁰ Především na počátcích stoleté války byla jejich aktivita na kontinentu velká: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 112. Šlechtici žijící na pomezí museli pro změnu sloužit i kvůli obraně vlastních statků. Většina z nich zůstala doma a jen málo z nich se v prvních letech dostalo na kontinent: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 122.

⁵⁴¹ Několikrát v minulosti se to již stalo: *CCR*, 1343-1346, 87.

⁵⁴² *CCR*, 1341-1343, 310. Zde například strana 141.

⁵⁴³ Krom toho Angličané využívali během bojů taktiku, kterou se naučili během válek se Skoty: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 155.

stoleté války do značné míry koncentrovat na svůj skotský problém a buďto bránit některé své hrady, které tam měl v držení, anebo se je naopak snažil dobýt. Jako příklad může sloužit hrad Dunbar, o který se vedly intenzivní boje. Rozdíl mezi narativním pramenem a úředním dokumentem, ze kterého lze čerpat, je prostý a souvisí s rozdílným účelem obou pramenů.

Kronikáři mluvili o skotských zrádcích a nepřátelích, kteří buďto zbaběle vítězili vyhýbáním se boji, anebo hovořili o anglických hrdinných vítězích. Úřední dokument byl více konkrétní. V tomto případě se z něho lze dozvědět, že král zaplatil jednomu ze svých věrných, aby dohlédl na výrobu obléhacích strojů, které mělo být nutné využít během obležení Dunbaru.⁵⁴⁴ Podobné zprávy, ačkoliv v jiném kontextu, se dochovaly i ve spojení s jinými hrady, například s Carlisle nebo Stirlingem.⁵⁴⁵ Carlisle mělo být hájeno i přes různé spory, protože bylo důležitým opěrným bodem proti Skotům. O Stirling se obě strany značně přetahovaly, což lze zjistit i ze skotských kronik, a ve svitcích se zmínka o něm objevila, když byly do hradu zaslány zásoby proti skotskému obležení. Byla to jednak zpráva pro dané osoby, že pomoc byla na cestě, ale především informace pro anglického panovníka a královskou reprezentaci včetně pokladníka, kolik je daná výpomoc stála.

Kronikáři měli odlišný pohled, neboť většinou nefungovali jako bezprostřední zpravodajové a informátoři o stavu království, ale spíše jako autoři ospravedlňující konání elit za účelem vysvětlit aktuální situaci v království. Naopak, například u obléhání Dunbaru, autoři narativních pramenů se často soustředili na roli Agnes Randolph, která hrad hrdinně hájila před Williamem (Vilémem) Montagu.⁵⁴⁶ Naopak úřední prameny měly být šířeny dále a šerif (či jiní úředníci) je měl nechat veřejně proklamovat v oblasti, která mu podléhala. Byla to jedna z mála možností, jak mohla koruna komunikovat s většinou nevzdělané populace.⁵⁴⁷

Celkově nám tedy umožňují prameny úřední provenience pohlédnout do vnitřních záležitostí monarchie a přesněji ukazují, jak se potýkala se skotským nebezpečím – ať už se jednalo o nějaké dlouhodobé tendence či krátkodobé jevy reagující na bezprostřední podněty. Dlouhý a náročný popis příprav, který byl naprosto nutný, narativní prameny neodhalí.

⁵⁴⁴ CCR, 1339-1341, 11. Případně: CDS, III, 237. Obě edice čerpají z: TNA, E 101/21/28, 12-13 Edw III. Viz: „[...] apud Dunbar [...] per obsidione castri de Dunbar [...] guerrae Scotiae.“

⁵⁴⁵ Zpráva o Stirlingu z roku 1340: CCR, 1339-1341, 554. Hrad v Carlisle měl být chráněn, neboť král se dozvěděl, že Skotové se chystají zemi atakovat: CFR, V, 1337-1347, 438. Když se je však Skotové chystali během roku 1346 napadnout, vykoupili si od nich příměří za tři sta marek: MacInness, 1332 – 1357, 165. Z anglických úředních pramenů vyplývá, že se tak pravděpodobně stalo kvůli akutnímu nedostatku potravin: CDS, V, 268.

⁵⁴⁶ Tuto ilustraci používají často i současní historikové. Viz například: Macdougall, *An Antidote to the English*, 38. Kronika: *Scotichronicon*, VII, 126.

⁵⁴⁷ Doig, „Political Propaganda and Royal Proclamations in Late Medieval England,“ 253.

Kronikáři velmi často nadhodnocovali počty nepřátel, aby tím poukázali na sílu svého panovníka a schopnost svých velitelů, pokud jejich vojsko v bitvě vyhrálo. Nezabývali se procesem jako takovým, ale spíše jen bezprostředními příčinami a důsledky. Především se pak zabývali oslavou vítězství nebo zdůvodněním porážky, kterou zařadili jako jeden z motivů do svého vyprávění. Zrádce hanobili a hrdiny velebili. To svým způsobem činili i úředníci, ale přesněji (uváděli přesná jména a počty) a z jiných důvodů. Snažili se zabezpečit současný a budoucí chod monarchie, a proto byli nuceni zachycovat mnohé informace, které se značně selektivním kronikářům nehodily – a kterými ostatně ani často nedisponovali. Narativní prameny se také ve valné většině zabývaly vojenskými taženími ve Francii, kdežto o poziční boje ve Skotsku neměli kronikáři valný zájem. I proto je nutné je konfrontovat s oficiální produkcí, která tyto údaje poskytuje.

4. Diplomacie se skotskou periferií? První roky války: Skotská agrese versus francouzská diplomacie

Z perspektivy elitní diplomacie byly první tři roky stoleté války klíčové. Za prvé se jednalo o období, kdy intenzivní jednání měla navrch nad prostým bojem. Za druhé stále pobýval značný počet anglických vojáků ve Skotsku. Za třetí byly uzavřeny klíčové smlouvy a dohody s kontinentálními spojenci.

Ještě rok až dva před vyhlášením stoleté války se Eduard III. snažil přes francouzské zprostředkování vyjednat mír mezi Skotskem a svým královstvím, nebo spíše usiloval o to, aby vyvolal zdání, že touží po nalezení konsenzu. Dokonce byla dána imunita anglickým i skotským vyslancům, které ukazuje, že k rozhovorům došlo.⁵⁴⁸ To, že debaty o mírových podmínkách selhaly, lze vyvodit z oficiálních pramenů skrze jejich rétorickou rovinu. Velice brzy poté byla vydána listina, v níž byli zmíněni jistí skotští poddaní, kteří „přijímali zbraně“ a zásoby a to od někoho, kým anglická monarchie „opovrhovala“.⁵⁴⁹ I přes svou nekonkrétnost je snadné vyvodit, že k závěrečnému usmíření nedošlo, protože rétorika tohoto typu byla charakteristická pro podobné momenty. Jednání byla vedena nerovným způsobem, který dokazuje, jak moc či spíše málo chtěli Angličané uzavřít finální mírovou dohodu se Skoty. Jako jednu z podmínek nabídl Davidovi II., že bude moci nastoupit na trůn po smrti Eduarda Balliola, pokud by se trůnu prozatím vzdal v jeho prospěch.⁵⁵⁰ Nabídka byla samozřejmě odmítnuta.

V předvečer války rovněž nepřestávalo spojení mezi Francií a Skotskem rezonovat v anglických pramenech. Vzhledem k situaci to bylo naprosto pochopitelné. Francouzský panovník se snažil zahrnout Davida II. do všech diplomatických jednání mezi Francií a Anglií.⁵⁵¹ Na to si Eduard III. zákonitě stěžoval. Vadilo mu, že Filip VI. podporuje jeho „nepřátele“.⁵⁵² Jako jistou reakci lze chápat jeden z textů, ve kterém je zmíněno, že jeden z

⁵⁴⁸ Ochrana i pro Skoty: „Consimiles Literae Regis de Protectione sunt pro Nunciis David de Brus de Scotia.” Z: *Foedera*, II, 159. Potvrzuje: Déprez, *Les Préliminaires*, 118.

⁵⁴⁹ „[...] Cum datum sit nobis intelligi, quod diversi Homines, [...] Scotis, Inimicis et Rebellibus nostris, qui de Guerra contra Nos insurrexerunt, sunt Adhaerentes, eosque saepius scienter et voluntarie Receptantes, Eisque Armaturas, Victualia, et alia, pro eorum Sustentatione et Consortatione, indies ministrantes, in nostri Contemptum et Deceptionem manifestam, Nolentes praemissa [...]“ *Foedera*, II, 160.

⁵⁵⁰ Penman, *David II*, 63. Graham Cushway, *Edward III and the War at Sea* (Woodbridge: The Boydell Press. 2011) 47-49.

⁵⁵¹ Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages.*, 188. *Vetera Monumenta Hibernorum et Scotorum*, 265: „Carissimo in Christo filio Philippo Regi Francie Illustri, salutem etc. Super negotio tangente Carissimos in Christo filios nostrum Edwardum Anglie et David Socie Reges Illustris [...]“

⁵⁵² „et ea de causa tam galias et naves quam homines armatos in multitudine non modica, in diversis partibus extraneis congregari fecit in dies facit ad mittenda [...] in dictorum Scotorum inimicorum nostrorum contra nos succursum ad nostrum ibidem dominium si poterit subvertendum [...]” Z: *Collection générale français*, 66.

anglických vyslanců byl vybrán, aby se dohodl s královskou radou sídlící v Yorku poblíž Skotska na tom, zda by mělo být znovu napadeno či nikoliv.⁵⁵³ Tyto zmínky naznačují, že Eduard III. měl jisté obavy z vojenské aliance mezi Francií a Skotskem a uvažoval o zabezpečujícím zneškodnění nepřítelů na severu.

Historici jsou informováni z tzv. „gaskoňských svitků“ o tom, že anglický král raději varoval město Bayonne v Guyenne, protože dle jeho informací Skoti a Francouzi připravovali flotilu v Normandii proti anglickému králi. Proto od tamějších měšťanů vyžadoval, aby proti nim vyslali své vlastní lodě a hledali ty jejich.⁵⁵⁴ Zároveň bylo obyvatelům Bayonne slíbeno, že žádný mír nebo příměří nebude uzavřeno bez jejich souhlasu, protože sami utrpěli jisté (pravděpodobně hlavně obchodní) škody od „poddaných francouzského krále, spojence králových skotských nepřátel“.⁵⁵⁵ Je tedy jasné, že po selhání diplomatických jednání se Skoty se anglická monarchie proti nim snažila zajistit útokem. To, že skotské nebezpečí bylo aktuální, vysvětluje, proč anglický parlament a hlavní rádci anglického krále sídlili v Yorku na severu Anglie až skoro do počátků stoleté války.⁵⁵⁶ Město bylo poblíž skotské hranice a král mohl rychleji a efektivněji reagovat na jakékoliv změny vyvolané poddanými Davida Bruce.

Jak se pomalu, ale jistě zhoršoval vztah anglické a francouzské monarchie a s tím, že Francie byla proti království Eduarda III. zajištěna spojenectvím s královstvím Davida II., kdežto anglický stát byl de facto osamocen, byl spojen fakt, že se Anglie snažila o uzavírání účinnějších a vojensky aktivních aliancí, jak a kde jen to bylo možné. Eduard III. se rozhodl vydat dvěma hlavními směry, přičemž oba byly relativně tradiční. Prvním, který ve sledovaném období konfliktu nenabyl takové účinnosti, byl Pyrenejský poloostrov. Druhým samozřejmě byla Svatá říše římská.

Aliance s pyrenejskými vladaři byly mnohem více formální a nebyly tolik významné, nelze je však okamžitě označit za irelevantní. Dobré vztahy s některými mocnějšími vládci v této oblasti umožňovaly Eduardovi III. vyvinout větší tlak na francouzské panovníky, jejichž

⁵⁵³ *Foedera*, II, 163.

⁵⁵⁴ Spojení Francie a Skotska viz „[...] per Subditos Regis Franciae, et Confoederatos Inimicorum nostrorum de Scotia, Fidelibus nostra illata fuerant supra Mare [...]“ Bayonne například v: *Gascon Rolls*, C 61/48, 10 Edw III, m. 2. Případně jak Skotové (“Scoti”) a další nepřátelé (“adversio”) měli připravovat válečné lodě (“galeas de guerra”) proti Eduardovi III.: *Gascon Rolls*, C 61/48, 10 Edw III, m. 1d. Případně také: „Quia Hostes et Inimici nostri de Scotia, ac Confoederati fui de Potestate Regis Franciae [...] Magnam Classem Galearum Armatarum et Naviunt Guerrinarum“. Z: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 40.

⁵⁵⁵ „per Subditos Regis Franciae et Confoederatos Inimicorum nostrorum de Scotia“: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 40.

⁵⁵⁶ Především mezi lety 1332-1335, ale i po přesunu zůstávala na severu Anglie značná politicko-vojenská přítomnost: Richard Davies, *The English Parliament* (Manchester: Manchester University Press, 1981) 37.

sousedy pyrenejší panovníci byli. Zároveň mu ze spojenectví mohly plynout značné finanční výhody. I proto jednal s kastilským Alfonsem XI. Snažil se přes něj vyvinout tlak na jeho poddané, aby neobchodovali s Flandrami, které v té době podléhaly anglickému embargu kvůli tomu, že flanderský hrabě a mnozí obchodníci podporovali francouzského krále.⁵⁵⁷ Z tzv. „zpečetěných svitků“ kancléřství však vyplývá, že nebyl příliš úspěšný, protože jeho poddaní mnohdy zákazy z ekonomických důvodů nedodržovali.⁵⁵⁸ Navíc vzhledem k tomu, že Filip VI. měl po neuskutečnění nedávno plánované křížové výpravy připraveno u kanálu La Manche mnoho lodí k případnému napadení Anglie, snažil se anglický vládce reagovat využitím značného námořního potenciálu Portugalska, tradičního spojence anglické monarchie, či jiných království rozkládajících se na poloostrově.⁵⁵⁹ Jenže skutečný efekt nebyl příliš velký.

Mnohem významnějším spojencem byla mnohá knížata Svaté říše římské a ostatně chvíli i její panovník Ludvík Bavor.⁵⁶⁰ Úřední listiny dokazují, že Eduard vynaložil značné

⁵⁵⁷ „Magnifico Principi, Domino Alfonso, [...], Cum igitur Homines de Flandria, retulentes nobis Mala pro Bonis, Inimicis nostris, contra Deum et Justitiam, patenter adhaereant, et Nos et Nostros pro viribus persequi moliantur, Injurias intolerabiles pertinaciter inferentes, [...]” Více viz: *Foedera*, II 161. Hrabě byl placen Filipem VI. za některé služby: „Comes Flandrie, dominus Ludovicus, super provisione sua de 50 l. per diem, quam cepit ad volutantem domini Regis, 20 l. 13s., etc.“ Z: *Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois*, 54. Nebo: *Documents Parisiens du Règne de Philippe VI de Valois*, 310.

⁵⁵⁸ *CCR*, 1337-1339, 125. Získal si ho nakonec Filip VI., kterému slíbil, že mu propůjčí své lodě: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 79. Pramen: Rex Castelle et Legionis, dominus Alphonsus, [...] ratione seu causa ducentarum navium de Yspania armatorum et garniturum apparatibus et aliis neecessitatibus, quas idem Rex Castelle aut ejus gentes, per certas conventiones promiserant et debebant mittere in dicti domini Regis auxilium et servicium, pro guerra sua contra Regem Anglie et pro ipso servicio, per [...].“ *Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois*, 348.

⁵⁵⁹ Do jedné řady dává spojence jako „Alemanniae, Selandie, Holandiae, Britanniae, Ispannie, Portugaliae, januae“. Od: *Foedera*, II, 174. Na mysl přichází Aragon s nímž měla anglická monarchie tradičně dobré vztahy, ale během stoleté války se podařilo Filipovi se s tamějším panovníkem dohodnout. Od: Arteta et al., 413. Anglický král vynaložil jisté diplomatické snahy, aby bylo obnoveno prastaré přátelství („antiqua Amicitia“), ale neuspěl: *Foedera*, II, 186. Lodě u La Manche: Wilkinson, *The Later Middle Ages in England*, 136. Dle Dépreze také jednal Eduard III. s Janovany a najmul si některé lodě od Norů: Déprez, *Les Préliminaires*, 134. Eduard III. však nebyl jediný, který se obával napadení pobřeží. Filip VI. se tímto problémem také zabýval: Déprez, *Les Préliminaires*, 251.

⁵⁶⁰ Od Bavora dostal rozličné pravomoci: Ks. Ludwig erklärt, dass er in Koblenz zu Gericht gesessen sei an dem samstag vor [...] in Gegenwart der Fürsten König Eduard von England [...] Niemand darf gegen den Ks., seine Vikare und Amtleute, wenn sie *riten* [...] von dez reichs wegen oder not, vorgehen oder sie behindern ansonsten verfällt er Ks. und Reich mit Lei bund Gut gerät in Unfrieden und jedermann darf ihn an Leib und Gut schädigen, ohne es wiedergutmachen zu müssen: (2) wenn des Ks., seine Vikare und Amtleute *riten* [...] von dez reichs wegen oder not, mu:ssen dez reichs man vnd lut ihnen mit aller Macht Gefolgschaft leisten, widrigenfalls verfallen, sie der gennanten Pön: (3) Strassenräuber verlieren den Geleitschutz, fallen in die Friedlosigkeit und unterliegen der gennanten Pön: diesen Strafen verfällt auch, wer einen Straussräuber behergebt und nicht freigibt, nachdem die Tat bewiesen oder zur Kenntnis gelangt ist: (4) wer einen anderen an Lei bund Gut angreifen oder schädigen will, soll ihm dies durch Boten oder brieflich mitteilen, ohne während der drei folgenden Tage und Nächte zu handeln, was auch für den Befehdeten gilt: Zuwiderhandelnde unterliegen den genannten Strafen und werden ehrlos: (5) zum Reichsdienst gerufene Herren, Geistliche oder Weltliche, Reiche oder Arme, dürfen während ihrer Dienstzeit einschliesslich der Hin- und Rückfahrt nicht an Leib oder Gut geschädigt werden: Zuwiderhandelnde unterliegen den genannten Strafen.“ Viz: VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, IV, 88.

úsilí, aby si je získal. Ostatně jistou roli hráli již ve třicátých letech ve válce se Skoty.⁵⁶¹ Na počátku konfliktu uzavřel dohodu s vládci Jülichu, Henegavska a Geldernu. Na královy útraty měl každý z nich naverbovat tisíc rytířů ve zbrani.⁵⁶² Nemůže být sporu o velkých nákladech, které by v takovém případě musela anglická monarchie vynaložit. I proto raději slíbil anglický král v některých případech, že bude sumu platit postupně ve splátkách.⁵⁶³ Zároveň bylo jisté, proti komu byla dohoda zaměřena, protože společným protivníkem byl francouzský král. Jenže anglický stát se zavázal velkým finančním příslibem, který nemohl dodržet, a cíle Ludvíka Bavora a Eduarda III. se navíc rozcházel.⁵⁶⁴ Jakmile Bavor cítil šanci, že by mu Filip VI. mohl pomoci se alespoň částečně usmířit s papežem, zvláště když se mu od Eduarda III. nedostávalo financí, nebylo pro něj nadále nutné se na aktivním protifrancouzském odboji podílet.

Dle dochovaných anglických úředních pramenů si Ludvík Bavor jako záminku roku 1341 vybral situaci, v níž bylo uzavřeno příměří s francouzským králem, aniž by k tomu on sám dal svolení. Odebral proto Eduardovi III. právo ho zastupovat na území Říše.⁵⁶⁵ Eduard naproti tomu argumentoval tvrzením, že Ludvík Bavor uzavřel dohodu s francouzským králem jako první. Rovněž se snažil ospravedlnit nutnost anglo-francouzského příměří. Zároveň odmítl odebrání vikariátu. Tvrdil, že mu titul náleží, dokud nezíská celou Francii nebo alespoň její velkou část, protože to byla součást jejich původní dohody.⁵⁶⁶ Z toho rovněž plyne, že si kladl nároky na francouzské území i v dobách příměří. Neboli válečný stav pro něj pokračoval a

⁵⁶¹ Hrabata z Namuru, Gueldernu a Jülichu pomáhala Eduardovi III. vysláním kontingentů: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 21.

⁵⁶² Ideálně dva tisíce, aby se mohli soustředit případně i obranu svých území před Francií. Dohody lze nalézt v: *Foedera*, II, 168-169. Navíc dostali jisté výhody v Anglii (například výměru půdy jako odměnu za to, že budou mít potíže s francouzským králem): Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 235. Francouzští kronikáři tato spojení rovněž zmiňovali, ale bez finančních či jiných administrativních detailů: *Chronique Normande du XIV Siècle*, 42-43. Šlo jim spíše o vyčíslení počtu nepřátel a hlavně o obhajobu jejich krále, který kvůli těmto dohodám oslaben. Geldern byl klíčovou oblastí a jen do Vánoc 1341 tamějšímu vládcovi dlužila anglická koruna přes sto tisíc liber: Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 79. Všichni byli Eduardovi příbuzní: *English Historical Documents*, vol IV, Myers ed., 62.

⁵⁶³ Bylo tomu například během dohody s Jülichem: Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 236. Právě díky finančním nárokům byl dle autora díla *Scalacronica* Eduard varován jedním ze svých rádců, šlechticem ze Salisbury, že aliance s Bavorem nebude výhodná a že král na ni nebude finančně stačit: *Scalacronica*, 104.

⁵⁶⁴ Viz například zde strana 60. Lenka Bobková, *Velké dějiny země koruny české IV*, 1310-1402. Praha: Paseka, 2003. 101. Naopak papež podporoval francouzského krále proti Bavorovi. Tím došlo k paradoxnímu jevu. Eduard III. si stěžoval, že papež je nakloněn Filipovi. Papež mu odpověděl, že francouzského panovníka nepodporuje proti Anglii ale jen proti Bavorovi. Zároveň mu napsal, aby se vzdal této aliance a hodnosti vikáře, kterou od Bavora dostal: *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol II, 133, 567-572.

⁵⁶⁵ Udělení titulu: VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347): „*Regesta Imperii*, VIII, 185. Odebrání: „Vicarium, per Nos Vobis commissum, ex Causis Revocavimus prae notatis [...]. Vicariatum, per vos nobis concessum, propter hoc Revocantes [...]“. Císař byl stále osloven jako císař z boží milosti a náš nejmilejší bratr: „Dei gratia, Romanorum Imperatori, semper Augusto, Fratri nostro carissimo [...]“. Více: *Foedera*, II, 104-105.

⁵⁶⁶ Listina k tomuto: *Foedera*, II, 105. Eduardova podrážděná reakce i v: *Knighton's Chronicle*, II, 36. Nebo: *Historia Anglicana*, 247.

anglicko-francouzský rozpor pro něj nebyl ani zdaleka dořešen. Podobně argumentoval kronikář Galfridi le Baker, který dokonce nazval Bavora pouhým uzurpátorem a nikoliv císařem.⁵⁶⁷

Někteří říšští leníci se však vydali do boje na straně Eduarda III. Na konci října 1339 postavila hrabata z Brabantska a Geldernu tisíc dvě mužů (každý) a markrabě z Jülichu tisíc.⁵⁶⁸ Dle Fritze Trautze se k nim přidaly menší jednotky jako například muži markraběte z Brandenburku.⁵⁶⁹ Filip VI. se naopak mohl opírat o vojska Jana Lucemburského, biskupa z Lutychu a vévody lotrinského.⁵⁷⁰ K většímu střetu ale stejně nedošlo.

Eduard III. se obrátil se i na Janov nebo Savojsko, ale jejich pomoc nebyla tak velká.⁵⁷¹ Reálných spojenců tedy Eduard neměl tolik a nebyli ani zdaleka tolik efektivní, jak by si přál. Naopak francouzsko-skotský tandem pro něj byl stále velmi nebezpečný, dokonce nebezpečnější než kdy dříve. Do vypuknutí stoleté války byl spíše diplomatickým problémem. Kolem roku 1337 a 1338 byla ale hrozba již příliš velká na to, aby se na ní nereagovalo. Filipa VI. obvinil z toho, že naschvál rozpoutával válku v „našem akvitánském vévodství“.⁵⁷² I přes svou jednostrannost (tj. vina jen na francouzské straně) však zpráva poukazuje na vzájemné problémy mezi oběma soupeři.

Úřední dokumenty jsou rovněž jasným důkazem, že v této době se velice intenzivně jednalo i o nebezpečí, které hrozilo ze skotského severu. Král vybral členy elity, kteří měli sdělit parlamentu sídlícímu v Yorku, na čem se král a jeho nejbližší dohodli ohledně obrany proti skotským vpádům, aby následně parlament tyto kroky mohl učinit.⁵⁷³ Tato zmínka je důležitá, protože samotné zápisy parlamentu z této doby nejsou zachované, takže je nutno spoléhat pouze na jiné typy úředních pramenů. V podobných a mnohých dalších případech byla rétorika úředních pramenů velice podobná, ne-li totožná. Král vždy konal za účelem obrany království („pro defensione regni“) proti nepřítelům („contra hostium“), protože ti hrozili zkázou poddaným krále, kteří byli v pramenech mnohdy chápáni jako součást královského „my“

⁵⁶⁷ „usurpatoris imperii Romanorum“, viz: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 74

⁵⁶⁸ Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 293.

⁵⁶⁹ Kolem sta mužů: Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 293.

⁵⁷⁰ Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 294. Sumption, *The Hundred Years' War*, 190.

⁵⁷¹ Prameny: *Foedera*, II, 176.

⁵⁷² „Quia Rex Franciae [...] hostiliter expugnare et capi et idem navigium, cum Multitudine Hominum armatorum, [...] in Ducatu nostro Aquitaniae [...]“ Z: *Foedera*, II, 177.

⁵⁷³ Do Yorku byl konkrétně vyslán durhamský biskup, William la Zouche, yorský děkan, pokladník krále Thomas de Beauchamp, Henry de Percy, Ralph de Nevill, Geoffrey le Scrof: *Foedera*, II, 175.

(„contra nos“).⁵⁷⁴ V takových případech tedy docházelo k sebeidentifikaci krále s královstvím a jeho poddanými.

O pár let později, když Eduarda III. opustila většina jeho říšských spojenců, se vše jen zhoršilo, neboť David II. a Filip VI. zůstali spojenci. Anglický panovník se proto snažil alespoň zmobilizovat veškeré síly, které měl k dispozici a to i na více odlehlých oblastech, jako byl například Wales. Byl vydán příkaz, aby posádky sídlící ve Walesu bránily tamější hrady kvůli případnému nebezpečí od „našich skotských nepřátel, proti kterým děláme vše možné [...], zvláště když proti nám francouzský král vede válku“.⁵⁷⁵ Fráze tohoto typu byly vyjádřením obav ze spojení obou nepřátel a poukazyvaly na to, že osamocená monarchie čelí obrovskému tlaku. Mimoto snaha hájit tyto periferie byla naprosto legitimní. Za prvé si tím anglický panovník i v dobách míru vydržoval vojáky, které v případě potřeby mohl přesunout zpět do Anglie. Za druhé byly často špatně chráněny, čehož mohli nepřátelé využít, a proto bylo potřeba mít na daných lokalitách připravenou posádku.⁵⁷⁶ Cizí vpád do těchto oblastí by nebyl nepochopitelný. Skotové již o dvacet let předtím napadli Irsko, aby oslabili anglickou monarchii, přičemž využili toho, že podobný útok asi nebyl příliš očekáván.⁵⁷⁷ Irsko i Wales byly klíčovými oblastmi, neboť odtamtud byli často verbováni vojáci do anglické armády, což rovněž dokládá úřední pramenná základna.⁵⁷⁸ Wales byl sice potenciálním ohniskem střetnutí, ale existovala další odlehlá místa, kde ke střetům skutečně došlo.

Zachovaly se zprávy z roku 1337 dokládající, jak skotští nepřátelé napadli nenápadný ostrov Sark u pobřeží Normandie.⁵⁷⁹ Skotové byli obviněni, že zde „pálili a vraždili“, což byla

⁵⁷⁴ Například: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 32. Nebo: „guerrimus nuper regnum nostrorum hostiliter“ *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 24. „par Necessite, de nous defendre“: *Collection générale francais*, 67. V ostatních případech byli označováni čistě jako „naši poddaní“ („subditis nostro“): *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 30.

⁵⁷⁵ „[...] praesertim cum Rex Franciae Guerram contra Nos voluntariae [...]“ Z: *Foedera*, II, 179. Nebo: nebezpečí plynoucí od spojenců Skotů („que pro alligantes et confederationes quas Scoti [...] nuper cum quibusdam [...] contra nos [...] nobis et regno nostro possent enemyes“) a je nutno se obzvláště mít na pozoru kvůli zaneprázdněnosti válečnými přípravami proti králi Francie („contra hujusmodi hostiles aggressus [...] rex Franciae guerra contra nos [...]“ Z: *Gascon Rolls*, C 61/49, 11 Edw III, m. 20.

⁵⁷⁶ Déprez, *Les Préliminaires*, 243. Špatná obrana těchto lokací mohla mít co do činění s nedostatkem financí.

⁵⁷⁷ Z kronikářů například: Trokelowe, 103. Bratr Roberta Bruce (Eduard) se v Irsku pokusil získat tamější korunu: *Knighton's Chronicle*, I, 411-412. V té době byl Robert I. bezdětný a Eduard Bruce byl tak jeho případným nástupcem: *RPS*, 1315/1. Nebo: *RRS*, V, 342. Jednalo se tedy o klíčovou osobu, což i ukazuje, že Skotové se snažili udeřit na slabé anglické místo. Akce dopadla katastrofálně, neboť Eduard Bruce byl zabit a s ním se nevrátilo do Skotska až dalších tři tisíce mužů: Penman, *Robert the Bruce: King of Scots*, 190.

⁵⁷⁸ *CCR*, 1339-1341, 518.

⁵⁷⁹ „Quia datum est nobis intelligi quod quidam Scotis, Inimicis nostris, adhaerentes, dictam Insulam de Serk, et quasdam alias partes earumdem Insularum, nuper hostiliter invaserunt, et Incendia, Homicidia, et alia Facinora diversa, ibidem inhumaniter perpetrarunt, et proponun iterum ibidem Mala Consimilia perpetrare, nisi ipsorum Malitia virilium obvietur [...]“ Citace: *Foedera*, II, 167.

typická rétorika anglické monarchie vůči Skotům, která poukazovala na nenávisť, jakou vůči nim chtěl správní aparát mezi Angličany rozšířit. Autoři knihy *Dějiny Skotska* dodávají, že se v tomto podání odráží mentalita anglických elit již od doby Eduarda I. Skotové byli chápáni jako povstalci, kteří neměli právo se Angličanům postavit, protože jim nebyli rovni.⁵⁸⁰ Paradoxně anglická koruna používala tuto rétoriku, ačkoliv se sama podobných prohřešků dopouštěla. Navíc, dle Iaina MacInnese, k vraždám při přepadeních docházelo relativně zřídka. Spíše se jednalo odraz tradice, dle které měli Skotové být vyobrazováni v tom nejhorším světle.⁵⁸¹

Krom Sarku byl napaden i nedaleký ostrov Jersey, přičemž obsah zprávy popisující Skoty byl prakticky totožný.⁵⁸² Historik Déprez zastává názor, že ačkoliv při napadení těchto částí Skotové selhali, strach Eduarda III. z případného ataku jen vzrostl.⁵⁸³ Skotové byli obávanými nepřáteli, už jen z toho důvodu, že se nebáli plenit a ničit ani vlastní území, pokud jim to přineslo politické výhody.⁵⁸⁴ Moment překvapení zcela jistě existoval, a proto bylo nutno hájit co nejvíce oblastí ve sféře vlivu anglického panovníka, ačkoliv se nenacházely poblíž skotské hranice či vůbec na území kontinentální Anglie.

Takový úkol byl samozřejmě velice obtížný, obzvláště když francouzské lodě napadaly anglické pobřeží v době, kdy se mnozí angličtí vojáci potýkali se skotským odbojem, na což si anglický panovník zákonitě stěžoval.⁵⁸⁵ Eduard III. se tedy rozhodl vydat manifest, dochovaný v edici *Foedera*, v němž se snažil před poddanými svého království a vlastně i před „okolním světem“ zdůvodnit, proč k válce došlo a jak do ní byl vtažen, aniž by se o její vypuknutí jakkoliv přičinil. Anglický vládce prezentoval problematiku jasně. Tvrdil, že v minulosti nabídl Filipovi

⁵⁸⁰ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 64-65. O tom, jak Skotové vraždili a pálili například i: *CDS*, III, 248.

⁵⁸¹ MacInness, *1332 – 1357*, 164. Nicméně k epizodám, kdy smrtí bylo vyhrožováno, docházelo. William Douglas zajal během roku 1338 Johna Stirlinga a vyhrožoval jeho zabitím, pokud by se posádka Edinburghu nevzdala. Nicméně se jednalo jen o výhrůžku, která nebyla naplněna: MacInness, *1332 – 1357*, 188. Za své služby obdržel následujícího roku Stirling od Balliola majetky na úkor Williama Ketha, „našeho nepřítele“ („carta nostra confirmasse dilecto nostro Johanni de Strivelyn militi pro bono et laudabili servicio suo nobis [...] terras et tenementa cum pertinentiis [...] que fuerunt Willelmo de Keth [...] nuper inimicorum et rebellium nostrorum“): NRS, *RH1/2/110*.

⁵⁸² Ostrov napadli i Francouzi: *Gascon Rolls*, C 61/50, 12 Edw III, m. 9.

⁵⁸³ Déprez, *Les Préliminaires*, 139-140. Jeho obavy byly oprávněné. Skotové nepřestávali napadat anglické periferii ani v budoucnu, například během roku 1342 došlo k nepokojům na ostrově Man: MacInness, *1332 – 1357*, 41.

⁵⁸⁴ V Clydesdale pátil Steward vlastní země, aby tak nátlakem donutil tamější lid přidat se zpět na jeho stranu: King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 41-43. Podobná taktika byla téměř na denním pořádku ve třicátých letech čtrnáctého století.

⁵⁸⁵ Francouzský král měl proti nim vysílat lodě „Naves et Galeas Guerrinas super Regnum nostrum hostiliter mittendo“ v době, kdy Skotové, „Inimicis nostri“ („nepřátelé naši“, tedy nepřátelé Angličanů), proti nim neustále válčili „Guerram quasi continuam habeamus“ a okupovali některé části království „aliquas partes praedictas recenter arripientes.“ Z: *Foedera*, II, 184.

možnost sňatku dcery francouzského krále s jedním z jeho potomků, finanční kompenzaci a pomoc s uskutečněním křížové výpravy. I přesto panovník z rodu Valois vše odmítl, opakovaně pomáhal Skotům, a dokonce napadl Akvitánii.⁵⁸⁶

Text bývá historiky oprávněně vnímán jako jeden z nejdůležitějších dokumentů počátků stoleté války.⁵⁸⁷ Umožňuje totiž badatelům pochopit, jak se anglický panovník navenek prezentoval. Rovněž jim dává šanci poznat, jak v listinách reflektoval svou pozici v konfliktu a jak propagoval příčiny propuknutí konfliktu. Někteří historici také věří, že jim dává příležitost porozumět, do jak velké míry se chápal jako oběť a do jak malé jako viník.⁵⁸⁸ Tato interpretace však může být poněkud problematická, protože dnes již není možné zjistit, jak se skutečně král cítil. Spíše si je nutno uvědomit, že se jednalo o obhajobu a jistý styl prezentace před ostatními. Kritika francouzského panovníka mu rovněž umožnila se oficiálně titulovat jako „francouzský král“, ačkoliv to bylo první roky války ještě velmi nepravděelně – dle dochovaných zpráv z parlamentu protože si to jeho věrní nepřáli – a s větší pravidelností se tato praxe začala vyskytovat až po korunovaci v Ghentu na začátku roku 1340.⁵⁸⁹

Klíčovým rovněž bylo, že manifest z léta 1337 nezapadl, neboť byl přejat anglickými kronikáři, kteří pak používali stejnou (či občas ještě ostřejší) rétoriku při obhajobě svého panovníka. Bylo jim to z velké míry umožněno, protože úředníci dokázali manifest efektivně rozšířit po celém království.⁵⁹⁰ Dokument se stal jakousi všeobecně přijímanou interpretací a to i v pozdějších dobách, zkrátka protože daný výklad byl zažitý, neboť konvenoval anglické elitě. Již o rok později vznikla báseň, jejíž autor obhajoval tezi, že Eduard III. vůbec nechtěl s Filipem

⁵⁸⁶ Kopie manifestu ve staré francouzštině: *Foedera*, II, 187-188.

⁵⁸⁷ Například: *English Historical Documents*, vol IV, Myers ed., 62.

⁵⁸⁸ „Édouard III a réussi á nationaliser le conflit, si l'on peut dire, par rapport aux générations qui le précédent.“ Z: Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 11.

⁵⁸⁹ Titulatura: „Edwardus, Dei gratia, Rex Angliae et Franciae [...]“ Z: *Foedera*, II, 193. *Collection générale française*, 67. Členové parlamentu měli obavy, aby Eduard nezačal Francii upřednostňovat a že by mu mohli začít podléhat jako poddaní z titulu francouzského (a nikoliv anglického) krále: Et puy a la requeste de grauntz et de communes, priantz a nostre seigneur le roi, qe par reson q'il feu nomez roi de France en son estile, et q'il avoit \changez ses armes, [...] eux ne feussent poynt tenuz de obeir a lui come au roi de France, ne qe le roialme d'Engleterre feust mys en subjeccion a lui come au roi de France ne a roialme de France, le fist faire ses lettres patentz de indemnite qe comencent en ceste manere, 'Edward etc. Sachetz qe come ascunes gentz entendent etc'. Zdroj: *PROME*, březen 1340, č. 9. Navíc zde mohl být i „finanční“ argument, že titul by ho připoutal ke kontinentu ještě více a k dlouhodobějšímu usilování o pacifikaci země. Korunovace se uskutečnila na konci ledna: Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*, 67. Od roku 1340 nesla titulatura (například na dvoře parlamentu) počet let vlády v Anglii a také ve Francii (kde se začínalo rokem 1340), což papež bral jako jasnou provokaci (Filip to nechával být): Déprez, *Les Préliminaires*, 282-291. Ghent kontroloval Jacob van Artevelde: Lucas, „The Sources and Literature on Jacob van Artevelde,“ 125. Ashley, *James and Philip Artevelde*, 86.

⁵⁹⁰ Dokument zmiňuje, že byla například dána pravomoc biskupovi z Durhamu, aby „královy intence“ sdělil poddaným na severu země. Zároveň úředníci dostali za úkol rozšířit manifest po celé zemi: *Foedera*, II, 187-192.

VI. válčit.⁵⁹¹ Text manifestu je samozřejmě laděn vysoce subjektivně, protože se v něm vůbec nehovoří o tom, jak „upřímné“ byly Eduardovy snahy z hlediska usmíření se svým francouzským sokem v tom smyslu, že sám ze svých pozic nechtěl ustoupit. Zároveň je obsah textu i další ukázkou toho, že z vyhlášení války nebyli obviněni Francouzi jako takoví, ale pouze jejich reprezentant (Filip VI.). Ten byl obviněn z toho, že podporoval Skoty jako celek, nejen tedy pouze Davida II. jakožto jejich panovníka. Tento rozdíl je typický pro počátek války, který byl dán nenávisť vůči Skotům z minulých let.

Za tohoto stavu bylo přirozenou reakcí Eduarda III. rychle usilovat o nalezení konsenzu se skotskou monarchií, aby si mohl ponechat více sil na francouzského soupeře. Začalo se tedy jednat o finálním příměří. Nicméně, stejně jako všechna předešlá jednání, i tato z roku 1337 zcela selhala. Nedostatkem jejich koncepce byla nekonkrétnost. Vyslanci anglického krále totiž dostali za úkol jednat o „všech neshodách a požadavcích“, přičemž měli získat co nejvýhodnější pozici z hlediska zájmů svého království a této linie se držet, dokud by Eduard III. nenařídil jinak.⁵⁹² Je však evidentní, že skotská strana nemohla souhlasit s tímto přístupem. Jakákoliv výhodnější anglická pozice by totiž kolidovala se skotskými zájmy. Ostatně David II. chtěl rovněž pro sebe a svou zemi vyjednat co nejlepší podmínky. V tomto ohledu je nutno vzít v úvahu, že přibližně v této době (v květnu roku 1337) zabavil Filip VI. kontinentální léna Eduardovi III. Došlo tedy k výraznému posunu ve prospěch Davida II., neboť jeho největší spojenec se nyní nacházel v otevřeném, ačkoliv z počátku nepřítel aktivním konfliktu s jeho nejnebezpečnějším nepřítelem a mohl ho tedy otevřeněji podporovat.

V reakci na tento diplomatický neúspěch jmenoval Plantagenet pro jistotu nové kapitány na ochranu království před nebezpečím vpádů od „našich skotských nepřátel“.⁵⁹³ Nově jmenovaní velitelé měli přijmout kapitulaci od těch útočníků, kteří by se nepoddali jejich požadavkům anebo od těch, kteří se chovali nepřátelsky. Následně by pravděpodobně skončili ve vězení. Pro zajímavost lze dodat, že ani polapení nepřátel nebylo vždy finančně výhodné (jak lze doložit úředními prameny), především pokud došlo k uvěznění někoho z elit

⁵⁹¹ „Du gentil roi de France s'apeloit il cousin: / Et le tint en chiertce com son loiel voisin: / Envers li ne pensoit bataille ne hustin.“ Z: *Political Poems and Songs Relating to English History*, 2.

⁵⁹² „Et omnia et singula, quae sic tractata et concordata fuerint, quamcumue Firmitate, prout ad Nos attinet, vallandi et firmandi, Et omnia alia et singula faciendi et exercendi, quae in praemissis et circa ea necessaria fuerint vel oportuna, etiam si mandatum exigant speciale: Promittentes pro Nobis et Haeredibus nostris, Nos Ratum, Gratum, et Firmum, habituros Quicquid per dictos Procuratores [...]“ Převzato z: *Foedera*, II, 193.

⁵⁹³ „[...] Dilectorum et Fidelium nostrorum, Ricardi Firz-Alan Arundel, et Willielmi de Monte Acuto, Sarum, Comitum, Quos et eorum alterum, Constituimus Capitaneos, et Ductores, ac Capitaneum, et Ductorem, Exercitus nostri versus partes Scotiae, pro Tuitione et Defensione Regni, Terrarum et Populi nostrorum, contra Hostiles Agressus Scotorum Inimicorum nostrorum profecturos.“ Více: *Foedera*, II, 195.

společnosti. Například jeden z vůdců skotského odporu z počátku třicátých let čtrnáctého století, earl z Murray, byl sice zajat, ale dlouhodobě padaly z anglické strany stížnosti, že jeho věznění stálo příliš peněz.⁵⁹⁴

Efektivita nařízení nebyla příliš vysoká. Skotové zůstávali hrozbou i během následujícího roku 1338. Angličané si uvědomovali, že francouzsko-skotská aliance byla závislá na přístupu k moři, a proto často sami vysílali ozbrojené lodě, aby zabránili jejich vzájemné pomoci.⁵⁹⁵ Na každý pád v tomto období především pokračovali i ve vyztužování pozemního vojska na severu země, aby odrazili nepřátelská „zatvrzelá skotská vojska“, která je „napadala, vraždila a páčila“.⁵⁹⁶ Neboli anglická monarchie se i nadále musela mít na pozoru před Skoty, protože boje o pozice na pohraničí stále pokračovaly. Negativní zabarvení ohledně skotské povahy v pramenech zůstala a byla spojována s obranou království.

Král se snažil si alespoň uvolnit ruce upravením podmínek embargo na vývoz vlny do Flander, ale cla pro zahraniční obchodníky zůstala větší než pro ty domácí.⁵⁹⁷ Tamější obchodníci mohli od této doby počítat se zásobami anglické vlny, ale jen pokud se vyvarovali podpory Skotska či Francie.⁵⁹⁸ V této zprávě tedy kladl Eduard III. oba zneprátelené panovníky na stejnou úroveň, ačkoliv většina dokumentů spojených s diplomacií se bez pochyby týkala spíše francouzského království. To však bylo do velké míry dáno tím, že Skotsko bylo nepřítelem po celá třicátá léta, kdežto válečný stav s Francií byl vyhlášen teprve nedávno a bylo potřeba se proti této zemi zajistit. Jednalo se nového vojensky aktivního soupeře, na kterého bylo potřeba co nejrychleji reagovat. Z hlediska diplomatických jednání s případnými spojenci

⁵⁹⁴ „Habita consideratione ad Expensas, quas ipsum Nicholaum, pro Sustentatione praedicti Comitum, dum sub Custodia sua detentus fuerit, facere oportet [...]. Zde: *Foedera*, II, 196. Roku 1341 byl propuštěn (vyměněn za jiného zajatce): *CDS*, III, 248. Zajetí bylo zmíněno i ve skotských narativních dílech („Into the absence of Andro Murray, / Quhilk prisoner that tyme in Inghland lay“): *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III, 305. Držením skotských zajatců se zabývá celý svitek (Murrayho jméno tam rovněž lze nalézt): *TNA, E 101/19/29*, 9-21 Edw III.

⁵⁹⁵ „Cum Mittamus Duas Galeas nostras Hominibus Armatis et aliis necessariis de Guerra, bene munitas, versus partes Scotiae, ad perscrutandum Mare, et Hostes nostros de Scotia, et eis Adhaerentes, ad dictas partes Scotiae, in Succursum, vel Solatium ipsorum qualitercumque, declinantes, sive in Mari, sive in Portibus, inventi fuerint, Expugnandum, Insequendum, et pro viribus Destruendum, Nec non ad Salvo conducendum, et reducendum, Naves Regni nostri, ad dictas partes Scotiae, vel alias partes Boreales, cum Victualibus et aliis Rebus, pro Sustentatione et Confortatione Fidelium nostrorum [...].“ *Foedera*, II, 199.

⁵⁹⁶ „Sciatis quod, pro Repulsione et Refraenatione obstinate malitiae Scotorum, hostium nostrorum, Qui tam Regnum nostrum, quam alias Terras nostras, in Marchiis Scotiae, hostiliter invadere fatagunt, et Homicidia, Incendia [...].“ Opět zde mluví o tom, jak Skotové napadají nebo vraždí a vypalují. Více: *Rotuli Scotiae*, I, 575. Či: *Foedera*, II, 13. Také: *Rotuli Scotiae*, I, 618.

⁵⁹⁷ Jedna libra 13 solidů a 4 denáry pro domácí a o libru více pro zahraniční. Ke srovnání cla došlo až o dva roky později: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 168.

⁵⁹⁸ *Foedera*, II, 23. Některé typy cel přetrvávaly: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 168-169. Jednalo se tedy o jistou formu nátlaku.

geograficko-politická situace spíše nahrávala možnosti jednat s kontinentálními spojenci v Říši nebo na Pyrenejském poloostrově kvůli bohatší Francii než kvůli (pro tyto vládcy) vzdálenému Skotsku, které příliš ostatních vládců nezajímalo. Zároveň se pomalu, ale jistě přesouval zájem plantagenetské monarchie na kontinent, což ale neznamenal, že by mohli být Skotové zcela ignorováni.

Vedení diplomatických rozhovorů ostatně prodlužovalo patovou situaci prvních let stoleté války, během nichž byl konflikt veden spíše v zákulisí než na bojišti. Naopak se Skoty nebylo o čem jednat, bylo potřeba je pacifikovat a případně si získat ostatní, kteří by pomohli. Z toho důvodu byl roku 1339 Eduard Balliol, „král Skotů“ reprezentující zájmy Anglie ve Skotsku (a tak zastupující Eduarda III.), odměňován třiceti stříbrnými za své služby v dobách míru a padesáti, pokud se aktivně válčilo. Krom toho byl navíc jmenován velitelem tamějších vojsk.⁵⁹⁹ Byla mu tímto způsobem dána dostatečná autorita, aby se vypořádal se skotskými nepřáteli anglické monarchie, na které byl stále kladen značný důraz. Mimo jiné bylo nařízeno, aby „exchequer“ (hlavní finanční úřad monarchie) vydával peníze buď jen pro bankéře, kterým anglická koruna dlužila, anebo na obranu proti Skotům.⁶⁰⁰

Je tedy zřejmé, že skotsko-francouzské spojenectví činilo potíže anglickým diplomatům, kteří museli vycházet vstříc oběma soupeřům najednou. I proto bylo nalezení dohody velice obtížné, ba dokonce nemožné. Zároveň je opět nutno zdůraznit, že události v klíčových prvních letech stoleté války nevznikly z „vakua“. Kontext třicátých let čtrnáctého století nelze ignorovat, stejně jako nelze ignorovat důsledky rozličných jednání z konce této dekády na období pozdější. Nesmí se zapomenout ani na roli papeže či dalších panovníků, se kterými se anglická monarchie snažila vyjednávat, protože i ti hráli v její diplomacii svou roli.

⁵⁹⁹ „Vobis mandamus quod eidem Regi, pro singulis diebus, tempore Pacis, Triginta Solidos, et pro singulis diebus, quibus de Guerra equitabit, Quinquaginta Solidos, de Thesouro nostro, solvatis in forma praedicta.“ *Foedera*, 45. Jmenování kapitánem („De Rege Scotiae Capitaneo Excercitus constituto“): *Foedera*, II, 52. Potvrzeno rovněž v: *Rotuli Scotiae*, I, 610.

⁶⁰⁰ *Foedera*, II, 45.

5. Skotsko a Francie: neustálé výdaje – úřední dokumenty jako náhrada ztracených listin parlamentu

Mnohé úřední dokumenty rovněž umožňují získat badatelům alespoň přibližný přehled anglických nákladů vydaných na vedení války se Skotskem nebo Francií a lze tedy díky nim dospět k jisté komparaci. Na druhou stranu vzhledem k tomu, že často nebyla přesná suma v dokumentech uvedena (například se zapsalo, kolik se utratit mělo – nikoliv kolik se skutečně utratilo), případně se jednalo u částku uvedenou v naturáliích, je dnes velmi těžké či snad i nemožné vysledovat přesné číselné údaje, mimo jiné protože, jak za chvíli bude ukázáno, mnohdy nebyly sliby různých plateb ani dodrženy. Další údaje se pro změnu zapisovaly až zpětně, například s ročním (nebo i větším) zpožděním.⁶⁰¹ Nikdo ze současníků neznal kompletní údaje spojené s ročním rozpočtem.⁶⁰²

Z dostupných materiálů je nicméně možno získat alespoň základní přehled o tom, který ze dvou hlavních nepřátel zatěžoval finanční aparát více v době, kdy anglická monarchie stále měla v moci významné skotské državy. Analýza těchto listin umožňuje ukázat, do jaké míry bylo Skotsko v prvních letech stoleté války ve skutečnosti angažováno v konfliktu. Hlavním předpokladem a vlastně i výsledkem je, že anglický panovník nikdy nedisponoval dostatkem financí, aby uspokojil všechny potřeby království a zároveň oba soky zcela pokořil a dokázal je kontrolovat. Velice brzy se dostal do obrovských finančních problémů, ze kterých ho alespoň na chvíli zachránili jen zahraniční bankéři, kteří ale díky těmto a dalším půjčkám pro jiné klienty zkrachovali.⁶⁰³ Zároveň nepřekvapí, že anglická monarchie utratila proti Francii několikanásobně více než proti Skotům. I za vlády Eduarda I., jehož cílem bylo Skotsko skutečně dobýt, a který utratil na války s Francií mnohem méně než jeho vnuk, utratil anglický král na války s Francií mnohem více než proti Skotsku.⁶⁰⁴ Z hlediska domácí politiky se ale

⁶⁰¹ Například jeden z Angličanů měl dostat plat za své útraty ve službě ve Skotsku během minulého roku: *CDS*, III, 224. Nebo zpráva o tom, jak Balliol dostal zaplacenou za obranu severní hranice („pro Defensione dictarum partium ibidem existentium [...] ad salvandum et defendendum dictas Marchias contra Invasiones [...]“): *Foedera*, II, 166. V jednom ze skotských úředních pramenů bylo zmíněno, že v Aberdeenu nemohly být vybrány finance s pětiletým zpožděním: *ER*, I, 472.

⁶⁰² Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 176.

⁶⁰³ Konkrétně se jednalo o rodinu Bardi nebo Peruzzi: Gerald Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369* (Oxford: Oxford University Press, 1975) 236. Viz i strana 143 v této práci.

⁶⁰⁴ To i přesto, že jen roku 1300 utratil anglický král kolem čtyřiceti tisíc liber na válku se Skoty a kampaň o tři roky později ho stála asi sedmdesát pět tisíc liber. Viz: Michael Brown, *Bannockburn*, 70.

sluší říci, že války se skotským a francouzským královstvím vedly k ustálení daňového systému a pomohly stabilizovat vztah mezi parlamentem a králem.⁶⁰⁵

Je známo, ačkoliv akta samotná se nedochovala, že parlament roku 1337 schválil tříroční daň ve formě desátku a „patnáctku“ na válku s Francií. Byl tak stanoven vzor pro příští roky, kdy mohly daně být vypsány na více let najednou, což umožnilo panovníkovi svolávat parlament méně často.⁶⁰⁶ Jednalo se o velký požadavek, zapříčiněný snahou Eduarda III. najít si spojence na kontinentu, kteří by mu dokázali efektivně pomoci. Na královy výdaje si měl Geldern, Jülich a Henegavsko najmout minimálně tisíc mužů a každému z nich platit pravidelně patnáct florinů měsíčně.⁶⁰⁷ Po sečtení celkové sumy je zřejmé, že se jednalo o obrovskou finanční zátěž. To i přesto, že Eduard III. dokázal vybrat kolem sto sedmdesáti pět tisíc liber během první tří let stoleté války z daní schválených parlamentem.⁶⁰⁸ Eduard III. se ale slibů nebál. Jülišský hrabě měl navíc dostat čtrnáct set liber, pokud by francouzský panovník reagoval konfiskací jeho dědictví.⁶⁰⁹

Podobné výdaje, které podpořil parlament, de facto potvrdily vedení války proti Francii jako oficiální politiku království. Ačkoliv to poukazuje na úspěch Eduarda III., historici tvrdí, že parlament k tomu svolil, neboť očekával rychlý úspěch a krátký konflikt. Když k tomu nedošlo, začal rychle klesat entuziasmus elit ohledně vedení tak náročné války.⁶¹⁰ Další výdaje následovaly. Roku 1337 měl Rupert Falcký i Ludvík Bavor dostat patnáct tisíc florinů, pokud

⁶⁰⁵ Například za válek se Skotskem před stoletou válkou se upevnil systém fixní daně z desetiny nebo patnáctiny daného počtu měny nebo zboží: Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 79.

⁶⁰⁶ Schválení pro rok 1337: James Williard, „Edward III's Negotiations for a Grant,“ *The English Historical Review* 21.84 (1906): 727. Ormrod, *The Reign of Edward III*, 67. Náročnost: E. B. Fryde, „The Financial Policies of the Royal Government and Popular Resistance to them in France and England,“ 839. „Ubi fuit concessa regi per clerum decima triennalis: item, communitas regni concessit sibi triennale decimam de burgis et civitatibus, item quantumdecimum denarium de forinensis, in subsidium guerrae imminentis contra regem Franciae et ad solvendum Theutonicis, Brabanciis, et aliis, cum quibusdam sibi confoederatis in marchia Alemaniae contra regem Franciae.“ Od: *Continuatio Chronicarum*, 80. Údajně mohl Eduard vybrat třicet osm tisíc liber a církve přispěla devatenácti tisíci: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 20. Podobné typy daní nahradily méně oblíbené daně uvalené na jednotlivé domácnosti (musely být vybírány častěji, docházelo k velké korupci a navíc fluktovalo a nebylo předem pevně staveno). Nevýhodou bylo, že daně museli odvádět i ti nejchudší: *Cambridge*, vol VI., 283. Harriss, „The Commons Petitions of 1340,“ *The English Historical Review* (1963): 629. Ke korupci docházelo i: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 51. Případně: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 148.

⁶⁰⁷ Texty ve staré francouzštině v: *Foedera*, II, 168. Alianci s knížaty v Říši mimo jiné schválil parlament: H. G. Richardson, G. O. Sayles, *The English Parliament in the Middle Ages* (London: The Hambledon Press, 1981) XXII 395. Henegavsko se chvíli snažilo být neutrální, ale nakonec raději přešlo otevřeněji do anglického tábora, aby nezůstalo samo: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 78. Spojenci také v: *Continuatio Chronicarum*, 80. Viz i kapitola historický kontext.

⁶⁰⁸ Sumu spočítal: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 189.

⁶⁰⁹ Kopie listiny: *Foedera*, II, 170.

⁶¹⁰ Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 235.

by každý sloužil anglickému králi se sto padesáti muži. Dostali by také odškodnění patnácti florinů měsíčně za každého z nich.⁶¹¹

Bavorovi se krom toho zavázal anglický panovník zaplatit tři sta tisíc florinů za pomoc ve výši dvou tisíc mužů. Ve vzájemné korespondenci nezapomněl zdůraznit, že oproti Filipovi z Valois byl v právu.⁶¹² Přitom dle Marka Ormroda vybral na dani během prvních čtyř let stoleté války jen o něco více než tuto sumu. Díky rozličným výdajům jeho dluhy převyšovaly tuto částku až o padesát procent.⁶¹³ Neboli by již neměl peníze na spravování země nebo na získání dalších spojenců, natož na vrácení těm, kteří mu půjčili. Historici spočítali, že jen od ledna 1337 do konce října obdržel král sto patnáct tisíc liber od zahraničních a patnáct tisíc liber od domácích obchodníků.⁶¹⁴ Eduard se nebál obracet ani na méně významné vládce. Slíbil Theodorikovi, hraběti z Los a Henseberghu a pánovi Blatikenberghu, že mu zaplatí třicet tisíc florinů (pokud mu poskytne dvě stě mužů) s tím, že jim opět bude i vyplácet měsíční plat v hodnotě patnácti florinů.⁶¹⁵ Dále slíbil doživotně tisíc dvě stě florinů Adolfovi VIII. z Bergu za sto rytířů a dva tisíce sedm set florinů falckraběti Ruprechtovi I. za sto padesát mužů.⁶¹⁶ Nezapomněl ani na Rudolfa II. (hrabě marky), když se dohodli na odměně tři set florinů za sto těžkooděnců.⁶¹⁷ Větší obtíže měl s Brabantskem Johanna (Jana) III., který požadoval obchodní

⁶¹¹ Oslovení: „Cum, Nobilis Princeps, Roupertus, Comes Palatinus Reni et Dux Bavariae“. Více viz: *Foedera*, 175. Rupertovi bylo nad to slíbeno šestnáct tisíc florinů: „[...] Sexdecim Milia Florenorum de Florentia [...]“. Od: *Foedera*, II, 175.

⁶¹² Viz: „[...] Nobis et nostris, super Violentiis et Injuriis, tam per praeteritos Francorum Reges, quam per Philippum, nunc pro Rege Franciae se gerentem [...] Et centum milia, consimilium Florenorum, in Festo Purificationis Beatae Mariae Virginis subsequenti, ex alia parte Maris, videlicet [...]“. *Foedera*, II, 185. Jeden florin měl hodnotu asi 0.60 libry v této době: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 66. Suma také: McKisack, *The Fourteenth Century*, 122.

⁶¹³ Ormrod, *The Reign of Edward III*, 189. Pokud jsou započítány i cla a další příjmy, pak mohl vybrat až sedm set tisíc liber. Jenže dluhy tuto částku skoro o polovinu přesahovaly a další rok vzrostly o dalších asi sto tisíc liber: Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 63. Michael Brown zastává podobný názor: Brown, *Disunited Kingdoms*, 48.

⁶¹⁴ Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 9. Již v září 1337 Eduard III. dlužil rodině Bardi padesát tisíc liber a splatil je až v listopadu 1338, jenže do té doby si zas napůjčoval další sumy: Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 31. V červnu 1340 slíbil rodině Bardi odměnu dvacet tisíc liber a Peruzzi třicet tisíc. Ale dle Terryho jim asi nikdy nezaplatil: Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 42.

⁶¹⁵ „[...] Dominum Theodoricum de Montyoie et de Valkenborgh Dominum [...] Praeterea, nomine Stipendii, Quindecim Florenos, dictae Monetae [...]“. *Foedera*, II, 185.

⁶¹⁶ Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 234. Navíc každý z nich měl dostávat patnáct florinů jako plat (měsíčně). Bavor pro změnu slíbil Adolfovi IX. tři tisíce florinů: „1338 sambstag von vnsrer frawen geburstag Ludwig romicher keyer gelobt, dem edlen man Adolfen grauen zu Berg [...] 3000 gulden floris zu geben.“ Z: VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, VII, 196.

⁶¹⁷ Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 235. Rudolfovy tituly viz: VII: Regesten Kaiser Ludwigs des Bayern (1314-1347).“ *Regesta Imperii*, II, 117.

výhody (dovoz vlny). Nakonec se dohodli na tom, že Eduardovi poskytne tisíc dvě stě vojáků.⁶¹⁸

Postupem času se však začalo objevovat i v oficiálních zprávách, že anglický král nestíhal splácet, co si předsevzal. Historici spočítali, že Eduard III. svým spojencům (krom Bavora) slíbil jen do konce roku 1337 sto dvacet čtyři tisíc liber a oni jemu sedm tisíc mužů.⁶¹⁹ Na konci roku 1338 měli jeho spojenci požadovat již dvě stě sedmdesát šest tisíc.⁶²⁰ Bavorovi bylo v té době z celkem čtyři sta tisíc florinů zapláceno jen kolem osmdesáti tisíc.⁶²¹ Když král přicestoval do Antverp, aby danou situaci vyřešil, zjistil, že ze slíbených třiceti tisíc pytlů vlny (které následně měly být prodány) dorazilo na kontinent jen dva tisíce pět set.⁶²² Eduard III. se proto musel uchýlit k alternativám, přičemž jednou z nich bylo udělování statků a titulů. Zpráva z roku 1339 informuje že anglický král dlužil jülišskému hraběti dvacet tisíc florinů za utrpěné „ztráty v anglických službách“ a sedm tisíc za platy vojáků. Výměnou mu nabídl titul anglický šlechtický titul „earla“.⁶²³ Z důvodu svého zadlužení rovněž musel přenechat koncese svým zahraničním věřitelům. Vzhledem k tomu, že jim nemohl splácet dluh peněžně, rozhodl se jim přenechat dočasný monopol na exporty vlny.⁶²⁴ Například rodina Bardi i přesto nedostávala zpět tolik, kolik by chtěla a měla. Král následně z tohoto selhání obvinil úředníky doma, protože potřeboval nalézt viníka.⁶²⁵ Jistou taktiku, kterou podpořil i parlament, jak dluhy lépe splatit,

⁶¹⁸ Eduard měl opět zaplatit jejich gázi: Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 237. Jinak dohody v: *Foedera*, II, 180. Také: *Foedera*, II, 183. Dle Knightona Eduard vévodovi dlouho nedůvěřoval, protože ten, dle jeho názoru, hrál na obě strany: „ducem Brabanie, qui se Fidelem amicum regi Edwardo finxerat, eo tenus non gerebat, cum idem dux quasi medius staret inclinatus ad partem Francorum“: *Knighon's Chronicle*, II, 30.

⁶¹⁹ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 17. Stejně číslo: McKisack, *The Fourteenth Century*, 155. Jeho problémů si byli vědomi i kronikáři („pro expensis regis non solutis“): *Knighon's Chronicle*, II, 14.

⁶²⁰ I proto doufal v rychlé vítězství, aby se to nestalo ještě náročnějším: Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 232-233. V edici *Foedera* lze dohledat, že brabantskému vévodovi slíbil ještě během roku 1337 šedesát tisíc liber. Viz nadpis „De Obligatione facta Duci Brabantiae pro 60000, l. Sterlingorum.“ Celé: *Foedera*, II, 176. V květnu 1339 dostal pro změnu půjčku od Nicolaa Bartholomie na sto čtyřicet tisíc florinů, které Eduard slíbil splatit do začátku listopadu. Jenže v červenci musel král obdržet dalších padesát čtyři tisíc a i tak mu obnos nestačil: Déprez, *Les Préliminaires*, 242-243. Úřední prameny tyto problémy jen potvrzují: *Foedera*, II, 46. Druhá půjčka („Littera Obligatoria Oppidanis Ville Machlinensis“): *Foedera*, II, 49.

⁶²¹ Trautz, *Die Könige von England und das Reich 1272-1377*, 272.

⁶²² Déprez, *Les Préliminaires*, 240. Král v Antverpách pobýval od července 1338: *Knighon's Chronicle*, II, 6. Přibližně 260 ovcí bylo potřeba na jeden pytel: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 60.

⁶²³ „[...] pour la raison et cause des Gages du Second Mois desservis en nostre Service et Aide, que nostre dit Frere nous fait contre noz Enemis en France, loialment et a bon gre.“ Z: *Foedera*, II, 57-58. Na konci roku 1341 mu však dlužil již třicet tisíc liber: Déprez, *Les Préliminaires*, 370.

⁶²⁴ Od roku 1336 vyhlášeno embargo, které se týkalo především Flander, ale chvíli například i Brabantu. Eduard III. měl v době jeho vyhlášení zajištěnou podporu obchodníků, kterou potřeboval, protože ceny vlny byly samozřejmě tímto zákazem ovlivněny. Propůjčení vlivu cizincům (Bardi, Peruzzi) však rozhodně nevedlo ke zlepšení vztahů s domácími obchodníky, kteří tak přicházeli o zisk. Viz: Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 236.

⁶²⁵ „non esset ei ministratum de pecunia de communibus regni Anglie illi hactenus concessa pre defectu ministrorum suorum in sua ausencia“: *Knighon's Chronicle*, II, 30. Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 242. Dluhy byly problémem po celou dobu první fáze války, dluh monarchie ve

bylo vybírat daně nikoliv v peněžní hodnotě, ale ve formě naturálií. Především se tím mínily suroviny jako vlna, obilí a ovce, které byly následně prodávány za finanční obnos.⁶²⁶

Co se týče výdajů na skotské války, ty z počátku pokračovaly podobným trendem jako ve třicátých letech. S obnovením války ve Francii však došlo k poklesu výdajů na skotské království. Monarchie již totiž nemohla podnikat velké výpravy do Skotska jako mezi léty 1333 až 1336. Historik Ranald Nicholson spočítal, že jen roku 1336 utratili Angličané více než šestnáct tisíc liber na válečných taženích proti Skotům. Přitom zisk byl mizerný. Z toho důvodu mělo, dle Nicholsona, větší smysl se zaměřit na Francii i z perspektivy anglické ekonomiky.⁶²⁷ Velitel anglické armády ve Skotsku obdržel během roku 1337 přes tři tisíce šest set liber, což bylo ale o šest tisíc méně než o dva roky dříve.⁶²⁸ Peníze tedy směřovaly ve větší míře na zabezpečení se před francouzskou hrozbou. Nicméně základní výdaje, jak ostatně ukazují anglické úřední listiny, za odměny nebo platy vojáků, kteří ve Skotsku zůstali, případně pro ty, kteří měli hájit království na severu Anglie před vpády Skotů, byly stále vypláceny. Dle Jamese Campbella mohla přítomnost anglických posádek v Edinburghu, Roxburghu, Perthu a Stirlingu stát korunu kolem desíti tisíc liber ročně (než o ně Angličané přišli), kdežto zisk mohl být maximálně pětinný.⁶²⁹

Například konstábl hradu Roxburgh měl dostat peníze na opravu hradu a také na udržování svých posádek během let 1335 až 1337. Konkrétně se mělo jednat o šedesát rytířů a osmdesát členů lehké kavalerie.⁶³⁰ Thomas de Rokeby, správce hradů Edinburgh a Stirling, měl v květnu 1338 obdržet tisíc liber celkem za své posádky v obou místech.⁶³¹ Dle účetní

čtyřicátých letech překročil již dva miliony florinů: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 127. Již do léta 1338 jim bylo třeba vrátit šedesát dva tisíc liber: Déprez, *Les Préliminaires*, 159.

⁶²⁶ Za Eduarda III. měla koruna k dispozici tři typy daní. První bylo prosté zabavení části zásob potravy/vlny/jiných výrobků či zboží, které bylo značně neoblíbené, což naznačují i kronikáři: *Knighon's Chronicle*, II, 6. Druhou možností bylo přímé daně smluvené se zástupci parlamentu a třetí možností byly nepřímé daně vyhlášené na zahraniční obchod: *Cambridge*, vol VI., 282.

⁶²⁷ Nicholson, *Scotland: TLMA*, 135-136. Na druhou stranu si dle Andrewa Aytona Eduard III. vyzkoušel, jak efektivní mohou být jednotky lučištníků a rytířů, pokud budou všichni v sedle: Andrew Ayton, *Knights and Warhorses* (Woodbridge, The Boydell Press, 1999) 17.

⁶²⁸ Konkrétně dostal velitel (Thomas Beachamp) tři tisíce šest set šedesát čtyři liber, sedm šilinků a devět denárů. O rok dříve dostala armáda pět tisíc šest set padesát čtyři liber, čtyři šilinky a čtyři denáry. Roku 1335 se jednalo o devět tisíc sedm set padesát dva liber osmnáct šilinků a deset denárů: MacInness, *1332 – 1357*, 32.

⁶²⁹ Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages.*, 186. Do léta 1338 mohl mít ve Skotsku Eduard až kolem čtyř tisíc mužů, pak jejich počty začaly pomalu klesat: Hale eds. et al., *Europe in the Middle Ages.*, 191.

⁶³⁰ Pak byla posádka snížena na 36 rytířů a 40 lehkých jezdců. Anglický přepis v: *CDS*, III, 226. Dokument rovněž obsahoval, kolik měli vojáci dostat zaplaceno a na jak dlouhou dobu. Podobně si jistě prostředky vynutil i hrad a město Edinburgh: *CDS*, III, 228. Eduard III. sám strávil v Roxburghu nějaký čas během Vánoc 1334 a nechal hrad opravit, jenže jeho vojenské akce vedené v okolí hradu nebyly příliš úspěšné: MacInness, *1332 – 1357*, 20.

⁶³¹ *CDS*, III, 232. Originál v archivu (převzato z účtů exchequera): TNA, *E 101/19/40*, 10-11 Edw III. Nebyl jediným velitelem, který měl dostat zaplaceno. Stejně na tom byl Richard Talbot v Berwicku: TNA, *E 101/20/18*, 11 Edw III. Nebo: *Rotuli Scotiae*, I, 573. Suma, kterou měl obdržet, byla značná. Skotové ale také utráceli. Na

knihy jednoho z blízkých krále bylo navíc nutno utratit deset liber za dopravení zajatce earla Murraye do Yorku. Přes tři sta liber muselo být vynaloženo na platy pro Eduarda Balliola a jeho muže a stejná suma musela být vynaložena za cestu dvou lodí do Dunbaru.⁶³² Obležení Dunbaru stálo celkem asi šest tisíc liber, ale výsledek byl výhodný pouze pro Skoty.⁶³³ Do třetice je možné zmínit Thomase Ughtreda, který hlídal město Perth. Měl dostat předem zapláceno za své služby a značný počet vojáků.⁶³⁴ Ve zprávě zmiňující bohatý Berwick se hovořilo o nutnosti dodat pět set luků, dvacet tisíc šípů a další materiál do města.⁶³⁵

Jenže jak v případě Perthu, i u Stirlingu a Edinburghu došlo k potížím se zaplacením avizované sumy nebo zasláním slíbeného materiálu.⁶³⁶ V případě Ughtreda byly logistické problémy tak velké, že raději požádal o propuštění ze služby.⁶³⁷ Nakonec ve své pozici zůstal, jenže se Skotům stejně musel vzdát, protože slíbený materiál a suroviny zkrátka nedorazily. Aby toho nebylo málo, ještě byl v parlamentu obviněn z toho, že se vzdal příliš brzy. Naštěstí pro něj se dokázal obhájit a mohl pokračovat ve službách krále alespoň na kontinentu.⁶³⁸

obležení Berwicku vydali během roku 1337 až tři sta liber („clxiiij li. xix s. v d. ob. [...] cxxxv li. vj d. ob.“): *ER*, I, 454.

⁶³² Přesně se jednalo o 333 liber 6s 9d. Dále zde byly i jisté menší výdaje. Více: *CDS*, III, 234.

⁶³³ Nicholson, *Scotland: TLMA*, 137. Suma také: Christopher Tabraham, *Scotland's Castles*, 47. Zásobování („octingenta quarta frumenti, mille quarta brasei, milla quarta avene et quadraginta dolia vini“) se řešilo například: *Rotuli Scotiae*, I, 526.

⁶³⁴ Od srpna 1338 se sto rytíři a sto dvaceti členy lehké kavalerie. V době války měl mít dvě stě rytířů, dvě stě vojáků lehké kavalerie a čtyři sta lučištníků. Král měl také zaplatit za munici: *CDS*, 234. Ughtred se zúčastnil bitvy u Dupplin Mooru a Halidon Hillu. Dostal majetky za pomoc Balliolovi: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 107.

⁶³⁵ *CDS*, V, 264.

⁶³⁶ Thomas de Rokeby raději kus platby požadoval předem (tři sta liber). V případě Ughtreda bylo rozkázáno opatovi z Burton-upon-Trent, aby mu předal dvě stě liber, které mu byly slíbeny: *CDS*, III, 235. Nebo: TNA, *E 101/19/40*, 10-11 Edw III. Navíc byly potřeba zaplatit některým věrným docela velké sumy za služby, které vykonaly u hradu Edinburgh. William de Rammesey měl dostat třicet liber 5s 4d, Alexander de Cragy dvacet liber a David le Mareschal sto solidů: *CDS*, III, 236. Nepomohlo, že Perth byl pár let předtím rekonstruován: *Scotichronicon*, VII, 122. Opravy tehdejších hradů byly časté: David Caldwell ed., *Scottish Weapons and Fortifications 1100-1800* (Edinburgh: John Donald, 1981) 27. Rozkazy, aby daná oblast (jako například Perth) byla zásobována, byly šířeny, ale ke skutečné pomoci ne vždy došlo: *Rotuli Scotiae*, I, 536. Eduard III. například rozkázal, aby slíbené zásoby pro město dorazily, protože měly být potřeba na odražení Skotů: „Rex Edwardus mandat quod victualia, antea imperata, etiamnum provideantur, et ad Berewicum mittantur, non obstantibus induciis cum Scotis initis per suos, cum obsidione castri Dunbar absissebant.“ *Z: Rotuli Scotiae*, I, 538. Koruna navíc musela utrácet další výdaje, když platila úředníky, kteří v dané oblasti kontrovali, zda k opravám a dalším administrativním procesům docházelo: *CDS*, V, 264.

⁶³⁷ Perth byl obklíčen a jediná možnost zásobování byla přes moře: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 121. Thomas Ughtred si stěžoval, že měl mezi lety 1338 a 1339 dostat 3 500 „čtvrtek“ pšenice („bladum“) (tj. asi 3 500 litrů – měřila se ve veličinách tekutin, protože se rovněž plnila do barelů a podobných nádob), 3 000 čtvrtků sladu, 500 čtvrtků hrachu a fazolí, 1 500 čtvrtků ova („avena“), 48 tun vína a 40 nádob se solí („salis“). Jenže dostal jen 300 čtvrtků pšenice a 40 čtvrtků fazolí. Navíc si musel zajistit převoz svých koní a mužů do Perthu za své peníze a nepřišel mu rovněž slíbený kámen nebo železo. Ughtred proto požádal o zproštění povinností, neboť předem dané podmínky nebyly dodrženy a jeho muži ani nedostali zapláceno. Rádci krále se snažili situaci vyřešit a řekli mu, ať na slíbené zboží počká: *CDS*, III, 238. Král pak v květnu 1340 potvrdil, že by se mu mělo zaplatit 1156 liber a 11d za jeho válečné útraty: *CDS*, III, 243.

⁶³⁸ Účastnil se například bitvy u Kresčaku. Jeho kariéra mimo jiné v: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 106-121.

Stirling byl rovněž dobyt (konkrétně během jara 1342) právě z důvodu nedostatku surovin.⁶³⁹ Dle Jamese Campbella koncentrace anglického panovníka na kontinent neumožnila včasné a ostatečné zásobování anglických posádek na severu, které i přesto vyšlo korunu mezi lety 1337 až 1346 asi na třicet tisíc liber.⁶⁴⁰ Zároveň však nebylo možné jednotlivé anglické pevnosti ve Skotsku opustit. Jejich kontrola umožňovala ovládat celou okolní oblast. Je známo, že dobytí Edinburghu Skoty fakticky znamenalo konec anglického vlivu v celém Lothianu a zisk Roxburghu pro změnu v Teviotdaleu.⁶⁴¹

Roku 1339 se zástupci země během zasedání parlamentu shodli na tom, že země by mohla být i v budoucnu ohrožena skotskými nebo francouzskými přepady. Proto byly nařízeny odvody mužů, kteří by v případě potřeby byli připraveni zem bránit.⁶⁴² Bohužel se ale parlamentní listiny z prvních let stoleté války nedochovaly, a proto není známo, kolik finančních prostředků bylo na obranu země v tomto případě vynaloženo. Nicméně je jasné, že částka se ani zdaleka nemohla rovnat Eduardovým příslibům pro jeho kontinentální spojence. V květnu roku 1339 byla přenechána větší iniciativa ve Skotsku Eduardu Balliolovi, aby se Eduard III. mohl plně koncentrovat na Filipa VI. Avšak i Balliol byl placen z anglické státní pokladny. Jak již bylo řečeno, měl dostávat třicet solidů denně v dobách míru a padesát, pokud by došlo k vojenským střetům.⁶⁴³

Brzy se ukázalo, což ostatně bylo dlouhodobě zřejmé, že Balliol si bez větší pomoci nedokáže poradit a skotský odpor potlačit. Proto mu na podzim stejného roku museli pomoci angličtí vojáci. Eduard III. musel vydat příkaz, aby šedesát čtyři rytířů a dvanáct set lehce ozbrojených jezdců dostalo zaplaceno.⁶⁴⁴ O rok později již musel Balliol dostávat denně čtyřicet solidů v době míru a šedesát, pokud se válčilo – neboli došlo k nárůstu.⁶⁴⁵ Nezdá se to jako velká suma, a v porovnání s anglicko-říšskými aliancemi ani nebyla, ale je nutno si uvědomit, že byla rozvržena denně, kdežto při uzavření, na první pohled velice drahých aliancí, byla zmíněna celková suma. Krom toho byly Balliolovi dodatečně zasílány další prostředky a vojáci

⁶³⁹ CDS, III, 252-253. Rokeby se Skoty dohodl a alespoň zachránil své muže: *Scotichronicon*, VII, 145.

⁶⁴⁰ Zpočátku byla roční porce sumy vyšší, pak s postupnou ztrátou pozic klesala. Hale eds. et al., 191-194.

⁶⁴¹ Brown, *The Black Douglases*, 139.

⁶⁴² Vyplývá i z o něco pozdějších dokumentů: CCR, 1339-1341, 71.

⁶⁴³ *Foedera*, II, 45. Viz minulá kapitola, strana 131. Navíc i v jeho případě bylo nutné počítat s „vedlejšími“ výdaji. Například v říjnu 1338 požádal syn Eduarda III. (Eduard), aby bylo Balliolovi z Berwicku dovezeno šest tun vína a čtyři tuny mouky na „vydržování jeho domácnosti“: CDS, III, 235.

⁶⁴⁴ Například: [...] *Vobis mandamus quod praefatis Sexaginta et Quator Hominibus ad Arma, et Mille et Ducentis Hobelariis [...]*. Celý text: *Foedera*, 54.

⁶⁴⁵ „[...] pro Expensis Hospitii sui, Quadraginta Solidos, singulis diebus tempore Pacis, Et Sexaginta Solidos singulis diebus tempore quode Guerra equitaverit [...]“ Z: *Foedera*, II, 75.

jako kompenzace za to, že mu Eduard III. nestihl dodat slíbené prostředky včas.⁶⁴⁶ Nesmí se zapomenout ani na další osoby, které měly buďto chránit pohraničí před vpády a musely dostávat plat nebo dostávaly odměny za své již vykonané služby. Historici argumentují, že jedním z důvodů, proč Eduard III. nakonec Balliola opustil, byly postupné ekonomické ztráty anglického krále.⁶⁴⁷ Amanda Beam ostatně spočítala, že jen během první roku stoleté války Balliol obdržel od anglického krále v květnu sto marek (neboli necelých šedesát sedm liber), v červnu tři sta liber a v listopadu sto liber. Následující roky výdaje evidentně neustávaly a skládaly se i z potravin, jako byla mouka nebo víno.⁶⁴⁸

Nižší šlechta na zasedání parlamentu upozorňovala na to, že na bezpečí na severu země by rovněž měl být brán zřetel.⁶⁴⁹ Například během září roku 1341 měl dostat biskup z Carlisle dvě stě liber, aby mohl vyplatit sebe a své muže, kteří měli za úkol bránit sever Anglie.⁶⁵⁰ Téma nebezpečí u anglo-skotské hranice odráží i kontinentální kronikáři, například Jean le Bel.⁶⁵¹ (Finanční) odměna neminula ani vybrané jedince, kteří převezli zajatce po bitvě u Neville Crossu do Londýna. William (Vilém) Hugate dostal odměnou deset liber, neboť „přinesl“ zprávu o vítězství.⁶⁵²

⁶⁴⁶ Roku 1344 mu bylo zasláno šest set osmdesát liber: Beam, *The Balliol Dynasty*, 252.

⁶⁴⁷ James Williams, W. F. Cormacks eds., *Transactions of the Dumfriesshire and Galloway Natural History and Antiquarian Society*, 46.

⁶⁴⁸ Během první poloviny roku 1338 dostal Balliol 343 liber 6 šilinků a 8 denárů, v červnu sto liber, v srpnu dvě tuny vína, v říjnu šest tun vína a čtyři tuny mouky a dalších tři sta sedmdesát tři liber. V říjnu 1341 pak tři sta liber, v červnu tři sta liber, v červenci 1342 dalších 303 liber 6 šilinků a 8 denárů. V říjnu 1343 pak 16 liber 15 šilinků a 4,5 denáru: Amanda Beam, *The Balliol Dynasty*, 350.

⁶⁴⁹ Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 47-48.

⁶⁵⁰ Příkazem dostal jiný duchovní (Jan z Thyngdenu), aby to zařídil: *Foedera*, II, 112.

⁶⁵¹ Uznával, že vojska Davida Bruce často působila v této oblasti. „et du roy David, qui grandement guerrioit les frontières d'Angleterre“ Z: Jean le Bel, 97.

⁶⁵² „[...] Willielmo Hugate, Valetto [...] Rumores de Victoria Scotorum in Bello, apud Dunelnum commissio, ad Concilium nostrum apud Londoniam nunciati, decem Libras de Dono nostro.“ *Foedera*, II, 208. Podobně měl Thomas de Brechesley pravidelně každý rok (až do smrti) dostávat sto solidů: *CDS*, V, 269. Toto dokazuje, že anglické monarchii záleželo na tom, aby se pozitivní zprávy šířily dále: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 171. Eduard v listině poděkoval hlavním strůjcům vítězství: *Rotuli Scotiae*, I, 675.

6. Parlamentní listiny

6.1 Parlament a finanční problematika: Skotsko na pokraji zájmů?

První anglická parlamentní akta z počátků stoleté války, která se dochovala do dnešní doby, pochází z konce roku 1339. Je jisté, že stejně jako v prvních letech války anglický král nedisponoval dostatečným bohatstvím, aby mohl uspokojit všechny své zájmy. Ostatně i tento parlament byl evidentně svolán, aby zabezpečil králi další příjmy, tentokrát na válku s Francií. Eduard III. v té době pobýval na kontinentu, takže parlamentu předsedal John Stratford, arcibiskup z Canterbury, který se domníval, že bude nutno vybrat dalších tři sta tisíc liber, aby se vůbec angličtí spojenci z kontinentu do války zapojili.⁶⁵³ To byla obrovská suma, která ukazuje, že anglický panovník nezvládal plnit své závazky, které ještě vzrostly oproti dřívějšímu, neboť k předešlým slibům přislíbil svým spojencům během léta roku 1339 šedesát tisíc liber, aby se konečně aktivně vojensky zapojili.⁶⁵⁴ Nižší a vyšší šlechta se v nepřítomnosti panovníka usnesla na tom, že daň bude tentokrát (pravděpodobně kvůli nedostatku kvalitní mince na ostrovech) vybrána v naturáliích.⁶⁵⁵ Z hlediska anglo-skotských vztahů je důležité zdůraznit, že ani na nebezpečí plynoucí ze Skotska parlament nezapomněl.

Každý, kdo žil poblíž vzájemné hranice, byl urgován, aby zůstal pobývat na svých statecích a posílil obranu království.⁶⁵⁶ Je možno si všimnout pragmatismu anglické monarchie, která byla ve značných finančních problémech. Snažila se proto za každou cenu ušetřit. Místo, aby potenciálnímu vpádu Skotů čelila elitní armáda, jejíž vydržování na severu země by bylo mnohem dražší, byli povoláni do zbraně zástupci dané lokality a jejich poddaní. Podobná taktika byla ostatně ještě populárnější na druhé straně hranice ve skotském království.⁶⁵⁷

⁶⁵³ Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 253. Jeho titul potvrzen například v: *CDS*, V, 264.

⁶⁵⁴ Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 253. Kronikář Adae Murimuth napsal, že již v té době král neobdržel tolik, kolik očekával a musel se tedy chystat napadnout Francii bez dostatečných prostředků: „Item, hoc anno rex Angliae morabatur in Brabancia et locis vicinis, exspectans adjutorium Theutonicorum et aliorum confoederatorum suorum et etiam pecuniam de Anglia destinandam: et etiam mutuum mercatorum tanto tempore exspectavit, quod tempora apta ad bellum [...]” Viz: *Continuatio Chronicarum*, 90-91.

⁶⁵⁵ První rok války byla daň vybrána v penězích. Pět měsíců po králově odchodu, v červenci 1338, exchequer přes moře odeslal do zahraničí asi dvacet osm tisíc liber: Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 242. Daň vybraná v naturáliích se měla po vybrání prodat v cizině, čímž by koruna získala tolik potřebné mince. Jako příklad může posloužit kronikář Baker, který popsal, jak byla vlna prodána v Brabantsku: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 59. Knighton napsal, že prodej v zahraničí byl za dvojnásobnou cenu: *Knighon's Chronicle*, II, 2. Vždy byli vybráni jistí „věrní“, kteří měli kontrolovat výběr daní: Tout, *Chapters in the Administrative History of Medieval England*, 107. Nedostatek kovu: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 156.

⁶⁵⁶ Citace: „Et ensement ceux que ont terres vers la marche d'Escoce, de quele condicion q'ils soient, demeorgent sur les dites terres, en afforceant la dite marche, auxi come il est ordeine par aillours sur la mere, saunz charge de la commune.“ Z: *PROME*, říjen 1339, č 12.

⁶⁵⁷ Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 62.

Anglická koruna se snažila si uvolnit ruce na zápas s francouzským středověkým státem, kdežto ve Skotsku stále spoléhala výhradně na jednotky vybrané z lokálních obyvatel. Do oblasti v Yorkshiru na severu Anglie se měla vyslat komise, která by dohlížela na to, aby pohraničí skutečně chránil dostatečný počet mužů.⁶⁵⁸ Bylo nutné zajistit pořádek, aby si král mohl v těchto lokacích udržet autoritu.⁶⁵⁹ Parlament rozhodl, že šlechta (v aktech konkrétně vyjmenovaná) žijící na anglicko-skotském pomezí bude na tuto skutečnost upozorněna listinami vydanými kancléřstvím.⁶⁶⁰ Z toho lze vyvodit, jak v praxi fungoval úřední aparát království. Parlament se na něčem dohodl a kancléřství to pro změnu dostalo za úkol dát na vědomí všem relevantním osobám (především se tím míní šlechta nebo úředníci či důstojníci a různé komise), kteří během jednání nebyli přítomni. Dokumenty vydávané kancléřstvím také hrály klíčovou úlohu v tom, že zemskou reprezentaci svolávaly a to s více jak měsíčním předstihem.⁶⁶¹

Další parlament, který se měl opět zabývat finančními záležitostmi, se sešel následující roku. Ukázalo se, že běžná daň by nedokázala pokrýt více jak jednu osminu nebo devítinu z králova dluhu.⁶⁶² Zároveň se zde vedly debaty ohledně ukončení války se Skotskem, která začala ve třicátých letech, ale nepodařilo se v ní dosáhnout konečného vítězství. Jednou z možností, jak toho docílit, bylo materiálně podpořit posádky působící ve Skotsku. V parlamentu se tedy rozhodlo, že Sir Thomas de Rokeby, správce hradu Stirling a Edinburgh, dostane za své předchozí služby zapláceno. Navíc mu mělo být posláno značné množství vlny, mouky, soli,

⁶⁵⁸ Viz: „Item, est acordez qe Monsir Robert de Scardeburgh soit assignez en la commission qe serra mandee a la countie d'Everwyk, de surveer l'araye des gentz qe serrount esluz d'aler a la marche pur la defense du roialme, en lieu de Sir Thomas de Blaston.“ *PROME*, říjen 1339, č. 17. K vybírání podobných komisí králem docházelo pravidelně, například i o pět let později: *Rotuli Scotiae*, I, 657.

⁶⁵⁹ Díky sporům na hranici například klesl vliv skotského krále na vzájemném pomezí: Jenny Wormaldová et al., *Dějiny Skotska*, 70. Otázkou pak mohlo být, o jak kvalitní muže by se jednalo, neboť ne vždy muži dosahovali kvalit, jaké monarchie požadovala, viz strana 117 této práce.

⁶⁶⁰ V nich mělo být jasně stanoveno, že bránit zem bude jejich povinností: Item, soient les seignurs qi ount terres devers la marche d'Escoce comandez et priez par briefs et lettres, q'il se treissent devers lour terres, pur la defense de la dite marche, et de lour terres celes parties, sur peril q'apent; c'estassaver, as seignurs de Ros, de Wak, de Moubray, Monsir William Daubeneye seneschal le counte de Richemund, ou a son lieu tenant, et au Seigneur de Clifford; ou en cas q'il ne purront aler en propre persone, q'il envoient lour gentz as seignurs qe sont en la marche. *PROME*, říjen 1339, č. 21. Bylo klíčové dané informace dále rozšířit. Konec konců i po tom, co parlament schvaloval daně bylo nutné někoho vybrat, kdo by tento úkol dále plnil: *CCR*, 1338-1340, 516.

⁶⁶¹ Richardson, Sayles, V 143. Přibližné datum svolání budoucího parlamentu bylo stanoveno (nebo alespoň zde byla snaha ho stanovit) již v průběhu jednání daného parlamentu: „Item, fait aremembrer de somoundre le parlement as oytaves de Seint Hill' susdit.“ Citace z: *PROME*, říjen 1339, č. 25. Stanovená lhůta čtyřicet dní předem však mnohdy nestačila, a proto musel být počátek jednání mnohdy odkládán: McKisack, *The Fourteenth Century*, 190.

⁶⁶² Ormrod ed., 'Edward III': říjen 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

obilovin, vína, fazolí a hrachu.⁶⁶³ Tyto suroviny, které měly být zaslány, byly tradičním zbožím. Víno bylo častou konzervovací komoditou, sůl rovněž (například pro námořní cesty anebo pro případ obléhání) a mouka či luštěniny měly rovněž dlouhou trvanlivost.⁶⁶⁴ Podobné zprávy lze nalézt ve svitcích vydaných kancléřstvím, které toto rozhodnutí šířily dále a upřesňovaly.⁶⁶⁵ Byly především informací pro „exchequera“ (tedy jakéhosi pokladníka), aby mohl počítat s danými výdaji.

O něco specifitější byl bod jednání, který se týkal Berwicku u Tweedu. Jednalo se o podobnou záležitost, s tím rozdílem, že zde byly jasně řečeny dvě věci. Za prvé po předání surovin mělo být zpět doneseno potvrzení, že k němu skutečně došlo. Druhou podmínkou bylo, aby se žádná doručená surovina nedostala k nepříteli.⁶⁶⁶ Zde je opět vhodné si všimnout kontextu tehdejší doby. Skotsko bylo nepřitelem anglické monarchie a zároveň spojencem francouzského království. Nebylo tedy záhodno Skoty jakkoliv posilovat. Navíc sama anglická monarchie trpěla nedostatkem finančních prostředků a nemohla si dovolit další ztráty, ať už velké či malé, které by navíc pomohly jejím nepřítelům. Krom toho podobná opatření musela být častá, neboť docházelo ke stížnostem, že například někteří obchodníci se zajímali pouze o

⁶⁶³ „Et le dit Monsir Thomas ad empris de garder les chasteux susditz tanqe a la Seint Johan prochein avenir, sur condicion q'il soit paieuz de ceo qe arere lui est de ses gages pur temps q'il ad demorez sur la garde, des primers deners sourdantz del eide qe serra grantez a nostre seignur le roi en ceo parlement, en le countie d'Everwyk. Et acordez est pur le temps avenir qe son gree serra fait prestement de ceo qe lui serra duz, outre le pris des vitailles qe lui serront mandez pur la garniture de meismes les chasteux; c'estassaver, .dccc. quarter de furment, .m. quarter de brees, .cxx. quarter du seel, .cc. quarter de feves et poys, .dc. quarter des aveynes, et .xij. toneux de vyn; les queux bledz et brees sount compris en la soumme des vitailles susditz.“ Od: *PROME*, únor 1340, č. 26. Jednalo se o muže, kterému král věřil. Od roku 1335 byl šerifem Yorkshiru (největší shire Anglie), kde pomáhal verbovat muže a zdroje na královny válečné akce. Podobně jako Coupland je příkladem muže, který si vybudoval kariéru rychleji během války: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 54.

⁶⁶⁴ *Cambridge*, vol VI., 159.

⁶⁶⁵ Mezi červencem 1339 a lednem 1340 musel za vydržování posádek zaplatit 1 017 liber. V Edinburghu musel být krom něj vydržován celkový počet tří rytířů, 64 mužů ve zbrani, 6 strážců (hlídačů), 71 lučištníků na koních. Ve Stirlingu ve stejném období bylo 54 mužů ve zbrani, 10 strážců, 59 lučištníků na koni v celkové hodnotě sumy 858 liber a 9 solidů. Lučištníci na koni například dostávali plat 6 denárů denně. V Edinburghu bylo navíc nutné utratit 22 liber 12s a 8d za opravu zdí, střeš a dveří. Pak 38 liber 15s a 6d za novou bránu a zbytkové opravy stály 14 liber 11s 2d. Lučištníci na koních byli novinkou Eduarda III: Prestwich, Rollason eds., *The Battle of Neville's Cross*, 4. *CDS*, III, 241.

⁶⁶⁶ Celý bod jednání: „25. Item, fait aremembrer qe William de Snoryng et Johan atte Fenne, marchaundz de Lenne, et Robert de Bayons et Henry le Smyth, marchandz de Barton' sur Humbr', ount empris de purveier et achater .mdccc. quarter de furment, .mmd. quarter de brees, .mcc. quarter des feves et poys medlez, .mcccc. quarter des aveynes, et de les carier a Berewyk sur Twede et a la Rodé de Lythe, a totes maneres des coustages et perils. C'estassaver, chescun quarter de furment et des brees pur .ix. s. et chescun quarter des feves, poys et aveynes pur .v. s. Des queux bleez et brees les avantditz William et Johan serront tenuz de purvoier et carier l'une moite as lieux susditz, et les ditz Robert et Henry l'autre moite, entre cy et demy quarresme preschein avenir sanz defaute. Et reporteront lettres tesmoignables de Monsir Thomas de Rokeby, gardeyn des chasteux de Edenburgh et Stryvelyn, et del resceyvour des vitailles nostre seignur le roi a Berewyk, de la resceyte des bleez et brees q'ils ameneront a celes parties; et ferront serement qe par colour de celes purveances ils ne ameneront nulles vitailles as enemys du roi et du roialme. Et les marchandz serront paieuz des primers deners surdantz del eide qe serra grantez a nostre seignur le roi en ceo parlement, en lour pays demene.“ *Z: PROME*, únor 1340, č. 25.

zisk a obchodovali i s nepřáteli.⁶⁶⁷ Nyní se tomu král snažil tímto krokem zabránit. Jenže následující měsíce ukázaly, že stále nestíhala platit, co si předsevzala. V červenci 1340 si správce Berwicku postěžoval, že nedostal peníze určené na platy pro své muže a zároveň ani rozličný materiál či suroviny.⁶⁶⁸ Situace se nezlepšila ani v následujících letech, a proto Eduard III., jako kompromis, nabídl měšťanům v Berwicku licenci na export vlny do Flander.⁶⁶⁹

Další parlament zasedl velice brzy po skončení minulého, protože se do země vrátil král, který se na počátku roku 1340 nechal ve Flandrech korunovat francouzským králem. Parlament se usnesl na jistém experimentu v podobě dvouroční daně, která měla činit devítinu (nikoliv tradiční desetinu) z obilí, vlny a nově narozených jehňat.⁶⁷⁰ Předpokládalo se, že by se takto mohlo vybrat až sto šedesát tisíc liber, jenže realita byla diametrálně odlišná. Panovník chtěl tyto „suroviny“ prodat za ceny, které pro ně sám stanovil, a to dosti vysoko, aby mohl více vydělat. Jenže se stal pravý opak. Do konce roku 1340 získala koruna jen patnáct tisíc liber a daň musela být odvolána a pozměněna na tradiční desátek a „patnáctek“.⁶⁷¹ Navíc se Eduard dohodl s florentskou rodinou bankéřů Bardi a Peruzzi na půjčce od července do konce roku v hodnotě dvou tisíc liber měsíčně, čímž se panovník do budoucna ještě více zadlužil.⁶⁷² V takové situaci byly skotské záležitosti zdánlivě odsunuty na periferii dění. V zápisech parlamentu se dochovalo „pouze“, že se jednalo o obraně severní hranice.⁶⁷³ Mnozí kronikáři však, podobně

⁶⁶⁷ Nemuselo se jednat jen o obchodníky, ale rovněž o poddané, kteří chtěli na výměně nebo transakci vydělat: *CDS*, III, 253.

⁶⁶⁸ *CDS*, III, 245. Měl dostat 500 čtvrtek pšenice, 750 čtvrtek sladu, 500 čtvrtek hrachu a 500 čtvrtek ovsa. Jenže dostal jen 300 čtvrtek sladu, 100 čtvrtek hrachu a další, kteří měli přinést dvakrát více přinesli jen 200 čtvrtek pšenice a 300 čtvrtek sladu a 30 čtvrtek ovsa. Celkem měl dostat 4 939 liber 13s 4d za tento rok, ale nedostal nic.

⁶⁶⁹ „Rex Edwardus, considerans onera gravia burgensium Berewici, eis dat licentiam exportandi ad stapulam in Flandria“: *Rotuli Scotiae*, I, 643.

⁶⁷⁰ *PROME*, březen 1340, č. 6. Citace: Et les citeyens et burgeis du roialme la verrai neofisme de touz lour biens; et marchaundz qe demorent poynt en citees n'en burghs, et autres gentz qe demorent en forestes et gasteyns, et qe ne vivent poynt de lour gaignerie ou de lour estore de berbitz, la quinzisme de touz lour biens solonc la verroi value. Souz la condicion qe nostre seigneur le roi de sa bone grace eant a graunt charge et subsidies dont ils ont este chargez einz ces heures, et a ce graunt q'il ount fait a ore qe lour semble mout chargeant, lour otteit les petitions queles ils mistront devant lui et devant son counsail, et les queles sont continuez desouz, et commencent ceste fourme: 'Cestes sont les petitions etc'. Také: *Knighton's Chronicle*, II, 24. Nebo: Phil Bradford, „A Silent Presence: The English King in Parliament in the Fourteenth Century,“ *The Historical Research* 88.224 (2011): 200. Z textu rovněž plyne, že ti, kteří žili mimo město nebo byli chudší, měli ze svého odvádět jen patnáctinu. To potvrzuje: Déprez, *Les Préliminaires*, 315. Nebo: Tout, *Chapters in the Administrative History of Medieval England*, 107. Případně: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 166.

⁶⁷¹ To, že koruna byla v nesnážích ukazuje, že italským a flanderským věřitelům muselo být slíbeno skoro padesát čtyři tisíc liber, markraběti z Jülichu třicet tisíc a sedm tisíc anglickým obchodníkům a patnáct tisíc dohromady londýnskému biskupovi a vojenskému veliteli Walteru Mannymu: Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 277.

⁶⁷² Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 278. Působení bankéřů z Apeninského poloostrova je doloženo již kolem roku 1220: Wilkinson, *The Later Middle Ages in England*, 11. Bankéři na to doplatili, Peruzzi zkrachovali 1343 a Bardi 1346: Bove, *Le temps de la Guerre de Cent Ans*, 68.

⁶⁷³ Item, de parler de la garde de les marches d'Escoce, mes seignurs les evesques de Duresme et de Kardoill, le counte de Anegos, le sire de Percy, Monsir Rauf de Nevill, Monsir Antoigne de Lucy, Monsir Wauter de Creyk,

jako se tomu dělo v úředních pramenech, byli zvyklí oba spojence (Francii i Skotsko) neustále spojovat, a proto například lanercostský kronikář napsal, že Eduard III. daň požadoval na válku proti Francii i Skotsku.⁶⁷⁴ Měl pravdu. Podobné zmínky dávají tušit, že velká část členů parlamentu měla obav z jejich spojení. I důsledkem toho panovala neustále nejistota ohledně anglické hranice na severu. Ostatně byl dán příkaz, aby, „jak bylo nařízeno v parlamentu“, byli naverbováni muži na obranu společné hranice.⁶⁷⁵

V létě byl parlament svolán znovu, tentokrát znovu bez přítomnosti krále, který válčil na kontinentu a těsně před zasedáním porazil Francii v námořní bitvě u Sluys. Z hlediska finančního se již znatelně začalo ukazovat, jak nevýhodná bude politika prodeje surovin, vybraných jako součást daně, za státní ceny. Nakonec se dohodlo, že králi bude propůjčeno třicet tisíc pytlů vlny. Ty by byly proplaceny (těm, kteří by půjčku poskytli) příští rok po vybrání druhé splátky poslední daně schválené během minulého parlamentu.⁶⁷⁶ Dle dochovaného materiálu se zdá, že Skotsko bylo během debat odsunuto na vedlejší kolej. Finanční problematika týkající se francouzské kampaně byla pro krále prioritou.

Znovu byl parlament svolán na jaře následujícího roku, ale v zcela jiné situaci. Král se musel ke konci roku 1340 vrátit do země, znepokojen nedostatkem finančních prostředků. Ten mu neumožňoval nadále vést válku s „takzvaným králem Francie“, který, jak si Eduard III. postěžoval, mimo jiné podporoval „nepřátele ze Skotska“.⁶⁷⁷ Jistou reakcí na to možná bylo vyslání menší expedice do Skotska v letech 1341 až 1342, která ovšem musela být hrazena z králových vlastních prostředků (z jeho tzv. „ložnice“).⁶⁷⁸ Během zasedání se nakonec vyjednalo, že původní daň (na devítinu hodnoty zboží) bude nahrazena třiceti tisíci pytli vlny v podobě dvouroční splátky, což se ve finále stalo nejúspěšnějším typem půjčky během celé vlády

Monsir William de Felton, Monsir Johan Destryvelyn et Monsir Thomas de Rokeby. Převzato: *PROME*, březen 1340, č. 17.

⁶⁷⁴ „Rex Angliae Edwardus, tertius post conquaestum et primus Franciae, parlamentum suum tenuit Londoniis, qui in subsidium contra Franciam et Scotiam magnam contributionem a clero et populo petiit et obtinuit [...]” Z: *Chronicon de Lanercost*, 333. “Cum nos circa guerram Franc’ et alia negotia ardua sic occupem’ in pienti qd psonalit guerre nre Scotie intendere non possum [...]” *Rotuli Scotiae*, I, 610.

⁶⁷⁵ Vojáci měli být verbováni u Newcastle: „et defensione regni nostri contra hostiles Scotos invasiones [...] in presenti parlamento nostro apud Westminster convocato ordinatum existit quod homines ad arma hobelarii et sagittarii [...] apud Novum Castrum super Tynam [...]” *Rotuli Scotiae*, I, 583.

⁶⁷⁶ Bradford, „A Silent Presence: The English King in Parliament in the Fourteenth Century,” 200.

⁶⁷⁷ „[...] mesure en Philipp de Valoys, qi se dit roi de France, et qi torcinousement avoit tollutz a nostre seigneur le roi ses terres, seignuries et autres possessions en la duchee de Gyen et aillours es parties de dela, et malicieusement et a tort les detient occupe, et nient meyns meyntient, en quant q'en lui est, les enemys d'Escoce contre nostre seigneur le roi [...]” Viz: *PROME*, duben 1341, č. 5.

⁶⁷⁸ Hariss, 266. Mohlo se jednat o odvetu za menší skotské přepadení anglického severu během léta 1340: MacInness, *1332 – 1357*, 38.

Eduarda III.⁶⁷⁹ Jeden z později vydaných (září 1342) úředních pramenů podával informaci o tom, že by měl cumberlandský šerif zařídít, aby bylo něco z této sumy schválené „komunitou království“ a „určené na skotskou válku“ zapláceno Balliolovi.⁶⁸⁰ Vzhledem k tomu, že se v první polovině čtyřicátých let čtrnáctého století ve Francii tolik aktivně neválčilo – ostatně roku 1343 bylo uzavřeno příměří v Malestroit – nebylo ani tolik potřeba, aby byl parlament svoláván ke schvalování nových daní. Místo toho bylo nutné se více zabývat věcmi jako znehodnocením mince či stanovením nové minimální ceny vlny.⁶⁸¹ Nakonec však zástupci „stavů“ schválili roku 1343 i nepřímou daň z exportu. Dle Marka Ormroda mohl díky tomu Eduard III. získat prostředky z prodeje vlny mezi lety 1343 až 1346, kdy mělo příměří mezi Francií a Anglií skončit.⁶⁸²

Oficiální přerušení války s Francií bylo samozřejmě využito k tomu, aby mohlo být neutralizováno nebezpečí pocházející ze Skotska. Během srpna 1343 požadoval anglický panovník po šerifovi z Northumberlandu, aby vybral parlamentem garantovanou sumu v dané lokaci a využil ji na útraty proti Skotům.⁶⁸³ Opět se ukázalo, že pro hrabství na severu Anglie znamenaly slíbené daně více mužů na obranu společné hranice a tedy větší záruku bezpečí pro dané obyvatele. Eduard III. si navíc stěžoval, že spojenci „takzvaného“ francouzského krále příměří nedodržovali, a proto žádal během léta 1344 o schválení další daně pro případ, že by se nakonec musel znovu vydat na kontinent.⁶⁸⁴ Celkem vybral díky ní kolem sto osmnáct tisíc liber.⁶⁸⁵ Parlament však chtěl jistou záruku, se kterou král souhlasil. Požadoval, aby v takovém případě byl Eduard Balliol, jakožto hlavní skotský spojenec Eduarda III., vyslán na obranu

⁶⁷⁹ Celkem se mohlo vybrat (za první čtyři roky války) až pět set tisíc liber: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 20. To však nemohlo stačit na pokrytí nákladů na vojsko a zároveň na drahé zahraniční aliance. Konkrétně tato daň činila hodnotu kolem sto třiceti tisíc liber: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 189.

⁶⁸⁰ *CDS*, III, 255.

⁶⁸¹ Inflaci se měly zabývat speciální „komise měř a vah“, které však byly neoblíbené, protože údajně zneužívaly svou moc a ochuzovaly tamější obyvatelstvo. Král měl po království rozeslat otevřené svitky, ve kterých by situaci osvětlil: Ormrod ed., 'Edward III': červen 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al. Také: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 25. Komise podobného typu vznikaly již od roku 1340. Jejich finanční přínos byl pro korunu značný a ta si toho byla dobře vědoma. Například i komise zabývající se zběhy byla užitečná, protože měla pravomoc udílet pokuty, které pak plynuly do kapsy Eduardovi III.: Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 401.

⁶⁸² Ormrod ed., 'Edward III': duben 1343, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁶⁸³ Suma měla být využita na platy pro něj a jeho muže: *CDS*, III, 258.

⁶⁸⁴ Parlamentní listina není konkrétní. Král si stěžoval, že spojenci z Filipa z Valois příměří porušují. Na myslí tedy měl dost pravděpodobně Skoty, o kterých většinou mluvil, pokud hovořil o francouzských spojenech: „Primerement, se dit roi de France ont pris et emprisonnez plusours gentz d'armes des alliez nostre seigneur le roi, et les ont neez en la presence du legat, et ascuns sont mandez en France, a demurer y en prisone a la volentee del adversaire le roi nostre seigneur.“ *PROME*, červen 1344, č. 6. O schválení daně i: *Continuatio Chronicarum*, 156. Papežství usilovalo o ukončení konfliktu, ale neúspěšně: *Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland*, vol III, W. H. Bliss et C. Johnson eds. (London, 1897) 137, 1-8.

⁶⁸⁵ Spočítal: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 189-190.

anglického severu „pro dobro království“.⁶⁸⁶ Jednalo se přitom, dle kronikáře Knightona, o početný kontingent. Mělo být připraveno asi šest set mužů ve zbrani a dva tisíce lučištníků, kteří by byli zaplacení ze dvou desátků a „patnáctků“ vybraných na dani.⁶⁸⁷ Pravděpodobně tato podmínka byla dána špatnou zkušeností z minulých let, kdy skotské přepady působily Anglii značné problémy.

Zvláště ožehavým bylo toto nebezpečí, jakmile král válčil na kontinentu s velkou částí své armády. Mnozí členové elity si tento problém uvědomovali. V parlamentu se mimo jiné proneslo, že Skotové údajně slíbili Francii kdykoliv podpořit – a to za všech okolností, tj. jakmile by jim Filip VI. řekl, aby Anglii napadli.⁶⁸⁸ Dalším požadavkem stavovské reprezentace bylo, aby peníze vybrané z daní poblíž skotsko-anglické hranice byly výhradně použity na obranu tamějšího území, nikoliv na válku ve Francii.⁶⁸⁹ Dle historiků byla tato žádost parlamentu ve čtyřicátých letech vyslyšena a následně v praxi implementována. Nicméně, jak tvrdí Mark Ormrod, začalo být postupem času velice těžké pro příslušníky parlamentu přes různé komise kontrolovat, zda daně ze severu Anglie byly skutečně využívány jen ve prospěch obrany této oblasti.⁶⁹⁰

Důvody těchto požadavků byly do velké míry stejné. Panovaly obavy, že pokud by se Eduard III. opět vydal na kontinent a válka s Francií by byla obnovena, mohla by Anglie být napadena skotskými vojáky a nemusela by mít dostatek prostředků na účinnou obranu, protože veškeré peníze by byly utraceny na kontinentální kampaň. Parlament, stejně jako král, si také přáli, aby válka s Francií konečně skončila, ať už na vojenském poli nebo definitivním mírem. Argumentovali minulými „zbytečnými“ příměřími, která vedla jen k utrpení anglických

⁶⁸⁶ Viz: „D'autre part, les Escotz qe sont alliez le dit adversaire dient overtement qe a quele heure qe le dit adversaire lour face savoir q'il ne voet pas les trewes tenir, ils ne les tendront poynt, einz chivacheront sur la terre d'Engleterre et purchaceront le mal q'ils purront.“ Citace: *PROME*, červen 1344, č. 7. Také: *Knighon's Chronicle*, 51.

⁶⁸⁷ „ubi ordinavit .vj.c. uiros armatos et .ij. milia sagittarios ire in Scociam cum Edwardo de Baliolo ad tuicionem Marchie pro Scotis.“ Z: *Knighon's Chronicle*, II, 51.

⁶⁸⁸ „D'autre part, les Escotz qe sont alliez le dit adversaire [...] q'il ne voet pas les trewes tenir, ils ne les tendront poynt, einz chivacheront sur la terre d'Engleterre et purchaceront le mal q'ils purront [...]“: *PROME*, červen 1344, č. 7.

⁶⁸⁹ Ačkoliv finální zápis byl značně opatrný a pouze v něm bylo uvedeno, že mnozí zástupci země poradili králi, aby ukončil válku z důvodu „poškození království“ a břemen („grantz meschiefs et perils [...] le malice de son dit adversaire ne soit arestuz, et considerantz les grantz charges [...] ou par pees covenable s'il la purra avoir“), které válka na jeho poddané uvrhla: *PROME*, červen 1344, č. 8. Stavý jsou zjednodušující pojem používaný občas i anglickými historiky. Samotné slovo „stav“ se ve Francii začalo dle T. F. Touta používat až od druhé poloviny čtrnáctého století a v Anglii pravidelněji až po působení Wycliffa: Tout, *Chapters in the Administrative History of Medieval England*, 9.

⁶⁹⁰ Ormrod ed., 'Edward III': červen 1344, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

poddaných a k ničemu jinému.⁶⁹¹ Tato stížnost byla samozřejmě spjata se skotským královstvím jakožto francouzským spojencem. Jejich přepady byly především pro lid bolestné, neboť sice byly krátkodobé ale značně intenzivní a na rozdíl od bitev ve Francii se jich přímo dotýkaly.

Poslední parlament, který se sešel v tomto sledovaném období, byl svolán na podzim roku 1346 po tom, co byly obnoveny válečné akce, neboť ani předchozí příměří z Malestroit nedokázalo nic vyřešit. Kampaň se plánovala již poměrně dlouhou dobu, ale několikrát muselo její zahájení být odloženo.⁶⁹² Král očekával od parlamentu další finanční příspěvek, přičemž mohl jako argumentu využít svých posledních vítězství.⁶⁹³ Paradoxně zde sice byla zmíněna výhra u Kresčaku, ale jen velice zběžně jako událost, která se udála. Žádné větší detaily nebyly uvedeny. Tehdejší parlament vítězství prezentoval jen jako jedno z mnoha, ačkoliv letmo zmínil, kolik rytířů a šlechticů nebo vládců zde bylo poraženo či zabito.⁶⁹⁴ I přesto, dle autorů kolektivní práce *The Battle of Crécy*, toto vítězství, stejně jako mnohá další, sloužily anglické monarchii k legitimizaci nároků na francouzský trůn. Především jí umožnily žádat města o další zásoby potravin a zbraní, tentokrát na obležení Calais.⁶⁹⁵ Zároveň byla panovníkovi daň slíbena, takže to pro něj byl úspěch dostatečný. Dle Ormroda vybral necelých sto sedm tisíc liber.⁶⁹⁶

Především se však během zasedání projednávalo, vedle vojenských záležitostí, množství finančních požadavků nebo problémů, jako například pokračující sazba na export vlny (která komplikovala obchodníkům život) nebo problematická inflace, snaha udržet daň pro města na stejné úrovni a opět zde zazněl argument, aby daně vybrané na severu Anglie byly využity na

⁶⁹¹ „[...] eantz regard as grantz meschiefs et perils qe purront avenir a nostre seigneur le roi et a touz ces suggitz et alliez si la malice de son dit adversaire ne soit arestuz, et considerantz les grantz charges qe les grantz et les communes d'Engleterre ont eu et soeffert par cause de la guerre q'ad durez si longement par feyntes trewes et soeffrances q'ont este prises einz ces heures, et veantz overtement qe si fyn de ceste guerre ou bone pees se deveroient prendre ce ne poet estre saunz grant force des gentz et grant poair, si prierent touz d'un assent, et chescune singular persone des grantz a par lui, a nostre dit seigneur le roi q'il vousist faire fyn de ceste guerre, ou par bataille ou par pees covenable s'il la purra avoir.“ Od: *PROME*, červen 1344, č. 8.

⁶⁹² Kampaň byla detailně plánována a Kresčak byl bitvou, kterou chtěl Eduard III. bojovat. Citace: „Crécy was a battle he planned to fight.“ Z: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 7. Nebo: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 48. Zároveň ale autoři tvrdí, že z kronik je možnost vyčíst, že jednotliví autoři si mysleli, že kampaň byla spíše improvizací: Ayton ed., 44. Bylo specificky vybráno Ponthieu, kde se bitva odehrála, a nikoliv více očekávané prostory v Normandii – dost možná protože byla bohatou oblastí a panoval strach, že by byla vypleněna: Ayton ed., 36. Kresčak však nevyřešil Eduardovy finanční potíže: Favier, *La Guerre de Cent Ans*, 127.

⁶⁹³ *PROME*, září 1346, č. 8. V textu zmiňuje kolik vojáků (a tím peněz na platy) bude potřeba („iiii m hommes d'armes, chivalers et esquiers et autres gentz d'armes de bon estat, et .xl. .m. sejantz [...]).

⁶⁹⁴ „[...] Caen come aillours es plusours lieux, et auxi de la victoire qe Dieu lour dona a Cressy, ou l'adversaire de Fraunce od tut son grant host estoit descomfitz, et rois, prelatz, ducs, counts, barons, chivalers et autres grantz des soens occis, pris et defolez; et coment nostre seigneur le roi estoit venuz devant Caleys, et y avoit fait mettre siege, de quele siege il ne pensa de partir avant q'il eust conquis la ville, ove l'eide de Dieu, dont les habitantz ont donez tantz des damages a lui et a son poeple d'Engleterre.“ Z: *PROME*, září 1346, č. 7. Více viz další kapitola.

⁶⁹⁵ Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 32. Calais: Ayton ed., *The Battle of Crécy*, 153.

⁶⁹⁶ Ormrod, *The Reign of Edward III*, 189-190.

obranu před skotskými vpády.⁶⁹⁷ Poslední bod jednání byl nakonec klíčový, což ukázala výhra anglických posádek u Neville Crossu nad vojsky Davida II. Bruce. Skotský vládce mylně předpokládal, že veškerá anglická vojska budou přítomna ve Francii a zaplatil za svůj omyl zajetím.

K otázce finanční problematiky jsou úřední dokumenty nezbytné. Ačkoliv ne vždy uvádějí přesné údaje, jsou stále mnohem lepším zdrojem než kronikáři, kteří své informace většinou čerpali z „druhé ruky“ a fiskální politika je až na výjimky příliš nezajímala. I z omezené pramenné základny je jasné, že francouzská politika si žádala již od svých počátků několikanásobně větší náklady než ta skotská. Nicméně náklady na Skotsko neustaly ani na počátku stoleté války. S průběhem času je možné sledovat jejich postupný pokles, nikoliv však zastavení. Udržování posádek (stejně jako jejich zásobování), vedení trestných výprav nebo obdarovávání poddaných za jejich služby ve Skotsku si zkrátka žádalo značné prostředky. Nebylo možné, aby anglická monarchie dokázala pokrýt náklady na efektivní válku proti oběma soupeřům. I proto se brzy začali ozývat velitelé některých posádek ve Skotsku, kterým se nedostávalo materiálu či surovin, ačkoliv jim dříve byli přislíbeny. Mnozí z nich byli necháni na pospas osudu. Anglický král se alespoň snažil podpořit Eduarda Balliola, ale ten v žádném případě nedokázal situaci zvrátit. Postupný ústup anglických vojsk ze skotských pozic tedy rovněž nepřekvapí.

Nicméně parlament často požadoval, aby poblíž vzájemné hranice působila nějaká posádka, případně aby byly stranou ponechány některé finanční položky právě kvůli Skotům, což se stalo klíčovým na konci roku 1346. Skotsko bylo nebezpečným spojencem právě kvůli své geografické poloze a anglicko-skotské problematice minulosti a francouzská monarchie věděla, jak Skoty využít ve svůj prospěch. Proto není možné značně Skotsko upozadit, protože i ono se ve finančních otázkách na půdě parlamentu jako faktor objevovalo – ačkoliv mnohdy jen ve spojení s Filipem VI. z Valois.

6.2 Dotváření parlamentu – Skotsko jako faktor?

V dobách válek se angličtí panovníci mnohdy museli spoléhat na pomoc od elity království, jejíž zájmy byly reprezentovány v parlamentu. Ten se začal dotvářet jako politicko-finanční

⁶⁹⁷ Infface například: „[...] al honur de Dieu et de seinte esglise, pur l'onur nostre seigneur le roi sauver, et pur le roialme d'Engleterre et la pees illoeqes garder, et auxint pur la fauxe monoie, dont tote la communaltee du roialme d'Engleterre auxibien grantz come petitz est tant endamangez, oustier et anientier.“ Viz: *PROME*, září 1346, č. 6.

instituce za vlády Eduarda III.⁶⁹⁸ Nelze pochybovat, že tento fakt byl způsoben, jak ještě bude ukázáno, především nákladnou zahraniční politikou, která byla mnohdy podpořena a zároveň i umožněna stavovskou reprezentací. Ta však za to něco požadovala. Mnohdy se jednalo o různá privilegia nebo petiční požadavky. Ve svém důsledku však tyto kroky vedly k onomu postupnému posilování parlamentu jakožto instituce. Druhým rozhodujícím faktorem byla častá absence panovníka během zasedání. Během let 1337 až 1346 se neúčastnil šesti parlamentních setkání, což byla obrovská šance pro stavy na to, aby prosadily více než obvykle mohly.⁶⁹⁹ Důsledkem došlo během prvních let stoleté války k posílení autonomie nižší šlechty. Cesta k získání větších práv a moci však byla značně spletitá a rozhodně se nejednalo o náhlý jev, ale spíše o proces, v němž hrály velkou roli zahraniční problémy anglické monarchie. Je otázkou, jak velký vliv zde hrálo anglo-skotské zápolení v prvních letech stoleté války.

Zápisy z prvního parlamentu, který v roce 1337 zasedal po zabavení kontinentálních lén Filipem VI, se nedochoval, stejně jako zápisy z následujících setkání stavů až do roku 1339, což vede k jistým badatelským potížím. Jednou z takových je, že ne vždy lze přesně říci, čeho se parlament na panovníkovi domohl odměnou za vypsání daní. Dle anglických medievistů lze v případě prvního zasedání, které proběhlo během stoleté války, předpokládat, že panovníkovi žádné velké koncese zástupci království neučinili, a to i přesto, že mu schválili obrovskou daň na vedení války s francouzským králem a, dle kronikáře Galfridi le Bakera, i na potlačení Skotů.⁷⁰⁰ U následujících dvou parlamentů (oba byly svolány během roku 1338) již nějaké požadavky asi explicitněji zazněly, ale je těžké je konkretizovat bez dochovaných primárních zdrojů úředního charakteru.

Dle historiků se panovník musel vzdát výběru některých „pokut“ (například ve formě konfiskace půdy) a také příspěvků od svých vazalů, kteří se předtím vyhnuli boji.⁷⁰¹ Autorita druhého parlamentu z roku 1338 utrpěla tím, že se ho Eduard III. nezúčastnil, protože

⁶⁹⁸ Samozřejmě pokračoval i ve své soudní funkci: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 73. Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 81. Případně: J. S. Bothwell, *Edward III and the English Peerage*, 2. Hay, *Evropa pozdního středověku 1300-1500* (Praha: Vyšehrad, 2010) 107. I sám Jean Froissart napsal, jak anglický král chápal parlament jako reprezentaci celé země: Froissart, 50.

⁶⁹⁹ Bradford, „A Silent Presence: The English King in Parliament in the Fourteenth Century,“ 192-197.

⁷⁰⁰ Kronikář Aadae Murimuth popisuje parlament: *Continuatio Chronicarum*, 78-80. Baker: „[...] in subsidium guerre Scotice tunc ferventis et ad resistendum tiranno Francorum, suam sevitiam minis et facis crudelibus ostendenti [...] in regno Francie repertos, comminatus se velle ulcisci Scotos, amicos suos.“ Od: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 59.

⁷⁰¹ The king persuaded the assembly to sanction the revision of his earlier plan for the compulsory purchase of 30,000 sacks of wool into a forced loan of 20,000 sacks, but in return had to forego the rights he had recently asserted to the collection of communal fines and scutage. Viz: Ormrod ed., ‘Edward III’: únor 1338, *PROME*, C. Given-Wilson et al. Dostal tedy jistě koncese za prodej vlny: *Continuatio Chronicarum*, 82.

vyjednával na kontinentu se svými spojenci. V tomto kontextu je vhodné připomenout text, *Modus tenendi parliamentum*, který za zachoval z období vlády Eduarda II. Popisuje, jak měl v teorii vypadat ideální parlament. Panovníkova účast byla žádoucí, protože byl „hlavou, základním stavebním kamenem i smyslem parlamentu nemající sobě rovného“.⁷⁰² Bez něj byla tedy agenda značně omezená. I přes absenci krále však došlo ke jmenování nových komisí, které měly udržovat pořádek v království během jeho nepřítomnosti.⁷⁰³ Následující parlament z února 1339 se zabýval především ochranou království před Skoty na severu a Francouzi (kvůli atakům směřujícím na pobřeží). Je jisté, že se ho opět panovník nezúčastnil, stejně jako, že se nedochoval originální text.

I přesto je nutno dodat, že stále jsou na tom badatelé zabývající se anglickým středověkým parlamentem mnohem lépe než historici studující ten skotský. Mezi lety 1337 až 1346 se dochovaly zápisy jen ze sedmi zasedání, navíc rozhodně ne zcela kompletní. Důkazem může být, že válka s anglickou monarchií nebyla ani v jedné z listin explicitně zmíněna.⁷⁰⁴ Vzhledem k situaci, v jaké se skotské království nacházelo a vzhledem k tomu, že mezi lety 1342 až 1346 byly podniknuty do Anglie nejméně tři větší vpády vedené Davidem II., které si žádaly značnou organizaci, je silně nepravděpodobné, že by se během debat válka nikdy nezmínila a nic ohledně ní nebylo zapsáno.

Co se týče dalších zasedání anglického parlamentu, to z podzimu 1339 dle historiků ovlivnilo budoucnost parlamentních debat mnohem více než mnohá předchozí. Důležitým faktorem bylo, že král a značná část nobility nebyla opět přítomna, a proto nominálně předsedal debatám devítiletý syn krále (Eduard, princ z Walesu), ve skutečnosti však John (Jan) Stratford, arcibiskup canterburský.⁷⁰⁵ Za druhé opět scházely Eduardovi III. finanční prostředky, a to ještě více než kdy dříve. Oproti předchozím schůzím navíc zasedaly oba šlechtické stavy rozděleně.⁷⁰⁶ Ve výsledku to znamenalo, že nižší šlechta („commons“), jejíž aktivita se za vlády

⁷⁰² Rex est caput, principium, et finis Parliamenti, et ita non habet parem in suo gradu, et ita ex rege solo est primus gradus [...] Rex tenentur omni modo personaliter interesse Parlamento [...]. Z: *Modus tenendi parliamentum*, Thomas Hardy ed. (London: G. E. Eyre and W. Spottiswoode, 1846), 24-36. Nebezpečí textu spočívá v tom, že se spíše mohlo jednat o vizi autora než o něco všeobecně platného: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 198. Text napsal beze sporu royalista: Bradford, „A Silent Presence: The English King in Parliament in the Fourteenth Century“, 189. Nicméně mnohé věci lze chápat jako všeobecné. Pro porovnání ve Skotsku žádný podobný spis neexistoval až do poloviny patnáctého století: Keith Brown, Tanner eds., *Parliament and Politics in Scotland, 1235-1560*, 12.

⁷⁰³ Například v květnu 1338 požádal král šerify, aby zajistili klid v městě Londýn během jeho absence: „Memorandum quod Dominus Rex, ante Passagium suum versus partes Transmarinus, volens et desiderans Pacem suam [...]“ Citace: *Foedera*, II, 19.

⁷⁰⁴ Výjimkou je listina týkající se města Aberdeen, ale ta odkazuje na rok 1336: *RPS*, 1342/2/2.

⁷⁰⁵ Déprez, *Les Préliminaires*, 193. Nebo: Terry, *The Financing of the Hundred Years War*, 25.

⁷⁰⁶ Harriss, *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*, 255.

Eduarda III. značně rozrostla, se začala více vydělovat od vyšší šlechty (lordů).⁷⁰⁷ Lordi sice panovníkovi odsouhlasili daň, nicméně se usnesli na tom, že platí jen pro ten stav, který jí schválil, tedy pro jejich vlastní poddané nikoliv. Pokud by panovník požadoval prostředky i od poddaných, museli by mu jeho požadavek schválit znovu, čímž by posílili svoji autoritu, neboť král by je musel prosit o pomoc znovu.

Angličtí historikové toto vnímají jako zlom, který nakonec znamenal, že od příště nižší šlechta – nikoliv, jak bylo do té doby chápáno, pouze vyšší šlechta – garantuje výběr daně od všech králových poddaných krom duchovních.⁷⁰⁸ Samozřejmě je otázkou, zda „commons“ využili značné absence vyšší šlechty podílející se na válečných přípravách proti Francii, či zda se tak stalo přirozenou cestou. Poslední důležitou novinkou bylo, že nižší šlechta přišla se „zdržovací“ taktikou. Nejdříve prohlásila, že se musí poradit s jejich „konstituenty“ (má se na mysli se zástupci regionu, který reprezentovali), neboť, dle jejího názoru, nemělo smysl odsouhlasit novou daň, dokud ještě probíhalo splacení té staré.⁷⁰⁹ To jí dávalo do budoucna větší možnost vyvinout na panovníka větší tlak, aby schválil její požadavky.

Ačkoliv záležitosti spjaté se skotským královstvím byly během tohoto setkání projednávány, pravděpodobně dotváření parlamentu jako takového neovlivnily. Jednalo se totiž o relativně tradičních problémech, jako například o zajištění severní hranice království. Požadavek na ochranu skotsko-anglického pomezí lokální šlechtou pro dobro „komunity“ totiž vyhovoval králi stejně jako anglické šlechtě.⁷¹⁰ Král si tak zjednal pořádek na severu, který potřeboval pro svá válečná tažení na kontinentu. Zbytek stavovské reprezentace si zajistil klid v zemi, ve které pobýval a reprezentoval a z jejíž výnosů žil. Navíc byly ušetřeny finanční prostředky, kterých neměla monarchie na rozdávání, neboť díky tomuto požadavku nehrozilo tolik, že by došlo k plenění země Skoty a zároveň tím pádem nebyla potřeba najímat drahé žoldnéře. Proto musel být pozitivně přijímán i návrh na větší roli církve v obraně severní hranice, která se na ní měla rovněž podílet.⁷¹¹ Tento požadavek měl svůj dosah. Durhamský

⁷⁰⁷ Richardson, Sayles, XXVI 15. J. S. Bothwell, *Edward III and the English Peerage*, 3.

⁷⁰⁸ *Cambridge*, vol VI., 292-294.

⁷⁰⁹ Pravděpodobně mohli využít toho, že král nebyl přítomen: Wilkinson, *The Later Middle Ages in England*, 150. Historicky předali konstituenti svým zástupcům pravomoc slyšení a pak nahlášení zpět toho, co zjistili. Postupem času jim byla předána prakticky veškerá moc: *Cambridge*, vol VI, 39. Nevýhodou vyhlášení daní bylo, že mohlo trvat dlouho (mnohem déle než půjčky) než vybraných prostředků mohlo být využito – zvláště pokud byla daň vyhlášena v době, kdy ještě nebyla úroda: Tout, *Chapters in the Administrative History of Medieval England*, 110.

⁷¹⁰ Slovo „komunita“ z: „[...] saunz charge de la commune [...]“. Od: *PROME*, říjen 1339, č. 12.

⁷¹¹ „Item, acordez est et assentuz en dit parlement par touz les grauntz et communes illoeqes assemblez qe lettres soient faites, souz les sealx l'ercevesqe de Canturburs, et des autres prelatz, countes et barouns esteantz en cel parlement a Westmonstier, a [...] l'ercevesqe d'Everwyk et a la clergie de sa provynce, de les exciter de faire un covenable aide pur la garde de la marche d'Escoce, et pur les autres busoignes du roi celes parties; fesauntes

biskup byl opakovaně požádán, aby pomohl Balliolovi ve Skotsku vysláním bojeschopných mužů.⁷¹²

Král nechal svolat další parlament na začátek roku 1340. Jednalo se opět o průlomovou událost. Lordi povolili další daň, ale tentokrát chtěli, aby se týkala všech členů jejich „stavu“ (i těch, kteří byli zrovna mimo Anglii, tj. na válečném poli). Historikové to chápou jako důležitou změnu ze dvou důvodů. Za prvé zde otevřeněji vyplul na povrch jistý pocit stavovské identity, která vedla vyšší šlechtu k hlasování o něčem, co mělo platit pro celou její skupinu a nikoliv jen pro ty, kteří byli přítomni.⁷¹³ Zároveň se od nich vydělila svým způsobem nižší šlechta, která nabídla Eduardovi III. finanční pomoc, ale jen pokud by byly přijaty její podmínky, které nicméně král později jednoznačně odmítl.⁷¹⁴ Mark Ormrod tvrdí, že královská rada, zastupující panovníka v jeho nepřítomnosti, byla těmito podmínkami zaskočena a musela se odvolat ke králi, což zároveň poukázalo na jejich omezené pravomoci.⁷¹⁵

Skotské záležitosti zabraly začnou část jednání. Především se jednalo o materiální zabezpečení spojenců působících ve Skotsku. Vzhledem k tomu, že se jednalo o značný počet zásob, lze usoudit, že na pacifikaci Skotů Angličanům stále záleželo.⁷¹⁶ Na druhou stranu tato problematika příliš neovlivnila vztah krále a parlamentu. Většina dochovaných bodů jednání se týkala anglicko-skotských vztahů, kde se ve svých záměrech obě strany fakticky shodovaly. Především nižší šlechta usilovala o to, jak lze ostatně vidět i z akt předchozího setkání, aby jejich poddaní byli během války co nejméně poškozeni. S tímto názorem samozřejmě souhlasil i král a ostatní členové parlamentu, ale právě nižší šlechta soustředila na tuto problematiku více

mencion, qe il lour covendra a fyn force de faire le pur la defense de seinte esglise du roialme, et de eux meismes, et coment la clergie de la provynce de Canterburs ount fait covenable aide par la cause susdite.“ Citace: *PROME*, říjen 1339, č. 16.

⁷¹² „ad arma potentes cum omni celeritate eligl' et arraiari et armis competenibus bene“: *Rotuli Scotiae*, I, 615. Nebo: *Rotuli Scotiae*, I, 640. Ještě před počátkem války (na jaře 1337) byl požádán, aby vybral dvě stě lučistníků, kteří se měli vydat do Skotska: *CDS*, V, 264.

⁷¹³ „The lords, having previously assumed that they could make a unilateral grant only for those who were actually present in parliament, now took to themselves the right to associate in the levy all those who held by barony, and might therefore receive a summons to parliament, whether they were in attendance or not: this would mean that those members of the lords currently abroad with the king would have to pay in the same manner as those who remained in England. The importance of this step for the development of a sense of corporate identity and action among the parliamentary peerage deserves more attention than it has received.“ Z: Ormrod ed., 'Edward III': leden 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al. Či: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 156.

⁷¹⁴ Proto se to také asi neobjevilo v závěrečném svitku. Baroni se předtím snažili, aby zmírnili své požadavky, ale nedokázali je přesvědčit: Ormrod ed., 'Edward III': leden 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁷¹⁵ Ormrod ed., 'Edward III': leden 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁷¹⁶ Například: Item, fait aremembrer qe William de Snoryng et Johan atte Fenne, marchaundz de Lenne, et Robert de Bayons et Henry le Smyth, marchandz de Barton' sur Humbr', ount empris de purveier et achater .mdccc. quarter de furment, .mmd. quarter de brees, .mcc. quarter des feves et poys medlez, .mcccc. quarter des aveynes, et de les carier a Berewyk sur Twede et a la Rode de Lythe, a totes maneres des coustages et perils.“ Parlament: *PROME*, únor 1340, č. 25

pozornosti. Důvodem pravděpodobně bylo, že král a mnoho zástupců vyšší šlechty v té době válčilo v zahraničí a jejich zrak spočíval na Filipovi z Valois.⁷¹⁷ Ostatně právě na boj s ním si panovník žádal většinu financí. Naopak značná část nižší šlechty nadále pobývala v Anglii a musela respektovat zájmy svých poddaných, jejichž život se s rostoucími válečnými výdaji dvora zhoršoval. Zároveň to neváhali využít ve svůj prospěch, když to situace umožňovala, jak si zvětšit autoritu během zasedání, neboť mohli argumentovat nespokojeností lidu s finančními břemeny, který musel snášet.

Velice rychle po svém návratu, již v březnu roku 1340, nechal Eduard III. svolat další parlament. Je dost možné, že ho k návratu do země vyprovokovala „drzost“ nižší šlechty související s předešlými setkáními či snad jeho problematiku finanční pozice zapříčiněná závazky vůči kontinentálním spojencům.⁷¹⁸ Byla zde odhlasována další daň výměnou za vyslyšení různých požadavků. Jednalo se zde mimo jiné i o tom, jaký dohled by měli mít reprezentanti království nad úředníky krále (především těmi, kteří spravovali finance), přičemž nižší i vyšší šlechta, oproti minulým jednáním, značně spolupracovala.⁷¹⁹ Možná i proto, ačkoliv to opět nebylo uvedeno v závěrečném protokolu, bylo prosazeno, že nepřímá daň z vlny nebyla garantována obchodnickou „klikou“ spolupracující s králem, ale parlamentem samotným.⁷²⁰

Během jednání byla skotská problematika zastíněna stoletou válkou. I přesto byla během setkání opět zmíněna situace na severní hranici.⁷²¹ Jednalo se rovněž o titulu francouzského krále, který si Eduard III. začal oficiálně nastálo nárokovat, což bylo na domácí půdě zpočátku mnohými vnímáno spíše negativně. Angličtí poddaní nechtěli podléhat Eduardovi jako králi Francie ale jako králi Anglie, protože panovaly obavy z toho, že by se

⁷¹⁷ Eduard III. si je získal, mimo jiné, přísliby garantovaných platů, podílem na kořisti a výkupném: *Cambridge*, vol VI., 289. Být na společné kampani bylo další možností, jak si vylepšit postavení: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 128

⁷¹⁸ Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 215-217.

⁷¹⁹ „On that day, the lords and commons announced the decision that had eluded them in the previous two parliaments: an agreement to act in tandem in authorising a grant of direct taxation (item 6). The form of the subsidy they selected was complex. Based on the lords' proposal for a 'tenth' in October 1339, it was a 'ninth', to be collected for two years, in kind, in the form of corn, wool and new-born lambs.“ Viz: Ormrod ed., 'Edward III': březen 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁷²⁰ Opět to poukazuje na limity moci parlamentu. Ten sice dokázal mnohé věci prosadit de facto, ale neměl dostatečnou autoritu to vždy donutit krále uznat „natrvalo“ (tj. nebylo to sepsáno): Ormrod ed., 'Edward III': březen 1340, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁷²¹ „Item, de parler de la garde de les marches d'Escoce, mes seignurs les evesques de Duresme et de Kardoill, le counte de Anegos, le sire de Percy, Monsir Rauf de Nevill, Monsir Antoinne de Lucy, Monsir Wauter de Creyk, Monsir William de Felton, Monsir Johan Destryvelyn et Monsir Thomas de Rokeby.“ *PROME*, březen 1340, č. 17.

zájmy jejich země mohly dostat ještě více do ústranní. Proto musel být nalezen kompromis, v němž Eduard III., jak tvrdí i lanercostský kronikář, přislíbil, že k žádným změnám ve zvyklostech nedojde.⁷²² V tomto ohledu se pro porovnání sluší zopakovat, že titul skotského krále si anglický panovník nenárokoval, neboť toto privilegium přenechával Eduardu Balliolovi. Vzhledem k jeho vztahu s parlamentem se to nejspíše dá hodnotit jako pozitivní krok. Pokud by totiž Eduard III. nechal prohlásit králem Skotů a myslel by svůj nárok skutečně vážně, musel by zákonitě trávit ve Skotsku více času nebo na jeho dobytí spotřebovat více zdrojů. I kdyby byl ve svém nároku pasivnější, mohlo by to i přesto vyvolat pocit u ostatních zástupců anglického království, že by mohl plánovat v budoucnu drahé agresivní akce na severu, neboť stejný pocit měli původně právě po převzetí francouzského královského titulu.

Jednání posledního parlamentu, který se toho roku (červenec 1340) sešel, se nesla v klidnějším duchu. Po králově vítězství v námořní bitvě u Sluys se celkem bez problémů rozhodlo o zaslání dalších finančních prostředků králi. Eduard III. ostatně argumentoval po svém velkém vítězství, že pokud by se ve válce nepokračovalo, mohli by toho využít Skotové a „poškodit naše království“.⁷²³ Z toho lze usoudit, že ačkoliv svolání reprezentace království bylo oficiálně zdůvodněno především pokračující válkou s Francií, jedním z uvedených důvodů byla i ochrana Anglie jako takové a území na hranici se Skotskem.⁷²⁴ Někdo si samozřejmě může klást otázku, do jak velké míry myslel panovník tyto věci „upřímně“ a jestli to naopak nebyla pouhá floskule, která mu měla pomoci dosáhnout svých cílů na kontinentu. Je si však nutno uvědomit, že Eduard III. vedl proti Skotům velice náročnou kampaň v první polovině třicátých let čtrnáctého století, kterou i přes mnohá vítězství nedokázal dovést do konce. Severní soused Anglie byl navíc stále spojencem Francie, která toho zákonitě využívala ve vlastní prospěch. Krom toho občas docházelo ke skotským vpádům na anglické území i během anglo-francouzského konfliktu. Eduard III. se tedy soustředil především na podmanění francouzského

⁷²² „In eodem etiam parlamento statut et per cartam suam specialiter confirmavit, quod occasione vendicationis quam posuit in regno Franciae [...] nec pro eo nec pro quocunque successore suo, sed quantam ad divina successores et libertates remanerent libere et totaliter separata.“ Od: *Chronicon de Lanercost*, 333. Poprvé se domácí publikum o změně titulu dozvědělo asi až na konce února 1340, tj. měsíc po změně královského stylu. Díky kompromisu však mohl Eduard III. pokračovat a nemusel na stylu titulatury nic měnit z domácích důvodů po celou dobu své vlády: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 146-153.

⁷²³ „Les noveles entenes et le perils qe purroient avenir, s'ils fuissent departiz pur damage a nostre roialme d'Engleterre ou aillours sur noz gentz, considerez, et auxint, le confortz qe eust este a noz enemys, et meement a Escoce, si tiel poair lour feust avenuz.“ *PROME*, červenec 1340, č. 6. Eduard se k vítězství vracel i v budoucnu a například tři roky po bitvě nechal prezentovat zlaté modely lodí na počest vítězství: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 48.

⁷²⁴ „Primerement lour estoit dit coment nostre seigneur le roi, avant son darreyn departir d'Engleterre, par la reson q'il entendy d'avoir affaire de ses enemys qe furent sur meer devant lui [...] et auxi de treter sur la garde de la pees de la terre; et de la marche d'Escoce, et de la meer.“ *PROME*, červenec 1340, č. 2.

soupeře, ale ani on ani domácí šlechta nezapomínala na to, že velice nebezpečný rival žije i na severu.

Na jaře 1341 se uskutečnilo další setkání, tentokrát v naprosto jiné atmosféře. Ačkoliv předchozí jednání bylo vedeno v pozitivním duchu v důsledku králových vojenských úspěchů, tentokrát byla situace zcela odlišná. Parlament reprezentovaný arcibiskupem z Canterbury, Johnem Stratfordem, nedokázal zajistit panovníkovi dostatek finančních prostředků. Stratford byl králem označen za viníka a došlo k velice ostrému sporu mezi zástupci parlamentu a panovníkem.⁷²⁵ Král argumentoval jasně. Dle svého názoru nedokázal ukončit spor s „takzvaným“ králem Francie, který mu neprávem zabavil kontinentální državy a podpořil jeho nepřátele (tj. Skoty), protože se mu nedostalo toho (finance), co mu bylo slíbeno. Tím pádem byl poškozen on i jeho lid.⁷²⁶ Opět si je možno všimnout, že využil sporů se Skoty jako rétorické pomůcky pro dosažení svých cílů. Francie byla tedy v jeho plánech jasnou prioritou, ale, jak potvrzují zápisy z parlamentu, Skoty, jakožto francouzské spojence, od nich nerad vyděloval. Za prvé měl v jistém smyslu pravdu, protože Skotové byli Francií podporováni. Za druhé mu spojení obou zemí dalo možnost vyvolat u ostatních pocit většího nebezpečí a tedy větší naléhavosti. Za třetí Skotové byli nenáviděnými nepřáteli a jejich podpora byla nepřipustná a ukazovala, že Eduard III. je v právu, když proti Filipovi VI. válčí.

Královi šlo především o to, aby se již neopakovalo, že žádá o finance a nedostane se mu jich. Proto po návratu do království začal vyšetřování, které mělo objasnit, kde se stala chyba. Parlament v tomto sporu usiloval o to, aby panovník vybíral vrchní úředníky (kancléře, pokladníka, nejvyšší soudci) před parlamentem, s čímž on nesouhlasil. Nakonec byl vyjednáán kompromis. Tito úředníci měli složit přísahu (že budou dodržovat zvyklosti země v souladu s významnými listinami) před stavovskou reprezentací, ale jmenoval je (případně zprostil služby)

⁷²⁵ „The French Chronicle of London,“ *Chronicles of the Mayors and Sheriffs of London 1188-1274*, H. T. Riley, ed. (London, 1863) 267-291. O sporu rovněž informuje: *Continuatio Chronicarum*, 116-118. Sekundární literatura například: Gorski, *The Fourteenth-Century Sheriff*, 118-125. W. R. Jones, „Rex et Ministri: English Local Government and the Crisis of 1341,“ *Journal of British Studies*, 13.1 (1973): 1.

⁷²⁶ „En primes estoit pronunciez coment, par cause qe nostre seigneur le roi ne poait trover mesure en Philipp de Valoys, qi se dit roi de France, et qi torcinousement avoit tollutz a nostre seigneur le roi ses terres, seignuries et autres possessions en la duchee de Gyen et aillours es parties de dela, et malicieusement et a tort les detient occupez, et nient meyns meyntient, en quant q'en lui est, les enemys d'Escoce contre nostre seigneur le roi [...] l'exploit des totes ses busoignes, et enpoverissement de son poeple. Par qoi il voet qe touz les grantz et communes de son roialme sachent de certeyne qe sa entencion est d'estre servi de ce qe lui est graunte, si avant come reson demande, au plus grant profit de lui et meyndre charge de son dit poeple.“ *PROME*, duben 1341, č. 5. Mohl být ve dluhu přesahujícím čtyři sta tisíc liber: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 213-214.

sám král.⁷²⁷ Rozepře ukázala, že panovník byl bez finančních prostředků značně limitován, ale zároveň, že byl schopen obvinít ty, kteří mu buď nebyli zcela poslušní anebo ty, kteří zklamali a nenaplnili jeho očekávání. Zároveň ale vyplulo na povrch, že bez spolupráce s parlamentem nemohl panovník vést účinnou kampaň na kontinentu.

Zemská reprezentace se znovu sešla až po uzavření francouzsko-anglického příměří u Malestroit na jaře 1343. V parlamentu byla skotská problematika prakticky ignorována, protože se momentálně jednalo o konečném míru s Francií, který zastínil vše ostatní. Následujícího roku se došlo ke konkrétnějším závěrům. Nižší šlechta pokračovala v nastoleném trendu, neboť byla ochotna králi saturovat jeho finanční potřeby, ale na oplátku žádala, aby bylo vyhověno jejím požadavkům. Je vhodné zmínit připomínku anglických historiků, že sice nemohly být finance v dobách nutnosti panovníkovi odepřeny, ale zároveň i jemu vyhovovalo, pokud stavy uklidnil i za cenu jistých koncesí.⁷²⁸

Nemohl čelit sjednocené zemské reprezentaci, obzvláště za situace, kdy potřeboval její podporu v probíhající válce. Ke střetu nakonec došlo u, na první pohled, poměrně nenápadného problému. Parlament (především nižší šlechta) požadovala, aby král rozeslal po království sérii otevřených svitků („patent rolls“), ve kterých by na všechny změny ostatní upozornil a jejichž platnost by byla časově neomezená. Král se nechtěl takto dlouhodobě vázat a nakonec uspěl, protože tato klauzule nebyla do protokolu zapsána.⁷²⁹ Nicméně z hlediska analýzy úředních pramenů monarchie se je zde viditelné, jak velkou platnost by měly tyto králem autorizované svitky, které by v takovém případě omezily i pravomoci jeho samého.

Během setkání se debata o něco málo posunula směrem ke království Davida Bruce, protože anglo-francouzské příměří nebylo respektováno a mnozí za to vinili Skoty. Jednak zde padla stížnost, že spojenci Filipa z Valois zajali nebo jinak poškodili některé anglické rytíře.⁷³⁰ Není zde specifikováno, o kom je řeč, ale je možné předpokládat, že se vina kladla Skotům,

⁷²⁷ „Et ordinavit quod in quolibet comitatu sederent justiciarii et inquirerent super collectoribus decimae, quindecimae, et lanarum, et ministris aliis quibuscumque. Et in quolibet comitatu ordinavit unum magnum justiciarum [...]” Dodržování listin: “[...] concorditer multas bonas petitiones pro communitate regni fecerunt, et maxime quod magna carta et carta de foresta et aliae libertates ecclesiae servarentur ad unguem [...]” Více: *Continuatio Chronicarum*, 118-120. Prakticky tu samou interpretaci přejal i kronikář Galfridi Baker: *Chronicon Galfridi Le Baker*, 73-74. Nakonec došlo i k dohodě mezi Stratfordem a králem: *Continuatio Chronicarum*, 122. O dva roky později většina slibů byla odvolána, ale i tak byla posílena moc parlamentu, jako jediné instituce schopné řešit rozpory krále a jeho úředníků: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 78.

⁷²⁸ Ormrod ed., 'Edward III': červen 1344, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁷²⁹ Ormrod ed., 'Edward III': červen 1344, *PROME*, C. Given-Wilson et al.

⁷³⁰ „Primerement, qe ascuns des alliez de celui qi se dit roi de France ont pris et emprisonnez plusours gentz d'armes des alliez nostre seigneur le roi, et les ont neez en la presence du legat, et ascuns sont mandez en France, a demurer y en prisone a la volentee del adversaire le roi nostre seigneur. “ *PROME*, červen 1344, č. 6.

protože ve většině ostatních zpráv se pod pojmem „spojenci“ Francie mysleli právě skotští poddaní panovníků z rodu Bruce. Hlavní důraz byl ale stále kladen na to, že území, která si nárokoval Eduard III. (a jejichž status se neměl během příměří z Malestroit měnit) byla nadále okupována (již) „řečeným nepřitelem“.⁷³¹ Opět zde není explicitně řečeno, o koho se jedná, ale z textu tentokrát jasně vyplývá, že se tím mínila Francie. Svitek totiž informoval, jak daný nepřítel usiluje o „zničení anglického jazyka“.⁷³² Z toho jasně plyne, že se jednalo o francouzského nepřítele a nikoliv o Skoty, které často nešlo zvukově rozeznat od Angličanů žijících poblíž vzájemné hranice.⁷³³ V každém případě dalším bodem jednání byli poddaní Davida Bruce, kteří měli údajně být připraveni Anglii napadnout, jakmile by k tomu dostali pokyn od Filipa VI. Ve zprávě projednávané během setkání stavů se jasně píše, že král za této situace požádal zástupce parlamentu, aby mu poskytli pomoc odpovídající dané situaci.⁷³⁴ Panovník zde byl ve shodě s ostatními zástupci království. Nicméně je otázkou, do jak velké míry využil možnost potenciálního nebezpečí ze Skotska jen pro to, aby předem získal případnou materiální či finanční výpomoc v případě, že by válečný konflikt s Francií byl obnoven a potenciálně si zajistit podporu šlechty na severu v jeho nepřítomnosti.

Znovu se sešla reprezentace zastupující anglické království až na podzim roku 1346, samozřejmě v nepřítomnosti krále a mnohých lordů, kteří pobývali na kontinentu a účastnili se pravděpodobně nejslavnějšího anglického tažení stoleté války. Panovník znovu žádal o příspěvní na válečné akce. Tentokrát byla jeho argumentace o to snazší, že již stihl několikrát Francouze porazit. Navíc byl údajně nalezen text, v němž měl Filip VI. hovořit o svých plánech ohledně napadení Anglie.⁷³⁵ Eduard III. měl tedy možnost představit svou agresivní politiku jako věc obrannou a spravedlivou a tedy nutnou pro zachování existence monarchie.⁷³⁶ Na druhou stranu jeho pozice nebyla až tak silná, jak by se mohlo zdát, protože se mu na domácí půdě nepodařilo odprezentovat důležitost výhry u Kresčaku, jak by si asi představoval. Důvodem mohlo být, že věřil v potenciální blízké konečné vítězství, které mu zatím tato bitva nepřinesla a jejíž důsledky tedy zatím nebyly doceněny. Nutnost definitivně porazit Filipa z Valois znovu odůvodňoval

⁷³¹ „Item, qe le dit adversaire nostre [...]“ *PROME*, červen 1344, č. 6.

⁷³² „[...] et si est il en ferme purpos, a ce qe nostre seigneur le roi et son conseil ont entenduz en certeyn, a destruire la lange Engleys, et de occuper la terre d'Engleterre [...]“ *PROME*, červen 1344, č. 6.

⁷³³ King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 226.

⁷³⁴ „Par qoi nostre seigneur le roi pria et chargea les ditz prelatz, counts et barons et communes q'ils, considerez les choses susdites, ils voillent mettre l'eide et le conseil qe affiert, en sauacion des droitz et del honur nostre seigneur le roi et de eux meismes.“ *PROME*, červen 1344, č. 7.

⁷³⁵ „Et sur ce fu monstre une ordenance faite par le dit adversaire“: *PROME*, září 1346, č. 7.

⁷³⁶ Barnaby Keeney, „*Military Service and the Development of Nationalism in England, 1272-1327*“, 545.

tím, že údajně tento panovník usiloval o zničení anglického „národu“ (v originálu „nacion“) a o vymýcení anglického jazyka.⁷³⁷

Angličtina zde byla užita spíše jako symbol, který reprezentoval (odlišoval) „komunitu“ anglického království od Francie. Jednalo se o další způsob, jak šířit anti-francouzskou propagandu po království.⁷³⁸ V úředním jazyce, především pokud se jednalo o vrcholnou diplomacii, dominoval stále jazyk francouzský, což lze snadno demonstrovat tím, že i tyto zápisy anglického parlamentu se vedly ve francouzštině (na rozdíl od skotského, které byly v latině). S tzv. anglickým „národem“ („nacionis“) a hrozbě, jaké čelil ve válce s Francií, se také lze občas setkat i v anglických kronikách – jako příklad lze uvést latinsky psanou Bakerovu kroniku.⁷³⁹ Minimálně v rétorické rovině se jedná o zajímavý vývoj, alespoň jak lze soudit z omezeně dochované pramenné základny. Pokud na počátku války, tj. někdy během let 1337-1338, byli za hlavní nepřátele, kteří plenili Anglii a usilovali o její zničení, považováni poddaní skotského krále, pak nyní jimi byli již definitivně poddaní Filipa VI a nikoliv pouze francouzský panovník jako osoba sama o sobě jak tomu bylo v prvních letech války.⁷⁴⁰ Frustrace z opakujících se tahanic a obrovských výdajů, neúspěšných návrhů příměří a také neustálé podpory nenáviděných Skotů, vedla k vyostření rétoriky vůči francouzskému králi a to přes onu „národní“ („nacionis“, „nacion“) sebeidentifikaci, která automaticky vedla k vymezení se vůči „druhému“ a tedy odlišnému a jinému. Tento rétorický posun byl, z hlediska zahraniční

⁷³⁷ et ascuns grantz de France et de Normandie, a destruire et anientier tote la nacion et la lange Engleys [...].“ Od: *PROME*, září 1346, č. 7. Zároveň viz jednání předchozího parlamentu, kde se také jazykový problém probíral. Nicméně v srpnu byly rozeslány zprávy šířící úspěchy anglického krále ve Francii: *Collection générale francais*, 71.

⁷³⁸ „Les proches conseillers du roi Edouard virent lá une occasion á ne pas manquer de faire de la propagande anti-francaise, redonnant corps au mythe selon lequel les Francais voulaient l’eradication de la nation anglaise.“ Royer-Hemet, *Prédication et propagande au temps d’Édouard III Plantagenet*, 124. Podobně: Waugh, *England in the Reign of Edward III*, 236.

⁷³⁹ „[...] omnes Anglice nacionis in regno Francie repertos, comminatus se velle ulcisci Scotos, amicos suos.“ *Chronicon Galfridi Le Baker*, 59. Z hlediska anglo-skotských vztahů je zajímavé, že ohrožení anglického království bylo dle kronikáře o to větší, protože spojencem Filipa VI. byli Skotové. Termín „nacion“ či „natio“ nebyl přitom v pramenech zas až tak často používán. Dle skotských historiků byl v tehdejší době spíše spojován s biologicko-rasovými prvky identity (ačkoliv konotace s teritoriem a politickou zde také byly): King, Penman eds., *England, Scotland 14th Cent.*, 208.

⁷⁴⁰ Změna je zachytitelná již kolem roku 1340, kdy byli v jedné zprávě Francouzi jako celek označeni za rebely („rebellium“): *Gascon Rolls*, C 61/52, 14 Edw III, m. 16. Případně na stejné membráně: „gallicorum rebellium“: *Gascon Rolls*, C 61/52, 14 Edw III, m.16. V jiné zprávě z roku 1340 byli Francouzi výslovně označeni jako „naši nepřátelé“ („hostes nostros“): *Gascon Rolls*, C 61/52, 14 Edw III, m. 13. Podobně: *Gascon Rolls*, C 61/52, 14 Edw III, m. 5. Zprávy z roku 1341 informovaly o válce mezi anglickým králem a „Francouzi“ (tedy nikoliv jen francouzským králi): „guerre inter nos et illos de Francia“. Z: *Gascon Rolls*, C 61/53, 15 Edw III, m. 20. Podobně na stejné membráně, jak byl zničen jeden z hradů „francouzskými nepřáteli“ („defensione ville [...] contra gallicos hostes nostros“). Od: *Gascon Rolls*, C 61/53, 15 Edw III, m. 20.

politiky, ještě umocněn po tom, co byl zajat David II. Skotští nepřátelé bez svého hlavního představitele představovali menší hrozbu než v předcházejících letech.

Jako zajímavost se také sluší se připomenout, že se jednalo o první parlament, který byl veden Lionelem, druhým synem anglického panovníka. To ale znamenalo, že předložené petice nemohly většinou být vyslyšeny, neboť svrchovaný zástupce, který je posuzoval, nebyl přítomen.⁷⁴¹ Především díky válečným úspěchům vyšel z tohoto parlamentu vítězně Eduard III i přes svou absenci. Podařilo se mu si podržet mnohá finanční privilegia, když argumentoval, že reprezentace království souhlasila s jeho taženými, která se díky tomu mohla uskutečnit.⁷⁴² Skotská otázka vůbec nebyla na pořadu dne, což je paradoxní, protože jen nedlouho po setkání parlamentu anglická vojska drtivě zvítězila nad Skoty v bitvě u Neville Crossu, kde byl zajat sám David II. Bruce. Pozice „stavů“, nově především nižší šlechty, byla však již do velké míry upevněna a to i přes to, že král, alespoň zatím, nebyl oslaben. To nelze říci o jeho protějšku Davidu II., který po svém návratu z Francie musel zápasit se silnou opozicí po celou dobu své krátké vlády před rokem 1346.

Na závěr je nutno říci, že anglo-skotské vztahy tvořily doplňkový faktor z hlediska dotváření anglického parlamentu. Nicméně bez pochyby znamenaly pro korunu větší výdaje, čímž dávaly více možností do rukou šlechty. Krom toho šlechta a v menší míře i duchovní se měli podílet na obraně království před vpády Skotů, když král pobýval na kontinentu, což poukazuje na to, že skotské vpády byly stále vnímány jako potenciální nebezpečí. Pozici Eduarda III. zachránilo především, že během let 1345-1346 dosáhl významných vojenských úspěchů na kontinentu a zároveň, že se Angličané dokázali v jeho nepřítomnosti ubránit skotskému vpádu. V případě neúspěchů by již nemohl tak snadno ospravedlňovat velké výdaje na vedení války a zároveň svou nepřítomnost, která znamenala, že mnohé stížnosti poddaných nemohly být během jeho opakovaných absencí vyřešeny.

Navzdory vítězstvím anglického krále, si mnozí šlechtici z anglického severu nepřestávali stěžovat na problémy na hranici. Mnohé skotské přepady, zvláště po návratu

⁷⁴¹ Eduard III. i jeho nejstarší syn válčili v zahraničí. Lionel byl ale velice mladý, protože se narodil až na počátku stoleté války (1338): *Chronicon Galfridi Le Baker*, 61. Občas se stávalo, že je Eduard III. nevyslyšel ani když byl přítomen, neboť si vybíral, které bude řešit. Nicméně bylo je možné předložit případně kancléři, aby se na ně podíval: Williard ed., *The English Government at Work 1327-1336*, I, 89-158. Nepřítomnost panovníka mohla zpomalovat (případně úplně zastavit) jednání parlamentu: Ormrod, *The Reign of Edward III*, 62. Eduard III. však, oproti mnohým jiným panovníkům, dával šanci i málo vlivným, aby se přes petice mohli vyjádřit. Tento fakt mohl souviset s tím, že dle historiků se jednalo o vládce, kterému záleželo na tom, jak byl vnímán okolím: Bothwell ed., *The Age of Edward III*, 72.

⁷⁴² „seigneur le roi emprist la guerre par commune assent de eux touz en parlement“: *PROME*, září 1346, č. 7.

Davidu II. do Skotska, jim dávaly za pravdu. Skotové nadále zůstávali nenáviděným sokem, ačkoliv nebyli již takovou hrozbou jako o desetiletí dříve.⁷⁴³ Parlamentní akta jsou rovněž vhodným pramenem pro ukázkou toho, jak se vyvíjel vztah elity království vůči Francouzům, neboť z nich lze vyčíst postupně rostoucí nenávisť vůči Francii a zároveň pomalu zvětšující se pocit sebeidentifikace.

⁷⁴³ Snad i proto byl snížen plat Eduardu Balliolovi. Roku 1347 měl jeho plat klesnout na šestnáct šilinků: *Foedera*, III, 5. Také: *English Historical Documents*, vol IV, Myers ed., 86.

7. Závěr

Na anglo-skotské zápolení z let 1337 až 1346 lze pohlížet z více perspektiv. Je možné jej označit za jisté pokračování minulých rozepří z dob Eduarda I. a Eduarda II. Zároveň však není možné ignorovat mnohé změny, které se s průběhem času logicky udály. Eduard I. se bez pochyby snažil potlačit skotský odpor a celou zemi si podmanit a stát se jejím suverénem. Tuto tendenci odráží i jím schválené úřední prameny, ve kterých byl titulován jako „pán Skotska“. Na trůn jím dosazený Jan Balliol byl z jeho hlediska jen poddaným, který měl být pouhým vykonavatelem jeho vůle. Zákonitě brzy narazil na odpor hlavních představitelů skotského království a časem i na protesty od Jana Balliola, který se nehodlal smířit s nerovným postavením vůči anglickému panovníkovi.

Následná desetiletí s sebou přinesla strádání na skotské straně, které bylo, mimo jiné, reflektováno ve skotských zápisech parlamentu. Eduard I. v nich byl kárán za svou nespravedlnost a krutost. Tato tradice pokračovala i v době vlády jeho vnuka Eduarda III. Z anglického pohledu se jednalo o období, které znamenalo pomalý ústup. Žádný dokument nedokázal Skoty přesvědčit, aby uznali Eduarda I. jako svrchovaného vládce. Jazyk úředních dokumentů, který byl vůči Skotům silně negativně zabarven právě od vlády Eduarda I., lze vnímat jako jistou reakci královského dvora. Neustálé zmínky o pálení, vraždění a křivdách Skotů vůči Angličanům se staly jakýmsi vzorem pro anglickou správu i v budoucnu (včetně vlády Eduarda III). Většina anglických kronikářů tuto tendenci ráda přijímala za svou a komponovala do svého narativu.

Po vyhnání Jana Balliola ze země a korunovaci nového krále Robert Bruce, došlo k tvorbě nové skotské historicko-literární tradice. Vláda Balliola byla buď ignorována anebo chápána jako pouhá odchylka. Robert I. byl v církevních spisech vnímán jako panovník, kterému měla náležet koruna od samého počátku. Pro Eduarda I. a jeho syna byl však pouhým uzurpátorem, kterému panovnický titul v žádném případě nenáležel. Jednalo se o povstalce, který podněcoval skotské obyvatele proti svému anglickému pánovi. Situace se dočasně změnila až roku 1328, tedy po sesazení Eduarda II. jeho manželkou Isabelou a jejím spolupracovníkem Mortimerem. Legitimita jejich vlády byla malá a jejich země byla v rozkolu. Pokud chtěli moc udržet ve svých rukou, museli se Skoty uzavřít mír a umírajícího Roberta I. uznat jako suverénního panovníka.

Jenže mír stál na vratkých základech. Eduard III. se chopil moci o dva roky později a začal tlačit na mladičkého Davida II., který mezitím nastoupil na skotský trůn, aby restituoval

majetky anglickým lordům, jak bylo v mírové smlouvě slíbeno. Nestalo se. „Vydědění“ šlechtici se do Skotska vrátili pod vedením Eduarda Balliola, syna Jana Balliola. Narazili však na tuhý odpor. Balliol byl dokonce vyhnán a následující roky ukázaly, že Angličané zkrátka nebyli schopni Skotsko dobýt ani za Eduarda I. a ani za vlády jeho vnuka. Eduard III. se musel roku 1333 do bojů zapojit osobně a David II., po návratu Balliola do země již chápán Eduardem III. jen jako uzurpátor, byl nucen uprchnout ze země.

Jeho útočištěm byla mezi lety 1334-1341 Francie. Skotské úřední dokumenty zabývající se finanční problematikou potvrzují předpoklad francouzských kronikářů, že Filip VI. byl k Davidovi, oproti dřívějším letům, značně štědrý. Navíc nechal vyslat do Skotska několik set vojáků ještě před návratem Davida II. do Skotska. Na druhou stranu měla aliance své limity a Filip VI. evidentně chápal Skoty jako jistou protiváhu Anglie. Ve čtyřicátých letech byla jeho pomoc spíše viditelná v anglických listinách, ve kterých zaznívaly značné obavy ze spojení obou nepřátel, než na bojišti. Tento strach se ale potvrdil dopisem, jenž zaslal francouzský král Davidovi II. po prohrané bitvě u Kresčaku. Žádal Davida, aby mu jako starý přítel pomohl a Anglii napadl ze severu. David II. ho vyslyšel a zaútočil Anglii v domnění, že veškeré anglické síly budou na kontinentu. Z anglických listin vyplývá, že Angličané očekávali případné napadení ještě někdy na jaře 1346 před bitvou u Kresčaku. Nicméně po anglickém vítězství na kontinentu již obava ze skotské monarchie explicitně nezaznívala. Z toho lze vyvodit, že Angličané asi skutečně nevěřili, že by si nějaká větší síla dovolila jejich zem v tento moment napadnout.

Spletli se, pokud je tento předpoklad správný. Nicméně i přesto nechali posádky na severu Anglie. Vpád Davida II. z podzimu 1346 se stal největší chybou jeho vojenské a vladařské kariéry, která ho pro některé historiky definovala jako panovníka, který by „snad udělal lépe, kdyby se ani nenarodil“.⁷⁴⁴ Je evidentní, že touha odvděčit se Filipovi VI. musela hrát svou roli. Skotští historici, kteří čerpali ze skotských akt parlamentu a panovníckých listin, však dodávají, že jeho motivace byla složitější. Potřeboval si vojenským úspěchem posílit autoritu u domácí šlechty a zároveň uspokojit bojechtivost mnohých lordů, kteří pobývali na hranici.

V době invaze Davida II. byla Anglie již devět let ve válečném stavu s francouzským královstvím. Francie byla pro Eduarda III. jednoznačnou prioritou a zastínila anglo-skotské

⁷⁴⁴ Ne všichni ho vnímali až tak negativně, nicméně převládal pocit o jeho podprůměrnosti: Penman, *David II*, 4-15.

neshody. Na druhou stranu z anglických úředních dokumentů plyne, oproti tomu, co naznačují francouzské ale i mnohé anglické kroniky, že válčit se nepřestalo ani na anglicko-skotském pomezí. Postupně však Skotové dokázali získat zpět mnohé klíčové opěrné body jako Perth, Edinburgh či Stirling. Anglický král se jich nemínil vzdát bez boje, ale zkrátka nedokázal soupeřit s oběma protivníky najednou.

Nicméně u obou soků popíral jejich nároky na královské tituly. Oficiální anglická literatura z doby Eduarda III. nenechá nikoho na pochybách ohledně toho, kdo byl pro anglického panovníka hlavním nepřítelem ve Francii. Byl jím bez pochyby Filip VI., který si, dle panovníkova manifestu z roku 1337, dovolil zabavit anglické državy na kontinentu. Navíc si Filip VI., jak tvrdil Eduard III. o několik let později, uzurpoval francouzské království, jehož právoplatným vládcem byl sám anglický král. Z pramenů úřední proveniencie jsou evidentní dvě věci. Za prvé na počátku vlády interpretoval anglický suverén vypuknutí války jako lenní konflikt. Naopak, jakmile se nechal na konci ledna 1340 korunovat králem Francie, problém se posunul směrem k dynastické otázce. Jinými slovy francouzský král byl uzurpátor, kterému ve Francii nepatřilo nic, dokonce ani anglické kontinentální državy jako Guyenne a Ponthieu, které Eduardovi III. na jaře 1337 zabavil. Zkrátka prezentoval francouzského krále jako agresora, kdežto sebe jako oběť. Tuto linii přebírali mnozí kronikáři, nejznáměji asi Galfridi le Baker.

Za druhé francouzský král byl v Anglii značně kritizován mnohými kronikáři (naopak ve Francii byl většinou Eduard III. obdivován jako vzor rytířskosti), kteří zcela jistě čerpali z podkladů schválených Eduardem III. samotným. Je známo, že mnozí autoři jako Adae de Murimuth nebo Henrici Knighton měli k dispozici mnohé úřední spisy. Teprve až průběhem války dostalo i slovo „Francouz“ více negativní nádech. Nejlépe je tuto tendenci možno zachytit v listinách anglického parlamentu z roku 1346, které zachycují i tuto jazykovou rovinu problematiky. Je nepochybné, že králem a jeho úředníky šířená propaganda značně ovlivnila smýšlení stavovské reprezentace, stejně jako válečná zkušenost prodlužujícího se konfliktu.

Naopak Skotové byli vnímání nepřátelsky jakožto celek dlouhá léta před vypuknutím stoleté války. Roky 1337 až 1346 nepřinesly žádnou velkou změnu. V úředních pramenech se nešetřilo drsnými frázemi ohledně jejich charakteru, což bylo kronikáři jen kvitováno. Dlouhodobé spory a nový anglo-francouzský konflikt tento aspekt jen posilovaly. Francouzský král byl v úředních i narativních pramenech neustále obviňován z podněcování Skotů. Mnohdy se jednalo o připomínky nadhodnocené, ale v jiných momentech měly svou relevanci. Jejich cílem bylo popsat Filipa VI. jako viníka války, který se snažil poškodit anglickou zem všemi možnými prostředky, kdežto anglickou monarchii jako pouhý objekt jeho agresivní politiky.

Pro Skoty to znamenalo, že byli vnímáni jako jedna ze záminek, proč musel být Filip VI. poražen. Zároveň jejich neustálé zmiňování v kontextu s francouzským králem dávalo všem na vědomí, že je stále nutno proti nim bojovat, protože se vůbec v ničem nepoučili ani nezměnili. Mnoho podobných zpráv bylo vyhlášováno šerify či úředníky po království na tržištích či jiných místech. Řečnická rovina pramenů tedy vyplula na povrch i během všedního života a nezůstala zapomenuta v úředních listinách.

Angličané samotní byli naopak vyobrazováni v dochovaných skotských narativních pramenech relativně mírně. Argument skotských historiků zní velice rozumně. Údajným důvodem je revize jejich děl Davidem II. po návratu z anglického zajetí roku 1357. Skotský král usiloval o ekonomickou spolupráci mezi oběma monarchiemi a nepřál si jakékoliv nové nepřátelství. Nejznámější skotští autoři jako Johannis de Fordun nebo John Barbour psali svá díla během jeho vlády a ostřeji proti-anglicky laděná díla se nedochovala. Naopak pozdější kronikář Walter Bower, který psal o nějakých sedmdesát let později, již nemusel dbát na pokyny dávno mrtvého Davida II, a proto je jeho dílo vůči Angličanům agresivnější. U skotských úředních pramenů je problém v tom, že se jich dochoval jen malý segment a většina z nich se primárně týkala domácí politiky. Nicméně z některých vyplývá, že Angličané rozhodně nebyli ve Skotsku populární, což by potvrzovalo teorii, že pohled kronikářů na anglickou monarchii byl skutečně uměle pozměněn.

Veškeré úřední prameny jsou relativně stabilní z hlediska panovnické titulatury. V případě anglické monarchie se držely tradice země, a proto byli skotští králové, doma známí pod titulem král Skotů („Rex Scot(t)orum“), označováni jako králové Skotska („Rex Scotiae/Scocie“). Zdálo by se, že se mnohdy jednalo o pouhé řečnické fráze, které na první pohled neměly valného významu. Nicméně ve spojení s mnohými kronikami dávají tušit, jakou roli mohlo hrát pouhých pár slov na počátku a konci listin. Z oficiální anglické produkce mezi lety 1337 až 1346 plyne, že David II. nebyl Eduardem III. chápán jako právoplatný skotský panovník, protože tím měl být Eduard Balliol. Jinými slovy, pokud by někdo měl přístup pouze k anglickým úředním pramenům, pak by nutně musel mít značně zkreslené vnímání reality. Skutečnost ale dávala za pravdu skotským či francouzským úředním ale i narativním zdrojům, ve kterých nebylo žádných pochyb o tom, že David II. byl tím, kterému náležela skotská koruna.

Jako protiklad může posloužit Adae de Murimuth, který jako člen anglického parlamentu neváhal označovat Eduarda Balliola za skotského krále a Eduarda III. za krále Francie. Většina anglických kronikářů však buď chápala Davida II. jako právoplatného krále po celou dobu jeho vlády, anebo se jejich pohled postupem času změnil, což bylo do velké míry

způsobeno tím, že reflektovali pozdější realitu, jejíž součástí sami byli. Pro Bakera i pro lanercostského kronikáře se stal David II. králem po své největší porážce, která skončila jeho zajetím. Za prvé především Baker, jakožto velký propagátor Eduarda III., tím oslavoval svého suveréna, který zajal plnohodnotného krále (nikoliv pouhého pretendenta nebo uzurpátora). Za druhé sám Eduard III. vedl dlouhá vyjednávání se skotskou šlechtou o jeho propuštění, které samozřejmě časem vedlo k jeho plnohodnotnému uznání za značný finanční obnos.

Nicméně většina autorů psala až v pozdějších dobách, když byl tento odstup více zřetelný a kdy byl David II. již uznáván i samotným anglickým králem. Ať už angličtí autoři vnímali Davida II. či Eduarda Balliola jakkoliv, popis samotného titulu skotského panovníka se mnohdy lišil. Někteří se, ostatně jako francouzští kronikáři, řídili domácí tradicí a pravidly a evidentně čerpali z anglických dokumentů. Jejich stylizace titulatury by rovněž mohla naznačovat neznalost politické reality ve Skotsku. Ostatní, pravděpodobně znalejší skotské tradice, používali styl, který byl tradiční pro skotská narativní díla i úřední spisy.

Větší část anglických autorů neuznávala Filipa VI. jako právoplatného krále Francie, anebo neustále opakovala, že by mu titul náležet neměl. Oproti Skotsku byl rozdíl v tom, že angličtí panovníci sami se prakticky celou dobu války vnímali jako francouzští vládci. Úřední listiny tento fakt jen potvrzují. Tato tradice byla samozřejmě odmítána ve Francii i ve Skotsku. Eduard III. si příliš nemohl dovolit urážet francouzské poddané, které sám ze své hodnosti zastupoval (či alespoň prezentoval svému okolí, že je zastupuje), a proto nebyli v pramenech tolik napadáni. Angličtí kronikáři tuto interpretaci většinou přejímali. Krom toho nepřicházeli s Francouzi tolik do styku jako se Skoty, kteří Angličanům hrozili i na vlastním území a jejichž negativní pověst byla šířena již od dob Eduarda I. Neustálé podsouvání francouzského spojení s obávanými skotskými „vrahy“ a „lupiči“ v úředních pramenech se muselo v Anglii projevovat. Výsledkem bylo, že pro anglické kronikáře byl Eduard III. hlasatelem míru a spravedlivé vlády. I proto mnozí z nich podporovali jeho nárok na francouzský královský titul.

Z úředních zpráv je taktéž jasné, že správa anglické monarchie se snažila proti skotským výpadům a zločinům zasahovat i během anglo-francouzského konfliktu. Velkým problémem bylo zásobování. Mnohé anglické posádky na skotském území, jako například v Perthu, Stirlingu, Edinburghu nebo Berwicku trpěly nedostatkem potravin a financí, které jim byly králem slíbeny. Eduard III. zkrátka nezvládal zásobovat periferii a zároveň vést válku s Filipem VI. na kontinentu. Značné potíže mu činily i námořní přepady.

Důkladnější analýza mnohých listin ale i narativních pramenů rovněž odhalí limity v centralizaci monarchie. Především na hranici (natož za ní) byla královská kontrola slabá. Změny aliancí a lokální spory byly běžnou záležitostí na skotské ale i anglické straně. Pravděpodobně nezaskočí omylnost komisí a králových úředníků, kteří se při trestání kriminality (nebo snaze o její omezení) často spletli a označili za viníky nevinné. Nicméně podobné zmínky mají i druhou stranu mince. Ukazují, že správní systém si byl mnohých problémů vědom a alespoň se je snažil řešit. Typickou reakcí byla snaha odměnit ty, kteří královi vyšli ve Skotsku vstříc různými (většinou vojenskými) službami. Mnohdy podobné konání monarchii umožnilo anticipovat nepřátelský útok. Pro kronikáře byly podobné zprávy šancí, jak znovu kritizovat Skoty za jejich morální prohřešky. Někteří autoři byli však ve svých názorech ještě radikálnější než král, který do svých služeb přijímal Skoty, kteří mu byli věrní. Pro ně byli zkrátka přeběhlíky, kteří čekali na svou šanci, než znovu krále zradí.

Naopak anglický král byl v zoufalé situaci, a dokonce garantoval svobodu stovkám vězňů, pokud mu slíbili pomoc ve válce, což se například na půdě parlamentu nesetkalo s úplným pochopením. Vnitřní spory však mnohem více trápily Skoty, na jejichž území se válka vedla. Skotské úřední dokumenty informují o vnitřních sporech mezi jednotlivými Skoty či šlechtou a panovníkem, o obrovském hladu a destrukci mnohých míst, a dokonce i o sporech mezi francouzskými vojáky a domácím obyvatelstvem. Skotské prameny byly ale často (oproti těm anglickým) vstřícnější vůči Skotům, kteří se dočasně přidali ke druhé straně. Těm mnohdy nic jiného nezbyvalo. Ostatně i velká část nobility byla donucena s anglickým nepřítelem spolupracovat.

Oficiální anglická produkce rovněž poskytuje klíčové informace o způsobu verbování vojsk. Kampaně proti Skotům ve třicátých letech ukázaly Eduardovi III. efektivitu lučištníků na koních. Válka na kontinentu pro něj byla možností vyzkoušet žoldněřská vojska. Naopak proti Skotům byli komisemi verbováni lokální obyvatelé za pomoci šlechty z anglického severu. Ta se z pochopitelného důvodu snažila hájit své vlastní majetky a během parlamentních zasedání orodovala za větší příspěvky na obranu hranice. Její obavy se ukázaly opodstatněnými. David II. napadl anglický sever po svém návratu z Francie hned několikrát. Naštěstí pro anglického krále dokázala naverbovaná anglická armáda porazit Skoty na podzim 1346 a tím neutralizovat skotské nebezpečí na dlouhá léta.

Dokumenty rovněž dávají tušit, že organizace vojsk byla značně obtížná a neobešla se bez problémů. Jistá autonomie pro lokální velitele byla nutná – jako prototypický příklad lze uvést Eduarda Balliola. Proto s nimi byly uzavírány kontrakty, které specifikovaly jejich plat a

povinnosti. Podobně jako svolávání parlamentu si shromáždění vojsk žádalo značné přípravy a především čas. Král i komise, která vybírala vojáky, byli pod tlakem. Několikrát si král postěžoval, že členové komise ve svém úkolu selhali a buď poslali proti Skotům nekvalitní vojáky, anebo si ponechali finanční prostředky, které jim nenáležely. Naopak král zklamal velitele mnohých posádek ve Skotsku, když jim nezaslal, co jim smluvně slíbil.

Z hlediska vrcholné diplomacie ukazují úřední prameny, že Skotsko bylo Francií zahrnováno prakticky do všech jednání s anglickým králem nejpozději od roku 1335. Během prvních let stoleté války se nic nezměnilo. Anglický král se snažil reagovat uzavíráním smluv s říšskými knížaty a vládci, ale dostal se okamžitě do obrovských dluhů, které nezvládal pokrýt. S rostoucím napětím v anglo-francouzském sporu lze rovněž v úředních pramenech vystopovat zvětšující se anglické obavy ze skotského napadení a to i v periferiích anglického království. Ačkoliv skotští velitelé na tyto oblasti mnohdy nezaútočili, ukazuje se, že anglický král anticipoval nastávající konflikt s Francií a byl si vědom nebezpečí plynoucího z francouzsko-skotského spojení. Panovník raději nechal na severu jmenovat nové kapitány a kancléřství mezitím pokračovalo ve vydávání proti-skotsky zaměřených zpráv.

Z kusých a nepřesných finančních údajů je zřejmé, že Eduard III. vynaložil mezi lety 1337 až 1346 mnohem větší prostředky na válku s Francií než se Skotskem. Tento fakt nepřekvapí, protože v minulosti se na dobývání Skotska vynakládalo méně peněz i v dobách mírnějších anglo-francouzských střetů a naopak agresivnějších výbojů proti skotské monarchii. Bylo něco jiného financovat drahé kontinentální aliance a vysílat jednotky přes moře než vydržovat ve Skotsku posádky, případně tam poslat z velké části naverbovanou lokální armádu.

Nicméně panovníkovo velice rychlé zadlužení a primární koncentrace na francouzského soupeře měla neblahé důsledky na jeho skotskou politiku. Rychle začal ztrácet tamější pozice a po návratu Davida II. nekontroloval ve Skotsku takřka nic krom Berwicku. Naopak vydržování posádek, opravování hradů a řešení zásobovacích potíží bylo neefektivní a také zatěžovalo rozpočet. Mnozí vojáci a velitelé, kteří po ztrátě držav již nemohli válčit ve Skotsku, byli následně povoláni do Francie. Jenže velký entuziasmus stavů pro kontinentální výboje v prvních letech stoleté války vystřídalou vystřízlivění na počátku čtyřicátých let. Značná část anglických šlechticů ze severu, toužících přesunout zájem anglického krále na skotskou problematiku, byla více a více slyšet v parlamentu. Jejich argumenty byly legitimní a pozici anglického krále zachránila právě bitva u Neville Crossu poblíž Durhamu a úspěchy na kontinentu.

Na půdě parlamentu dostávaly skotské záležitosti značný prostor. Řešilo se zde zásobování a verbování jednotek a rozličná pravidla vedení války. Skotský problém byl rovněž opakovaně spojován s Francií. Král toho opakovaně využíval, aby mohl orodovat za nutnost vedení války na kontinentu. Legitimita jeho nároku však záležela na vojenských úspěších, a proto se ne vždy setkal s pochopením. Z akt parlamentu tedy plyne, že ačkoliv Skotové nebyli vnímáni králem a elitními reprezentanty království jako priorita, i přesto byli chápáni nadále jako faktor, který musel být brán do úvahy, z velké míry díky nátlaku od zástupců severních částí království. Další finance, které byly logicky s výdaji na skotské zápolení spjaté, znamenaly větší možnost pro stavy kontrolovat krále a jeho politiku. Rozhodně neshody se Skotskem samotným, na rozdíl od těch s francouzským králem, nevedly k upevnění autority jednotlivých stavů a dotváření podoby pozdně středověkého parlamentu v Anglii. Byly však jedním z mnoha aspektů, který tento vývoj ovlivnil.

Na závěr lze již jen podotknout, že anglické úřední prameny poskytují omezený pohled na danou problematiku, což je ale na druhou stranu činí neocenitelnými. Především v rétorické rovině poukazují na strach či nenávist vůči Skotům a odrážejí tak jisté aspekty mentality anglických elit. V obecné rovině jsou zároveň vhodným zdrojem pro pochopení toho, jak fungovala správa království a jak král přicházel do styku (či jej udržoval) se zástupci království, úředníky nebo vojáky. Lze skrze ně pohlížet na anglo-skotské zápolení z perspektivy, která byla úředně schválena králem samotným. Anglické kroniky byly tímto úhlem pohledu do velké míry ovlivněny, ale jsou ukázkou toho, že královská kontrola nebyla stoprocentní.

Ne každý kronikář dával důraz na ty samé detaily. I přes podobný názor na skotské obyvatele docházelo k různým odchýlkám, což i vysvětluje, proč byli mnohdy skotští králové titulováni v různých dílech odlišným stylem. Autoři narativních pramenů se rovněž soustředili na jiná témata. Především oslavovali anglická vítězství nad Skoty, ale také ospravedlňovali porážky anglických vojsk. Kritizovali zrádný charakter skotských poddaných a velebili odvahu Angličanů. Do velké míry se koncentrovali na „velkou politiku“ diplomacie, samozřejmě s náboženským podtextem. Jakmile Angličané přišli o většinu držav na skotském území, přestali je Skotové zajímat. Výjimkou byl podzim 1346, kdy byli Skotové opět poraženi. Toto vítězství bylo pro ně největší událostí v anglo-skotských vztazích mezi lety 1337-1346. Kronikáři ale nepodávají dostatečný obraz o pozadí politického dění. Neinformují o procesu verbování armád, podávají jen velice kusé informace o zásobování vojsk, málokdy se soustředí na roli skotského nebezpečí na půdě parlamentu a rovněž informace týkající se financí jsou kusé a nepřesné.

Francouzští či francouzsky píšící kronikáři anglo-skotskou problematiku fakticky ignorovali, pokud se nekoncentrovali na Davida II. Jenže i sám skotský panovník byl většinou zmiňován jen v kontextu jeho pobytu na hradě Château Gaillard mezi lety 1334 až 1341 a to spíše, aby poukázali na dobrosrdečnost Filipa VI. David Bruce je pak ještě zmíněn v kontextu s bitvou u Neville Crossu, protože se do bitvy vydal, aby Francouzům pomohl. Francouzští autoři se raději soustředili na vojenské kampaně stoleté války. Hájili úspěchy i neúspěchy svých vojsk ale zároveň většinou, s výjimkou dvorských *Grandes Chroniques*, oslavovali rytířskost Eduarda III. To samé rozhodně nelze říci o anglických kronikářích, kteří francouzským králem buď pohrdali, anebo se vůči němu vyjadřovali jen velice rezervovaně. Konec konců pro mnohé si nárokoval korunu, která mu nepatřila, učinil Angličanům mnohá příkoří a podporoval nenáviděného skotského soupeře.

Skotských úředních pramenů se dochovalo pomálu. Většinou se jedná o zbylé finanční dokumenty anebo o akta vydaná králi či odsouhlasená v parlamentu. Ve spojení se skotskou narativní produkcí, ačkoliv během posledních let vlády Davida II. pravděpodobně značně upravenou, poukazují na domácí ale i zahraniční problémy, se kterými se skotské elity i obyvatelé museli potýkat. Země byla zdevastována dlouhými lety válek o nezávislost a, jak implicitně naznačují především skotské úřední prameny, skotská šlechta byla rozhádána a panovnická moc byla značně omezená. V tomto kontextu se nacházelo skotské království mezi lety 1337 až 1346. Navzdory obrovským problémům se však našli dostatečně silní vůdcové, kteří zemi udrželi pohromadě. I přes devastaci území anglickými vojsky ale i soupeřícími skotskými klany byli Skotové schopní posílat značné obnosy do Francie na financování pobytu Davida II. Po jeho návratu dokázali Anglii několikrát napadnout – a dokonce se pokusili pomoci Francii v zoufalé situaci.

„Stará“ francouzská aliance, která jim usnadnila život především po roce 1334, respektive 1337, ale také přinesla velké komplikace, když byl jejich král zajat a značná část šlechty padla u Neville Crossu. V následujících letech vedl Skoty Robert Steward, jakožto potomek první manželky Roberta Bruce (se kterou se později Robert I. rozvedl), který se po smrti Davida II. roku 1371 stal skotským králem.⁷⁴⁵ David Bruce byl z anglického zajetí vykoupen roku 1357 a to až po tom, co Eduard III. zdevastoval značnou část skotského území

⁷⁴⁵ Byl starší než David II., takže byl dědicem před jeho narozením. Byl jím i za vlády Davida II., který neměl vlastního syna, který by se mohl stát nástupcem: Boardman, *The Early Stewart Kings: Robert II and Robert III*, 1. Ustanovení dědicem v parlamentu během vlády Roberta I.: „Robertus, filius Mariorie bone memorie [...] legitime procreatus [...] heredis de corpore domini regis procreate si tempore decessus [...]“ *RPS*, 1318/30.

během léta předcházejícího. Přes vzájemné vztahy, které se po návratu Davida II. ještě zúžily především v ekonomické rovině, však dokázala obě království žít nadále vlastním životem, do velké míry kvůli probíhající stoleté válce.

Bibliografie

Prameny

Archivní materiál

NRS, *RH1/2/77* – Documents Relating to the Submission of the Competitors to the Arbitration [...]

NRS, *RH1/2/110* – King Edward Balliol in Favour of John de Strivelyn [...]

NRS, *RH2/4/555/4* – Miscellaneous Transcripts Etc. Volumes

NRS, *SP6/2* – Ratification by King Edward III Concerning Indenture of Treaty of Peace Between Scotland and England [...]

NRS, *SP13/7* – The Declaration of Arbroath

TNA, *C 67/17* – Letters Patent Addressed to Divers Magnates in Germany

TNA, *C 67/18* – Letters Patent Tested Abroad

TNA, *C 67/20* – Letters Patent to Merchants for Allowance on Wool

TNA, *E 101/19/29* – Warrants and Receipts Relating to Scottish Prisoners at Windsor

TNA, *E 101/19/40* – Particulars of the Account of Thomas de Rokeby, Keeper of Stirling Castle

TNA, *E 101/20/18* – Particulars of the Account of Richard Talbot of Soldiers' Wages in the Marches of Scotland

TNA, *E 101/21/24* – Indentures as to Provisions for Scotland [...]

TNA, *E 101/21/28* – Particulars of Repairs to Engines and Other Expenses for the Siege of Dunbar

Edice:

Adae Murimuth. *Continuatio Chronicarum*. Thompson, Edward ed. London, 1889.

Anglo-Scottish Relations 1174-1298. Stones, E. L. G. ed. Oxford: Clarendon Press, 1970.

Andrew Wyntoun. *The Original Chronicle of Andrew Wyntoun*, I, VI. Amours, F.J. ed. Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1907, 1908.

Calendar of Documents Relating to Scotland, III (1307 – 1357), V (1108 – 1516). Bain, Joseph. Simpson, Grant. Galbraith, James eds. Edinburgh, 1887, 1881.

Calendar of Inquisitions Miscellaneous, II. Maxwell Lyte, Henry ed. London, 1916.

Calendar of Inquisitions Post Mortem, VIII, X. Sharp, J. E. E. S. et Salisbury, A.E. London 1913, 1921. <https://www.british-history.ac.uk/search/series/inquis-post-mortem?query=&title=&page=1>.

Calendar of Papal Registers Relating to Great Britain and Ireland. vol II, III, Bliss, W.H. et Johnson, C. eds. London: 1895, 1897. <http://www.british-history.ac.uk/cal-papal-registers>.

Calendar of State Papers Relating to English Affairs in the Archives of Venice, I, 1202-1509. Brown, Rawdon. London, 1864. <http://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol1>.

Calendar of the Close Rolls, 1337 – 1337, 1337 – 1339, 1339 – 1341, 1341 – 1343, 1343 – 1346, 1346 – 1349. Maxwell Lyte, Henry ed. London, 1898, 1900, 1901, 1902, 1904, 1905.

Calendar of the Fine Rolls, IV (1327 – 1337), V (1337 – 1347). Maxwell Lyte, Henry ed. London, 1913, 1915.

Calendar of the Laing Charters 854-1837. Anderson, John ed. Edinburgh, 1899.

Calendar of the Patent Rolls, III (1334 – 1338), IV (1338 – 1340), V (1340 – 1343), VI (1343 – 1345), VII (1345 – 1348). Maxwell Lyte, Henry ed. London, 1895, 1898, 1900, 1902, 1903.

Calendar of Writs Preserved in the Yester House. Harvey, Charles ed. Edinburgh, 1916.

Castleford's Chronicle or the Boke of Brut, vol II. Eckhardt, Caroline. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Chronicles of the Reigns of Edward I and Edward II. Stubbs, William ed. London: Longman, 1882-1883.

Chronique des Quatre Premiers Valois. Luce, Siméon ed. Paris, 1862.

Chronique Normande du XIV Siècle. Molinier, Émile ed. Paris, 1882.

Collection générale des documents français qui se trouvent en Angleterre, I. Delpit, Julius ed. Paris, 1847.

Documents Parisiens du Règne de Philippe VI de Valois, I. Viard, Jules ed. Paris, 1899.

English Historical Documents, IV. Myers, A. R. ed. London: Routledge, 1996.

Foedera, I, II, III, IV, V. Rymer, Thomas ed. London, 1745, 1739, 1740, 1740, 1741.

Galfridi le Baker de Swynebroke. *Chronicon Galfridi Le Baker De Swynebroke*. Thompson, Edward ed. Oxford: Clarendon Press, 1889.

Gascon Rolls. Anne Curry eds. et al. The Gascon Rolls Project, 2015.
<http://www.gasconrolls.org/en/>.

Hector Boece. *A Metrical Version of the History of Hector Boece*, III. William Turnbull ed. London, 1858.

Henrici de Knighton, *Chronicon Henrici Knighton*, I. Lumby, Joseph ed. London, 1889.

Henrici de Knighton, *Knighton's Chronicle 1337-1396*, II, Martin, G.H. ed. Oxford: Oxford University Press, 1995.

Henry the Minstrel. *The Actis and Deidis of the Illustrere and Vailyeand Campioun Schir William Wallace*. Moir, James ed. Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1889.

Historical Papers and Letters from the Northern Registers. Baine, James ed. London: Longman and Co, 1873.

Jean Froissart. *Les Chroniques de Sire Jean Froissart*. I. Buchon, J. A. C. ed. Paris, 1835.

Jean le Bel. *Les vraies Chroniques de Messire Jehan le Bel*. Polain, M. L. ed. Bruxelles, 1863.

John Barbour. *The Brus*. Mackenzie, W. M. ed. London: Adam and Charles Black, 1909.

John Capgrave. *The Chronicle of England*. Hingeston, Francis ed. London: Longman, Brown, Green, Longmans and Roberts, 1859.

Johannis de Fordun. *Chronica Gentis Scotorum*. Skene, William ed. Edinburgh: Edmonston and Douglas, 1871.

Laurence Minot. *The Poems of Laurence Minot*. Hall, Joseph ed. Oxford: Clarendon Press, 1914.

Les Journaux du Trésor de Philippe VI de Valois. Viard, Jules ed. Paris, 1899.

Lettres Closes, Patentes, et Curiales, Benoit XII (1334-1342). Daumet, Georges. Paris, 1899.

Luttrell Psalter. Add MS 42130.
http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Add_MS_42130.

Miscellany of the Scottish Historical Society, V. Angus, William ed. Edinburgh, 1933.

Modus tenendi parliamentum. Hardy, Thomas ed. London: G.E. Eyre and W. Spottiswoode, 1846.

Placita de Quo Warranto, Temporibus Edw. I. II. and III. Illingworth, William ed. London, 1818.

- Political Poems and Songs Relating to English History*. Wright, Thomas ed. London: Longman, 1859.
- Ranulf Higden. *Polychronicon Ranulphi Higden Monarchi Cestrensis*. ed. Lumby, Joseph. Michigan: University of Michigan Library, 2006.
- Records of the Parliament of Scotland to 1707*. MacIntosh, Gillian eds et al. St. Andrews: University of St. Andrews, 2017. <http://www.rps.ac.uk/>.
- Regesta Imperii*. „VII: Regesten Kaiser Ludwigs der Bayern (1314-1347).“ II, IV, V, VII, VIII. Wetzels, Johannes et Menzel, Michael. Köln: Böhlau Verlag, 1994, 1998, 1998, 2003, 2008.
- Regesta Regum Scottorum*, II, V, VI. Barrow, G. W. S.: Duncan, A. A. M.: Webster, Bruce eds. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1971, 1988, 1982.
- Registrum Magni Sigilli Regum Scottorum*, I. Thomson, Josh ed. Edinburgh, 1912.
- Richard of Devizes. *De Rebus Gestis Ricardi Primi*. London: Samuel Dentley, 1823.
- Robertus de Avesbury. *De Gestis Mirabilibus Regis Edwardi Tertii*. Thompson, Edward ed. (London, 1889).
- Rotuli Scotiae in Turri Londinensi et in Domo Capitulari Westmonasteriensi Asservati*, I. Macpherson, David eds. et al. Quebec, 1814.
- Scottish Annals From English Chroniclers*. Anderson, Alan ed. London: David Nutt, 1908.
- The Book of Pluscarden*, II. Skene, Felix ed. Edinburgh: William Patterson, 1880.
- The Charters of King David I*. Barrow, G. W. S. ed. Woodbridge: The Boydell Press, 1999.
- The Chronicle of Lanercost*. Maxwell, Herbert ed. Glasgow, 1913.
- The Exchequer Rolls of Scotland*, I. Stuart, John et Burnett, George eds. Edinburgh, 1878.
- „The French Chronicle of London: Edward III.“ *Chroniclers of the Mayors and Sheriffs of London, 1188-1274*. Riley, H. T. ed. London, 1863. <http://www.british-history.ac.uk/no-series/london-mayors-sheriffs/1188-1274/pp267-291>.
- The Parliament Rolls of Medieval England*. Given-Wilson, C. eds. et al. Leicester, 2005. <http://www.sd-editions.com/PROME>.
- Thomae Walsingham. *Historia Anglicana*. Riley, Henry ed. London: Longman, Roberts and Green, 1863.
- Thomas Burton. *Chronica Monasterii de Melsa*. Bond, Edward ed. London: Longmans, Green, Reader and Dyer, 1868.
- Thomas Gray. *Scalacronica*. Maxwell, Herbert ed. Glasgow: J. Maclehouse, 1907.

Vetera Monumenta Hibernorum et Scotorum. Theiner, Augustinus ed. Romae, 1864.

Vita Edwardi Secundi. Denholm-Young, N. et Childs, Wendy. London: Thomas Nelson and Sons Ltd., 1957.

Walter Bower. *Scotichronicon*, VI, VII, VIII. Watt, D. E. R. ed. Aberdeen: Aberdeen University Press, 1991, 1996, 1987.

Year Books of the Reign of King Edward the Third, 11-12, 12-13, 13-14, 14, 14-15 Edw III. Horwood, Alfred et Pike, Owen eds. London, 1883-1911.

Literatura

Aberth, John. „Crime and Justice under Edward III.” *The English Historical Review* 1992: 283-301.

Abulafia, David et Jones, Michael. *The New Cambridge Medieval History*, V, VI. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, 2008.

Ashley, William. *James and Philip van Artevelde*. London: Macmillan and Company, 1883.

Ayton, Andrew. *Knights and Warhorses*. Woodbridge, The Boydell Press, 1999.

Ayton, Andrew ed. *The Battle of Crécy*. Suffolk: Boydell Press, 2005.

Balfour-Melville, E. W. M. „Edward III and David.“ *Historical Association* (1954).

Barnie, John. *War in Medieval Society*. London: Weidenfield and Nicolson, 1974.

Barrell, Andrew. *Medieval Scotland*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Barrow, G. W. S. ed. *Medieval Scotland: Crown, Lordship, and Community*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998.

Barrow, G. W. S. ed. *Scotland and Its Neighbours in the Middle Ages*. London: Hambledon Press, 1992.

Barrow, G. W. S. „The Idea of Freedom in Late Medieval Scotland.“ *The Innes Review* 30.30 (2010): 16-34.

Barrow, G. W. S. *Robert Bruce: And the Community of the Realm of Scotland*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005.

Beam, Amanda. *The Balliol Dynasty 1210-1364*. Edinburgh: John Donald, 2008.

Bell, Adrian ed et al. *The Soldier Experience in the Fourteenth Century*. Woodbridge: The Boydell Press, 2011.

Birch, W. de G. *Catalogue of Seals in the Department of Manuscripts in the British Museum*, I. London: Longmans and Company, 1887.

Bloch, Marc. *Feudální společnost*. Praha: Argo, 2010.

Bloch, Marc. *Králové divotvůrci*. Praha: Argo, 2004.

Boardman, Stephen. „Chronicle Propaganda in the Fourteenth-Century Scotland: Robert the Steward, John of Fordun and the ‘Anonymous Chronicle’“ *The Scottish Historical Review* 76.201 (1997): 23-43.

Boardman, Stephen. *The Early Stewart Kings: Robert II and Robert III*. Edinburgh: John Donald, 2007.

Boardman, Stephen et Foran, Susan eds. *Barbour's Bruce and Its Cultural Context*. Cambridge: D. S. Brewer, 2015.

Bobková, Lenka. *Velké dějiny země koruny české IV. 1310-1402*. Praha: Paseka, 2003.

Bonner, Elizabeth. „Charles VII's Dynastic Policy and the ‘Auld Alliance’: The Marriage of James II and Marie de Gueldres.“ *The Innes Review* 54.2 (2003): 142-185.

Bonner, Elizabeth. „Scotland's ‘Auld Alliance’ with France, 1295-1560.“ *The Journal of the Historical Association* 84.273 (1999): 5-30.

Bothwell, J. S. *Edward III and the English Peerage*. Woodbridge: The Boydell Press, 2004.

Bothwell, J. S. *The Age of Edward III*. Suffolk: York Medieval Press, 2001.

Bove, Boris. *Le temps de la Guerre de Cent Ans*. Paris: Belin, 2009.

Bradford, Phil. „A Silent Presence: The English King in Parliament in the Fourteenth Century.“ *The Historical Research*. 84.224 (2011): 189-211.

Briggs, Chris. „Taxation, Warfare, and the Early Fourteenth Century Crisis in the North: Cumberland and Lay Subsidies, 1332-1348.“ *Economic History Review* 58.4 (2005): 639-672.

Broun, Dauvit. *Scottish Independence and the Idea of Britain: From the Picts to Alexander III*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.

Brown, Chris. *The Second Scottish War of Independence*. Charleston, Tempus Publishing Ltd, 2002.

Brown, Jennifer. „Scotland: The Later Middle Ages by Ranald Nicholson.“ *The English Historical Review* 92.364 (1977): 598-603.

Brown, Jennifer. *Scottish Society in the Fifteenth Century*. London: Edward Arnold, 1977.

Brown, Keith et Tanner, Roland eds. *Parliament and Politics in Scotland, 1235-1560*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014.

- Brown, Michael. „Rejoice to Hear of Douglas: The House of Douglas and the Presentation of Magnate Power in Late Medieval Scotland.“ *The Scottish Historical Review* 76.2 (1997): 161-184.
- Brown, Michael. „The Development of Scottish Border Lordship, 1332-58.“ *Historical Research* 70.171 (1997): 1-22.
- Brown, Michael. *Disunited Kingdoms*. Edinburgh: Pearson, 2013.
- Brown, Michael. *James I*. Edinburgh: John Donald, 2000.
- Brown, Michael. *The Black Douglases*. Edinburgh: John Donald, 2005.
- Brown, Michael. *The Wars of Scotland, 1214-1371*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004.
- Brown, Michael et Tanner, Roland eds. *Scottish Kingship 1306-1542*. Edinburgh: West Newington House, 2008.
- Buchanan, Kate eds. et al. *Medieval and Early Modern Representations of Authority in Scotland and the British Isles*. London: Routledge, 2016.
- Caldwell, David. „Scottish Spearmen 1298-1314.“ *War in History* 2012: 267-289.
- Caldwell, David ed. *Scottish Weapons and Fortifications 1100-1800*. Edinburgh: John Donald, 1981.
- Cameron, Sonja et Ross, Alisdair. „The Treaty of Edinburgh and the Disinherited (1328-1332).“ *History* 84.274 (1999): 237-256.
- Candy, Christopher. *The Scottish Wars of Edward III, 1327-1338*. Durham: Durham University, 2004.
- Contamine, Philippe. *Válka ve středověku*. Praha: Argo, 2004.
- Contamine Philippe ed. *War and Competition Between States*. Oxford: Clarendon Press, 2000.
- Cormacks, W. F. et Williams, James eds. *Transactions of the Dumfriesshire and Galloway Natural History and Antiquarian Society* 67.3 (1992).
- Cornell, David. „A Kingdom Cleared of Castles: The Role of the Castle in the Campaigns of Robert Bruce.“ *The Scottish Historical Review* 87.224 (2008): 233-257.
- Coss, Peter et Keen, Maurice eds. *Heraldry, Pageantry, and Social Display in Medieval England*. Woodbridge: The Boydell Press, 2002.
- Cowan, Edward et Finlay, Richard. *Scottish History: The Power of the Past*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002.

- Cox, Rory. „A Law of War? English Protection and Destruction of Ecclesiastical Property during the Fourteenth Century.“ *The English Historical Review* 128.535 (2013): 1381-1417.
- Crawford, Barbara ed. *Church, Chronicle and Learning in Medieval and Early Renaissance Scotland*. Edinburgh: Mercat Press, 1999.
- Curry, Anne. *The Hundred Years War*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003.
- Cushway, Graham. *Edward III and the War at Sea*. Woodbridge: The Boydell Press. 2011.
- Cuttino, George. „Historical Revision: The Causes of the Hundred Years War,“ *Speculum*. 1956: 463-477.
- Davies, Richard. *The English Parliament in the Middle Ages*. Manchester: Manchester University Press, 1981.
- Dean, Lucinda. „Projecting Dynastic Majesty: State Ceremony in the Reign of Robert the Bruce. *International Review of Scottish Studies* 40 (2015): 34-60.
- Dean, Lucinda. *Crowns, Weddings, Rings, and Processions: Continuity and Change in the Representations of Scottish Royal Authority in State Ceremony, c. 1214-1603*. Stirling: University of Stirling, 2013.
- Déprez, Eugène. *Les Préliminaires de la Guerre de Cent Ans*. Paris, 1902.
- Downie, Fiona. „La voie quelle menace tenir: Annabella Stewart, Scotland, and the European Marriage Market, 1444-56.“ *The Scottish Historical Review* 78.206 (1999): 170-191.
- Doig, James. „Political Propaganda and Royal Proclamations in Late Medieval England.“ *Historical Research* 71. 176 (1998): 253-280.
- Duby, Georges ed. *Dějiny Francie*. Praha: Karolinum, 2003.
- Duncan, A. A. M. „David II, 1329-71.“ *The Scottish Historical Review*, 85.2 (2008): 344-346.
- Duncan, A. A. M. „The War of the Scots, 1306-23.“ *Journal Archives* (1991). https://data.journalarchives.jisc.ac.uk/view?pubId=cuparchiveRHT6_2S0080440100013724a.pdf&terms=duncan%20the%20war%20of%20the%20scots%201306.
- Duncan, A. A. M. *Scotland: The Making of a Kingdom*. Edinburgh: Mercat Press, 1996.
- Ebin, Lois. „John Barbour’s Bruce: Poetry, History, and Propaganda.“ *Studies in Scottish Literature* 9.4 (1972): 218-242.
- Ehlers, Joachim et al. *Francouzští králové v období středověku*. Praha: Argo, 2003.
- Favier, Jean. *La Guerre de Cent Ans*. Paris: Fayard, 1980.
- Ferro, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

- Fraser, James. „A Swan from a Raven: William Wallace, Brucean Propaganda, and Gesta Analia II.“ *The Scottish Historical Review* 81.211 (2002): 1-22.
- Goldstein, James. *The Matter of Scotland: Historical Narrative in Medieval Scotland*. Lincoln: The University of Nebraska Press, 1993.
- Gorski, Richard. *The Fourteenth Century Sheriff: English Local Administration in the Late Middle Ages*. Woodbridge: The Boydell Press, 2003.
- Gransden, Antonia. „The Chronicles of Medieval England and Scotland: Part I.“ *Journal of Medieval History* 16.2 (1990): 129-150.
- Grant, Alexander. „The Death of John Comyn: What was Going On?“ *The Scottish Historical Review* 86.2 (176-224): 2008.
- Grant, Alexander. *Independence and Nationhood: Scotland 1306-1469*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1991.
- Grant, Alexander et Stringer, Keith. *Medieval Scotland: Crown, Lordship and Community*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998.
- Green, Richard. *A History of the English People*. London: Funk and Wagnalls, 1880.
- Hale, J.R. ed. et al., *Europe in the Middle Ages*. London: Faber and Faber, 1965.
- Hammond, Matthew ed. *New Perspectives on Medieval Scotland: 1093-1286*. Suffolk: The Boydell Press, 2013.
- Hardy, Thomas ed. *Syllabus (in English) of the Documents Relating to England and Other Kingdoms Contained in the Collection Known as Rymer's Foedera*. London: Longmans, Green, 1869.
- Harriss, Gerald. „The Commons' Petitions of 1340.“ *The English Historical Review*. 1963: 625-654.
- Harriss, Gerald. *King, Parliament and Public Finance in Medieval England to 1369*. Oxford: Oxford University Press, 1975.
- Hay, Denis. *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Praha: Vyšehrad, 2010.
- Hewitt, H. J. *The Organisation of War Under Edward III*. Manchester: Manchester University Press, 1966.
- Homann, Bruce. *David II*. Iowa: Iowa State University, 2001.
- Hughes, A. et al. „The Debasement of the Coinage Under Edward III.“ *The Economic Journal*. 1897: 185-198.
- Hunt, Edwin. „The Bardi, Peruzzi, and Edward III.“ *The Journal of Economic History* 50.1 (1990) 149-162.

- Jones, Michael et Vale, Malcolm eds. *England and Her Neighbours, 1066-1453*. London: Hambledon Press, 1989.
- Jones, W. R. „Rex et Ministri: English Local Government and the Crisis of 1341. *Journal of British Studies* 13.1 (1973): 1-20.
- Keeney, Barnaby. „Military Service and the Development of Nationalism in England, 1272-1327.“ *Speculum* 22.4 (1947): 534-549.
- King, Andy. „Englishmen, Scots and Marchers: National and Local Identities in Thomas Gray’s Scalacronica.“ *Northern History* 36.2 (2000): 217-231.
- King, Andy. *Sir Thomas Gray’s Scalacronica: A Medieval Chronicle and Its Historical and Literary Context*. Durham: Durham University, 1998.
- King, Andy. Penman, Michael eds. *England and Scotland in the Fourteenth Century: New Perspectives*. Woodbridge: The Boydell Press, 2007.
- King, Andy et Sampkin, David eds. *England and Scotland at War, c. 1296- c. 1513*. Leiden: Brill, 2012.
- Knecht, Robert. *The Valois – Kings of France 1328 – 1589*. London: Hambledon and London, 2004.
- Kooper, Erik ed. *The Medieval Chronicle V*. Amsterdam: Rodopi, 2005.
- Le Goff, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. Praha: Vyšehrad, 2005.
- Le Goff, Jacques ed. *Muži a ženy středověku*. Praha: Vyšehrad, 2013.
- Liebau, Gustav. *König Eduard III von England im Lichte europäischer Poesie*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsbuchhandlung, 1901.
- Lucas, Henry, „Diplomatic Relations between England and Flanders from 1329 to 1336.“ *Speculum*. 1936: 59-87.
- Lucas, Henry. „The Sources and Literature on Jacob van Artevelde.“ *Speculum*. 1933: 125-149.
- Lodge, E. C. „The Constables of Bordeaux in the Reign of Edward III.“ *The Historical English Review* 50.198 (1935): 225-241.
- Lošťáková, Kateřina. *Lucemburkové a české země ve francouzských kronikách 14. století*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006.
- Lynch, Michael. *Scotland: A New History*. London: Pimlico, 2011.
- Macdougall, Norman. *An Antidote to the English*. East Lothian: Tuckwell Press, 2001.
- Macdougall, Norman. *James III*. Edinburgh: John Donald, 2009.

MacGibbon, David et Ross, Thomas eds. *The Castellated and Domestic Architecture of Scotland*, I. Edinburgh, 1887.

MacInnes, Iain. *Scotland's Second War of Independence, 1332-1357*. Woodbridge: The Boydell Press, 2016.

MacIvor, Iain. *Edinburgh Castle*. London: B. T. Batsford Ltd, 1993.

Mackinnon, James. *The History of Edward the Third*. New York: Longmans, Green and Company, 1900.

McDonald, Andrew. *The Kingdom of the Isles: Scotland's Western Seaboard, c. 1100-c. 1336*. East Lothian: Tuckwell Press, 1997.

McGladdery, Christine. *James II*. Edinburgh: John Donald, 1990.

McKisack, May. *The Fourteenth Century, 1307-1399*. Oxford: Oxford University Press, 1991.

McNamee, Colin. *The Wars of the Bruces: Scotland, England and Ireland 1306-1328*. East Lothian: Tuckwell Press, 1997.

Morgan, Kenneth ed et al. *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

Nehlsen, Hermann ed. *Kaiser Ludwig der Bayer*. Paderborn: Schöningh, 2002.

Neville, Cynthia. „The Political Allegiance of the Earls of Strathearn during the War of Independence. *The Scottish Historical Review* 65.180 (1986): 133-153.

Neville, Cynthia. *Native Lordship in Medieval Scotland*. Dublin: Four Courts Press, 2005.

Nicholson, Ranald. „David II, the Historians and the Chroniclers.“ *The Scottish Historical Review* 45 (1966): 59-78.

Nicholson, Ranald. „The Last Campaign of Robert Bruce.“ *The English Historical Review*. 1962: 233-246.

Nicholson, Ranald. *Edward III and the Scots: The Formative Years of a Military Career, 1327-1335*. Oxford: Oxford University Press, 1965.

Nicholson, Ranald. *Scotland: The Later Middle Ages*. Edinburgh: Mercat Press, 1978.

Offler, H.S. „England and Germany at the Beginning of the Hundred Years' War.“ *The English Historical Review*. 1939: 608-631.

Oram, Richard. *David I*. The Mill: Tempus Publishing Limited, 2004.

Oram, Richard. *Domination and Lordship: Scotland 1070-1230*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Ormrod, William. „Edward III and His Family.“ *Journal of British Studies*. 1987: 398-422.
- Ormrod, William. „The Personal Religion of Edward III.” *Speculum* 1989: 849-877.
- Ormrod, William. *The Reign of Edward III*. London: Yale University Press, 2012.
- Owen, D. D. R. *William the Lion, 1143-1214: Kingship and Culture*. East Lothian: Tuckwell Press, 1997.
- Paul, Nicholas. *To Follow in Their Footsteps*. New York: Cornell University Press, 2012.
- Penman, Michael. „A Fell Coniuracioun Agayn Robert the Douchty King: The Soules Conspiracy of 1318 – 1320.“ *The Innes Review* 50.1 (1999): 25-57.
- Penman, Michael. „Beyond Braveheart?: Recent Work on the Scottish Wars of Independence.“ *History Teaching Review Yearbook* 24 (2010): 1-15.
- Penman, Michael. „Christian Days and Knights: The Religious Devotions and Court of David II of Scotland.“ *The Historical Research* 75.189 (2002): 249-272.
- Penman, Michael. „King Robert the Bruce (1274-1329).“ *Etudes Ecossaïses* 10 (2005): 25-40.
- Penman, Michael. „The Scots and the Battle of Neville’s Cross, 17 October 1346.“ *The Scottish Historical Review* 2.210 (2001): 157-180.
- Penman, Michael. *David II, 1329-1371*. East Lothian: Tuckwell Press, 2004.
- Penman, Michael. *Robert the Bruce: King of Scots*. New Haven: Yale University Press, 2014.
- Potter, David eds. *France in the Later Middle Ages*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Prestwich, Michael. *Plantagenet England 1225-1360*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Prestwich, Michael et Rollason, David. *The Battle of Neville’s Cross*. Stamford: Woolnoughs, 1998.
- Rankin, Edward. „Whitekirk and The Burnt Candlemas.“ *The Scottish Historical Review* 13.50 (1916): 133-137.
- Reid, Norman. „The Kingless Kingdom: The Scottish Guardianship of 1286-1306.“ *The Scottish Historical Review* 61.172 (1982): 105-129.
- Richardson, H.G. et Sayles, O.G. *The English Parliament in the Middle Ages*. London: The Hambledon Press, 1981.
- Rogers, Clifford. „Edward III and the Dialectics of Strategy 1327-1360: The Alexander Prize Essay.“ *Transactions of the Royal Historical Society* 4 (1994): 83-102.
- Rogers, Clifford. *The Wars of Edward III: Sources and Interpretations*. Woodbridge: The Boydell Press, 1999.

- Ross, Alasdair. „Men for All Seasons? The Strathbogie Earls of Atholl and the Wars of Independence, c. 1290-1335, II.“ *Northern Scotland* 5.1 (2015): 1-15.
- Royer-Hemet, Catherine. *Prédication et propagande au temps d'Édouard III Plantagenet*. Paris: PUPS, 2013.
- Ruddick, Andrea. *English Identity and Political Culture in the Fourteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Terry, Schuyler. *The Financing of the Hundred Years' War*. London: Constable and Company, 1914.
- Scammell, Jean. „Robert I and the North of England.“ *The English Historical Review* 73.288 (1958): 11-33.
- Seward, Desmond. *The Hundred Years' War*. New York: Penguin Group, 1999.
- Simpson, Grant. „The Declaration of Arbroath Revitalised.“ *The Scottish Historical Review* 56.161 (1977): 11-33.
- Small, Graeme. *Late Medieval France*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.
- Soukupová, Věra. *Konstrukce historické reality v díle kronikáře Jeana Froissarta*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017.
- Stevenson, Katie. *Power and Propaganda – Scotland 1306-1488*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014.
- Stevenson, Wendy. „The Treaty of Northampton (1290): A Scottish Charter of Liberties?“ *The Scottish Historical Review* 86.4 (2007): 1-15.
- Sumption, Jonathan. *The Hundred Years War, Volume I: Trial by Battle*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991.
- Tabraham, C. J. *Scottish Castles and Fortifications*. Edinburgh: H.M.S.O, 1986.
- Taylor, John. „The Development of the Polychronicon Continuation.“ *The English Historical Review* 76.298 (1961): 20-36.
- Templeman, George. „Edward III and the Beginnings of the Hundred Years' War.“ *Transactions of the Royal Historical Society* 2 (1952): 69-88.
- Tout, Thomas. „Reviewed Work: Les Préliminaire de la Guerre de Cent Ans: la Papauté, la France et l'Angleterre (1328-1342) by Eugene Déprez.“ *The English Historical Review* 19.74 (1904): 347-349.
- Tout, Thomas. *Chapters in the Administrative History of Medieval England*, I. Manchester: Longmans, Green and Company, 1920.

- Tout, Thomas. *History of England: From the Accession of Henry III to the Death of Edward III*. London: Longmans, Green, and Company, 1905.
- Trautz, Fritz. *Die Könige von England und das Reich*. Heidelberg: C. Winter, 1961.
- Tuck, Anthony. „Why Men Fought in the 100 Years War.” *History Today*. 1983: 35-40.
- Tuck, Anthony. *Crown and Nobility: England 1272-1461*. Oxford: Blackwell, 1999.
- Turpie, Tom „A Monk From Melrose? St Cuthbert and the Scots in the Later Middle Ages, c. 1371-1560.“ *The Innes Review* 62.1 (2011): 47-69.
- Tyerman, Christopher. „Philip VI and the Recovery of the Holy Land.” *The English Historical Review*. 1985: 25-52.
- Tyerman, Christopher. *Svaté války*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.
- Tyerman, Christopher. *The Crusades: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Vale, Malcolm. *The Origins of the Hundred Years' War*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Verduyn, Anthony. „The Politics of Law and Order during the Early Years of Edward III.“ *The English Historical Review*. 1993: 842-867.
- Villalon, Andrew. Kagay, Donald ed. *The Hundred Years War*. Boston: Brill, 2008.
- Waugh, Scott. *England in the Reign of Edward III*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Webster, Bruce. „David II and the Government of Fourteenth Century Scotland.“ *Transactions of the Royal Historical Society* 16 (1996): 115-130.
- Wilkinson, Bertie. *The Later Middle Ages in England*. London: Longman Group Limited, 1969.
- Williard, James. „Edward III's Negotiations for a Grant.“ *The English Historical Review* 21.84 (1906): 727-731.
- Williard, James. et al. *The English Government at Work 1327-1336*, I, II. Cambridge: The Medieval Academy of America, 1940, 1947.
- Wormaldová, Jenny et al. *Dějiny Skotska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- Wright, Nicholas. *Knights and Peasants: The Hundred Years War in the French Countryside*. Woodbridge: The Boydell Press, 1998.
- Yeoman, Peter. *Medieval Scotland: An Archeological Perspective*. London: B. T. Batsford, 1995.